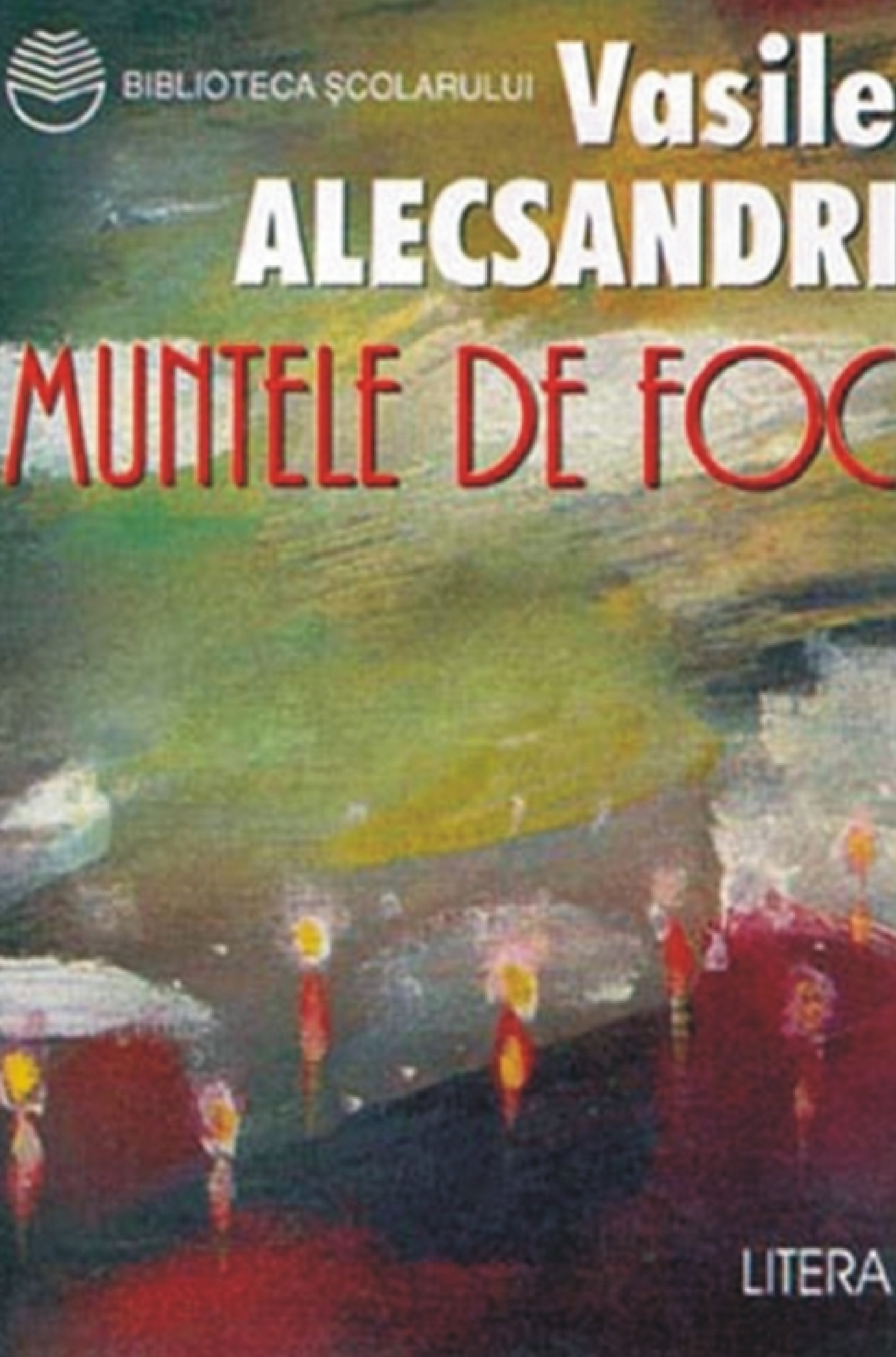

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Vasile ALECSANDRI

MUNTELE DE FOC

LITERA

biblioteca școlarului

Vasile
ALECSANDRI

MUNTELE DE FOC

LITERA INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

CUPRINS

CĂLĂTORII ŞI STUDII

CZU 859.0–31
A 40

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Textele sunt reproduse aici după volumul: V a s i l e A l e c s a n d r i, *Opere*, IV. Proză. Text ales şi stabilit, note şi variante de Georgeta Rădulescu-Dulgheru. Colecţia „Scriitori români“. Editura Minerva, Bucureşti, 1974 şi V a s i l e A l e c s a n d r i, *Muntele de Foc*, Casa de editură Litera, Chişinău, 1996.

Dat fiind destinatarul cărţii (tineretul studios, al cărui gust lingvistic se află în proces de constituire), au fost operate unele modificări, în sensul aplicării normelor ortografice în vigoare.

Coperta: *Isai Cârmu*
Ilustraţii: *Eudochia Zavtur*

ISBN 9975–904–12–2

CUPRINS

TABEL CRONOLOGIC

1821 *Iulie 21* S-a născut, conform opiniei majorităţii cercetătorilor, cel de-al doilea copil, Vasile, al medelnicerului Vasile Alecsandri şi al Elenei, născută Cozoni, în oraşul Bacău. Curând familia viitorului scriitor se mută la Iaşi.
(Conform altor surse, Alecsandri s-ar fi născut în 1819 sau chiar în 1818.)

1827 Vasile Alecsandri ia primele lecţii de la dascălul maramureşean Gherman Vida, profesor la Seminarul de la Socola.

1828-1834 Viitorul scriitor îşi continuă învăţătura în pensionul lui Victor Cuénim, deschis în 1828 la Iaşi. Verile şi le petrece la Mirceşti, unde tatăl său cumpărase moşia.

1834-1839 Împreună cu alţi fii de boieri, Vasile Alecsandri îşi face studiile la Paris. După trecerea bacalaureatului literar se pregăteşte să intre la medicină, dar abandonează. Urmează cursurile facultăţii de drept, însă după câteva luni renunţă. Tatăl său l-ar fi vrut inginer, dar îi lipsea bacalaureatul în ştiinţe, pe care nu-l poate obţine. Se dedică literaturii, scriind primele versuri în limba franceză, între care poemul **Zunarilla**.

1839 În drum spre Patrie Vasile Alecsandri întreprinde o lungă călătorie prin Italia. Vizitează Florenţa, Roma, Padova, Veneţia, Triest. Din această călătorie culege impresii necesare scrierii primelor opere în limba română *Buchetiera de la Florenţa* şi *Muntele de Foc.*

1840 În revista „Dacia literară“ (nr. 3, mai—iunie) este publicată nuvela *Buchetiera de la Florenţa.* Este numit, împreună cu C. Negruzzi şi M. Kogălniceanu, director al teatrului din Iaşi. Pentru nevoile scenei scrie vodevilul *Farmazonul din Hârlău,* care se joacă la 18 noiembrie.

1841 Pe scena teatrului ieşean se joacă piesa lui Vasile Alecsandri *Modista şi cinovnicul.*

1842 V. Alecsandri călătoreşte prin munţii Moldovei, fapt care i-a prilejuit „descoperirea tezaurului poeziei populare“. Sub influenţa acestora Vasile Alecsandri scrie primele sale poezii româneşti — *Doinele.*

1843-1844 Vasile Alecsandri întreprinde lungi excursii prin munţii şi prin satele Moldovei, culegând folclor. Din această perioadă datează nuvela *O primblare la munţi.*

1844 La 18 ianuarie are loc premiera piesei *Iorgu de la Sadagura*, primită de public cu deosebită căldură. Împreună cu Mihail Kogălniceanu şi Ion Ghica, scriitorul se află în fruntea revistei „Propăşirea“. Aici sunt publicate o parte a doinelor sale, nuvelele *O primblare la munţi şi Istoria unui galbân.*
Aflat pentru cură la Borsec, Vasile Alecsandri scrie nuvela *Borsec*. Dă la iveală „fiziologia“ *Iaşii în 1844.*
1845 Face cunoştinţă cu Nicolae Bălcescu şi cu alţi tineri munteni la moşia Mânjina a lui Costache Negri. Tot acum vizitează Bucureştii. Este epoca în care creşte afecţiunea sa pentru Elena Negri, căreia îi dedică o seamă de poeme (*8 Mart* ş.a.).
1846-1847 Vasile Alecsandri o însoţeşte pe Elena Negri în străinătate, pentru îngrijirea sănătăţii. Italia, Austria, Germania, Franţa, apoi din nou Italia îi prilejuiesc impresii profunde. Însă boala Elenei se agravează, iubita poetului stingându-se pe vapor la întoarcere în Patrie. În vară se află la odihnă la Balta Albă. Impresiile din această localitate şi-au găsit expresia în nuvela *Balta Albă.*
1847 Scrie piesa *Piatra din casă.*
1848 *Martie* Începe mişcarea revoluţionară din capitala Moldovei. Alecsandri scrie *Deşteptarea României* şi redactează împreună cu alţi patrioţi petiţia cuprinzând revendicările ce trebuiau aduse la cunoştinţa domnitorului Mihail Sturza. După înăbuşirea mişcării se refugiază în munţi, apoi trece la Braşov. Evocarea acestor întâmplări o face în fragmentul de proză *Un episod din anul 1848.*
1849 Vasile Alecsandri redactează studiul *Românii şi poezia lor*, sub forma unei scrisori către A. Hurmuzachi, studiul fiind publicat în revista „Bucovina“.
1850 *Aprilie 9* Are loc reprezentaţia piesei *Chiriţa în Iaşi sau Două fete ş-o neneacă.*
1851 La întoarcerea din Paris şi Londra, cu vaporul pe Dunăre, vasul e pe punctul de a se scufunda. Întâmplarea e povestită în episodul *Înecarea vaporului Seceni pe Dunăre*, destinat să apară în primul număr al proiectatei reviste „România literară“. Episodul este mai târziu încadrat în naraţiunea dramatizată *Un salon din Iaşi.*
August 5 Se reprezintă cu mare succes *Chiriţa în Iaşi.*
1852 *Aprilie* Apare la Iaşi prima fascicolă din colecţia de opere folclorice: *Poezii poporale. Balade (cântece bătrâneşti) adunate şi îndreptate de V. Alecsandri.*
Octombrie Vasile Alecsandri scoate prima culegere din teatrul său, *Repertoriu dramatic*. Se reprezintă piesa *Chiriţa în provincie.*
1853 La Paris, unde se găsea încă din toamna precedentă, Vasile Alecsandri publică primul volum de poezii originale, *Doine şi lăcrimioare,* dispuse în trei cicluri: *Doine, Lăcrimioare, Suvenire*.

La Iaşi îi apare cea de-a doua fasciculă a *Poeziilor poporale*.
Vasile Alecsandri întreprinde o lungă călătorie în sudul Franţei, în Spania şi în nordul Africii. Relatarea parţială a acestei călătorii se cuprinde în „ziarul de călătorie“ *Călătorie în Africa*. Scriitorul intercalează în cursul relatării diverse episoade narative, ca *Cel întâi pas în lume* (publicat iniţial în 1841 în „Albina românească“ sub titlul *Pierderea iluziilor*) şi *Suvenire din Italia. Monte di Fo*, publicat tot acolo, în 1843.

1854 Moare tatăl scriitorului. Preluându-şi moştenirea, Alecsandri eliberează ţiganii robi de pe moşiile sale.

1855 Apare, sub conducerea poetului, revista „România literară“, în care se publică poezia *Anul 1855*. Tot aici apar fragmente din *Călătorie în Africa* şi nuvela *Balta Albă*.

1856 Are loc congresul de pace de la Paris, decisiv pentru viitorul politic al Principatelor, care aspirau la unire. Alecsandri se dedică integral cauzei luptei pentru Unire.
În „Steaua Dunării“, ziar condus de Mihail Kogălniceanu, apare la 9 iunie *Hora Unirii*.

1857 Vede lumina tiparului culegerea de proză *Salba literară*, conţinând povestiri, impresii de călătorie şi câteva scrieri dramatice.
În ziarul „Concordia“ din Bucureşti apare poezia *Moldova în 1857*.

1859 După alegerea ca domnitor a lui Cuza, scriitorul pleacă într-o lungă misiune diplomatică la Paris, Londra şi Torino, pentru a obţine recunoaşterea dublei alegeri a lui Cuza. La Paris îi vizitează pe Lamartine şi pe Mérimée şi caută să câştige bunăvoinţa ambasadorului Rusiei, contele Kisseleff, fostul guvernator al Principatelor între 1829 şi 1834.

1860 Abandonează activitatea politică şi se retrage la Mirceşti, în mijlocul familiei, unde se dedică scrisului, compunând piese de teatru, printre care *Rusaliile* şi câteva cântecéle comice.

1861 Îndeplineşte o nouă misiune diplomatică, încredinţată de Cuza. În vederea recunoaşterii Unirii de către puterile europene, Alecsandri vizitează Parisul, Torino, Milano, iar un timp girează afacerile agenţiei diplomatice de la Paris, în locul fratelui său.
Reîntors la Mirceşti, scrie piese şi cântecéle comice.

1863 La Iaşi apare ediţia a doua a volumului *Doine şi lăcrimioare* cu ciclul *Mărgăritărele*.
Apare partea a doua a *Repertoriului dramatic,* cuprinzând ultimele piese ale scriitorului.

1866 Apare într-un volum întreaga colecţie a *Poeziilor populare*.
E numit membru al Societăţii literare române pentru cultura limbii, care în 1879 avea să devină Academia Română.

1868 Publică, în „Convorbiri literare“, primele pasteluri: *Sfârşit de toamnă, Iarna, Gerul* etc.

1871 Îşi dă demisia din Societatea literară română, după ce aceasta hotărâse să adopte principiul etimologic în scriere şi să publice dicţionarul lui Laurian şi Massim.

1872 Apare studiul *Introducere la scrierile lui Constantin Negruzzi*, mai întâi în "Convorbiri", apoi ca prefaţă la volumul de scrieri ale lui Negruzzi scos de Editura Socec.
Scrie *Dumbrava Roşie*, pe care o citeşte la o şedinţă a „Junimii".

1874 Apare piesa *Boieri şi ciocoi*, fiind reprezentată pe scena teatrului ieşean.

1875 Apar la Socec primele patru volume din seria *Operelor complete*, cu o prefaţă a autorului. Ele cuprind creaţia dramatică.
În acelaşi an apar următoarele trei volume, cuprinzând creaţia poetică.

1876 Apare volumul al optulea al *Operelor complete: Proza*.

1877 *Mai 9* Proclamarea independenţei ţării în parlament. La aflarea veştii Alecsandri scrie poezia *Balcanul şi Carpatul,* cu care inaugurează ciclul *Ostaşii noştri*.

1878 Apare volumul *Ostaşii noştri*.

1878-1879 Se dedică lucrului la drama istorică *Despot-Vodă*. În mai 1879 citeşte piesa la o şedinţă a „Junimii" bucureştene. Are loc reprezentaţia piesei la Teatrul Naţional din Bucureşti. Este invitat să-şi reia locul la Academie şi să participe la lucrările anuale, fiind ales în comisia pentru modificarea ortografiei.

1880 Apare cel de al nouălea volum din seria *Operelor complete*, cuprinzând *Legende nouă* şi *Ostaşii noştri*.
Apare nuvela *Vasile Porojan*, sub forma unei scrisori către Ion Ghica. Scrie feeria *Sânziana şi Pepelea*. În „Albumul macedoromân" al lui V. A. Urechiă apare „istorioara de început de amor" *Margărita*, scrisă cu zece ani mai înainte, dar relatând un episod de tinereţe, localizat în timp prin 1850—1852.

1881 I se decernează Marele premiu „Năsturel-Herăscu" al Academiei Române pentru drama *Despot-Vodă* şi poeziile din ultimul volum de *Opere complete*.

1883 Într-o şedinţă a „Junimii" şi la Academie Alecsandri citeşte noua sa piesă *Fântâna Blanduziei*.

1884 *Fântâna Blanduziei* este reprezentată, cu mare succes, la Teatrul Naţional. Scrie piesa *Ovidiu*.

1885 Este numit ministru plenipotenţiar al României la Paris, post pe care îl deţine până la moarte.

1886 Realizează o nouă versiune a piesei *Ovidiu*.

1888 Scrie *Plugul blestemat*. Se ivesc primele semne ale bolii care avea să-l răpună.

1890 *August 22* Vasile Alecsandri se stinge din viaţă la Mirceşti. Este înmormântat la 26 august în grădina casei, dăruită în 1914 Academiei, de către soţia poetului. Deasupra mormântului a fost ridicat un mausoleu din iniţiativa Academiei, în 1928. Întreg ansamblul a devenit muzeu memorial.

CĂLĂTORII ŞI STUDII

ISTORIA UNUI GALBEN

CUPRINS

În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezece, am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m-a mirat foarte mult, nefiind obişnuit a auzi asemene armonie la ceasuri atât de târzii. Acel sunet mi se părea că venea din fundul odăii şi că ieşea dintr-o cutioară de fildeş săpată, ce se zărea pe masă în razele lunii care răzbătea prin fereastră. M-am sculat iute din pat pentru ca să cunosc pricina zuruitului pomenit, am luat în mână acea cutie unde pusesem dimineaţa un galben olandez şi o para mare turcească, am deschis-o cu luare-aminte, şi adâncă a fost mirarea care m-a cuprins, auzind deodată două glasuri străine ieşind din cutie, două glasuri de altă lume, care zbârnâiau, ţiuiau şi se sfădeau de moarte.

Să mărturisesc că m-au apucat fiori reci în faţa acelei minuni, nu socot că a fi vreo ruşine din parte-mi, pentru că nu sunt deprins a trăi printre spirite. Spun drept că atunci m-am crezut înconjurat de vedenii, fantasme, stahii, strigoi, moroi şi de toate fiinţele fantastice câte joacă parola şi hora cu miezul nopţii, în lumina lunii. Peste puţin însă liniştindu-mă ceva, nu ştiu cum s-a făcut că am gândit la A. Donici, fabulistul, şi aducându-mi aminte de fabula lui *Fierul şi argintul*, în care aceste două metaluri ţin un dialog atât de înţelept, deodată zic, o lumină cerească îmi trecu prin minte, şi am înţeles următorul adevăr: că şi metalurile au suflet, mai ales aurul şi argintul, de vreme ce ele însufleţează şi mai de multe ori desufleţează oamenii; în urmare trebuie să aibă şi grai.

Sprijinit de această frumoasă descoperire, m-am simţit îndată cuprins de o femeiască curiozitate şi, fără dar a pierde vreme, m-am

lungit într-un jilţ elastic, am aşezat cutioara lângă mine pe masă şi, cu ţigareta aprinsă, m-am pus pe ascultat. Razele lunii, precum am zis, se jucau pe covorul din odaie, zugrăvind felurimi de figuri, şi unele, lunecând pe cristalul călimărilor, tremurau chiar deasupra galbenului şi a paralei, la care mă uitam cu ochii ţintiţi. Aceste două monede se aflau atunci în focul cel mai înflăcărat al convorbirii, amândouă săltând din vreme în vreme cu mânie şi bătându-se, zuruind, de marginile cutioarei. Iată ce ziceau:

GALBENUL: Dar, mă mir de stăpânul meu cum de a uitat cine sunt eu şi m-a pus la un loc cu o biată para ca tine, ce nu faci acum nici trei bani, atât eşti de ştearsă şi de ticăloasă!

PARAUA *(plesnind de ciudă)*: Râde dracul de porumbrele negre!... Dar nu vezi, ciuntitule, cât eşti de ros de chila[1] zarafilor?... nu te vezi că ai ajuns în trei colţuri, că ai scăzut şi ai slăbit cât un irmilic de cei noi?... Ţi-ai pierdut toţi dinţii, sărmane, şi vrei să mai muşti pe alţii?

GALBENUL *(cu fudulie, ridicându-se în picioare)*: Leul deşi îmbătrâneşte tot leu rămâne, asemene şi galbenul tot galben!

PARAUA *(săltând des şi iute de râs)*: Galben, tu?... Cu adevărat, sărmane, eşti galben, dar de gălbenarea morţii.

GALBENUL: Ian ascultă, cadână bătrână, nu te juca cu cuvintele, că, deşi sunt acum în trei colţuri, pe loc înfig unul în tine.

PARAUA *(cu dispreţ şi cu un aer de mărire)*: Eu am trecut prin degetele ienicerilor şi nu mi-a fost frică! Tocmai tu vrei să mă sperii?

Ambele mele monede stătură puţin într-o poziţie teatrală, ca doi duşmani viteji care se măsoară cu ochii pân-a nu se încleşta la luptă. Eu mă uitam la ele fără nici a mă răsufla, atât eram de curios a vedea un duel bănesc; dar aşteptarea mea fu şi acum înşelată, precum a mai fost de multe ori în acest soi de întâmplări.

---

[1] Pila.

Provocatorul, adică galbenul, văzând maiestatea şi curajul protivnicei lui, se domoli, se trase înapoi, şi prin această mişcare aduse o nouă dovadă observării ce am făcut demult, că: fala mare ispravă n-are.

GALBENUL *(după o scurtă tăcere)*: Nu te bucura, proasto, că eu mă voi înjosi a te onora cu loviturile mele, şi dacă te-am şi ameninţat dinioarea, nu spera că-mi voi uita rangul într-atâta încât să mă ating de tine. Ştiu, slavă Domnului! câtă depărtare este între noi. Familia mea-i de aur şi neamul tău de-abia de argint. Cum îndrăzneşti dar a socoti că eu, care am fost slăvit de cei mari şi legănat în sânul lor, eu, care sunt fruntea banilor, eu să mă măsor cu tine? Sărmană! gândeşte cât ai rămas de neînsemnată-n lume şi vezi mai înainte de toate că eşti de o mie patru sute douăzeci de ori mai puţin decât mine.

PARAUA: Fricosule aristocrat! se vede că ai locuit multă vreme în sânul domnului M. şi că de la dânsul ai câştigat simţirile dobitoceşti sub care îţi ascunzi lipsa curajului. Tu, olandez, tu să rosteşti cuvinte de familie şi de nobleţe! Ruşine, ruşine să-ţi fie! Am cunoscut mulţi compatrioţi de-ai tăi în deosebite rânduri şi în deosebite pungi, şi mărturisesc că i-am aflat curaţi de fire şi de caracter; dar tu, negreşit eşti minciunos, calp, bastard, căci îţi arăţi arama fără cât de puţină sfială. (*Suspinând*): Unde-i, unde-i frumosul şi nobilul olandez cu care m-am iubit atât de fierbinte la anul 1820 în buzunarul căpitanului Costiţă, pe când acest vestit corăbier călătorea pe Marea Neagră!... Unde-i acum să te facă una cu cutia în care ne găsim şi să mă răzbune de obrăzniciile tale.

GALBENUL *(uimit de tulburare)*: La anul 1820?... Căpitanul Costiţă?... Marea Neagră?... Ce spui?... Tu erai atunci cu mine?

PARAUA *(într-o nespusă mirare)*: Cu tine! Ce fel?

GALBENUL *(repede, adunându-şi suvenirele)*: Dar... îmi aduc aminte... într-o noapte întunecoasă, marea era întărâtată de furtună... corabia era să se înece la Sulina... Toţi se rugau lui Dumnezeu ca să-i scape....

PARAUA: Aşa este, bine zici. Eu tremuram de frică şi, deodată, zuruind cu disperare, m-am aruncat şi m-am lipit...

G A L B E N U L: *(dându-se de-a dura către para)*: Şi te-ai lipit de pieptul meu, care de mult ardea pentru tine în focul unei dragoste nemărginite.

PARAUA *(lunecând către galben)*: Ah!

GALBENUL şi PARAUA *(lipindu-se într-o amoroasă îmbrăţişare)*: Soarele meu! Luna mea!

Zinghetul pricinuit prin înfocata atingere a monedelor se schimbă încet-încet într-o zuruire slabă sau, mai bine zicând, într-o suspinare metalică care se pierdu în deşerturile lumii şi al cutiei. O tăcere drăgălaşă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare câtime de simţire în sânul monedelor; tăcere scumpă şi mult mai glăsuitoare decât însăşi vorba; tăcere care mi-a atins până şi mie, un străin, coardele inimii şi mi-a adus două lacrimi de compătimire pe marginea genelor.

Peste câteva secunde ambii amorezi se traseră puţin înapoi, se uitară lung unul la altul, făcându-şi amândoi o dureroasă revizie, şi ziseră următoarele, cu glas pătruns:

G A L B E N U L *(oftând din greu)*: Cât eşti de schimbată, iubita mea!

P A R A U A *(suspinând cu durere)*: Cât ne-am schimbat, dragul meu!

G A L B E N U L *(cu amărăciune)*: Ce crudă şi nemilostivă-i vremea! Coasa ei nu se osteneşte niciodată!... Plăcere, frumuseţe, tinereţe, toate sunt secerate de dânsa!... Astăzi ele strălucesc cu tot farmecul lor şi mâine se pierd. Tristă soartă! Lume deşartă! Viaţă ticăloasă! Ah! Ah!

P A R A U A *(cu blândeţe îngerească)*: Nu te mâhni, luceafărul meu, că nu suntem numai noi supuşi acelor crude pravili ale soartei. Fierul că-i fier şi încă rugineşte, dar noi care suntem meniţi prin însăşi firea noastră a fi jertfa lăcomiei oamenilor!

G A L B E N U L: Îţi aduci aminte, scumpa mea, de-acea epocă fericită când ne-am întâlnit în buzunarul căpitanului Costiţă?... Sufletele noastre erau făcute unul pentru altul, căci îndată ce ne-am zărit ne-am şi simţit cuprinşi de dragoste. Cât de frumoasă erai tu atunci cu faţa ta rotundă şi albă ce sticlea şi strălucea ca o

tabla de dulceţi. Cu câtă graţie se îndoia talia ta gingaşă şi subţire! Ce glas dulce şi armonios aveai tu atunci!

PARAUA: Atunci?... Dar atunci şi tu erai tânăr, frumos, voinic; atunci erai luciu şi plin de farmec; atunci aveai pe-mprejur o coroană cu zimţi din care ieşeau scântei amoroase ce-mi pătrundeau inima. Atunci eram amândoi în vrâsta dragostei, ne iubeam şi ne dezmierdam toată ziua şi toată noaptea, încât mi s-a ros jumătate de faţă atunci... dar acum...

GALBENUL *(într-o deplină desperare)*: Dar acum?

PARAUA *(râzând)*: Acum suntem ca doi tăciuni care fac numai fum făr-a da pară.

GALBENUL: Eu, tăciune, eu care...

PARAUA: Lasă monologul pe altă dată şi-mi spune ce te-ai mai făcut din ceasul acel crud când am fost despărţiţi? Prin care valuri, prin care pungi, prin câte soiuri de degete ai mai trecut?

GALBENUL: Ah! iubita mea, câte întâmplări am avut de la 1820 încoace!... De câte ori am trecut de la treptele cele mai nalte ale societăţii la cele mai de jos, din mâinile cele mai curate în labele cele mai mârşave, de la sânurile cele mai nobile la piepturile cele mai deşarte de oricare simţire! Nu este soartă în lume mai curioasă şi mai vagabondă decât a fiinţei nenorocite ce se numeşte *monedă*. În veci şi peste tot locul slăviţi şi doriţi, noi suntem pricina celor mai multe fericiri şi nenorociri pe pământ şi, cu toate aceste, rareori întâlnim suflete de acele închinate nouă şi vrednice de toată lauda, care, cunoscând preţul nostru, ne păstrează ca moaşte sfinte în fundul unei lăzi de fier, ne păstrează, zic, ani întregi şi ne scapă de acea frecătură necontenită a degetelor omeneşti, care roade podoabele noastre.

PARAUA *(cu ceva nerăbdare)*: Le ştiu aceste toate; spune-mi mai bine istoria ta.

Nu am trebuinţă să mai adaug cât de mult se aţâţase curiozitatea mea. Istoria unui galben, povestită în întunericul şi în tăcerea nopţii, era pentru mine o petrecere nesperată. Mi-am aprins iute o a doua ţigaretă, şi galbenul începu aşa:

GALBENUL: Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s-au întâmplat sub ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anecdote triste sau vesele, unde eu am jucat totdeauna rolul cel mai de căpetenie şi în care mi s-a înfăţişat prilej a face multe însemnări şi descoperiri asupra oamenilor. M-am folosit mult de privilegiul ce avem noi, banii de aur, a fi strânşi cu scumpătate la pieptul lor, pentru ca să le cercetez şi să le cunosc inimile de aproape; şi tu, iubita mea, ştii ca şi mine câtă mârşăvie plină de dezgust este ascunsă înlăuntrul unor bipede care se zic creştini cu frica lui Dumnezeu. Ascultă dar, şi nu te supăra dacă fără voie ideile mele ţi-or părea câteodată cam posomorâte.

După ce ne-a despărţit căpitanul Costiţă la Galaţi, dându-mă pe mine unui boierinaş ce-i vânduse grâu, am suspinat multă vreme gândind la tine, la fericirile pierdute ale dragostei noastre şi crede-mă că dacă mi-ar fi fost cu putinţă mi-aş fi răpit viaţa de desperare; dar firea nedreaptă n-a vroit să ne dea şi nouă, galbenilor, dritul scump de a ne sinucide; în urmare am fost silit să-mi mistuiesc durerea-n suflet şi să urmez pe noul meu stăpân la moşia lui. Dar poţi tu să ghiceşti în ce chip l-am urmat?... Ascuns, soro dragă, în ciubota lui şi călcat în picioare ca un ban de nimică, pentru că boierul se temea de tâlhari. Ştiu că această ruşine se întâmplă ades banilor care au nenorocire a pica în pungile boierinaşilor de la ţară, dar eu încă nu păţisem o asemene înjosire şi mă înăduşeam de ciudă. Ah! ziceam atunci, de ce nu am putere să-i fac o provocare, precum se cuvine între persoane bine crescute, şi să-l străpung cu spaga rigăi de Olanda!... Ce folos însă! Eu ziceam, eu auzeam. În sfârşit, acel drum plin de chinuri se săvârşi după cum dori stăpânul meu: el ajunse acasă cu toţi banii în ciubotă fără să fi întâlnit nici măcar un potlogar pe drumul mare.

... Vai mie! nu putea şti
Că *procesu-n* a lui stare sta gata a năvăli.

PARAUA: Nu-mi spui că te-ai făcut literat?

GALBENUL: M-am găsit odată din întâmplare jumătate de ceas în buzunarul unui poet.

PARAUA: Urmează-ţi povestirea.

GALBENUL: O împresurare de moşie îl sili pe bietul boier a alerga la Iaşi spre a se lupta cu tagma judecătorească, însă din nenorocire în capitala asta el nu putu să întrebuinţeze mijlocul ciubotelor spre scăparea galbenilor lui, precum o făcuse în drumul cel mare, căci aici oarecare director de tribunal i-a luat până şi ciubotele din picioare. E de prisos să mai adaug că eu împreună cu toţi ceilalţi ai mei tovarăşi trecurăm în punga acestuia şi că sărmanul boierinaş se întoarse acasă cu părul alb, cu giubeaua ruptă şi cu buzunarele sparte. Nenorocirea lui m-a cuprins de puţină jale, dar pe de altă parte mi-a adus o mulţumire ascunsă, căci răzbunarea este una din cele mai vii mulţumiri ale oamenilor şi ale galbenilor olandezi.

PARAUA *(oţărându-se)*: Mă îngrozeşti cu vorbele aceste.

GALBENUL *(cu fanfaronadă)*: Da cum socoţi?

PARAUA: Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat veneţian, pentru că aceştia cred numai în *vendetta* lor, dar tu, olandez...

GALBENUL: Nu te atinge de naţionalitate, soro dragă, că mă supăr.

PARAUA: *Pardon*, scumpul meu; n-am vroit să te mâhnesc.

GALBENUL: Te cred, iubita mea. Unde mă găseam?... La directorul de tribunal. Nu ţi-oi descri figura lui, pentru că era foarte neînsemnată, dar ţi-oi vorbi de buzunarul său. Ştii că noi, banii, judecăm mai totdeauna oamenii după pungile şi după buzunarele lor, şi eu mărturisesc că acest fel de judecată mi se pare cel mai nimerit într-o epocă unde domneşte interesul. Dl Buffon, naturalistul francez, a zis că: *stilul arată omul*; eu zic că: *buzunarul arată omul*. El este cea mai sigură caracteristică a firii, a patimilor şi a moralului său. De pildă, buzunarul unui cheltuitor este spart; punga unui zgârcit e făcută de materie groasă şi trainică şi e legată cu nouăzeci şi nouă de noduri ş.c.l.; iar buzunarul directorului

putea foarte bine să dea o lămurită idee de haos, căci nu avea nici margini, nici fund.

Închipuieşte-ţi dar, scumpa mea, ce groază m-a cuprins când m-am rătăcit în acel sac lung şi adânc! Mă credeam pierdut întocmai ca un călător în pustiurile Africii, dar mă înşelam, pentru că buzunarul suspomenitului director de tribunal nu semăna nicidecum cu un pustiu; acesta dimpotrivă era locuit de feluri de neamuri străine şi pribegite acolo din alte pungi.

Când am ajuns la marginile acelui sac, am găsit o poporaţie foarte amestecată de galbeni olandezi şi nemţeşti, de irmilici vechi şi noi, de carboave, până şi de sfanţigi, până şi de firfirici, care cu toţii trăiau într-o armonie ce m-a adus în mare mirare, cunoscând dihoniile care despart astăzi naţiile.

PARAUA: Cum, frate, carboavele şi irmilicii erau prieteni?

GALBENUL: Nu numai prieteni, dar aş putea zice fraţi de cruce, dacă n-aş şti că irmilicii sunt duşmanii sfintei cruci. Şi această unire eterogenă ştii tu de unde se trăgea?... Din crudul obicei care silise pe fieştecare monedă a-şi lepăda naţionalitatea, când a intrat în acel buzunar directoresc. Acole, galbenii, irmilicii ş.c.l. nu se mai numeau nici galbeni, nici irmilici, nici carboave.

PARAUA: Dar cum, cum?

GALBENUL: *Martori*!... Înţelegi acum? De pildă, galbenii se chemau martori de treizeci şi cinci de ani; irmilicii martori de patrusprezece sau de şasesprezece ani, după vârstă; carboavele martori de doisprezece ani; şi toţi la un loc alcătuiau un popor nou, cunoscut sub nume de: *naţia dovezilor sunătoare*... Mă pricepi acum?

PARAUA *(oftând)*: Te pricep. *(După o mică tăcere.)* Şi mult ai şezut tu acolo?

GALBENUL: Aşteaptă. Voi, turcilor, aveţi un proverb pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu haram...

PARAUA: *Haram gheldi, haram ghiti*.

GALBENUL: Tocmai; acest proverb, pe cât înţeleg, vrea să zică că de banii luaţi nedrept nu s-alege nimică.

PARAUA: Bre! Nu te ştiam poliglot.

GALBENUL: Cum să nu fiu poliglot, soro dragă, dacă am slujit oarecând drept plata unei subscrieri la un Tetragloson, care era să iasă... dar să venim la proverbul pomenit, pentru ca să vezi cum se adeveri înţelesul lui.

A doua seară, după intrarea mea în colonia *dovezilor sunătoare*, stam la vorbă cu câţiva *martori* de deosebite vârste şi povesteam pe rând chipurile înşelătoare ce întrebuinţase stăpânul nostru pentru ca să ne tragă în sânul lui, de la răzeşi, de la văduvele sărace şi de la toţi nenorociţii împricinaţi, la care ne aflasem mai înainte, când deodată o mână lacomă ne cuprinse grămadă în palmă şi ne trânti ca vai de noi! pe o masă de cărţi unde se juca stos. Câteva perechi de ochi se ţintiră cu dragoste asupra noastră, şi după câteva talii, o altă mână străină se întinse spre noi şi ne trase într-un alt colţ al mesei. Directorul nu mai era stăpânul nostru... El ne pierduse pentru totdeauna. Pare că-l aud şi acum cât de tare se blestema, cum se ocăra pe sine cu cuvintele cele mai proaste pentru că jucase, în vreme ce noul meu stăpân îi zicea din vreme în vreme cu sânge rece: *haram gheldi, haram ghiti*! De-atunci m-am pătruns de adevărul acestui proverb şi am luat o mare opinie de înţelepciunea musulmană.

PARAUA *(se închină)*: Îmi pare foarte bine.

GALBENUL *(urmând cu foc)*: Înţelepciunea şi paralele turceşti sunt două lucruri care mi-au câştigat inima.

PARAUA *(cu ceva cochetărie)*: Berbantule...

GALBENUL *(după un zâmbet)*: Tânărul ce mă câştigase în cărţi era una din acele fiinţe a cărora nume se sfârşeşte în *escu*, când se află la Moldova, şi în *eanu,* când merg la Valahia; fiinţe problematice, care trăiesc făr-a avea nici un chip de vieţuire, care pică năpaste în casele şi la mesele oamenilor şi care astăzi se primblă în droşte de Brandmaier, îmbrăcaţi în straie nouă, încălţaţi cu botine de glanţ, şi mâine îi vezi plămădind glodul uliţelor cu ciubote rupte, cu surtucul descusut şi cu pălărie roasă pe cap;

trântori paraziţi ce s-au introdus de o bucată de vreme în societatea românilor, speculând nevinovăţia şi încrederea lor, şi care au fost crescuţi la şcoala vestitului Robert-Macarie[1], de coţcărească pomenire.

Acel interesant copil al civilizaţiei, acel nobil cavaler... de industrie, petrecea o mare parte a zilei închis în odaia lui cu o pereche de cărţi în mâini, pe care le amesteca necontenit, le aşeza în deosebite chipuri, le sucea, le tăia, deprinzând şi iscodind fel de fel de *teşmecherii* ce întrebuinţa seara spre a pungi pe pontatori. Şi trebuie să mărturisesc că el ajunsese la o dibăcie atât de măiastră în măsluirea cărţilor, încât ar fi meritat cu toată dreptatea o odă *escamotofilă* în soiul acelei adresate dlui Rodolfo de dl Eliad, marele *ammiratore della prestidigitazione*.

PARAUA *(boldind ochii)*: Ce cuvinte sunt aceste?

GALBENUL: Aceste sunt câteva cuvinte dintr-o nouă limbă românească ce se descoperă acum la Bucureşti.

PARAUA: Dar *escamotofil* ce bazaconie este?

GALBENUL: *Escamotofil* e văr primar cu *braţalba*, cu *lungumbra* şi frate de cruce cu *Broascăoaietaurie* şi cu *impercaicoifagi* ale dlui Aristia.

PARAUA: Nu le înţeleg.

GALBENUL: Te cred; dar ian întreabă pe croitorii lor dacă înţeleg cuvintele *teşmecherii* şi *haram*, şi să vezi că ţi-or răspunde: *nu te capisc* sau: *nu te cumprind*.

PARAUA *(clătinând capul)*: Mari sunt minunile tale, Doamne!

GALBENUL: Zi mai bine: mari sunt minciunile oamenilor!... Tânărul meu avea, precum ţi-am spus, degetele foarte sprintene la cărţi şi se folosea binişor de meşteşugul său, căci acesta era pentru dânsul un soi de fondos sigur din care trăgea dobândă pe fieştecare seară; dar el nu se mulţumea cu acel venit şi, în urmare,

[1] Robert Macarie, personaj din *Auberge des Adrets*; tipul banditului fanfaron.

se împrumuta ades pe la zarafii jidovi. Trebuie să-ţi spun că stăpânul meu se trudea demult ca să desluşească o problemă foarte grea, adică: *chipul de a face datorii fără a le plăti*. În adevăr el descoperise demult partea cea dintâi a problemei, şi acum era aproape să o găsească şi pe cea din urmă, căci hotărâse să fugă a doua zi pe ascuns la Bucureşti, când deodată şi fără veste unul din creditorii lui, un jidov bătrân, i se arătă grozav şi înarmat cu patru slujitori de la Agie. Pricina acelei înfăţişări poliţieneşti era un vecsel iscălit de stăpânul meu, dar neplătit, după obiceiul său cel economic. Noul Macarie fu silit să numere banii îndată şi, numărându-i, mă lepădă şi pe mine în palma nebotezatului zaraf.

PARAUA *(cu tânguire)*: Nenorocite prieten!

GALBENUL: Dar, dar, plânge-mă, scumpa mea, tânguieşte-mă, luna mea, căci aici încep pentru mine durerile, ticăloşiile, chinurile unei inchiziţii mai crude decât acea spaniolă; boceşte-mă şi te îngrozeşte, pentru că ai să mă vezi muncit în mâini de călău, precum erau munciţi creştinii în vremea păgânismului; ai să cunoşti, în sfârşit, misterul acel înfricoşat al deformării mele şi chipul nelegiuit prin care eu, mândrul şi slăvitul tău odinioară amorez, am fost despărţit pentru totdeauna de podoabele mele. Neronul israelit ce mă luase în robie mă închise deocamdată într-o temniţă neagră şi unsă, pe care el îndrăznea a o numi pungă, şi ajungând acasă la dânsul, după ce mă arătă cu bucurie la vro şase copii zdrenţăroşi şi nespălaţi, el mă ascunse sub o podea din odaia lui, într-o oală îngropată în nisip. Auzi tu?... într-o oală de făcut borş, eu ce locuisem în pungi de mătase! eu care ţinusem adeseori loc de onor printre oameni, să mă văd ţinând locul fasolelor şi pătrunjelului! Această idee mi-ar fi dat gălbenarea negreşit, dacă n-aş fi fost precum sunt galben de firea mea. Dar toate aceste nu sunt încă nimică pe lângă chinurile ce mi se pregăteau.

Pe la miezul nopţii, călăul acela nemilostiv mă scoase la lumina unei lumânări de seu şi, apropiindu-mă de ea, îmi atinse zimţii cu un instrument de moarte ce-i zic chilă. Durerea ce mă cuprinse

dintr-o margine la alta mă făcu să sar în sus de trei palme şi, scăpând dintre degetele lui, alergai iute de-a dura sub pat, unde mă ascunsei tremurând. Ce folos însă! Iuda mă găsi peste puţin şi îmi roase toţi zimţii cei frumoşi, care, după cum zici, iubita mea, îţi aruncau odinioară în inimă atâte scântei de dragoste. Într-o clipală m-am văzut ras, pilug, de jur împrejur întocmai ca capul bărbierului meu; glasul mi se dogise de durere şi, neputându-l blestema atunci cum se cădea, m-am răzbunat asupra lui azvârlindu-i un zimţ în ochi. De atunci el a rămas chior, şi socot c-a rămânea tot aşa păn' la judecata cea de pe urmă.

PARAUA *(plesnind de mânie)*: Amândoi ochii să-i fi scos. Auzi!... să-ţi chilească zimţii! Eu mă mir cum de sufăr românii atâte mii de tâlhari.

GALBENUL: Ce să le facă dacă sunt sudiţi!

PARAUA: Şi cum ai scăpat din mâinile călăului tău?

GALBENUL: În codrul Herţei!... Ştii că acest codru e moartea jidovilor: numai de le-i pomeni de dânsul îi vezi că-şi schimbă feţele şi-i apucă *ducă-se pe pustii*. Tâlharul meu de zaraf avea nevoie să meargă la hotarul Mamorniţei pentru oarecare speculaţii cu folos sigur şi, ştiind că avea să treacă prin acel codru atât de duşman perciunilor, el îşi cumpără două pistoale şi un iatagan ruginit, se sui singur într-o brişcă şi se porni cu frica-n spate şi cu galbenii în sân. După multă trudă ajunseră în sfârşit în codrul Herţei. Târtanul meu tremura ca de friguri; măselele-i clănţăneau şi el se bătea necontenit cu pumnul în piept. Era înspre seară, la ceasul acel sfânt al zilei unde toată natura se linişteşte în tăcere şi pare că se pregăteşte pentru serbarea unei taine înfricoşate. Caii mergeau încet la deal, când deodată ieşiră de după copaci doi oameni înarmaţi.

Iuda răsări ca şi când l-ar fi muşcat un şarpe, dar nu-şi pierdu minţile, căci, scoţându-şi iute cuşma şi chitia de pe cap, le puse lângă dânsul, una-n dreapta şi una-n stânga, şi începu a striga de departe: „Nu veniţi, nu; noi suntem trei, voi sunteţi doi“. Cu toate aceste tâlharii opriră caii şi se apropiară de brişcă.

— Măi târtane, zise unul din ei, pentru cine ai luat armele aceste?

— Pentru tâlhari, răspunse zaraful.

— Noi suntem tâlhari.

— Poftim, mă rog, — şi jidovul dete îndată armele.

— Da bani ai cu tine?

— Ba nu, n-am nici o para, pe legea mea.

— Pe dânsul, măi, răcniră atunci hoţii, şi pe Leiba mi-l trântiră din brişcă jos la pământ. Iuda se zbuciuma cu desperare şi răcnea *vai mir, ghevalt* cât îl ţinea gura, dar unul din tâlhari îi puse un genunchi pe piept şi o mână-n gât, şi glasul i se curmă pe loc. Această scenă nu ţinu mult, căci peste puţin cei doi voinici intrară iar în codru, lăsând trupul zarafului lungit în mijlocul drumului, fără suflare şi cu ochii holbaţi. Socot de prisos să mai adaug că ei nu uitaseră să-i ia punga din sân. Tâlharii de drumuri mari, precum şi cei de târguri mari, au într-acest soi de întâmplări o deosebită luare-aminte.

PARAUA: Cum? dragul meu, ai încăput îm mâini de tâlhari şi nu ţi-a fost frică?

GALBENUL: Adă-ţi aminte, scumpa mea, că trecusem mai înainte prin mâinile unui director de tribunal, ale unui stosar şi ale unui zaraf. Deprinderea se face fire, după cum ştii.

PARAUA: Adevărat; oamenii şi banii se deprind cu societăţile cele mai rele.

GALBENUL: Stăpânii ce căpătasem eu acum, şi care mă căpătaseră totodată, ne duseră în fundul codrului, la gura izvorului care se numeşte *fântâna hoţilor*. Acolo erau adunaţi toţi tovarăşii lor, împreună cu căpitanul, ce sta mai deoparte, lungit pe iarbă, cu pistoalele lângă dânsul.

Opt voinici cu spete late
Cu mânece suflecate
Şi cu puştile-ncărcate.

— Ei! copii, prins-aţi iepurele? zise căpitanul, om nalt de stat, vânos în braţe şi cu mustăţile de-un cot.

— L-am prins, căpitane, răspunse tâlharul ce mă ţinea în palmă.

— Gras îi?

— Cam gras, că nu putea fugi bine.

— Poate-a fi fost cuşer.

— Cuşer, dar; avea nişte perciuni de-o palmă.

— Şi unde-i pielea?

— Iat-o, căpitane.

Căpitanul deschise punga, se uită la noi şi, clătinând din cap cu mânie: Ian vezi, zise, cum i-au ciocârtit! Litfa blestemată ne-a furat pe jumătate dintr-înşii. Pe urmă, vărsându-ne în palmă, chemă toţi tovarăşii lui împrejur şi ne împărţi în sume drepte pe la fiecare. Eu însă rămăsei partea căpitanului. Acest român era cu adevărat voinic, şi dacă se făcuse tâlhar de drumul mare, nu că doar îi era sete de bani, dar pentru că simţea ceva în inima lui care îl îndemna să caute prilejuri de vitejie; primejdiile aveau pentru dânsul un farmec magnetic care îl trăgea fără voie, şi sunt încredinţat că dacă ar fi avut norocire să se nască cu trei sute de ani mai înainte, pe când românii erau în lupte, el şi-ar fi dobândit un nume de viteaz mare. Singura slăbiciune ce avea era că iubea prea mult nevestele măritate, şi fiindcă aceste au avut de când lumea o fierbinte aplecare pentru voinici, s-a întâmplat că mulţi bărbaţi însuraţi erau mânioşi foc asupra căpitanului şi juraseră să-şi răzbune asupra lui.

Mai ales unul, un grec care fusese arnăut în vremea domnului Ioniţă Sturza, îi păstra o duşmănie de cele ascuţite, pentru că simţea pe frunte, de o bucată de vreme, oarecare mâncărimi ce-i înfierbântau creierii şi-l făceau să viseze noaptea tot soiul de vite cornorate. El se aşezase de vro doi ani în târgul Herţei, şi de vro opt luni se însurase cu o fată tânără, care era vestită de frumoasă pe toată linia hotarului.

Cum şi ce fel se cunoscuseră şi se daseră în dragoste căpitanul cu femeia arnăutului, nu ţi-oi putea spune... dar ştiu că în toate

serile, pe la asfinţitul soarelui, stăpânul meu îşi încăleca murgul şi se ducea de se întâlnea cu dânsa la o cumătră a ei ce şedea în marginea târgului. Arnăutul se vede că înţelesese în sfârşit pricina vizitelor dese ce făcea nevasta lui în casa cumetrei sale, căci se pregăti de vânat, luându-şi hăitaşi, arme şi c.l.t. Hăitaşii însă îi alesese printre câţiva bărbaţi, care ca şi dânsul aveau ceva pică asupra căpitanului.

Într-o seară, cum răsări cea întâi stea pe cer, stăpânul meu, după ce îşi împărţi tovarăşii pe la deosebite potice, încălecă murgul şi se porni pe o cărare îngustă ce ducea la marginea codrului. Era o lună cum o doresc amorezii, o lună plină de o tainică lumină, care învăluia tot codrul şi răzbătea printre frunzele copacilor. O tăcere adâncă, o linişte sfântă domnea în lume. Nu se auzea altă decât pasurile calului pe cărare. Căpitanul scoase de sub mintean o tambură mică cu strune de sârmă şi, împreunându-şi glasul cu ea, începu a cânta un vers jalnic, ce-mi pătrundea inima, măcar că-i de metal.

Tot mergând şi cântând, iată că ieşirăm din codru şi sosirăm pe o culme nu departe de târgul Herţei. Acolo stăpânul meu se opri, cătă împrejur şi, punând două degete în gură, dură o şuierătură de cele haiduceşti, care clocoti grozav în codru şi care îmi ţiui multă vreme în urechi. Îndată pe urmă, o ferestruică se lumină la o casă din târg; iar căpitanul, sărind vesel de pe cal, se îndreptă repede în partea ei. După câteva minute el era în braţele frumoasei sale iubite şi se dezmierdau şi se drăgosteau amândoi, precum odinioară ne dezmierdam noi, scumpa mea lună... Îţi mai aduci aminte?

PARAUA *(oftând)*: Ah!

GALBENUL *(asemene)*: Şi iar ah!... (*După o scurtă şi dureroasă tăcere*.) Nimic nu-i statornic în lume: tinereţile trec, norocul piere tocmai când gândeşti că guşti mai bine plăcerile lui. Cât de fericite minute petrecea stăpânul meu cu iubita lui şi ce triste minute erau să urmeze după ele!

Aşa-i legea crudei soarte,
Azi plăcere,
Mâini durere,
Azi viaţă şi mâini moarte!

PARAUA *(din fundul inimii)*: Of... of!

GALBENUL *(asemene)*: Şi iar of!... Ce să-ţi mai spun? Voinicul meu căpitan se văzu deodată înconjurat de vro zece oameni înarmaţi şi comenduiţi de însuşi bărbatul iubitei sale. Într-o clipală el fu aruncat la pământ şi, în locul albelor braţe ce-l strângeau cu un minut înainte lângă un piept înfocat, sărmanul! simţi nişte lanţuri reci ce-i cuprinseseră tot trupul ca un şarpe. Poziţia lui era cu atât mai neplăcută că avea multă asemănare cu poziţia zeului Mars, când acest viteaz Don Juan ceresc fu prins cu Afrodita în mrejele lui Vulcan. Afrodita din târgul Herţei a fost trimisă la o mănăstire, după stăruinţele arnăutului, şi nenorocitul meu stăpân dus la una din cele 13 isprăvnicii ale Moldovei. Acolo ispravnicul îi făcu o de *aproape cercetare* şi-l expedui la Iaşi, unde, fiind judecat, i se încheie o hotărâre destul de sărată, adică: i se încuviinţă un cvartir de câţiva ani la ocnă pentru ca să-şi *prefacă*, să-şi *îmblânzească* şi să-şi *îndulcească simţirile morale*!... Cât pentru tovarăşii săi de hoţie, am aflat mai târziu că unii au trecut peste hotar, pentru ca să facă voiajuri de plăcere, iar câţiva au izbutit a se înălţa între oameni... prin ajutorul ştreangurilor spânzurătorii.

PARAUA: N-ai făcut, dragul meu, o observare? Că toţi tâlharii de drumuri şi de codri sunt spânzuraţi în târguri... Oare pentru ce?

GALBENUL *(declamând)*: *Où peut-on être mieux qu'au sein de sa famille*![1]

PARAUA *(râzând)*: Ha, ha, ha... bată-te norocul, că poznaş mai eşti!

GALBENUL: Ispravnicul ce mă luase odată cu *doprosul* era, cum se zice, *un om al trebii*. Cunoscând toate chipurile legiuite de

---

[1] Unde te poţi simţi mai bine decât între ai tăi! *(fr.)*

obiceiul pământului întru a se *folosi de prilejuri*, el izbutise a-şi preface slujba în *chiverniseală* şi, slavă Domnului! după câţiva ani, îşi făcuse o stare ca *oamenii*. Avea, sărmanul, două moşioare luate de la răzeşi, avea câteva *suflete de ţigani*, şi era cunoscut în tot ţinutul de *gospodar cumsecade*. Mai era încă cunoscut şi de creştin cu frica lui Dumnezeu, pentru că ştia *Crezul* greceşte pe de rost, măcar deşi nu înţelegea nicidecum astă limbă; pentru că se împărtăşea de două ori pe an şi pentru că făcea ades paraclisuri în casă. Cu toate aceste, bunul nostru creştin nu se sfia a porunci să bată la tălpi pe vreun român ce nu-şi putea plăti birul, tocmai când el rostea *Tatăl nostru*, tocmai când zicea cu mare *evlavie*: „Şi ne iartă nouă, Doamne, greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri..." Altmintere era bun la suflet, atât de bun, încât cucoana d-sale îl trimitea fără voie în comisii când avea gust să rămâie singură acasă.

Boierul ispravnic, precum am spus, avea o cucoană; cucoana avea un verişor al doilea. Boierul ispravnic era bătrân şi urât; cucoana era între două vârste, adică: nici prea crudă, nici prea coaptă, nici urâtă, nici frumoasă, dar mai mult *hazlie*. Verişorul era numai de vro nouăsprezece ani, destul de *nostim*, dar cam prostuţ din fire şi cam obraznic din creştere. Boierul ispravnic iubea numai două lucruri în lume : 1-i banii şi 2-lea nevasta. Cucoana, asemene, slăvea numai două lucruri pe pământ: 1-i banii şi 2-lea verişorul. Verişorul iarăşi adora numai două lucruri în viaţa lui: 1-i banii şi 2-lea vânatul.

Aceste trei deosebite patimi, al cărora *fondos* eram noi, banii, se speculau între ele cu fel de fel de chipuri, unele mai curioase decât altele, şi prilejeau nişte scene de tot comice. Spre pildă: când simţea cucoana că iubitul său bărbat se folosise de vrun *chilipir*, îşi pregătea un arsenal întreg de căutături înfocate, de suspinuri fermecătoare şi de note în *b* mol, care cu toate erau menite spre a-i întoarce capul şi spre a-i stoarce banii. Aşa, înarmată de acea grozavă şi primejdioasă artilerie, isprăvniceasa intra în odaia boierului şi începea dintâi a-l împroşca cu mii de săgeţi din ochi,

unele mai dulci decât zahărul, altele mai pătrunzătoare decât fierul; şi când vedea că nenorocitul începea a se uimi, atunci da drumul oftărilor arzătoare şi notelor în *b* mol, care, ca un batalion de cavalerie, se aruncau asupra lui, îl ameţeau, îl tulburau şi-l aduceau în starea unui *automat*. Pe urmă o încolăcire de braţe împrejurul gâtului şi o dulce sărutare între sprâncene desăvârşeau biruinţa, şi îndată toţi galbenii din buzunarul boierului se strecurau zuruind în palma cucoanei. Nu am trebuinţă să mai adaug că el, când se deştepta din acea amoroasă magnetire, se trezea totodată şi pornit într-o *comandirovcă* poruncită de însăşi drăgăstoasa lui nevastă.

PARAUA: Şi ce făcea ea cu atâte parale?

GALBENUL: Ce parale!... Zi galbeni.

PARAUA: Aşa vine vorba.

GALBENUL: Cucoana isprăvnicească lua lecţii de limba franceză, pentru că astăzi în Moldova e cam ruşine să vorbească cineva româneşte, şi alesese drept profesor pe verişorul ei, care fusese crescut într-un pension din Iaşi şi care învăţase acolo a *moncheri* pe fieşcare. Acele lecţii se dau şi se primeau seara, după purcederea bărbatului, într-o odaie plină de divanuri şi luminată numai de o singură lampă. Profesorul şi cu şcolăriţa lui se puneau pe o sofa şi lecţia se făcea în următorul chip:

ŞCOLĂRIŢA: Spune-mi, verişorule, cum se zice franţuzeşte: *te iubesc*?

PROFESORUL: *Je vous aime!*

ŞCOLĂRIŢA *(cu o drăgălaşă căutătură): Je vous aime!*

PROFESORUL: Sau: *je vous adore.*

ŞCOLĂRIŢA *(adăugând pomenitei căutături un glas dulce şi tremurător)*: *Je vous aime,* verişorule, *je vous adore.*

PROFESORUL *(ruşinându-se)*: *Et moi aussi.*[1]

ŞCOLĂRIŢA *(luându-l de mână)*: Dar... *aş vrea să te sărut*, cum se zice?

---

[1] Şi eu de asemenea *(fr.)*

PROFESORUL *(coborând ochii)*: *Je voudrais vous embrasser.*

ŞCOLĂRIŢA *(cu glasul înfocat)*: *Je voudrais vous embrasser*, verişorule.

PROFESORUL *(tulburându-se)*: Et moi aussi.

ŞCOLĂRIŢA: Dar... *cine te opreşte*, cum se zice?

PROFESORUL: *Qui vous en empeche*?

ŞCOLĂRIŢA: Hai să spunem de la început.

PROFESORUL *(tremurând)*: *Je vous aime*.

ŞCOLĂRIŢA *(cu patimă)*: *Je vous adore*.

PROFESORUL: *Je voudrais vous embrasser*.

ŞCOLĂRIŢA *(iute)*: *Qui vous en empeche*, verişorule?

Dă-mi voie, scumpa mea, să nu urmez pân' la sfârşitul lecţiei: ţi-oi spune numai că din *je vous aime* în *je vous adore*, toţi galbenii luaţi din sânul ispravnicului treceau în mâinile verişorului, drept plată sârguinţei sale.

Prin asemene chipuri şi eu, draga mea, am călătorit din pungă în pungă şi am ajuns în sfârşit a fi proprietatea tânărului profesor de: *je voudrais vous embrasser*.

Ţi-am spus că el iubea vânatul. Această patimă se dezvelise în inima lui cu atât mai straşnic că era foarte rău chitaş şi, în urmare, mai toate păsările îi treceau pe la nas. În zadar el le alunga cu haliciurile prin văzduh; nici una din ele nu vroia să-i împlinească mulţumirea de a pica. Într-o zi, nenorocitul meu vânător se trezi cu hotărârea să facă minuni şi să nu se întoarcă acasă decât cu cel puţin două care mocăneşti pline de jigănii ucise; dar, precum ştii, hotărârea şi împlinirea sunt două lucruri care n-au obicei a se întâlni cam ades. Cu toate aceste, stăpânul meu se îmbrăcă în tot costumul de vânător şi se porni cu pălăria de paie pe urechi, şuierând o bucată din opera *Zampa*[1] : *Il faut céder à mes lois*[2]... ca un om sigur de biruinţă. Şi nici nu putea fi altmintere de vreme

---

[1] Operă comică în 3 acte de Louis-Joseph-Ferdinand Herold (1791 — 1833), care s-a jucat şi la Iaşi la 4 dec. 1840.

[2] Trebuie să te pleci legilor mele *(fr.)*

ce avea cu el treizeci de încărcături gata, o torbă nouă şi o puşcă de Lepage cu două ţevi. Bine încredinţat deci în dibăcia lui, el ieşi la câmp, aruncând împrejurul său căutături pline de lăcomie şi de cruzime.

Trebuie să ştii, iubita mea, că nu este tigru, nu este hienă, nu este, în sfârşit, lighioaie pe pământ mai crudă decât un vânător prost în cele dintâi ale lui cercări. Ţelul său este numai ca să ucidă pentru ca să se încreadă că-i puşcaş; de aceea trage în toate părţile, în toate jigăniile, fără deosebire: găini, prepeliţe, curcani, vrăbii, ba încă, de nu s-ar sfii, ar slobozi puşca şi peste oameni. Se înţelege de la sine că cele mai multe ori el împrăştie în vânt oci întregi de praf şi că se osteneşte zile mari degeaba. Iar dacă i se întâmplă să oboare vreo păsăruică oarbă... să-l vezi atunci cum aleargă cu ochii boldiţi la locul unde a zărit-o picând: gard, şanţ, spini, el răzbate tot, fără sfială; ar trece şi prin foc fără a lua seama, căci atunci el nici nu vede, nici n-aude. Îşi pierde ceasornicul, pălăria, puşca... dar nu-i pasă; el a lovit!... şi de vreme ce-a lovit, e puşcaş bun. Această idee măgulitoare aţâţă focul ce-l înflacără şi dă aripi picioarelor sale, care aleargă, saltă, zboară făr-a atinge pământul. Şi când zăreşte în iarbă pasărea rănită, să-l vezi cu ce turbare se aruncă asupra ei, şi pe urmă cu ce fudulie o ridică până la ochi ca să o privească mai de aproape. Atunci i se pare că ţine o lume în mână! Bucuria lui este nebună; ar voi să lege pasărea la piept, ca o decoraţie, dar, aducându-şi aminte că are o torbă, o pune într-însa, şi apoi o scoate de zece ori pe minut pentru ca să o mai vadă. Deşertăciunea lui găseşte pricină de falã în moartea unei fiinţe nevinovate!

Cea întâi pasăre care a fost jertfa cruzimii stăpânului meu era un botgros. Pare că-l văd şi acum pe creanga unui păr sălbatic, cu guşa umflată de cântare! Vânătorul meu se apropie de el pe furiş, ca un motan, îl chiti multă vreme, trase chedica puştii, şi bietul botgros pică pe iarbă, slobozind un ţipăt dureros!... Îl lovise tocmai în guşă. Acea scenă m-a înfiorat aşa de tare şi totodată a trezit în

mine o ură atât de cumplită asupra tuturor oamenilor, încât m-am hotărât pe loc a mă depărta de verişorul isprăvnicesei şi, dar, profitând de uimirea ce-l cuprinsese în vremea când alerga să puie mâna pe victima lui, am sărit iute din buzunar şi m-am ascuns în iarbă. De atunci, iubita mea, am rămas încredinţat că în oameni sunt seminţe de cruzime care, dacă ar avea prilejuri favoritoare pentru dezvelirea lor, ar acoperi faţa pământului cu mii de Neroni.

PARAUA: De nerozi?

GALBENUL: Neroni. Cât pentru nerozi, după cum le zic în Valahia, slavă Domnului! seminţia lor s-a dezvelit şi a înflorit destul de bine în lume.

PARAUA: Mai ales de când s-a lăţit mania de a avea spirit.

GALBENUL: Acum eram liber!... liber!... înţelegi tu, iubita mea, toată dulceaţa şi toată puterea acestui cuvânt? Neatârnat de nimeni, scăpat de închisorile pungilor!... volnic de-a face tot ce-mi plăcea!... În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump şi mai slăvit decât libertatea; ea este darul cel mai nepreţuit ce l-a dat Dumnezeu oamenilor. Şi să ştii de la mine că atunci o naţie se apropie de moarte când începe a fi surdă la glasul libertăţii!

PARAUA: Acest adevăr e vechi de când lumea şi îl ştiu de mult.

GALBENUL: Cum se poate?... Eu credeam că l-am descoperit singur.

PARAUA *(zâmbind)*: Spiritele înalte se potrivesc ades la gânduri.

GALBENUL *(se închină)*: Eram liber, precum ţi-am spus, într-o câmpie înflorită, ce răsuna de cântecele păsărilor.

> Ciocârliile voioase în văzduh se legănau
> Şi-nturnarea primăverii prin dulci ciripiri serbau[1].

[1] Primele versuri ale poemului epic *Aprodul Purice*, publicat de C. Negruzzi în 1837.

Florile dezmierdate de un vântuşor lin răspândeau în aer feluri de miroase, ce mă îmbătau de mulţumire. Stam culcat între doi toporaşi şi mă uitam la soare cu dragostea unui frate, căci, după zisa poeţilor, soarele nu este altă decât un glob de aur. Razele sale lunecau pe faţa mea, dându-mi o sărutare fierbinte, ce mă făcea să strălucesc de bucurie. Vai mie! puteam oare gândi că tocmai el va fi pricina nenorocirii mele şi a de iznoavei robiri în care am ajuns!... Acum sunt încredinţat de adevărul proverbului românesc ce zice că: fratele-ţi scoate ochii!... şi păstrez o deosebită admirare pentru fabula lui Alexandrescu, *Toporul şi pădurea*, care zice:

Că în fieşce ţară
Cele mai multe rele nu vin de pe afară,
Nu le aduc străinii; ci ni le face toate
Un pământean de-ai noştri, o rudă sau un frate.

PARAUA *(cu entuziasm)*: *Aferim, aferim*!

GALBENUL *(după o scurtă tăcere)*: Ţi-am spus, draga mea, că câmpia unde mă desfătam cu atâta mulţumire vuia de cântecele păsărilor, dar mai cu seamă de vro câteva minute ea răsuna de glasul îngeresc al unei tinere copile, ce culegea flori aproape de mine. Zic *îngeresc*, pentru că aşa-i obiceiul, cu toate că nime nu cred că a auzit glasul îngerilor; şi socot că aş nimeri mai bine zicând *argintiu*, mai ales că acest cuvânt îmi aduce aminte de glasul tău, ce m-a încântat aşa de mult în buzunarul căpitanului Costiţă.

PARAUA *(varsă o lacrimă de înduioşare)*.

GALBENUL: Ai însemnat ca şi mine, scumpa mea, cât e de frumos neamul ţiganilor care trăiesc în partea munţilor şi ce figuri regulate şi vioaie se găsesc printre femeile lor; dar crede-mă că niciodată, de când mă aflu în Principatele româneşti, n-am întâlnit trăsături atât de gingaşe, atât de bine împreunate şi într-un cuvânt atât de plăcute ca a Zamfirei (aşa se numea copila ce culegea flori lângă mine). Lasă că era tânără numai de vro

şaisprezece ani şi că avea încă acea frăgezime copilărească atât de nepreţuită în podoaba unei femei, dar apoi toate mişcările ei, căutătura sa, glasul său aveau un ce mai deosebit, un aer de sălbătăcime încântătoare, ce o asemănau cu o căprioară sprintenă în momentul când simte vânătorul în codri. Părul său negru ca pana corbului era împletit în cosiţe împodobite cu bănuţi de argint şi cu floricele; la gât purta o salbă de mărgele roşii şi albe şi de rubele, care sălta pe sânu-i la tot pasul, pricinuind un zinghet delicat şi strălucind felurit sub razele soarelui. Toată haina ei era o cămaşă albă cusută cu altiţe de fir şi de mătase pe la umeri şi pe la gât şi o fotă albastră cu dungi vişinii, ce înconjura trupul său mlădios ca o trestie şi tras prin inel, după cum zic românii. Ce să-ţi mai spun?... Pentru ca să-ţi dau o slabă idee de toată persoana Zamfirei ar trebui să fac o fiziologie întreagă de fieştecare parte îndeosebi, sau să urmez unor autori care, vroind a descrie un portret, întrebuinţează chipul obişnuit în paşapoarte. Aş zice dar ca dânşii că avea:

Ochii, ca seninul după ploaie sau ca floarea de cicoare.

Genele, lungi ca un văl de mătase.

Sprâncenele, bine arcate ca arcul amorului.

Obrajii, rotundo-lungăreţi şi vopsiţi uşurel de purpura aurorei, care de câte ori se *iveşte* totodată şi *zâmbeşte*, pentru înlesnirea rimei şi plăcerea poeţilor.

Gura, boboc de trandafir, jumătate desfoiat.

Dinţii, sâmburi de măr fără coajă, sau mărgăritar.

Părul, vezi mai sus.

Gâtul, de lebădă, după obiceiul vechi.

Sânul...

PARAUA (*cu puţină gelozie*): Cred că nu l-ai cercetat de aproape.

GALBENUL: Ba încă m-am şi legănat pe el!... Şi pot zice fără ruşine că m-am simţit oarecum mângâiat de pierderea libertăţii mele când a dat Zamfira cu ochii de mine (căci sticleam

din pricina soarelui)! şi mai ales când, zâmbind cu mulţumire, m-a aninat de salbă şi m-a culcat pe sânul ei atât de minunat, atât de rotund, atât de frumos! Ce leagăn, scumpa mea, ce leagăn! Să trăieşti şi să mori pe dânsul făr-a dori altă fericire pe pământ şi alt rai pe ceea lume.

PARAUA: *Bre, bre*! ce entuziasm!... Dacă nu te-aş cunoaşte, aş crede că eşti un tânăr poet ce ai scăpat de-abia de pe laiţele şcoalelor.

GALBENUL: Şi n-ai greşi, pentru că înfăţişarea Zamfirei m-a cuprins de o mirare aşa de înfocată, încât deodată m-a trăsnit un fulger poetic şi am improvizat pe loc următoarele versuri:

Frumoasă copiliţă!
Spune-mi de unde vii
Cu zâmbet pe guriţă,
Cu mândri ochi şi vii?

Ce înger mult ferice
Din ceruri te-a adus
Şi pe pământ, aice,
Gingaşă te-a depus?

Tu eşti o nălucire,
Un farmec *aurit*,
Un vis de fericire,
Un înger de slăvit!

Din cer eşti o minune,
Şi dulce-i glasul tău
Ca sfânta rugăciune
Când bate ceasul rău!

PARAUA: Bravo, bravo!... Îmi pare bine că, pe lângă cele multe calităţi, mai ai şi talentul improvizaţiei în privirea ţigancelor. Toată bucata e plină de o armonie muzicală ce sună a drâmbă, dar mai cu seamă *farmecul aurit* îmi place şi-mi aduce aminte de

minunatul compliment ce a făcut odată un scriitor de la oarecare instanţă unei duduci din oarecare mahala, zicându-i că-i frumoasă ca o *otnoşenie* scrisă pe hârtie *galanţki*.

GALBENUL: Ah! parale, parale! Fiinţe neînţelese ce sunteţi! Vroiţi totdeauna să ne ţineţi în mrejele voastre şi să nu avem nici ochi, nici gură, nici suflet decât numai pentru voi. Iar dacă ni se întâmplă să ne întoarcem căutăturile aiure, atunci vai şi amar pentru noi, sărmanii galbeni olandezi!... Acele versuri pe care numai eu ştiu cât am asudat până ce le-am improvizat!... acele versuri în care mi-am vărsat toată inima!... tu le iei în râs pentru că au fost adresate alteia, iar dacă le-aş fi făcut pentru tine sunt sigur că le-ai fi găsit minunate. Dar ce stau eu de te învinovăţesc...

Astfel este sexul, nu e vina ta[1].

PARAUA: Aşa, frumos vă şade! Voi ne înşelaţi, ş-apoi voi săriţi cu gura înainte; altă vorbă n-aveţi decât că astfel este sexul, făr-a mai lua în privire toate jertfele câte le facem noi pentru voi.

GALBENUL: Dacă-i vorba de jertfe, apoi mă închin cu plecăciune (*se închină*) şi mă întorc iarăşi la sânul fermecător al Zamfirei. Ea mă duse spre nişte corturi ce se zăreau departe, la poalele unui codru, şi când fuserăm aproape de ele, ne ieşi înainte un flăcău ţigan, nalt, sprinten, voinic, cu ochii mari şi negri, cu părul lung şi negru, cu faţa arsă de soare, dar frumoasă şi vioaie. El era Nedelcu, lăutar vestit, ce îţi rupea inima când trăgea din arcuş un cântec de jale şi care te făcea să joci fără voie când suna o horă. El se iubea cu Zamfira din copilărie şi după multe necazuri şi chinuri ce suferiseră amândoi de ceea parte de Milcov, izbutiseră a scăpa din ghearele unor stăpâni nemilostivi şi a trece în Moldova, unde trăiau în pace împreună de vro şase luni.

— Cules-ai multe flori, dragă Zamfiră? îi zise Nedelcu sărutând-o.

---

[1] Refrenul poeziei lui C. A. Rosetti, *A cui e vina*, din vol. *Ceasurile de mulţumire*, Bucureşti, 1843.

— Am cules cele mai frumoase din câmp, pentru ca să le pun la pălăria ta, dar cea mai scumpă mi-am pus-o eu la gât. Şi zicând aceste, Zamfira mă arătă pe mine în salbă.

— Un galben! strigă Nedelcu cu mirare. Unde şi cum l-ai găsit?

— În câmp, căutând flori cu gândul la tine... căci de câte ori gândesc la tine, totdeauna dau de noroc.

Nedelcu sări în sus, chiuind de bucurie şi pe urmă, ridicând pe Zamfira în braţe, o duse până sub cortul lui, jucând ca un copil şi sărutând-o cu dragoste.

Nu ştiu dacă ai însemnat vreodată şatrele ţigăneşti şi dacă ai vreo idee lămurită asupra vieţuirii curioase acestui neam nomad, ce se poartă necontenit cu toată averea lui din câmp în câmp, din sat în sat, din codru-n codru?... Fieştecare ţigan are şatra lui, făcută din mai multe bucăţi de ţoluri afumate, şi o căruţă cu roţi nalte ce-i slujeşte de culcuş sub cort, când se opreşte, şi în care îşi poartă toată familia şi toate măiestriile când călătoreşte. Puşkin, vestitul poet rusesc, zice în poemul său *Ţiganii*, tradus româneşte de A. Donici:

Măgarii în spinare duc
Copii mici; iar ceilalţi,
Femei şi fete, şi bărbaţi,
După căruţi pe jos se duc,
Toţi peticiţi şi dezbrăcaţi.

Ce veselie, ce cântare!
Ce vorbe şi ce vuiet mare!
Răcneşte ursul, câinii latră
Şi scârţâie neunsa roată.

În adevăr, nu e privelişte mai deşănţată şi mai originală decât a unei cete de ţigani la drum! Judele cu barba albă şi cu faţa neagră merge pe un cal pag înainte, îmbrăcat cu giubea roşie şi înconjurat de vro trei sau patru bătrâni ca dânsul, serioşi şi purtând giubele albastre şi lungi. Ei sunt cârmacii caravanei şi totodată *sfatul* ce judecă şi hotărăşte pricinile şi gâlcevile între ceilalţi ţigani.

După dânşii vin în rând o mulţime de căruţe nalte şi pline de copii, de capre, de foi, de zdrenţe ş.c.l., căci ţiganul nu poate trăi fără zdrenţe. El şi ele au o tainică potrivire. Cu cât giubeaua e mai ferfelită, cu atât ţiganul e mai fudul, şi când îi trece părul prin căciulă, atunci îi pare că poartă coroană. Aşa-i firea lui; îi place să-l bată vântul şi să-l ardă soarele; şi cele mai de multe ori, pentru ca să-şi împlinească această plăcere, el se dezbracă gol până la brâu. Atunci să-l vezi cât e de vesel! să-l auzi cum cântă de voios! pare că-i toată lumea a lui.

PARAUA: Mi s-a întâmplat şi mie odată de am văzut o claie de lăieşi în treacăt, şi cu adevărat acel spectacol mi-a făcut aşa de mare impresie, că nu-l pot uita. Bătrânii gârbovi de vârstă stau culcaţi în căruţe şi se pârleau la soare, iar pe lângă ei urma pe jos toată familia: femei cu copii la sân, fete cu cofe albe pe cap, flăcăi trăgând urşi după dânşii, cai, mânji, vaci, câini, toţi buluc la un loc, toţi grăind, răcnind, râzând, nechezând, urlând şi umplând câmpii de un zgomot sălbatic ce da fiori. Cât pentru zdrenţe nici nu pomenesc, pentru că în adevăr ele sunt una din părţile cele mai caracteristice ale ţiganilor nomazi; am însemnat însă că ei au şi o dragoste mai deosebită pentru caii pagi şi bălţaţi.

GALBENUL: Aceasta e încă o taină a gustului ţigănesc, pe care nu mi-am putut-o tălmăci decât prin proverbul latinesc: *de gustibus non disputandum*... Câţi oameni care în privirea coloritului sunt şi mai neînţeleşi, căci îşi schimbă floarea în toate zilele, atât trupeşte cât şi sufleteşte! Dar să lăsăm aceste însemnări fiziologice şi să ne întoarcem iar la ţigani. Pre cât ei sunt vrednici de privit în călătoriile lor, cu atât şi popasurile lor sunt curioase. Puşkin face o descriere foarte vie de un lagăr ţigănesc la începutul poemului său:

Ei astăzi iată au rămas
La mal de apă pentru mas.
Cu ţoluri rupte, afumate,
Căruţele le învelesc

Pe deasupra pân' la roate;
Apoi femeile gătesc
Mâncare proastă şi se pun
Buluci lângă ceaun.
În depărtare se prevede
Cum caii pasc la iarbă verde,
Iar după şatre, dezlegaţi,
Şed urşii bine învăţaţi.
Gâlcevi şi vorbe, şi strigare,
Amestecate cu cântare,
Şi sunetul de fierării
Asurdă locul în câmpii.

Cum şi-au aşezat corturile în apropierea unui târg sau a unui sat, bărbaţii, dintre care cei mai mulţi sunt fierari şi lingurari, purced să vândă drâmbe, coveţi, lacăte, fuse ş.c.l.; babele se duc de trag cu sorţii fetelor românce pe la case; flăcăii merg de joacă ursul prin ogrăzile boierilor; şi numai nevestele rămân la şatre pentru ca să gătească de mâncat, în vreme ce copiii lor aleargă goi pe câmp jucând *tananaua*. Iar când se întorc cu toţii seara la corturi, atunci să auzi răcnete de copii ce cer de mâncare, lătraturi de câini goniţi de la ceaunul cu mămăligă, nechezuri de cai ce vin de la păscut, cântece de flăcăi şi de fete mari ce se întorc din luncă de la culesul fragilor, sfezi, dezmierdări, vaiete, hohote, chiote, sunete de cobze, de scripci, de drâmbe; toate aceste la un loc, ridicându-se în văzduh odată cu fumul ce iese de sub fiecare şatră. Şi puţin mai în urmă, cum s-a culcat soarele, cum s-au stins focurile, pare că nici n-au fost, nici nu mai sunt... O tăcere adâncă domneşte peste tot; oameni şi dobitoace, toţi odihnesc; numai câinii se aud lătrând la lună şi numai vro babă-cloanţă se zăreşte culegând buruieni pentru descântece.

Astfel de viaţă petrecea şi Zamfira cu Nedelcu, cu astă deosebire, însă, că pe dânşii nu-i fura somnul îndată ce răsăreau stelele, pentru că ei se iubeau cu tot focul tinereţii şi le plăcea lor mult a se primbla împreună pe lună.

PARAUA: Curios lucru! ce plecare au poeţii, amorezii şi privighetorile pentru lună!

GALBENUL: Eu socot că aceasta vine din tainica legătură ce este între ei. Razele lunii sunt dulci ca glasul privi(ghe)torii, cereşti ca poezia sufletului şi tainice ca amorul sfânt.

PARAUA: Foarte frumos; dar pentru buhne şi lilieci ce poţi zice?

GALBENUL: Aceste iubesc luna pentru că... nu le place soarele şi trăiesc la întuneric pentru ca să facă cum au făcut *părinţii* şi *strămoşii* lor. Dar încă o dată, să ne întoarcem la Zamfira. Istoria ei este foarte interesantă şi trebuie să ţi-o povestesc.

PARAUA: Caută însă, te rog, să fii mai scump la vorbe, pentru că vorba multă-i sărăcia omului.

GALBENUL: N-ai frică; mi-oi face gura pungă.

Zamfira s-a născut sub şatră, pe malul Oltului, unde îşi întinseseră lingurarii corturile pentru ca să petreacă vara. Tatăl său era jude şi maică-sa trăgea cu boghii sau căta în oglindă şi în talgere cu apă prin curţile boiereşti, pentru că era vestită de măiastră şi le spunea la toţi norocul ca şi când ar fi citit pe carte. Ştii, scumpa mea, că ţigancele sunt foarte dibace în tot soiul de vrăjitorii şi de descântece de deochi, de şarpe, de dragoste ş.c.l. Aceste taine au fost introduse în ţările aceste odată cu venirea ţiganilor şi, după părerea mea, ele nu sunt altă decât nişte slabe şi proaste rămăşiţe ale acelei ştiinţe oculte, care era atât de dezvoltată la vechii egipteni.

Toată copilăria sa Zamfira o petrecuse în călătorii dintr-un ţinut într-altul, oprindu-se cu şatrele vara în apropierea târgurilor şi iarna în fundul codrilor, sub bordeie de pământ. Acea vreme fu pentru dânsa o vreme fericită, căci îndată cum răsărea soarele, ea alerga pe câmpi cu ceilalţi copii, alungând fluturi din floare în floare, se rătăcea prin lunci după cules mure, după cuiburi de păsări, sau culegea lemne verzi de făcut fuse şi linguri la strung. Duminicile se ducea la horele din sat, se da în scrânciob, privea cum juca ursul după sunetul daerelei, şi seara, când se întorcea

la şatră, se aduna grămadă cu ceilalţi copii pe lângă foc, asculta poveşti de la moşnegi şi adormea voioasă în cântecele fluierelor. Nu avea nici o grijă!... puţin îi păsa că de-abia o acoperea o cămeşuică ruptă, căci dacă-i era cald, ea se scălda în Olt, şi de-i era frig, ea juca tananaua, cântând din gură:

O para, dă-mi o para,
Ca să-ţi joc o tanana.

Nici nu ştia ce sunt papucii; ea călca cu picioarele goale pe iarbă verde, şi când era ostenită, tatăl său o punea într-o desagă aninată de spinarea unui cal. Fericit trai a fost acela pentru Zamfira, dar n-a ţinut mult, din păcate.

Într-o zi (abia era atunci Zamfira de şapte ani), un dorobanţ veni la tatăl ei şi îi porunci să-l urmeze cu ţiganii la ocârmuire. Îi duse pe toţi la Craiova, unde cu adevărat îi aştepta o mare nenorocire. Stăpânul lor sărăcise şi, fiindcă era silit să plătească nişte datorii ce avea, el se hotărâse a-şi vinde robii *prin mezat*.

Când sosi ziua mezatului, piaţa ocârmuirii înfăţişa un tablou vrednic de cele mai crunte vremi ale barbariei. Ea era ticsită de ţigani lungiţi la pământ cu ţigancele şi cu copiii lor, plângând împreună şi căinându-se ca nişte adevăraţi osândiţi la moarte. O mulţime de boieri şi de negustori umblau printre dânşii, călcându-i în picioare şi arătându-i cu degetul ca pe nişte vite. Unul zicea: — Aista face zece galbeni. Altul răspundea: — Eu n-aş da nici un căuş de făină pe el. Altul iar striga: — Vere, vere, nu te încurca în negustorii de ţigani, că-s mai bune cele de boi. Din toate părţile auzeai vaiete amestecate cu râsuri, lovituri de bici, ţipete, ocări şi blestemuri.

Telalul, în sfârşit, ieşi din cancelarie în mijlocul ogrăzii şi răcni în gura mare:

— Cinci galbeni sălaşul!... Cine dă mai mult?

— Şase, răspunse un boier.

— Şase şi trei parale, zise râzând un casap bogat.

— Şase şi opt parale, adăugă altul.

— Şapte galbeni, răcni iar cel dintâi.

În vremea asta, un boier cu şlic şi cu ciubote roşii se apropiase de Zamfira, o apucase de mână şi o întorcea când în dreapta, când în stânga, măsurând-o cu ochii din cap pân-în picioare. După aceasta îi porunci să umble puţin, pentru ca să vadă de nu-i oloagă; îi cercetă dinţii şi se duse degrabă spre telal zicându-i:

— Dau zece galbeni pe fata judelui. Telalul strigă îndată:

— Zece galbeni fata judelui!... Cine dă mai mult? Una, două, trei, hareci! Să-ţi fie de bine, cucoane.

Boierul plăti banii şi se întoarse la Zamfira ca să o ia. Tatăl ei însă şi maică-sa, care auziseră târguirea, se oţărâră ca şi când le-ar fi trecut un şarpe rece prin sân şi se aruncară la picioarele boierului, sărutându-i poalele anteriului şi rugându-l cu desperare ca să nu-i despartă de copila lor. — Nu te îndura de noi, măria ta — ziceau sărmanii — că n-avem alt copil şi suntem bătrâni; nu ne lua pe Zamfira, pentru numele lui Dumnezeu Sfântul! că ne rupi inima. Vai de noi şi de noi!... Fie-ţi milă, cucoane, că d-ta eşti boier mare şi ţi-a da Maica Precista toate bunătăţile lumii. Să-ţi trăiască cucoana şi copilaşii, ca să-i vezi mari ca nişte împăraţi... Cumpără-ne şi pe noi, ca să fim la un loc cu Zamfira, şi ţi-om fi robi la ce ne-i porunci... Zamfiro, draga tatei şi a mamei, sărută şi tu poalele măriei sale, ca să se îndure de tatăl tău şi de mă-ta, că măria sa-i boier mare şi-i va da Sfântul Hristos orice-a dori. Vai de noi! păcătoşii de noi!... Of! lasă-ne pe Zamfira! Şi plângeau nenorociţii de ar fi înduplecat o inimă de tătar, şi se încolăceau de picioarele boierului, şi se trăgeau cu mâinile de păr, şi strângeau pe copila lor în braţe, ca şi când ar fi vroit să o facă una cu trupul lor. Boierul însă îi împinse cu piciorul ca pe nişte câini, lovindu-i cu călcâiul peste cap, şi strigă mânios:
— Duceţi-vă la dracu, cioare bălţate, că vă pun acuşi să vă măsoare cu biciul. Şi zicând aceste el smuci pe Zamfira dintre dânşii ca pe o buruiană din pământ.

Ţiganul se sculă de jos plin de sânge şi se puse pieptiş dinaintea boierului nemilostiv: — Dă-mi copila — striga el cu glas desperat — dă-mi copila, că mă simt într-un ceas rău; dă-mi pe Zamfira, păgânule, că-s turbat, îmi pierd minţile, dă-mi... Nu apucă însă să sfârşească şi boierul îl izbi cu palma peste ochi. Atunci nenorocitul jude nebuni de tot... Într-o clipală el se aruncă asupra boierului de-l amestecă cu ţărâna şi, luând în braţe pe Zamfira, o sărută de trei ori şi o ridică în sus cu gând ca să-i sfărâme capul de o piatră: — Mai bine te-or lua moartă decât vie!... răcnea sărmanul părinte în durerea sa.

Câţiva dorobanţi ce se găseau aproape îi smuciră copila din mâini, iar pe dânsul îl legară cu picioarele la falangă şi începură a-l zdrobi cu bicele. În vremea asta stăpânul Zamfirei se sculă din colb şchiopătând şi, apucând-o de păr, o trase cu de-a sila de pe piaţa ocârmuirii, care răsuna de vaietele tatălui său şi de bocetele maicăi sale. Aşa biata fetiţă fu despărţită pentru totdeauna de dragostea şi dezmierdările părinţilor săi!...

Oi trece cu tăcerea asupra vremilor celor dintâi ale petrecerii sale în casa noului stăpân. Toată acea epocă e plină de dureri sufleteşti, de lacrimi, de zadarnice jeliri şi mai ales de necazuri mici, de pedepse fără vină mai crude şi mai înfricoşate decât o mare nenorocire. Opt ani de zile ţinu acea chinuire necurmată!... opt ani biata copilă fu supusă la lucrurile cele mai ostenitoare. Zi şi noapte ea trebuia să fie pe picioare gata a urma tot soiul de porunci. Iarna, vara, pe ploaie, pe ninsoare, era osândită la spălat în casă, la ceruit scândurile, la văruit pereţii ş.c.l. şi pentru cea mai mică greşeală, pentru un pahar stricat, pentru o împunsătură greşită la gherghef, ocări, blestemuri, bătăi, toate năpădeau asupra ei din partea jupânesei Saftei.

Această rea femeie era tipul acelor slujnice obraznice, cărora slăbiciunea şi bunătatea stăpânilor le încredinţează oarecare putere pentru privegherea casei; ea părea să fi fost destul de frumoasă în vremea ei şi se înţelege prea lesne cum a ajuns treptat din

fată-n casă a fi jupâneasă în casă şi în sfârşit stăpâna casei şi a boierului, căci acesta era holtei. Jupâneasa Safta avea acum vreo patruzeci de ani, era naltă, uscată, galbenă de venin şi sluţită mai mult de răutatea ce fierbea într-însa, căci nimic nu preface atât obrazul unei femei ca răutatea inimii. Ea simţea foarte bine că şi-au trăit traiul şi şi-a mâncat malaiul, după cum zice vorba, şi de ciudă îşi răzbuna asupra Zamfirei, pentru că Zamfira acum era de cincisprezece ani, era tânără, era frumoasă, vestită de frumoasă, încât toţi din târg se minunau de ea. Iar mai cu seamă boierul, de o bucată de vreme, o găsea foarte pe plac şi, fără nici o ruşine, îi zicea vorbe şi îi făcea propuneri mârşave, pe care Zamfira nu le putea înţelege. De câte ori se întâlnea cu dânsa, el o săruta, o dezmierda şi dacă ea vroia să fugă, o ameninţa cu bătaia. De acolo prepusuri din partea jupânesei Saftei, gelozii şi în urmare iar pedepse pentru biata fată. Aceste scene triste se reînnoiau pe toată ziua; dar, în sfârşit, Dumnezeu se milostivi de dânsa.

Într-o seară, după ce adormiră toţi în casă, Zamfira se coborî în grădină. Era o lună plină şi voioasă, ce-i aduse aminte de copilăria sa. Ea se puse pe gânduri şi începu a plânge, când deodată auzi după zăplaz un glas străin ce o chema pe nume şi zări dincolo de grădină un ţigan tânăr ca de vro douăzeci de ani.

— Zamfiro, Zamfiro — zicea ţiganul — nu mă cunoşti? Uită-te la mine: eu sunt Nedelcu. Adă-ţi aminte când ne jucam împreună pe malul Oltului, lângă şatre, şi când alergam prin codru după cuiburi de păsări.

— Nedelcu! Tu eşti, Nedelcu?... Nu putu rosti mai mult biata fată, căci o apucă un plâns de jale şi de bucurie ce o înăduşea.

— Eu însumi, Zamfiro dragă, m-am pornit înadins de la şatre ca să te găsesc şi de-abia după trei luni am putut afla că eşti aici.

— Sai degrabă zăplazul, Nedelcule, şi vină lângă mine.

Într-un minut amândoi fură în braţele unul altuia.

— Ce face tatăl meu şi maică-mea? întrebă ea.

— Trăiesc, sărmanii, şi te jelesc!

— Unde se află acum?

Nedelcu cătă împrejur şi, coborând glasul, răspunse:

— Ei sunt fugiţi la Moldova şi te aşteaptă la hotar dincolo; dacă vrei să-i mai vezi până ce mai sunt cu zile, hai cu mine, Zamfiro.

La aceste cuvinte neaşteptate Zamfira era să nebunească de multă bucurie; ea se lipi de pieptul lui Nedelcu şi zise: — Dumnezeu să-ţi dea înzecit tot binele ce mi-l faci tu acum, Nedelcu!... Haideţi, să scăp odată de această casă, unde mi-am ros inima în dureri şi în deznădăjduire. Haide, Nedelcu; eu de astăzi mă dau ţie; tu să-mi fii frate, rudă, ce-i vrea; îmi pun viaţa în mâinile tale. Iar tu, casă afurisită, ce mi-ai slujit de temniţă... să pice trăsnetele pe tine şi să nu se cunoască nici locul unde eşti zidită!

Zicând aceste, Zamfira sări cu Nedelcu peste zăplaz şi se depărtară amândoi de casa boierească.

PARAUA: Ştiu că acum ai să-mi povesteşti greutăţile ce au întâmpinat amândoi până ce au trecut hotarul şi bucuria ce a simţit Zamfira când şi-a văzut părinţii, însă fiindcă toate aceste mi le pot închipui eu însămi, te poftesc să treci cu tăcerea asupra lor şi să-mi spui în scurt cum te-ai despărţit de Zamfira.

GALBENUL: Această observare este foarte puţin măgulitoare pentru ambiţia mea de narator; cu toate aceste iată că-mi înfrânez limba... Zamfira şi Nedelcu trăiau acum de vro şese luni de zile în toată fericirea unei dragoste liniştite; toate le mergeau pe plac şi dulce le era viaţa.

Într-o noapte, cerul se acoperise de nori întunecaţi printre care şerpuiau mii de fulgere, şi bătea un vânt puternic care clătina ţolurile şatrelor ca pe nişte pânze de corabie. Trei călăreţi se opriră lângă cortul lui Nedelcu, pentru că acum începuse a ploua, şi intrară înlăuntru. Zamfira se îngălbeni ca o moartă când îi zări, căci unul din trei era tocmai stăpânul ei.

— Ha, ha! răcni boierul; aici mi-ai fost, jupâneasă Zamfiră?... De şase luni de când ai fugit de la mine, te lăfăieşti cu cioroii prin şatre?... Las' că te-oi învăţa eu să părăseşti casa stăpânului.

— Şi cum îi învăţa-o? strigă deodată Nedelcu, sărind drept pe picioare dinaintea lui.

— Cum?... Aşa! răspunse boierul, izbindu-l cu palma peste gură. Să ştii, cioară, altă dată să nu te vâri în sufletul boierilor.

Nedelcu se făcu vânăt de mânie, iar stăpânul Zamfirei, întorcându-se către ceilalţi doi călăreţi, le dete poruncă ca să o lege cot la cot şi să o puie pe unul din caii lor. Slugile se aruncară asupra ei, dar nu avură vreme nici să se apropie de dânsa, căci Nedelcu, apucând iute un topor, îl repezi orbiş într-înşii, şi boierul pică mort la pământ, cu capul crăpat în două. Tovarăşii lui se făcură pe loc nevăzuţi. Aşa biata Zamfiră a scăpat de a doua oară din lanţul robiei, dar ce folos! Nedelcu peste câteva zile fu prins, ferecat, judecat şi spânzurat.

PARAUA: Dar Zamfira?

GALBENUL: În ceasul când iubitul ei se zbătea în ştreang, dând o lecţie de moral poporului adunat, sărmana leşină lângă spânzurătoare şi îşi pierdu minţile pentru totdeauna.

PARAUA *(cu spaimă)*: Cum! nebună?

GALBENUL: Nebună! Din ceasul acela sărmana simţi o ură grozavă asupra oamenilor şi părăsi tot, şatre, rude, părinţi, pentru ca să se ascundă în mijlocul codrilor. Toată ziua ea alerga cu ochii ţintiţi înaintea ei ca şi când ar fi alungat o umbră şi, dacă întâlnea vreun om, ţipa cu înfiorare şi fugea până ce pica obosită la pământ. Iar noaptea, când toată natura era cufundată în tăcere, Zamfira începea a cânta cu glas jalnic doinele ce învăţase de la Nedelcu, şi îndată pe urmă faţa ei se lumina de o bucurie necunoscută; ea se apuca la joc atunci, până ce iarăşi cădea ca o moartă jos. Sărmana Zamfiră! ea care era atât de frumoasă, să o fi văzut peste câteva săptămâni, te-ai fi speriat!... Ochii i se înfundaseră în cap, obrajii i se uscaseră, părul ei curgea pe umeri despletit şi încâlcit. Din tot trupul ei atât de bine făcut nu-i rămăseseră decât pielea şi oasele. Sărmana Zamfiră! În ce stare ticăloasă o adusese desperarea!

PARAUA şi GALBENUL *(oftează împreună)*.

GALBENUL *(după o scurtă tăcere)*: Într-o zi câţiva oameni beţi, întâlnind-o pe câmp, o luară de goană ca pe o fiară sălbatică, cu gând de a glumi. Nenorocita fugea speriată, ţipând cu groază, când deodată un tânăr ce se găsea pe acolo la vânat se puse înaintea gonaşilor şi întinse puşca spre ei. Aceştia se făcură pe loc nevăzuţi prin tufe, iar Zamfira, apropiindu-se de apărătorul ei, se uită la el cu ochii plini de lacrimi şi-i zise: — M-ai scăpat de la moarte!... ţine galbenul ista că ţi-a fi cu noroc. După aceasta ea mă dezlegă pe mine din salbă, mă dete în mâna tânărului care sta înlemnit de mirare şi se depărtă de dânsul în fuga mare.

PARAUA: Şi n-ai aflat ce s-a mai făcut?

GALBENUL: Peste câteva luni ea a murit la mănăstirea Văraticului, după multe dureri grele!

PARAUA: Nenorocirile Zamfirei şi ale lui Nedelcu m-au pătruns peste măsură. Dar cu toate aceste, te rog, iubite, să mai scurtezi povestirea întâmplărilor tale, pentru că de-abia ne mai rămâne un ceas pân-în ziuă, şi, după cum ştii, cântecul cocoşului este pentru noi, fiinţe neglăsuitoare, un semn de spaimă. Numai oamenilor le este dată dreptatea de a rosti minciuni şi parascovenii în ziua mare; iar noi nu putem avea glas decât de la miezul nopţii şi pân-în zori.

GALBENUL: Nu te îngriji, scumpa mea; voi căuta să sfârşesc cât mai degrabă, pentru că de când vorbesc mi s-a cam dogit glasul, şi mai ales că sunt curios să cunosc şi întâmplările tale. Afară de tânărul la care mă găsesc acum nu am mai avut alţi stăpâni decât pe necunoscutul căruia mă dase Zamfira şi pe un poet. Cel dintâi avea o figură blândă şi frumoasă, un port elegant, un glas pătrunzător, care mă făcură într-o clipală prietenul său. Toată persoana lui avea un *ce* magnetic care mă trăgea la el, şi mărturisesc că din ceasul cum am intrat în mâinile lui, m-am simţit gata de a-mi jertfi şi viaţa pentru dânsul!... Însemnat-ai, draga mea, ce înrâurire are fizionomia unor persoane asupra inimilor

şi putut-ai vreodată să-ţi tălmăceşti misterul simpatiei? De unde vine că deodată te simţi robit la privirea unei figuri, făr' a-ţi putea da seama de ceea ce simţeşti? De unde vine...

PARAUA: Acuşi cântă cocoşul.

GALBENUL *(zâmbind)*: Am înţeles!... Dar dacă mă întind cu vorba aşa de mult asupra simpatiei, aceasta o fac pentru ca să poţi înţelege cum de am fost în stare să-mi pun eu zilele în pericol pentru ca să scap pe stăpânul meu de la moarte. Nu râde şi nu socoti că mă laud, căci nu am slăbăciunile oamenilor. Eu, precum mă vezi, fiinţă mică şi neînsemnată, m-am împotrivit duşmanului ce-l ameninţa, m-am luptat cu el, l-am biruit şi am scos din ghearele morţii pe singurul om din lume ce mi-a insuflat dragoste. Să fi fost oricare altul în locul lui îl lăsam să piară, căci, deşi oamenii ne slăvesc pe noi, monedele, ştii că din împotrivă noi nu-i avem la ochi buni.

PARAUA *(cu nerăbdare)*: Nu-ţi lăsa iar sugetul, frate.

GALBENUL: Tânărul meu iubea o damă cu multe graţii, cu mult spirit şi cu mult urât bărbat.

PARAUA: Iar o istorie de amor şi de bărbat urât?

GALBENUL: Toate istoriile din lume sunt drese cu amor, acesta este cel mai vechi şi cel mai cu gust *mezelic* al unei întâmplări; cât pentru *bărbatul* urât, se tălmăceşte lesne prin nătângia oamenilor care repetează, de când mitologia, istoria Afroditei cu Vulcan. Eu, dacă aş fi domn într-o ţară, aş face o pravilă după care numai oamenii cei frumoşi ar avea drept să se căsătorească cu femei frumoase, iar cei urâţi ar fi siliţi să ia pe cele urâte, şi prin chipul acesta sunt sigur că aş curma răul nestatorniciei şi al necredinţei. Ah! Doamne! De ce nu-s domn!

PARAUA: Pentru că eşti numai un biet *ban*.

GALBENUL: Mihai Viteazul încă a fost ban, dar s-a făcut erou stăpânitor, încât a tremurat Ţarigradul la numele lui. Eu sunt ban de Olanda şi, deşi nu-mi este dat a fi niciodată domn, gândesc că pot să fac domni!

PARAUA: Pare că cântă cocoşul.

GALBENUL: Cu vorba de cocoş mă faci un pui de găină. Iată dar că mă întorc la tânărul meu.

La unul din balurile strălucite ce s-au dat în iarna trecută, el sta deoparte şi vorbea cu o damă de cele pe care politeţea veacului nostru le numeşte *mobili*, când deodată un cavaler strâns în frac, ce ţinea două dame de mână, se opri dinaintea lui şi îi făcu întrebare dacă preferează un înger sau un drac? Aceasta era o figură de la mazurcă. Tânărul meu se sculă pe picioare şi răspunse zâmbind că: „fiind sigur să meargă în iad după moartea lui, vroieşte să câştige mai dinainte favorul dracilor şi că, în urmare, îi preferează mai mult decât pe îngeri“. Atunci cavalerul îi prezentă mâna unei din ambele dame şi se depărtă jucând cu ceealaltă. Acea mână era atât de mică şi albă!... braţul ei era atât de alb şi rotund, încât ochii tânărului meu, lunecând de pe mână pe braţ, de pe braţ pe umeri, şi de pe umeri pe figură, au făcut în câteva secunde cel mai frumos voiaj din lume, dar totodată şi inima lui, urmând drumul ochilor, se găsi departe de starea liniştită în care se afla c-un minut mai înainte. El sta cufundat într-o mirare sau, mai bine zicând, într-o admirare adâncă, ce îl înlemnise pe loc, şi când dulcele glas al damei îl scoase din acel vis dumnezeiesc, el se trezi înamorat ca şaptezeci de amorezi.

— La ce gândeşti, domnul meu, cu atâta ţintire?... îl întrebă dama.

— Gândesc, doamna mea, — răspunse el — că dacă iadul e locuit de draci ca d-ta, el trebuie să fie raiul acel făgăduit sufletelor plăcute lui Dumnezeu.

Dama începu a râde, arătând nişte dinţi de mărgăritar, şi zise:

— Se vede, domnule, că ai mare plecare pentru iad, de vreme ce cauţi să te faci păcătos spunând neadevăruri.

— Ce poate fi mai plăcut decât un păcat care să-mi meriteze drept osândă compania d-tale?

Aceste puţine cuvinte fură zise în vreme ce amândoi făceau figura mazurcii. Stăpânul meu duse dama la locul ei şi, până a

nu se depărta, primi din parte-i făgăduinţa de a juca un contradans împreună.

Peste puţin orchestra începu acel mult dorit contradans. Tinerii mei aleseră locul lor şi făcură cea întâi figură făr-a se vorbi nici un cuvânt. Amândoi stau pe gânduri ca nealtădată, dar mai ales stăpânul meu era tulburat de tot şi nu putea găsi nici două cuvinte ca să înceapă convorbirea. Amorul e cel mai mare duşman al limbii şi al minţii; pe una o leagă şi pe alta o ameţeşte întratâta, încât omul cel mai cu spirit poate atunci să fie socotit de prost. Această tăcere s-ar fi prelungit încă mult, dacă nu ar fi curmat-o prin o întrebare ce-i făcu asupra unei persoane ce le făcea vis-à-vis la contradans.

— Cum o găseşti pe doamna G?... aşa-i că-i frumoasă de tot în astă seară?

— Cu adevărat — răspunse stăpânul meu — frumoasă pe cât poate fi o statuie fără viaţă şi fără suflet. Ea domneşte asupra ochilor, iar nicidecum asupra inimilor.

— Cu atât mai mult dar ea merită slăvirea d-voastră, pentru că puteţi gusta *în pace* plăcerea de a o privi.

— Aveţi toată dreptatea, dar natura noastră e atât de ciudată, că omul cel mai paşnic iubeşte a se război cu sineşi în preajma unei figuri frumoase. Acea luptă sufletească are un farmec ascuns ce se revarsă asupra lucrurilor care-l împrejură, le împodobeşte, le înviază şi îl face pe om a se crede într-o altă lume.

— Ce fel e acea lume? întrebă dama zâmbind.

— Aceea e o lume de năluciri plăcute, de sperări măgulitoare, de podoabe dumnezeieşti, un rai de îngeri sau, mai bine zicând, un iad ca acela al cărui locaş seamănă d-tale.

— La care număr crezi, domnule, că se pot sui complimentele ce s-au zis în astă seară prin bal?

Contradansul era acum pe la sfârşit; cele de pe urmă acorduri răsunau vesel în salonul acela plin de lumină, şi focul veseliei lucea în ochii tuturor damelor şi ai cavalerilor. Stăpânul meu se plecă spre dama sa şi-i zise cu glasul tremurător:

— Sunt lucruri, doamna mea, care nu ar trebui să aibă sfârşit.

— De pildă? întrebă ea.

— Contradansul acesta.

Dama se făcu că nu înţelege şi răspunse râzând: „Ideea unui dans veşnic nu mi-a trecut încă prin minte, şi aş fi curioasă să văd figura ce ar face nişte persoane care ar fi osândite a dănţui toată viaţa lor".

Tânărul se mâhni mult la aceste cuvinte şi s-ar fi depărtat de dânsa cu desperarea în suflet, dacă ea nu l-ar fi mângâiat prin o dulce căutătură. Din minutul acela însă el fu nebun ca un amorez şi înamorat ca un nebun. E de prisos să mai adaug că în tot cursul balului el nu mai avu ochi decât pentru iubita lui.

PARAUA: Dar ea?

GALBENUL: Ea, ca o femeie bine crescută, îşi stăpânea ochii cât putea, dar oricât făcea, tot îi scăpa destul de ades în partea lui.

Ajungând acasă, tânărul, îmbătat de delirul dragostei, se puse pe scris răvaşe de amor atât de înfocate, că putea să frigă degetele, şi alese dintre toate pe următorul, pe care îl şi trimise damei.

„Doamna mea,

Viaţă sau moarte! Cu un cuvânt puteţi să-mi daţi una din două. Nu aş îndrăzni să vi le scriu aceste, dacă nu aş şti că aveţi un spirit prea mare pentru ca să vă mâniaţi şi o inimă prea nobilă pentru ca să râdeţi de nebunia în care m-a aruncat balul de ieri" .

Iată răspunsul ce primi peste două ceasuri:

„Domnul meu,

Mâine, când s-a face ziuă, te aştept la rediu cu doi prieteni ai mei, un martor şi un secundant; te cred prea bine crescut pentru ca să lipseşti de a veni să iei răspunsul ce meritezi.

BĂRBATUL"

Îmi este peste putinţă ca să-ţi descriu mirarea ce cuprinse pe stăpânul meu la citirea acestor rânduri, iar ceea ce îl despera mai mult era de a gândi la poziţia critică în care adusese pe iubita lui.

A doua zi el se găsi la rediu, la ceasul hotărât, cu o cutie de pistoale şi cu doi prieteni ai lui, dintre care unul, fiind poet, îi făgădui ca mângâiere o frumoasă elegie asupra morţii lui. Ambele părţi protivnice se închinară una la alta în tăcere; locul duelului se hotărî de secundanţi, şi stăpânul meu, şi duşmanul său se puseră faţă-n faţă la depărtare de cincisprezece paşi.

Semnul se dete de către un martor şi deodată bărbatul slobozi pistolul. Eu însă care pândeam din buzunarul jiletcii, unde mă aflam, toate mişcările duşmanului nostru, simţind că plumbul lui venea spre noi, prin o repede mişcare mă pusei drept în contra lui şi îi amorţii astfel lovitura. Plumbul pică jos ruşinat, şi stăpânul meu scăpă cu viaţa teafără. Iată, scumpa mea, cum l-am scos eu de la moarte. Ei bine! ştii cum mi-a răsplătit pentru fapta mea?... dându-mă unui sărac bătrân care, întâlnindu-l în uliţă, când se întorcea de la rediu, îi ceru pomană cu o mână, în vreme ce cu cealaltă îi dete un răvaş de la iubita lui.

PARAUA: Ce nerecunoştinţă! Şi cum ai scăpat de la acel calic?

GALBENUL: Poetul ce slujise de martor duelului, văzând o astfel de nelegiuire din partea prietenului său, mă scoase din mâinile săracului, dându-i trei galbeni pentru mine, şi mă păstră la dânsul ca o monedă rară, care, după cum zicea el, avea meritul de a fi poetică.

PARAUA: Ş-apoi pas de mai zi că poeţilor le lipseşte o doagă.

GALBENUL: Aceasta o zic numai acei cărora le lipsesc două doage.

PARAUA: Spune-mi, te rog, ce fel de lighioaie era acel poet?... Căci trebuie să ştii că doresc de mult a mă lămuri asupra acestui soi de oameni ce se zic cântăreţi.

GALBENUL: În adevăr ei îşi dau acest titlu cu mare siguranţă, dar crede că puţini am cunoscut care să fi ştiut a cânta

două note. Glasul lor stă în condei. Deosebitele scârţâituri ce face acest instrument pe hârtie produc câteodată nişte armonii poetice, care încântă sufletul şi închipuirea. De pildă aici în ţările româneşti...

PARAUA: Lasă pildele, scumpul meu, pentru ca să nu se supere acei ce merită de a fi trecuţi sub tăcere.

GALBENUL: Ai dreptate; nu este fiinţă mai ţâfnoasă ca poetul fără talent.

PARAUA: În care număr îl pui pe acela la care te-ai aflat?

GALBENUL: Îl socot între poeţii cu viitor. El avea numai un defect, o uitare curioasă, care-i pricinuia o mulţime de desplăceri şi care a fost şi pricina despărţirii noastre. Un lucru iar m-a mirat mult la el: niciodată versurile ce scria nu erau în analogie cu starea sufletului său; vreau să zic că, în contra altor poeţi, el făcea elegii duioase când avea vro bucurie mare şi, dimpotrivă, cântece vesele când era mâhnit... Dar pentru ca să înţelegi mai bine această nepotrivire, trebuie să-ţi descriu ziua în care el a compus una din cele mai triste poezii ale lui, intitulată *Desperarea*.

Într-o dimineaţă de primăvară el se trezi voios, pe cât poate fi un om ce a petrecut o noapte plăcută la bal şi care, când deschide ochii, vede un cer frumos dinaintea lui. Păsările îi cântau pe la ferestre şi razele soarelui se jucau vesel pe patul lui. Toate lucrurile părea că se împodobiseră înadins pentru ca să-l îndemne a gusta bunătăţile lumii, şi cu adevărat el însuşi simţea în inimă acea mulţumire liniştită pe care nici o grijă nu o ameninţă. Cu toate aceste poetul meu luă degrabă condeiul şi scrise într-un album următoarele versuri:

Ce soartă nemiloasă
E soarta ce m-apasă!
Ades în desperare eu stau şi mă gândesc,
După-orice mulţumire,
Necazuri şi mâhnire
Ca o răsplată crudă asupră-mi năvălesc.

Peste puţin el se îmbrăcă în haine noi; îşi puse un frac care-i desena o talie cu adevărat elegantă; feciorul îi încreţi părul după modă, şi el, după ce îşi găti toaleta, se duse în faţa psişelei, unde, zâmbindu-şi cu dragostea unei tinere cochete, adăugă această a doua strofă la cea dintâi:

La orice pas în viaţă
Simţirea-mi se îngheaţă
Şi de dezgustul lumii amar mă simt cuprins;
Plăcerea tinereţii
Şi farmecul frumseţii
Îmi par nimic, căci focul din inimă-mi s-a stins!

Feciorul intră în odaie aducând gazetele româneşti. Tânărul meu le luă iute şi îşi ţinti ochii cu bucurie asupra unuia în care se găsea un articol plin de laude pentru talentul lui în poezie. Nu pot să-ţi descriu mulţumirea ce se zugrăvea pe faţa sa, în vreme ce citea pentru a treia oară pasajele măgulitoare din acea gazetă; şi măcar că sufletul lui era plin de mândrie, iată ce versuri mincuinoase el compuse îndată:

Gloria-mi zâmbi odată
Şi-n calea-i luminată
O tainică sperare de suflet mă trăgea.
Voiam atunci în lume
Să dobândesc un nume...
Eram copil!... şi lumea atunci încă-mi zâmbea.

PARAUA: Da’ bine că-i de necrezut!

GALBENUL: Aşteaptă că încă nu-i tot. După ce prescrise acele versuri, el se sui într-o trăsură elegantă şi se duse la o damă frumoasă ca raiul lui Mohamed, pe care o iubea cu tot focul unui suflet de tânăr poet. Acea vizită fu pentru dânsul epoca cea mai fericită din viaţa lui, căci se încredinţă de amorul îngerului adorat. Ei bine, soro, când se întoarse acasă, el sfârşi bucata de poezie începută dimineaţa prin următoarele strofe:

Ca şoimul tânăr încă
Ce saltă de pe stâncă,
Şi, vrând la cer să zboare, jos pică fărâmat,
Aşa trista-mi junie
Ş-a mea sperare vie
Din visul lor de aur în pulbere-au picat.

Acum s-au trecut toate!
Acum nimic nu poate
Răsunet să mai nască în pieptu-mi obosit.
Acum glorie, iubire,
Le văd ca nălucire,
Ca umbre ce-n pustiuri de mult m-au părăsit!

PARAUA: Poetul tău n-avea nici cât de puţină simţire.

GALBENUL: Ba, dinpotrivă, te pot încredinţa că avea prea multă.

PARAUA: Apoi dar vroia numaidecât să adevereze proverbul ce zice: „minciunos ca un poet“.

GALBENUL: Zi mai bine: uitit ca un poet; căci din pricina acelei uitări m-a depărtat pe mine de la sânul lui.

PARAUA: Ce fel?

GALBENUL: M-a dat, făr-a băga de seamă, în plata subscrierii la un jurnal ce iese acum în Iaşi: *Propăşirea*.

PARAUA: Cui te-a dat?

GALBENUL: Tânărului la care ne găsim acum împreună şi care este unul din redactorii foaiei.

PARAUA: Allah! de-a fi auzit toate cele ce-am spus în astă noapte, el îi în stare să ne puie în gazeta lui.

GALBENUL: Măcar de ne-ar pune, ca să ne facă nemuritori.

PARAUA (*coborând glasul*): Ce opinie ai de stăpânul nostru?

GALBENUL: Îm pare un tânăr...

Deodată cântecul unui cocoş răsună în odaie, şi glasul monedelor mele se curmă pe loc. Ciuda ce mă cuprinse asupra acelei păsări blestemate nu se poate tălmăci în cuvinte, dar mărturisesc

că în minutul acela aş fi avut multă plăcere a privi într-o frigare pe acel cocoş, fiindcă glasul lui mă oprise de a cunoaşte opinia galbenului asupra mea; opinie dreaptă şi nepărtinitoare, căci, după socotinţa mea, banul este cea mai sigură piatră de cercare a firii omeneşti.

N.B. A doua zi, când m-am trezit, am avut curiozitate să văd de aproape galbenul şi paraua care îmi prilejuiseră o noapte atât de interesantă prin convorbirea lor, dar din nenorocire am scăpat paraua dintre degete şi am văzut-o, cu mare mâhnire, picând între scândurile camerei mele. Rog dar pe iubiţii mei cititori ca să binevoiască a îngădui până ce voi scoate-o din locul unde s-a ascuns, pentru ca să le pot împărtăşi istoria ei.

1844

SUVENIRE DIN ITALIA
Buchetiera de la Florenţa

CUPRINS

I

De o săptămână mă aflam la Florenţa, alergând în toate zilele, de dimineaţă pân-în seară, prin deosebitele părţi ale oraşului, spre a vedea nenumăratele minuni cuprinse în sânul său; la tot pasul un nou lucru vrednic de laudă se arăta ochilor mei şi îmi insufla un sfânt respect pentru maeştrii nemuritori care au înzestrat patria lor cu atâtea podoabe ce fac mirarea călătorilor. âCând a da Dumnezeu (ziceam în mine, în faţa unui monument sau a unui tablou) să avem şi noi în Moldova un Raphael, un Michel Ange, ale căror produceri minunate să poată atrage ochii şi laudele naţiilor asupra noastră!“ Dar aceste visuri mândre făceau loc îndată altor idei trezite în minte-mi prin priveliştea vreunei alte capodopere de zugrăvie sau de arhitectură ce se înfăţişa ochilor mei, căci obiectele de artă sunt atât de multe în Italia şi mai ales cu aşa talent lucrate, încât călătorul nu mai are vreme nici să gândească, ci îşi simte fiinţa cufundată într-o mirare îndelungată şi plină de plăceri. El în trecerea sa prin Italia gustă o viaţă nouă, necunoscută; şi când iese de pe ţărmurile acelui pământ poetic, atunci i se pare că s-a visat zburând printr-o câmpie îmbogăţită cu toate podoabele raiului.

Într-o duminică, trecând pe piaţa de Domo, văzui o mulţime de echipajuri aşezate în linie, în faţa catedralei Santa Maria del Fiore[1], ce se găseşte în mijlocul pieţei; şi îndemnat de curiozitatea

---

[1] Această catedrală ce se numeşte Domo, din pricina frumoasei şi îndrăzneţei arhitecturi a bolţii cu care vestitul Brunellesco a încoronat-o, este cea mai mare din Florenţa... Zidurile ei sunt pe dinafară acoperite cu trei soiuri de marmură: roşie, albă şi neagră. [V. A.]

de a vedea damele aristocrate din Florenţa, intrai în ea. Priveliştea ce mi se înfăţişă mă umplu de un sentiment atât de puternic şi de sfânt, că rămăsei împietrit ca statuia sfântului Ioan lângă care mă aflam. Biserica era luminată de vro câteva candele ascunse pe după coloane, încât razele lor aruncau o lumină slabă, ca glasul cel de pe urmă al unui om ce moare, şi misterioasă ca sfintele taine ce se serbau înaintea veşnicului părinte. Un popor întreg sta îngenuncheat în faţa altarului şi cufundat în dulcea mângâiere a rugăciunii; glasul răsunător şi plin de melodie al organelor zbura prin nourii de tămâie ce se ridicau în văzduh şi vuia ca o harpă cerească ce părea că cheamă sufletele la pocăinţă. Un aer de sfinţenie ce-ţi răcorea inima de toată durerea domnea asupra tuturor acelor capete plecate...

După vro câteva minute petrecute în cea mai dulce extazie, mă apropiai de mormintele lui Brunellesco şi al lui Giotto, arhitecţii acelei biserici; vizitai cu de-amănuntul toate frumuseţile acelor două monumente de glorie şi, lăsându-le în urmă, mă îndreptai către o capelă lăturală spre a examina icoana sfintei Ceciliei, ce zărisem de departe luminată de razele unei candele de argint. Îngereasca expresie a figurii, culorile melancolice ale obrajilor şi mai ales duioşia tipărită în ochii acelei icoane îmi părură atât de măiestroasă, că mă apropiai de ea ca să văd de nu era vrun tablou al lui Andrea del Sarto, căci în toate figurile lucrate de acest vestit artist însemnasem umbrele acele dulci întinse ca un văl transparent asupra ochilor. Însă care fu mirarea mea, când citii în josul icoanei un nume al unui prieten al meu ce-l cunoscusem la Paris, V***. „El oare să fie? (gândeam în mine) tânărul italian cu care am petrecut atâta vreme în capitala Franţei?“ Un suspin greu şi înăduşit ce auzii în colţul capelei unde mă aflam mă făcu să-mi întorc iute capul şi văzui un om îngenuncheat lângă mine, care părea a fi într-o meditaţie dureroasă. Curiozitatea mă împinse să fac vro două pasuri spre el; atunci tânărul îşi ridică capul şi se uită la mine. Faţa sa lungăreaţă şi albă, ochii săi negri, mari şi

înfocaţi, părul său lung, ce-i pica în plete netede pe umeri, şi în sfârşit fizionomia, aerul său de artist, toate îmi erau cunoscute; socoteam că văd umbra prietenului meu. Necrezându-mi ochii şi socotind că visez, mă dusei lângă el şi îi zisei: Tu eşti, V***? Străinul sări pe picioare, mă strânse în braţe şi, luându-mă de mână, mă scoase afară din catedrală.

— Vină la lumină să te văd bine, îmi zise el oprindu-se pe piaţă. Nu pot crede încă că eşti tu. Şi se uită la mine cu nişte ochi a căror expresie era de tot curioasă.

— Te miri, prietene, de starea în care mă vezi, urmă V***; mă socoţi poate nebun?... însă când ai şti în ce furtuni pluteşte sufletul meu! Când ai cunoaşte feluritele simţiri şi cugetări care mă muncesc, te-ai mira cum n-am nebunit de tot!... După aceasta el se puse pe gânduri şi ţinti ochii pe crucea catedralei Santa Maria del Fiore.

— Drept să-ţi spun, iubite, — îi răspunsei— de când te cunosc, niciodată nu te-am văzut aşa de tulburat, şi-mi pare rău că tocmai acum, când după multă vreme te întâlnesc fără veste în patria ta, te văd într-o amărăciune aşa de crudă. V*** îmi strânse mâna şi ne îndreptarăm spre cafeneaua numită Donne.

Pe drum începui a-i vorbi de frumoasele monumente ale Florenţei şi a-i aduce aminte de norocita vreme când ne găseam la Paris, fără a lua seama că el nu mă asculta şi că mintea lui era cufundată în gânduri cu totul deosebite de ale mele. Deodată, el se opri căutând la o fereastră a unui palat pe lângă care treceam şi, aruncând un ţipăt şi întinzând mâinile spre ea, îmi zise:

— Ai văzut-o?

Speriat de dramatica sa poziţie, ridicai ochii, dar nu văzui nimică la fereastră. — Ce vrei să văd? îl întrebai; perdeaua este trasă. — Nimic, îmi răspunse el, făcându-se roş pe obraz; nimic... o nălucire numai, căci Cecilia s-a dus de mult de pe pământ!

La aceste cuvinte două lacrimi părură în ochii lui... Atunci un fulger de adevăr îmi lumină mintea şi înţelesei că prietenul meu era înamorat!... Intrarăm în cafenea.

În Italia cafenelele sunt toată ziua pline de consumatori (muşterii), din pricina căldurilor nesuferite care aduc pe om într-un fel de moleţă foarte plăcută; pătruns de fluidul magnetic în care creierii înoată, te simţi furat de o somnărie uşoară, şi toată fiinţa ţi se cufundă în sânul unei lene poetice, cunoscută în Italia sub numire de *dolce far niente.* Pare că, întins pe un leagăn de flori, te cobori din nouri încet, fără a vedea măsura care te desparte de pământ.

Ne puserăm la o masă de marmură albă. Îndată un *botega* (fecior de dugheană) îmbrăcat curat alergă înaintea noastră, întrebându-ne de vroiam *granite*[1] sau *gelate*[2] şi, fără a aştepta răspuns, începu a număra vro douăzeci de soiuri de îngheţate cu atâta iuţime, încât, neînţelegându-l ce spune, îl poftii să ne aducă ce-a vroi.

V*** nu ieşise încă din melancolia în care căzuse; în zadar căutam să-i pricinuiesc oarecare distracţie prin citirea gazetelor franceze. Mintea sa părea muncită de o idee crudă, care înăduşea toate sufleteştile sale însuşiri. Nu ştiam cum să mai fac pentru ca să-l trag din meditarea lui şi, plin de tristeţe pentru starea prietenului meu, mă hotărâi a-i da pace şi deschisei gazeta Curierul francez. Deodată un murmur de mirare se ridică împrejurul nostru; un glas unanim de laudă umplu toată sala. Unii ziceau: Ah! ce frumoasă buchetieră! ce aer nobil şi elegant! — Cine oare să fie? ziceau alţii. Pare că am văzut figura aceasta; ...ce semănare cu primadona de la *Pergola*[3]! Ridicai capul, dorind a şti cine pricinuise acea tulburare în sală şi zării în faţa noastră o femeie de o frumuseţe îngerească, care, zâmbind cu o graţie deosebită, ne prezenta buchete de flori. Un nour de melancolie flutura pe faţa sa palidă şi arăta că inima ei era zdrobită de vro durere secretă; părul

[1] Sirop cu gheaţă *(ital.)*.
[2] Îngheţată *(ital.)*.
[3] Teatru din Florenţa.

său negru şi luciu ieşea în bucle unduioase de sub o capelă de paie subţire şi se împrăştia împrejurul gâtului său alb ca crinul; ochii săi mari şi negri aveau mândria ochilor de vultur, dar totodată luminile lor înotau într-un foc limpede şi misterios, prin care se zărea o înduioşire nemărginită. În sfârşit, toate în ea erau făcute pentru plăcere; gura ei care legăna un zâmbet melancolic, talia sa zveltă şi delicată, mâinile sale mai fragede decât florile ce ţinea... toate aveau o atragere ascunsă, care îţi aprindea închipuirea.

Când aruncai ochii asupră-i mi se păru că văd icoana din Santa Maria, lângă care întâlnisem pe prietenul meu; două lacrimi sticleau ca două briliante pe genele sale... Mă întorsei iute către V*** cu gândul de a-i comunica ideea mea, dar el era leşinat. Înfăţişarea acelei necunoscute îi făcuse o impresie atât de mare că îşi pierdu simţirile, strângând la sân buchetul ce luase de la dânsa. Străinii din cafenea alergaseră lângă V*** şi cercau deosebite chipuri de a-l aduce în cunoştinţă... În sfârşit V*** deschise ochii; figura lui era galbenă şi tulburată; căutăturile lui erau sălbatice. El se uită peste tot locul cu înfiorare, şi pe urmă apucându-mă de mână: „Haideţi degrabă, îmi zise, haideţi să o găsim... Cecilia mea trăieşte!“

Ieşirăm din cafenea fără a şti unde mă va duce; trecurăm iute vro câteva uliţe unde toţi ne luau de nebuni şi ne îndreptarăm spre o primblare pitorească, ce este afară din Florenţa şi care se numeşte Boschetto.

La începutul acestui parc este o piaţă mare unde se ridică Palazzo delle Cascine, adică palatul lăptăriilor al ducăi de Toscana. În toate serile, după ce se culcă soarele, aristocraţia Florenţei îşi opreşte echipajele strălucite dinaintea acelui palat, şi damele se desfătează prin convorbirea tinerilor cavaleri, care saltă călare împrejurul lor, şi prin dulceaţa laptelui proaspăt ce le împuterniceşte sănătatea şi le învioşează culorile obrajilor. Acea piaţă este locul de întâlnire a multor intrigi de amor!... De câte ori treceam pe lângă un oblon şi vedeam vro damă aşezată pe perne de mătase

în fundul trăsurii, nu mă puteam stăpâni de oarecare palpitare de inimă. Fieştecare caretă pentru mine era un izvor de impresii noi, însă V*** părea că nici nu le vedea. Cu cât ochii mei erau înfocaţi, cu atâta ai lui erau reci în faţa unei privelişti atât de vesele şi de încântătoare.

— N-ai de gând să te opreşti aici? îl întrebai.

— Nu, îmi răspunse.

— Dar unde vrei să mergi?... spune-mi, să ştiu şi eu.

— Nu-ţi pasă; vină.

Şi apucă printr-un câmp împrejurat de copaci nalţi şi vechi, care, oprind razele soarelui, îşi întindeau umbra asupra gingaşelor dame ce se primblau pe iarbă. Pe urmă intrarăm într-o luncă deasă, şi după vro jumătate de ceas ajunserăm pe un mal ridicat şi plin de flori, care se înaintează ca un promontoriu între curgerile line a lui Arno şi a lui Miunione[1]. Acolo era sfârşitul boschetului.

Când ne oprirăm, figura lui V*** se prefăcuse de tot: faţa lui era roşie ca cerul ce se întindea deasupra noastră; părul său, ridicat de vântul de seară, fâlfâia în aer şi lăsa liberă fruntea sa largă şi genială. — „Priveşte, el zise deodată cu un glas puternic; priveşte, iubite, cu ce mărime soarele se ascunde după munţii care se înalţă în faţa noastră. Nu-ţi pare că asistezi la dărâmarea împărăţiei romane?... Priveşte norii aceşti vopsiţi de purpura razelor lui, cum se ridică către ceruri ca o jertfă a pământului făcută în gloria preaputernicului ziditor. Uită-te şi te miră de frumuseţile patriei mele: în faţa noastră poeticul Arno şerpuieşte prin câmpii vesele şi prin lunci misterioase, şi malurile sale vuiesc de cântecele melodioase ale păsărilor; în dreapta, verzile colnice acoperite cu grădini şi palaturi de marmură se par că zâmbesc una alteia ca nişte copile ce s-ar uita în oglindă; în stânga se întinde o câmpie plină de livezi, prin care se rătăcesc vro câteva grupe de amorezi; în urmă-

[1] Aceste două râuri mici curg pe marginile Bosquetului şi formează insula unde se face primblarea.

ne se clatină un zid de copaci tufoşi, care opreşte vuietul oraşului de a veni până la noi, numai murmura tristă a lui Arno tulbură tăcerea adâncă ce ne împrejură. Din vreme în vreme, ţipătul unei păsăruici care adoarme sau notele rătăcite prin văzduh ale unei ghitare se aud în depărtare. Acum e ceasul când mintea se cufundă în meditări plăcute, când inima înoată în extazii dumnezeieşti, când sufletul aprins de sperare îşi întinde aripile şi se leagănă pe plaiurile unei lumi necunoscute. Acum e ceasul sfânt când toată fiinţa omenească se adapă la izvoarele cereşti şi binecuvintează mâna ce a zidit-o. Spune-mi: nu simţi tu în tine acum o mulţumire ascunsă, ca şi când ai fi dobândit tot ce ai dorit?... Nu-ţi pare că eşti un alt om?... Pieptul tău nu se smuceşte în izbiturile inimii tale? Nu simţi ceva ce îţi răcoreşte fruntea şi îţi dezsmiardă lumina ochilor?... Spune: nu socoţi tu că pare că ai să zbori într-o lume străină, unde norocul te aşteaptă?... Ah! acum, acum viaţa-i dulce şi nepreţuită; acum închipuirea mea s-aprinde; acum o! Cecilio, te văd strălucind ca o stea în seninul limpeziu al cerului; îmi zâmbeşti ca un înger de blândeţe, îmi faci semn cu mâna să te urmez... Ah! de ce nu am aripile acestui vultur ce trece pe deasupra noastră ca să spintec văzduhul şi să mă arunc în braţele tale!“

V*** era de un caracter iute, simţitor şi supus impresiilor celor mari; când sufletul său era mişcat de vreun lucru, atunci toată fiinţa-i se pătrundea de el, imaginaţia-i se înflăcăra şi baterea inimii sale îi zdrobea pieptul... Natura lui îl făcea să simtă lucrurile cu mai mult foc decât alţi oameni, dar totodată fieştecare simţire era pentru dânsul un fulger care îl străbătea, îi aprindea sângele şi îi surpa puterile.

După ce se linişti, V*** se întinse pe iarbă; fruntea lui, unde tremurau razele luceafărului la care se uita, era aburită de sudoare, şi tot trupul său era obosit de osteneală. Nevroind să-i tulbur plăcerea ce părea că gusta în răsuflarea vântului de seară, care îi răcorea mintea şi îi alina fierbinţeala inimii, mă întinsei deoparte lângă dânsul şi îmi aprinsei o ţigaretă.

Linişte care domnea împrejurul meu, întunecarea progresivă a cerului, ceaţa care se întindea pe Arno şi, în sfârşit, mulţumirea ascunsă ce gustam înlăuntru-mi mă aduseră fără ştire într-o reverie dulce şi armonioasă, în care mintea-mi plutea uşor. Fumul albăstriu al ţigării, ce se ridica în spirale unduioase, îmi îngâna ochii şi îmi pricinuia o distracţie plină de plăcere, din care mă trase glasul lui V***.

— Mă iartă, prietene, îmi zise el, că ţi-am pricinuit întristare, dar nenorocirea care s-a legat de capul meu...

— Ce nenorocire poţi tu avea, îl întrebai, la vârsta unde eşti?

— Ah, se vede că eşti încă un copil care de-abia ai intrat în lume şi că nu ai călcat încă pe ghimpii care presară calea vieţii! Ştii tu că tocmai vârsta mea este cea mai primejdioasă şi mai supusă patimilor sufleteşti? Tinereţea este ca un copac mic şi fraged; cele mai slabe vânturi sunt furtuni pentru el... Dar ascultă mai bine istoria vieţii mele, ş-apoi vei putea judeca tu care este nenorocirea ce mă prigoneşte.

V*** îşi aruncă părul înapoi pe umeri şi, ştergându-şi fruntea, începu aşa:

II

„Din cea mai fragedă a mea copilărie eu am rămas orfan şi lipsit de povăţuirile şi de dezmierdările părinteşti, care sunt reazemul ei; de-abia ajunsesem în vârsta de 9 ani, şi nenorocirea îşi înfipse căngile în mine; la cel întâi pas al vieţii mele, în loc de a mă găsi pe o cale înflorită ca ceialalţi copii, mă trezii într-un pustiu fără margini şi fără umbră!...

Un moş al meu, fiindu-i milă de ticăloasa mea stare sau, mai bine poate, vroind a se folosi de micul venit ce-mi rămăsese de la părinţi, mă luă sub epitropia lui, şi pentru ca să nu-mi tot audă bocetele şi să nu vadă lacrimile care neîncetat îmi udau ochii, mă lepădă într-un pension unde petrecui zece ani bătându-mi capul

cu limbile străine, cu literatura şi mai ales cu zugrăvia. Înaintările ce făceam din zi în zi în această artă, şi mai ales plăcerea ce găseam în studia ei, singură mă făcea să uit bătăile care mâncam necontenit de la padre Bertholomo, profesorul meu de limba elină, căci cruda mea soartă mă silea să caut în însumi mângâierea de care inima-mi era însetată, iar nu în braţele unei mume drăgălaşe. Cu ce nerăbdare aşteptam ceasurile lecţiei de zugrăvie şi cu ce bucurie vedeam intrând în sală pe profesorul meu, care niciodată nu lipsea să-mi spuie câte o vorbă de mulţumire şi de îmbărbăţire când îi arătam noile mele produceri.

Sinor Alsari (acesta era numele lui) avea pentru mine o dragoste cu totul părintească şi mă recomanda la toţi ca cel mai bun şi mai sârguitor elev al lui. Sfătuirile pline de bunătate care îmi da şi laudele ce îmi prodiga pentru propăşirile ce făceam sub direcţia lui, îmi insuflaseră atât respect şi atâta iubire pentru el, încât la moartea moşului meu, când ieşii din pension, alergai la dânsul şi îl rugai să mă primească în casa lui. Sinor Alsari mă luă cu o bucurie nespusă sub protecţia sa şi nu cruţă nici un sfat şi nici o osteneală ca să aducă la bună ispravă talentul ce începusem a câştiga în zugrăvie. În toate zilele vizitam împreună strălucitele galerii din Palazzo Pitti, din Palazzo Vecchio şi din alte palaturi mari din Florenţa; ne opream ceasuri întregi dinaintea fieştecărui tablou şi, după ce îmi tălmăcea cu amănuntul toate însuşirile şi frumuseţile lor, apoi ne înturnam acasă şi mă apucam de lucru sub necontenita lui priveghere. Un an de zile petrecui cu el în cea mai dulce linişte şi în cele mai plăcute îndeletniciri: toată vremea mea era întrebuinţată în studii serioase asupra artei la care mă dasem. Gloria îmi zâmbea de departe şi mă chema în braţele sale. De când intrasem în cariera unde Michel Angelo, Tiziano, Raphaelo şi cei mulţi maeştri nemuritori păşiseră cu pasuri de uriaşi, singurul ţel al vieţii mele era să pot şi eu adăuga o frunză la coroana strălucită a patriei mele şi, aprins de o idee atât de îndrăzneaţă şi de nobilă, îmi alcătuisem un trai cu totul artistic, încât,

fără a mă îngriji de lucrurile ce nu se atingeau de zugrăvie, gustam zile line, netulburate şi pline de încântările sperării; însă această linişte sufletească mă părăsi după puţină vreme.

Într-o seară Sinor Alsari intră în cabinetul meu şi îmi zise:

— V***, fost-ai de mult la teatru?

— De când au murit bieţii mei părinţi nu am fost, îi răspunsei.

— Vrei să mergem deseară să vedem *Norma*? Are să joace o actriţă nouă.

— Haideţi.

— Găteşte-te degrabă, că-i vreme.

Mă îmbrăcai iute şi ne duserăm la teatrul de la Pergola.

Sala era ticsită de amatori şi lojile pline de dame elegante şi frumoase.

Deodată se făcu o mare tăcere; toţi se aşezară pe la locurile lor, şi orchestra începu uvertura... Acea muzică plină de o melodie cerească născu în minte-mi o mulţime de idei triste şi de amare suvenire. Aducându-mi aminte că înainte de zece ani mă găseam tot la acel teatru cu iubiţii mei părinţi, mi se păru că le vedeam umbrele fluturând împrejurul meu şi tânguindu-mă cu milă, ca şi când m-ar fi aşteptat o nenorocire cumplită! Îngânat de fantasmele acele iubite, nici nu luasem seama că perdeaua se ridicase de vro câtăva vreme şi că corul druizilor era pe la sfârşit. Cine ştie! Poate aş fi stat toată seara fără a mă uita pe scenă, dacă un murmur ce se ridică în sală nu m-ar fi scos din meditarea în care picasem şi nu m-ar fi făcut să arunc ochii înainte-mi. Văzui o fiinţă albă şi cerească, o comoară de graţii, de tinereţe şi de poezie, un înger al cărui glas dulce, limpede şi armonios îmi pătrunse inima. Sala vuia de aplauze; iar când Cecilia începu a cânta rugăciunea Normei către lună, când, picând în genunchi şi ridicându-şi mâinile spre cer, intonă acea arie strălucită, *Casta Diva*, atunci tot publicul în entuziasmul său se sculă pe picioare şi bătu în palme astfel că Cecilia se speriase... Pare că o văd îndreptându-şi ochii cu sfială asupra noastră; nevinovăţia, mirarea, mulţumirea, toate

aceste deosebite sentimente luceau în căutătura ei. Ah! ce zâmbire încântătoare păru atunci pe buze-i!... Ce nobilă mândrie se arătă pe frunte-i! Ea semăna cu o fiinţă din altă lume, frumoasă şi răpitoare ca geniul armoniei cereşti! Ah! iubite, ce ţi-oi spune? Ce cuvinte să întrebuinţez ca să-ţi descriu frumuseţea sa? Cecilia era, precum zice poetul nostru, *bella comme un angelo ch' Iddio creo, nei suoi più ardenti transporti d'amore*[1].

Două zile necontenit am fost ca un nebun; mi se părea că vedeam neîncetat un înger cu aripile de aur care, fluturând împrejurul meu, îmi cânta *Casta Diva*, împreunându-şi glasul pe o harfă ce ţinea în mână... Pe urmă, când m-am trezit din visul acel plăcut, am aflat de la sinor Alsari că a fost silit să mă scoată cu de-a sila din teatru, fiindcă, neputându-mi stăpâni entuziasmul, făceam prea mare vuiet, încât toţi mă socoteau lipsit de minte.

Trei luni de zile am urmat regulat toate reprezentaţiile; un magnet tainic mă trăgea fără voie spre teatru când ştiam că era să cânte Cecilia. Gustul pentru muzică se dezvelise în mine totodată cu dragostea, şi dar, profitând de cunoştinţa celor întâi principuri ce luasem din vremea încă când trăiau părinţii mei, începui a face ceva progresuri. Adeseori mă trezeam cântând pe uliţe vro bucată din *Norma* sau din *Lucia din Lamermoor* şi, ruşinat de mirarea cu care toţi trecătorii se uitau la mine, alergam degrabă acasă şi mă închideam în cabinetul meu, unde mă apucam de zugrăvie cu o sârguinţă şi mai mare, căci făceam portretul Ceciliei.

De mult aveam de gând să lucrez icoana sfintei Ceciliei ca să o expun în biserica Santa Maria del Fiore, dar neştiind ce expresie să-i dau, tot prelungisem lucrul ei. Când văzui pe Cecilia la teatru, frumuseţea figurii sale se tipări aşa de bine în minte-mi că pe dinafară şi fără ştire îi făcui portretul; fizionomia sfintei Cecilia se întâmplă a fi întocmai fizionomia slăvitei primadone de la

[1] Frumoasă ca un înger pe care Dumnezeu l-a creat în cele mai înfocate avânturi ale sale de dragoste *(ital.)*.

Pergola. Bucuria de a vedea lângă mine icoana îngerului ce iubeam mă aduse într-o exaltaţie atât de mare, că picai pe genunchi dinaintea ei şi, apucând-o cu amor în braţe, o acoperii de sărutări... Tocmai atunci sinor Alsari intră în cabinet şi, speriat de delirul meu, smuci icoana de la sânu-mi şi alergă îndată de o puse în capela unde m-ai întâlnit.

Nu am trebuinţă să-ţi spun că din ceasul acela mă făcui cel mai bun creştin, că în toate zilele mă duceam la biserică şi că stam ceasuri întregi plecat dinaintea sfintei Cecilia. Lesne înţelegi că, de vreme ce persoana care iubeam purta acest nume, nu puteam alege altă patroană spre a-i încrede secretele mele rugăciuni decât pe sfânta Cecilia.

Într-o zi... ah! cât oi trăi mi-oi aduce aminte de ea!... mă găseam îngenunchiat dinaintea icoanei mele şi cufundat într-o meditare sfântă. Un vis plăcut îmi dezmierda sufletul; mi se părea că o fiinţă nevăzută mă îndemna să am bună sperare pentru îndeplinirea dorinţelor mele, când simţii pe lângă mine fâlfâirea unei rochii de mătase... Două dame intraseră în capela unde eram. Peste puţin auzii convorbirea lor.

— Santa Maria, ce minune! zise cea mai mare. Ian uită-te bine, Cecilio, la icoana asta din faţă. Aş jura că-i portretul tău!

— Bine zici, răspunse cealaltă. — Şi amândouă se apropiară de icoană şi se uitară mai cu luare-aminte.

— Curios lucru! zise iar cea dintâi; cu cât mă uit mai mult, cu atâta găsesc mai mare asemănare. Iată ochii tăi negri şi plini de foc; iată-ţi gura cea graţioasă. A! ce-i drept, măcar că sunt femeie, nu pot tăgădui că ai o guriţă de tot frumoasă; pare că-i o roză. Ian spune-mi: cât ai plătit zugravului sau, mai bine, în ce monedă i-ai plătit lucrul!... cu bani ori cu inima? căci am de gând şi eu să mă fac sfântă.

— Tot veselă şi nebună ai să fii, Iulio, răspunse cealaltă; crede-mă însă că niciodată n-am gândit să-mi fac portretul şi că nici nu cunosc numele artistului.

— Cât pentru aceasta e lesne de a-l cunoaşte. Şi se apropie de icoană ca să-mi citească numele însemnat jos. Eu rămăsesem înlemnit, căci niciodată nu mă găsisem aşa de aproape de Cecilia. Nu îndrăzneam nici să mă răsuflu, ca să nu o spariu şi să nu pierd nimica din cuvintele sale.

Dama care se numea Iulia se întoarse către Cecilia şi îi zise râzând:

— Numele lui este V***; îl cunoşti, Cecilio?...

— Ba nu.

— Sărmanul tânăr! L-ai legat şi pe dânsul în lanţurile tale!... însă el ţi-a dat bune dovezi că te iubeşte; portretul acesta lucrat în ascuns este martorul slăvirii ce are pentru tine. Eu când aş fi în locul tău aş face toate chipurile să aflu cine este şi l-aş prefera tuturor prinţilor din Florenţa care-ţi fac curte şi-ţi repetează în toate zilele că mor după tine fără a muri cât de puţin.

Îmi venea să sărut picioarele acelei femei care, fără a mă cunoaşte, căuta să înduplece pe Cecilia în favorul meu.

— Nu-ţi este păcat, Iulio, — răspunse Cecilia — să zici acest fel de vorbe în biserică?

— De ce să-mi fie păcat?... Amorul nu este oare cel mai sfânt şi mai curat sentiment insuflat oamenilor de însuşi Dumnezeu? Pentru ce să mă sfiesc de a vorbi de el înaintea celui ce l-a creat în inimile noastre? Ce păcat poate a fi de a spune adevărul tocmai în locaşul unde adevărul domneşte şi de a mărturisi că un om, de orişice rang să fie, este mult mai vrednic de iubit când el ne iubeşte din toată curăţenia inimii sale, decât nobilii acei ruginiţi care, departe de a avea cea mai mică dragoste pentru noi, vor numai să-şi împlinească o capricie trecătoare şi să ne arate pe urmă ca victimele vanităţii lor!

Cecilia zâmbi şi îi zise:

— Nu-ţi cunoşteam atâta elocvenţa, Iulio. De când te-ai făcut avocatul amorului?

— De când am aflat că nu-i adevărată fericire fără adevărat amor.

Cecilia privi cu o expresie deosebită la portretul ei şi mi se păru că strânse mâna Iuliei. Ele se uitară una la alta cu o iubire frăţească, zâmbiră amândouă ca doi îngeri şi se depărtară.

Închipuieşte-ţi poziţia mea după ce auzii acea convorbire ce se atingea atât de mult de soarta mea. Nu puteam crede că cu adevărat Cecilia fusese lângă mine; socoteam că visasem. Atâta norocire nu putea fi pentru mine, dar totodată, ca un om ce caută să-şi prelungească visul plăcut din care s-a trezit, îmi înfăţişam lângă mine pe Cecilia cu fruntea luminată de razele candelei ce ardea în capelă, cu ochii săi ridicaţi spre icoană, şi îmi închipuiam aceste două figuri ce semănau mirându-se una de alta de frumuseţea lor. Îmi repetam în minte toate cuvintele acelor două femei care reprezentau geniul amorului, chemând în braţele sale pe îngerul nevinovăţiei. Viitorul mi se arăta acoperit de flori; toate nălucirile mele se deşteptară, şi o dulce sperare îmi dezmierda sufletul şi mă înălţa la ceruri.

Când mă trezii din reveria aceea dulce, biserica era pustie, şi razele lunii tremurau pe coloanele-i de marmură. Mă dusei degrabă acasă, îmi luai mandolina şi mă îndreptai afară de Florenţa, spre Bosquetto. Mă primblai vro câtăva vreme prin rediu şi mă întinsei în sfârşit pe iarbă lângă un copac. Liniştea, frumuseţea poetică a acelei seri de vară, dispoziţia melancolică în care mă găseam şi, mai ales, ideile de amor şi simţirile ce mă stăpâneau îmi insuflară dorinţa de a cânta, împreunându-mi glasul cu mandolina; începui a improviza cuvintele aceste:

Ah! te iubesc şi drag mi-e de-a o spune,
Ş-oricât de mult în lume voi trăi,
Tot vreau să-ţi spun, să-ţi spun, dulce minune,
Că te iubesc şi veşnic te-oi iubi!

Acel cuvânt, acea destăinuire,
Dulce parfum al sufletului meu,
Naşte voios la scumpa ta privire
Ca un odor plăcut lui Dumnezeu!

Dar, te iubesc şi-mi dau sufletul ţie,
Căci pe pământ şi-n raiul îngeresc
Nu poate fi mai sfântă armonie,
Decât acest ferice *te iubesc*...

O! de-ar suna acuma pentru mine
Ceasul dorit al zborului ceresc,
Eu aş muri ferice lângă tine,
Căci aş muri zicându-ţi: *te iubesc*!

Când sfârşii de a cânta, văzui că se deschide o fereastră la rândul întâi al unei case din faţă. O femeie se arătă în balcon, cu o ghitară în mână, şi intonă rugăciunea cea vestită a Normei către lună. Glasul ei nu-mi era necunoscut; dulcimea ruladelor sale născu în mine un prepus. Mă sculai iute şi mă apropiai de fereastra unde auzisem acel glas; tocmai atunci razele lunii se aruncară în plin pe faţa necunoscutei.

„Cecilio!“ strigai în delirul meu, şi picai jos, inundat în sânge... O umbră neagră trecuse pe lângă mine şi-mi înfipsese un stilet în piept.

Când deschisei ochii, mă găsii, o fericire! în braţele Ceciliei... Ea auzise gemetele mele şi trimisese slugile, care, găsindu-mă întins ca un mort pe pământ, mă aduseră în salonul ei. Slăbiciunea în care picasem prin pierderea sângelui şi mai ales zguduirea electrică ce simţii, văzându-mă lângă sânul Ceciliei, mă aruncară încă o dată în ghearele morţii; iar când mă trezii de a doua oară, intrai într-o desperare cumplită, căci mă văzui în camera mea. În zadar căutam să-mi aduc aminte de toate cele ce se întâmplaseră; nu puteam înţelege pentru ce sinor Alsari se uita la mine cu ochii plini de lacrimi şi pentru ce doctorul îmi pipăia mâna, când deodată simţii o durere groaznică în piept. Cătai împrejurul meu: aşternutul era plin de sânge.

Atunci îmi adusei aminte de toate întâmplările... Cea întâi întrebare care făcui a fost despre Cecilia:

— Unde-i, s-o văd încă o dată ş-apoi să mor! Nimeni nu-mi răspundea, şi toţi se uitau la mine cu milă şi cu frică. Zdrobit de durerile care mă munceau şi vrând a-mi tălmăci tristeţea celor ce erau pe lângă mine, socotii că Cecilia murise. Toate simţirile mi se tulburară la o idee atât de crudă şi, nemaiputând suferi viaţa, smulsei de pe rană legăturile ce-mi pusese doctorul spre a opri curgerea sângelui; dar când ridicai mâna ca să le arunc departe de mine, un răvaş pică pe genunchii-mi. Îl deschisei îndată şi citii aceste cuvinte scrise de mâna Ceciliei. Îl ştiu de rost:

Un tiran care mă prigoneşte din copilăria mea mă sileşte să mă pornesc în ceasul acesta din Florenţa, căci a aflat dragostea mea pentru tine. Nu ştiu în care parte a lumii are de gând să mă ascundă, însă mare este Dumnezeu! ne vom întâlni poate vrodată ş-atunci...

CECILIA

Acest răvaş mă pătrunse ca un trăsnet şi mă aduse într-o nebunie cumplită. Trei luni de zile viaţa mi-a fost în braţele morţii. Am aflat pe urmă că în vremea aceasta mă sculam câteodată, săream prin casă, râdeam, îmbrăţişam pe toată lumea şi spuneam fieştecăruia că Cecilia mă iubea, că eram cel mai norocit om de pe pământ!... Pe urmă începeam a plânge, a-mi smulge părul şi a blestema ceasul în care m-am născut şi soarta care, ca unui om însetat căruia i-ai prezenta un pahar cu apă şi l-ai trage de la gură-i când ar vroi să bea, m-au făcut să cunosc dragostea Ceciliei tocmai când ea a fost silită să se depărteze de mine.

În sfârşit, după şase luni mă ridicai de pe boală şi, cum fusei în stare de a ieşi afară din casă, mă dusei la sinora Iulia ca s-o întreb de nu cunoştea locul unde se găsea prietena ei.

Sinora Iulia era singură într-o cameră elegantă şi sta pe o canapea de catifea roşie. Îi cerui iertare de îndrăzneala ce o luasem a mă înfăţişa dinainte-i fără a avea onorul de a-i fi cunoscut. Ea însă îmi răspunse zâmbind că mă înşelam, căci mă cunoştea prea bine.

— Mă găseam la Cecilia — îmi zise — când te-au adus împlântat în sânge, şi nişte hârtii ce picaseră din buzunarul d-tale, nişte cărţi de vizită ale d-tale ne-au prilejuit la amândouă chipul de a-ţi cunoaşte numele. Ne iartă, domnule, dacă am avut indiscreţia de a le citi, însă trebuia să facem revizie acelor hârtii, pentru ca să putem afla numele şi adresa persoanei care era în mâinile noastre şi s-o trimitem în sânul familiei sale.

— Nu vă pot mulţumi, sinora, de bunătatea şi de mila ce aţi avut pentru mine şi credeţi că voi fi în veci recunoscător.

— A fost o datorie pentru noi, domnule, ca să-ţi prodigăm îngrijirile de care aveai o neapărată trebuinţă în starea periculoasă în care te aflai, şi dacă nu am putut face mai mult pentru d-ta, crede că aceasta nu a atârnat de la vroinţa noastră.

— Ştiu, sinora, pricina care pentru nenorocirea mea m-a depărtat atât de degrabă de sub cereasca priveghere a dumilorvoastre, şi tocmai pentru ca să aflu urmarea acelei întâmplări misterioase am luat îndrăzneala de a veni aici. Te rog, deci, sinora, şi te jur pe numele prietenei d-tale, să nu-mi ascunzi adevărul. Spune-mi în care loc se găseşte acum sinora Cecilia?... Ah! fie-ţi milă, spune-mi unde-i Cecilia?... Când ai şti...

— Că o iubeşti, poate? Aceasta o ştiu de şase luni, tocmai din seara când te-au adus mai mort în casa prietenei mele.

— Cum? Cine a descoperit?...

— Icoana sfintei Cecilia, care se găseşte în Santa Maria del Fiore.

Mă făcui roş pe obraji.

— Vezi — adăugă Iulia — că îţi cunosc toate secretele inimii.

— A! tocmai pentru aceasta ar trebui să-mi spui unde se găseşte Cecilia.

— Îţi dau parola mea că nu ştiu nimică despre ea şi că, de când s-a pornit, n-am luat nici o scrisoare de la dânsa. Te pot însă încredinţa că Cecilia te iubeşte şi că, dacă va trăi şi vei fi statornic, ai să fii odată fericit. Ea te iubea de mult fără a te cunoaşte. Chiar

din ziua când îşi văzu portretul în catedrală ea s-a înamorat de artistul care o zugrăvise atât de bine. Bravo, domnule! bravo, ai un talent vrednic de laudă.

— Încă un lucru te-aş ruga să-mi spui, sinora: cine este acel tiran care prigoneşte pe Cecilia?

— A! a! domnul Barbarissimo? eu aşa l-am botezat. El e un moş al Ceciliei care a crescut-o de mică, a educat-o, şi acum vroieşte să o ia de nevastă; dar nu te speria. Cecilia nici nu gândeşte la dânsul, şi dacă mai şade cu el, aceasta o face numai prin recunoştinţa ce-i poartă, pentru că a avut îngrijire de copilăria ei!

— Da bine, un aşa om e primejdios!

— Eu m-aş teme să şed cu dânsul, dar Cecilia îl stăpâneşte cum îi place; cu toate aceste, biata copilă e silită să-l urmeze peste tot locul unde gelozia lui îl mână. Purtările lui sunt nesuferite; nu lasă să se apropie nici un om de nepoata lui; în sfârşit, îi cu totul barbarissimo.

— Şi de ce, mă rog, s-a pornit aşa de iute din Florenţa?

— De ce? Pentru că un gelos amiroase amorezaţii ca un copoi, cale de o poştă de departe; ş-apoi trebuie să ştii că sinor Barbarissimo era ascuns lângă noi, în seara când ţi-am spălat rana, şi că auzise toată convorbirea ce se făcu atunci asupra d-tale între Cecilia şi mine... Pune-ţi în gând cu ce furie s-a înfăţişat dinaintea noastră când a auzit pe Cecilia mărturisind că eşti vrednic de dragostea ei. Turbat de mânie, întocmai ca un urs, s-a aruncat între noi; a poruncit slugilor să te ducă acasă la dumneata; mie mi-a poruncit să ies afară, şi pe la miezul nopţii s-a pornit ca să alerge lumea toată, numai ca să fugă departe de dumneata.

După aceste vorbe îmi luai adio de la sinora Iulia, şi a doua zi, îmbrăţişând cu lacrimi pe sinor Alsari, pornii şi eu din Florenţa cu hotărâre să alerg Italia întreagă ca să dau de urma Ceciliei. Patru luni de zile am cercetat cu amănuntul toate colţurile Italiei... în zadar! Nimeni nu putu să-mi dea vro ştire despre Cecilia. În sfârşit, pierzând toată speranţa, mă dusei la Paris pentru ca să uit

durerea. „Ştii cât de bine am petrecut un an de zile în capitala Franţei. Am căutat să aflu oarecare distracţii, dar nu am putut suferi străinătatea şi am alergat iarăşi în sânul patriei mele. Tocmai astăzi dimineaţă am sosit în Florenţa şi, cum m-am coborât din trăsura veturinului[1] care m-a adus, am alergat să îngenunchez dinaintea icoanei sfintei Cecilia.

Nu ţi-oi vorbi de dulcea impresie ce-ţi pricinuieşte vederea patriei după o lungă despărţire. Când te-i întoarce în Moldova, îi simţi ca şi mine acea fericire adâncă ce-ţi insuflă locul iubit unde te-ai născut şi care îţi trezeşte în suflet o mie de suvenire scumpe...

Şi apoi socot că nici aş putea să-ţi descriu bine acea impresie, pentru că mintea-mi era prea tulburată de gânduri amare. Fieştecare parte a oraşului, când intrai în Florenţa, mi-a adus aminte de câte o scenă a vieţii mele, mai mult tristă decât dulce, şi bucuria ce gustam în priveliştea patriei mele a fost amărâtă prin suvenirul supărărilor care a împrejurat tinereţa mea.

După aceste cuvinte V*** îşi plecă fruntea cu o tristă obosire.

— Cunoşti acum nenorocirea mea. Nu te miri cum de mai trăiesc sau cum de nu am nebunit de tot?... Ah! trebuie să pătimeşti muncile sufleteşti care le-am pătimit eu, pentru ca să poţi înţelege ce lucru grozav şi crud este de a-şi pierde cineva fiinţa ce a iubit!

V*** se opri încă o dată şi, uitându-se la buchetul de flori ce îi dase buchetiera necunoscută în cafeneaua *Donné*:

— Sărmanelor floricele — le zise — şi voi aţi veştezit ca şi tinereţea mea!

Un bilet mic pică din buchet pe iarbă; V*** îl luă cu repejune, îl deschise, îşi aruncă ochii deasupra, sări în picioare şi începu a fugi spre Florenţa din toate puterile sale.

În zadar îl chemai şi îi strigai să se oprească... Atunci mă aruncai şi eu după dânsul, alergând cât puteam de iute şi, în

[1] Vizitiu (ital.: *vetturino*).

sfârşit, îl găsii întins pe scările de marmură ale catedralei Santa Maria del Fiore, obosit de osteneală.

— Ce dracu te-a apucat? îl întrebai, apropiindu-mă de el.

— Taci că vine! îmi zise; şi, sărind iar de lângă mine, se făcu nevăzut în întunericul pieţii.

Neputând să-l mai urmez, mă hotărâi să-l aştept ca să-mi tălmăcească taina purtării şi a cuvintelor sale; dar în zadar mă primblai vro două ceasuri pe piaţă... V*** nu veni.

Piaţa era pustie când mă pornii spre hotelul unde şedeam; dar când vrui să intru în uliţa Calzaioli, auzii următoarea convorbire între două persoane ce stau sub icoana Maicei-Fecioare, la colţul uliţei[1]:

— Şi a murit?

— Ba nu; se zice numai că-i rănit foarte rău şi că este o slabă sperare de scăpat.

— Şi nu ştii care-i pricina acestei întâmplări?

— Nu, n-am putut afla altă decât că pe la 11 ceasuri un om învelit cu o manta neagră a sărit cu cuţitul asupra unui tânăr ce trecea în dosul Baptistariului[2], zicându-i: „Cine iubeşte pe Cecilia trebuie să moară“. Atunci se iscă o luptă crudă între amândoi, şi unul din ei rămase pe pavea împlântat în sânge.

Speriat de ceea ce auzii, mă apropiai de străini şi întrebai de nu ştiau unde poliţia dusese trupul celui rănit?

— Nu ştiu, îmi răspunse unul din ei, şi se depărtară amândoi de mine.

---

[1] În Târgurile Italiei, mai pe la toate colţurile uliţelor, sunt icoane sau statui de sfinţi dinaintea cărora ard necontenit candele [V. A.].

[2] Acest monument, ce se numeşte încă Sfântul Ioan, se găseşte tot pe piaţa de Domo şi se socoate c-ar fi fost în vechime capiştea zeului Mars. Printre alte multe lucruri vrednice de privit ce cuprinde, are trei porţi de aramă, săpate una de Andrea Pizano şi celelalte două de Lauren Giberti. Săpăturile lor înfăţişează deosebite scene din *Vechiul Testament*, dar lucrul lor este atât de delicat şi de măiestros, încât Michel Angelo zicea că: „sunt vrednice de a fi porţile raiului“ [V. A.].

Mă dusei degrabă acasă, mă închisei în camera mea şi nu putui dormi toată noaptea; mi se părea că tot vedeam trupul prietenului meu acoperit cu răni.

Cât am şezut pe urmă în Florenţa nu l-am mai văzut pe V***, nici n-am auzit vorbind de el.

III

Peste o lună după această întâmplare, mergând de la Roma la Civita Vechia[1], veturinul care ne ducea se opri ca să-şi odihnească caii dinaintea unei case vechi şi deşirate ce era în drum şi care semăna mai mult a fi o vizunie de hoţi decât un tractir pentru călători. Mă scoborâi din trăsură cu gând ca să mă primblu pe jos. Afară era o lună plină şi voioasă ca figura unei tinere fecioare; toate lucrurile se vedeau împrejur ca ziua, şi în depărtare se auzea vuietul groaznic şi monoton al mării, care sticlea la razele lunii şi ale stelelor ca o lungă vale de argint. Acel tablou măreţ îmi făcu o impresie foarte mare; şi în suvenire repurtându-mă la ruinele antice ce văzusem în Roma, începui a face triste meditări asupra nenorocitei stări în care a picat Roma Cezarilor sub ticăloşia guvernului papal. Primblarea însă totodată iscă şi în stomacu-mi o foame nu mai puţin tristă decât acele gânduri. Intrai îndată în singura sală ce se găsea în acel tractir. Vro câteva lăiţi de lemn, cu picioarele rupte, şi vro trei butelci deşarte, cu gâtul stricat, alcătuiau tot mobilierul acelui lăcaş. Când păşii pragul uşii, o groaznică horăire îmi vesti că acea vizunie era locuită de mai multe suflete şi în adevăr zării la pământ vro trei oameni înzestraţi cu figuri foarte problematice. Toată scena era luminată de razele roşii ale unui mic jăratic ce mai ardea încă în cuptor. Stătui un pic la îndoială de trebuia sau nu să păşesc mai înainte; dar, în sfârşit,

[1] Port la Marea Tireniană, în apropierea Romei.

făcându-mi curaj, mă apropiai de o laiţă mai lungă ce era în fund şi pe care dormea un soi de uriaş. Socotind după împrejurări, adică de pe cerga ce-l acoperea, că trebuia să fie tractierul, îl scuturai încetişor. Însă el, departe de a se trezi, se întoarse pe ceea parte, dând din umeri şi împreunându-şi mişcarea cu o mulţime de complimente în soiul acestora, de pildă: *„Va al Diavolo, Sangue del Christo, Corpo di Baccho“*[1].

Ieşii degrabă din acel loc, păşind pe vârful picioarelor de frica altor asemene complimente. Când fusei afară, mi se păru că mă răsuflam mai lesne; şi, cu ochii încă plini de fumul ce era în sala tractirului, mă îndreptai, făr-a vedea mai nimică dinainte-mi, spre o matahală neagră ce gândii că este trăsura noastră, hotărât fiind să mă culc pentru ca să-mi treacă foamea. După ce mă împiedicai de vro câteva ori de nişte buruieni mari, pe care nu le zărisem din pricina usturimii ochilor, pipăind mai mult ca un orb, dădui în sfârşit cu mâna de un oblon, îl deschisei şi mă suii; mi se păru însă că trăsura în care intrasem era mai ridicată. Când era să mă aşez, simţii un braţ puternic că mi se puse pe piept şi un glas străin îmi zise: „Cine-i acole?“ Eu răspunsei, începând a râde: „Ce dracu! tare eşti fricos, domnule!... socoţi că ai a face tot cu tâlhari?“

Trebuie să spun că în trăsura noastră se găsea un popă spaniol, bătrân, care se pornise de la Roma cu mine şi căruia îi era mare frică de tâlhari, fiindcă pe atunci se vorbea mult în Italia de nişte hoţi ce ieşiseră la drum.

— Cine eşti tu? întrebă încă o dată acel ce mă ţinea de piept.

Deschisei ochii mari şi văzui dinainte-mi un om şi o femeie!... Nu mă puteam dumeri cum se făcea că mă găseam într-o trăsură străină. Dar după vro câteva secunde, în care vreme dama căuta să aprindă o lampă de argint, înţelesei că în loc de a mă îndrepta către adevărata noastră trăsură, mă rătăcisem în altă parte şi intrasem în vro trăsură străină, ce sosise în vreme ce căutam să

[1] „Du-te la dracu, sângele lui Hristos, Trupul lui Bachus“ *(ital.)*.

trezesc pe tractier. Deodată, careta se umplu de lumină şi văzui o! minune, pe V*** lângă buchetiera ce îmi dase flori la Florenţa!

Mirarea şi bucuria noastră fură nespuse, şi îmbrăţişările noastre nenumărate.

— Nu pot să mă încred ochilor mei, zisei după o scurtă tăcere; tu în viaţă? Te socoteam mort, ucis în dosul Baptistariului.

— Slavă Domnului! am scăpat şi atunci din mâinile lui. Ştii, Cecilio, că ucigaşul care a sărit la mine era tot acela care mi-a străpuns pieptul înc-o dată, demult?

— Şi nu ţi-a zis ceva când a vrut să te omoare? întrebă ea.

— Aşteaptă; dar, mi-a zis: „Cine iubeşte pe Cecilia trebuie să moară!“

— Ticălosul! strigă Cecilia. Ştii cine este acel om fără de suflet?

— Cine?

— Tiranul care m-a prigonit şi pe mine de când trăiesc...

— Sinor Barbarissimo poate? întrebai.

V*** pufni de râs auzind acest nume curios, şi apoi sărutând cu foc pe Cecilia:

— Nu mai gândi, îngerul meu, — îi zise — la o fiinţă ticăloasă care ne-a amărât la amândoi cea mai frumoasă parte a vieţii noastre; lasă-l să putrezească în mârşăvia caracterului său, precum eu l-am lăsat împlântat în sânge, fără a avea nici o milă de el.

V*** o sărută iarăşi, şi veselia renăscu pe faţa amorezei sale.

Aceste adese sărutări mă cam tulburau. Rugai pe V*** să-mi tălmăcească un lucru de care eram mult intrigat. De ce fugise de la Bosquetto?

V*** se plecă spre mine şi îmi spuse la ureche:

— Biletul ce picase din buchet era de la Cecilia. Ea îmi scria că de două zile se găsea în Florenţa, când m-a văzut de la fereastră trecând pe uliţă.

— Acolo poate unde te-ai oprit şi m-ai întrebat de am văzut-o?

— Tocmai; că îndată după aceea şi-a procurat prin Iulia un costum de buchetieră, cu hotărâre să intre incognito după noi în

cafeneaua *Donné*, să-mi dea buchetul acel cu scrisoarea sa, în care mă ruga să mă aflu la 11 ceasuri de noapte în capela sfintei Cecilia din Santa Maria del Fiore.

N-aveam oare dreptate să alerg ca un nebun, când am primit, fără a mă aştepta, o veste atât de norocită, care schimba cu totul faţa soartei mele?... De-abia ajunsesem pe scările bisericii, de-abia te apropiaseşi şi tu de mine, când zării pe Cecilia pe lângă Baptistariu. Vrui să merg înaintea ei, dar tocmai atunci fusei atacat de un om necunoscut. În furia mea îl răsturnai pe pavea cu atâta iuţime, încât el pică tocmai pe stiletul ce ţinea în mână şi se înfipse în el!... Atunci auzii sunând 11 ceasuri, alergai în biserică şi găsii pe Cecilia îngenuncheată dinaintea patroanei sale. De acolo ieşirăm amândoi afară unde ne aştepta această caretă cu 6 cai; ne suirăm în grabă şi, fără a ne opri, nu am făcut altă de atunci decât numai voiajuri, petrecându-ne viaţa în cântece, în sărutări şi în veselii.

— Se vede că aveţi multe secreturi împreună, ne zise frumoasa Cecilie, zâmbind şi aninând de fundul caretei lampa de argint ce aprinsese.

— Vorbeam de tine, îngerul meu, îi răspunse V***, strângând-o în braţe cu o dragoste înfocată.

Acum zorile coronaseră orizontul cu o linie argintie ce făgăduia o zi frumoasă călătorilor. Caii erau înhămaţi la caretă şi postaşul sta gata să pornească; dar până a nu-mi lua adio de la norocitul meu prieten, rugai pe sinora Cecilia să cânte *Casta Diva*, căci tocmai atunci luna era să se piardă după un deal. Strălucita cântătreaţă îşi luă mandolina şi începu; dar deodată V*** îi fură mandolina din mâini şi, ridicând pe amoreza sa, o puse pe genunchi. Cecilia, zâmbindu-i şi uitându-se la el cu dragoste, se rezemă cu braţul drept pe umărul lui şi intonă de al doilea *Casta Diva*, cu un glas mai tulburat, dar mai pătrunzător.

Cu cât aria se înainta, îngerescul cântec slăbea, dar cu o dulcime încă mai încântătoare, şi degetele lui V*** se rătăceau

pe strunele mandolinei. În sfârşit glasul Ceciliei nu se mai auzi; mandolina căzu din mâinile lui V***... şi amândoi rămaseră îmbătaţi de dulcele delir al iubirii. Ei semănau ca doi îngeri adormiţi în voluptatea extaziei cereşti.

Atunci mă coborâi din trăsură; îi privii pentru cea de pe urmă oară şi făcui semn postaşului să încalece.

Careta se depărtă cu repejune; iar eu, ţinându-mi încă multă vreme ochii ţintiţi în partea care apucase, mă întorsei suspinând în trăsura noastră.

(*Dacia literară*, 1840)

P. S. — *Iubite Negri*. — Acum sunt 16 ani de când am făcut cea întâi călătorie a mea în Italia, întovărăşit de tine, care petrecuseşi cea mai frumoasă parte a tinereţii tale sub cerul limpede al acelei ţări. Tu ai fost martor celor mai gingaşe impresii al mele; ţie ţi-am destăinuit, ca unui frate iubit, toate pornirile, toate visurile, toate sperările sufletului meu şi, precum atunci ale primit cu blândeţe acele destăinuiri entuziaste, primeşte şi acum dedicarea celei întâi scrieri a mele în limba patriei. Ea este o slabă încercare, o ştiu, şi nu aştept de la dânsa altă mulţumire decât să-ţi aducă ţie aminte de trecerea noastră prin Florenţa şi de frumoasele buchetiere care ne dau în toată seara câte un mic buchet de flori, pe când luam îngheţate dinaintea cafenelei *Donné*, împreună cu prietenul nostru D...[1]

[1] Post-scriptumul este adăugat în volumul *Salba literară*, apărut în 1857, dar pregătit, bineînţeles, mai înainte, când se împlineau 16 ani de la prima călătorie pe care o face Alecsandri în Italia, venind spre ţară de la Paris, în tovărăşia lui C. Negri şi N. Docan.

IAŞII ÎN 1844

CUPRINS

Dlui M. Kogălniceanu

Doreşti ca să-ţi trimit o descriere a Iaşilor. Iată dar că, pentru mulţumirea ta, mă hotărăsc a-mi scutura lenea şi a încăleca pe condei spre a întreprinde o primblare pitorească prin uliţele capitalei Moldovei. Te înştiinţez însă că această primblare am de gând să o fac fără a-mi întocmi dinainte un plan de drum, precum se obişnuieşte mai în toate voiajurile. Nu, eu nu înţeleg călătoriile ca cei mai mulţi, adică: de a se face robul unui plan şi, în urmare, de a alerga ţintă pe linie dreaptă până la ţelul propus, fără a se abate din cale şi fără a îndrăzni de a ieşi din rolul de maşină drumeaţă. Numesc voiaj acela singur care, liber de orice înrâurire străină, urmează numai capriciilor vremelnice ale închipuirii şi care ia fiinţă fără pregătire, precum şi fără scop hotărât.

Adevăratul călător e acela care, când porneşte la un drum, îşi propune să meargă unde l-a duce fantezia lui, astăzi spre răsărit, mâine spre apus, astăzi pe mare, mâine pe uscat. Iar cât pentru acela care se jertfeşte de bună voie unui ţel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat de a se purta pe sineşi ca pe un pachet dintr-un loc într-altul.

Pentru ca să nu intru dar în categoria plicurilor de poştă, dă-mi voie să urmez după placul meu şi să mă rătăcesc pe unde m-a duce condeiul. La aceasta mi-i zice poate că un bun călăreţ trebuie să ştie a stăpâni zburdările calului său; dar oi răspunde şi eu că din toate lighioanele lumii, condeiul este cel mai greu de cârmuit şi că ades e răsturnat cine vrea să-l înfrâneze.

Ori şi din care parte vine străinul la Iaşi, vie despre Dunăre, despre Prut, sau despre Siret, i se înfăţişează de departe o panoramă măreaţă şi vrednică de a trage toată a lui luare-aminte. Pe coastele unor dealuri mici se întind pe malurile Bahluiului şi în faţa altor dealuri acoperite cu păduri şi cu vii romantice, el vede o adunătură curioasă de case mari, ce par a fi clădite unele deasupra altora, de turnuri bisericeşti ce răsar printre ele ca nişte catarguri nalte într-un port. Acele palaturi, fără arhitectură cunoscută, care, precum am zis, seamănă că se acaţără între ele pe spetele lor, sunt cea mai vie icoană a ambiţiei locuitorilor lor şi acele turnuri numeroase ce se ridică în văzduh par ca nişte uriaşi ce ar căta la ei cu multă mirare şi cu mare milă. Cu toate aceste, întrulocarea lor produce un efect plăcut străinului, şi oraşul întreg, înşirându-se în amfiteatru deasupra frumosului şes al Bahluiului, înformează un tablou original şi minunat cu zidirile sale albe, cu mulţimea sa de acopereminte în fier alb, ce lucesc ca oglinzi sub razele soarelui şi în sfârşit cu tot farmecul unei politii ce are două feţe, una orientală şi alta europenească.

Alăturarea acestor două caractere deosebite, care dovedeşte atât de mult înrâurirea Europei asupra unei părţi dintre români, partea bogată şi privilegiată, şi lupta necontenită între ideile vechi şi noi nu era nicidecum tipărită pe faţa capitalei noastre cu vro câţiva ani mai în urmă. Atunci ea purta o fizionomie mai mult orientală; însă de când spiritele au început a se dezveli la razele civilizaţiei, o mare prefacere s-a ivit în toate, o schimbare repede s-a săvârşit atât în gusturile, cât şi în obiceiurile acelei mici părţi a societăţii româneşti de care am pomenit. Hainele lungi şi largi au dat rând straielor mai strâmte ale Europei; şlicul s-a închinat dinaintea pălăriei; ciubotele roşii şi galbene au dat pasul încălţămintelor de vax; divanurile late s-au cioplit în forme de canapele elegante, şi în urmarea tuturor acestor noutăţi şi a mai multor alte ce s-au introdus cu moda, casele au trebuit negreşit să primească o formă străină şi potrivită cu natura ideilor de astăzi. Ele au început a se supune regulilor proporţiei, a se împodobi cu

coloane, cu ferestre largi şi luminoase, cu balcoane desfăţate; au început a ieşi în faţa uliţelor, părăsind fundul ogrăzilor unde se ascundeau mai înainte, a se îngrădi cu ostreţe de lemn sau fier, dărâmând jos zăplazurile şi zidurile acele tari care le dau un aer de cetăţi; au început, într-un cuvânt, a se ridica pe planuri elegante şi plăcute ochilor.

Aceste zidiri noi formează partea europenească a oraşului. Cât pentru cea orientală, ea este reprezentată prin o mulţime de hardughii vechi, nalte, strâmbe, mucede, cu pereţii afumaţi şi crăpaţi, cu ferestrele mici şi chioare, cu streşinile putrede şi ascuţite, cu scările întunecate, cu odăile ofticoase, cu ogrăzile mari şi pustii, cu grădinile pline de buruieni sălbatice şi cu ziduri groase primprejur. Cuiburi de buhne, locuinţe de stahii ce te înfiorează şi unde ţi se pare că vezi zăcând câte un matuf gârbov, cu ghigilic pe frunte, cu mătănii în mână şi care hârcâieşte, ocărând necontenit câteva ţigance zdremţeroase ce stau dinaintea lui.

Mai adaugă la acest tablou câteva clopotniţe rotunde sau cvadrate, fără stil cunoscut, câteva cişmele cu înscrieri greceşti şi turceşti, şi vei avea o idee destul de lămurită despre acea parte a Iaşilor pe care o numesc orientală, neavând alt cuvânt ca să o botez mai bine.

Acum, amestecă-le pe toate la un loc în închipuirea ta, aruncă-le ca nişte jucării dinaintea ochilor tăi, şi de vei produce un totul neregulat şi neobişnuit, atunci vei dobândi o icoană adevărată a capitalei noastre şi te vei încredinţa că nu este oraş în lume alcătuit de mai multe contrasturi. Iaşii este un teatru curios, decorat cu palaturi şi bordea lipite împreună; actorii lui sunt luxul şi sărăcia; iar comediie ce se joacă în toată ziua pe scena lui poartă deosebite titluri, precum:

> Cine-i mare, îi şi tare; cine-i mic, tot nimic,
> Şlicul şi pălăria, sau idei vechi şi idei noi.

Un bătrân onorat, care a fost faţă la multe întâmplări în îndelungata lui viaţă, a făcut observarea aceasta: că românul e ca ceara şi că primeşte foarte lesne toate întipăririle ce-i lasă

vremea. — Românii, zicea el, se fac turci cu turcii, francezi cu francezii, englezi cu englezii. Ei astăzi poartă fracuri strâmte şi ciripesc *bonjour* şi *bonsoir*, pentru că aşa-i moda. În vremea turcilor ei purtau cealmale şi făceau temenele, zicând *hojghioldum*[1], *safaghioldum*[2]. Sub domnii greci ei îşi încărcau capetele cu şlice şi din *ţelebimu*[3] nu se scoteau. Cine ştie, de-or veni chinezii în ţară, dacă ei nu s-or face mandarini şi dacă nu s-or numi *Cing-ching-tung-fo*?"

Această observare m-ar despera asupra caracterului nostru, dacă n-aş şti că ea se atinge numai de o mică parte a societăţii româneşti; căci ţăranii, care, slavă Domnului! alcătuiesc cel mai mare număr, nu şi-au părăsit niciodată obiceiurile, nici limba, nici portul, deşi tristele întâmplări ce au trecut peste ţară au apăsat mai mult asupra lor.

Cuvintele acele însă ale bătrânului m-au adus a gândi la deosebitele caractere ce au trebuit să aibă Iaşii în urma deosebitelor prefaceri prin care au trecut locuitorii lui şi au trezit în mine dorinţa de a şti ce fizionomie a avut acest oraş în vremea dacilor? Ce schimbare a luat mai în urmă sub stăpânirea romanilor, pe când el se numea *Municipium Jassiorum* şi care a fost caracterul său original în epoca domnilor pământeni, când era adevărată politie românească, şi mai ales după mutarea scaunului domniei în el din Suceava sub Alexandru-vodă Lăpuşneanul.

Aş *dori, dar nu se poate* zice un cântec vechi. Asemene sunt silit să zic şi eu în privirea acelor notiţe. Las dar în seama persoanelor cu răbdare ca să facă cercetări despre ele; cât pentru mine, acum deodată m-oi mulţumi a-ţi arăta Iaşii precum se găseşte în anul 1844.

Dealul *Repedea*, care este în faţa Iaşilor, ne va sluji de punct de pornire în călătoria ce întreprindem. Iată-ne dar pe vârful lui, având dinaintea ochilor în depărtare capitala Moldovei, în dreapta

[1] „Bine-ai venit" (turc. *hoj gheldin*).
[2] „Bine, bine-ai venit" (turc. *sefà geldin*).
[3] „Boierul meu" (gr.).

şi în stânga munţi acoperiţi de vii îmbelşugate şi sub picioarele noastre şoseaua ce duce spre Galaţi şi care, şerpuind printre livezi vesele pân-în vale, se întinde ca o pânză albă pe şesul Bahluiului şi merge de se pierde în sânul târgului. Priveliştea de aici este una din cele mai frumoase şi mai minunate din ţările noastre, unde sunt atâte privelişti minunate şi frumoase. Nu oi descrie-o însă pentru ca să nu stric impresia ce are a simţi tot călătorul cu închipuire.

Ne pornim: copacii din toate părţile îmi întind crengile lor încărcate de poame, dar fugarul meu, condeiul, nu mă lasă să mă supun îndemnului ce-mi fac. El a apucat la vale şi fuge ca un fulger, căci dealul *Repedea* nu poartă în zadar un nume atât de potrivit. Iată că trecem pe dinaintea Socolei, acest parc domnesc împodobit cu un palat elegant de vară, cu drumuri nisipite ce se pierd sub bolte de frunze, ca basinuri, cu mii de flori ce umplu văzduhul de miroase plăcute, şi unde societatea Iaşilor merge de se desfătează la umbra copacilor, gustând dulceaţa serilor de vară şi ascultând simfoniile muzicii militare.

În faţa acestui parc, în stânga şoselei, zărim Seminariul Socolei, fabrică sfântă de popi, în care mulţime de tineri învaţă a câştiga potcap pentru ca să aibă drept de a scăpa sufletele creştineşti din ghearele mult poznaşului Scaraoţchi de cornorată pomenire.

Încă câteva sute de pasuri şi am ajuns la sfârşitul văii. Acolo se începe acel vestit şes al Bahluiului ce se întinde cale de mai multe poşte între două şiruri de dealuri, şi care se duce de se uneşte cu şesurile Prutului, pentru ca să coboare împreună pân-în Dunăre. Aici dealurile Repedei şi al Socolei se despart fugind într-o parte şi-n alta; locul se deschide ca un port, şi şoseaua se înaintează în linie dreaptă pân-în oraş.

Acum ne apropiem de Iaşi, lăsând în stânga valea *Nebunei*, ce se ascunde cu numeroasele ei livezi din dosul unui deal gol şi prăbuşit, pe a cărui culme se află ruinele Cetăţuiei. Această mică cetate a fost zidită la anul...[1] de Duca Vodă şi s-a împotrivit

[1] Între anii 1669 şi 1672.

adeseori năvălirii turcilor şi a tătarilor. Astăzi însă ea este o mare risipă, locuită de vro trei călugări greci şi de mai multe alte buhne. Zidurile sale, odinioară atât de puternice, se darmă din zi în zi mai mult sub coasa vremii, şi vântul pustietăţii acum vâjâie prin meterezele lor, care răsunau odată falnic de împuşcăturile voiniceşti. Înlăuntrul ogrăzii vezi un palat cu două rânduri, gol, cu bolţile crăpate, cu uşile şi ferestrele risipite, un schelet de piatră pustiu care îţi umple sufletul de jale; palatul lui Duca Vodă, locaş plin de suveniruri şi pe care călugării l-au prefăcut în hambar. Iatacul doamnei, în care te scobori pe o scară strâmtă cioplită în pietrele pereţilor, acum e plin de ciocălăie de păpuşoi!... Trist efect al nestatorniciei timpului! Tristă pildă a schimbărilor lumeşti!

Celelalte zidiri ce se găsesc în Cetăţuie sunt toate mai mult sau mai puţin păstrate în întregime. Turnul cvadrat de deasupra porţii poate încă sluji multă vreme de cuşcă clopotelor în lipsa prilejelor de războaie. Biserica, în care sunt portretele lui Duca Vodă şi ale familiei sale, se află încă în bună stare şi merită a fi arătată ca una din cele mai nimerite ce s-au ridicat în Moldova în veacul XVII. Iar din toate, cea mai curioasă şi mai vrednică de însemnat este o bucătărie veche ce se vede aproape de clopotniţă, în dreapta, şi a cărei boltă sprintenă şi alcătuită de trei bolţi elegante, aşezate una asupra alteia, seamănă a fi lucru de vreun geniu al văzduhului, iar nu de om. Pereţii săi pe dinlăuntru sunt negri de fum şi lucesc ca marmura; forma sa este rotundă şi bolta sa e atât de îndrăzneaţă că te miri cum de se ţine în aer şi mai ales cum de s-a luptat cu elementurile, fără a fi biruită nici de apă, nici de focuri, nici de cutremure?

Un palat domnesc, teatru atâtor mari întâmplări, cade în ruine, când aproape de el o biată bucătărie, fără nici un suvenir istoric, stă încă pe picioare după sute de ani! Ce suget măgulitor pentru gastronomi! Ce izvor bogat de idei adânci asupra deşertăciunii măririlor lumeşti pentru filozofi!

. . . .

La picioarele dealului Cetăţuiei, despre oraş, se văd lucind pe şesul Bahluiului turnurile mănăstirii Frumoasa, acoperite cu fier alb, şi, mai departe, pe un alt lanţ de dealuri, se zăreşte mănăstirea Galata, lângă care se află ruinele palatului Ipsilanti. Aş dori mult să intru în sânul acestor două sfinte locaşuri pentru ca să le vizitez cu amănuntul, dar cadrul acestei scrisori nu mă iartă şi sunt dar silit a trece înainte, neputând altă aduce la cunoştinţa ta, prietene, decât că Galata a fost zidită în suvenirul mahalalei din Ţarigrad, ce poartă acelaşi nume, şi că Frumoasa a fost înzestrată cu un nume atât de cochet de ctitorul ei... nu ştiu pentru ce.

Este însă un punct în partea şesului Bahluiului ce se întinde dinaintea Frumoasei, pe care nu-l pot trece cu vederea. Acea grămadă mică de pământ slujeşte, în vremea iarmaroacelor, de teatru osândelor de moarte. Pe vârful ei se ridică spânzurătoarea, şi în sânul ei se îngroapă trupurile acelor spânzuraţi. Loc îngrozitor, la care poporul se uită făcându-şi cruce cu frică! Mormânt afurisit şi plin de aducerea-aminte a atâtor fapte neomeneşti! Acea moviliţă se numeşte *Movila blestemată*. Dar să ne grăbim a ne depărta de o privelişte atât de ticăloasă şi a face în sfârşit intrarea noastră în capitala Moldovei.

Iată cele întâi case ale mahalalei Socola. Intrăm acum între două şiruri de bordeie ce se întind pe marginile şoselei şi a cărora înfăţişare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea măreaţă ce câştigasem de oraşul Iaşilor, când îl priveam de pe vârful Repedei. Cele mai multe sunt crâşme proaste ţinute de jidovi zdremţăroşi, şi printre ele de-abia zăreşti câteva locuinţe de români. Aceste se deosebesc prin un aer de cochetărie ce mulţumeşte privirea; pereţii lor sunt văruiţi mai cu multă grijă; uşile, obloanele, stâlpii de lemn care sprijină streaşina sunt frecaţi cu nisip galben şi lucesc vesel de departe; prispa îngustă şi curată te îndeamnă a te odihni pe dânsa, şi perdelele albe ce se arată la ferestre îţi insuflă dorinţa de a intra înlăuntru. Casele românilor sunt mici şi plăcute ca nişte jucării.

Dar să nu ne grăbim a judeca târgul de pe mahalale. Iaşii seamănă foarte mult cu un boier îmbrăcat în haine scumpe şi

înconjurat de ţigani cu zdremţe. Centrul său aşezat pe zarea unui deal este compus de case mari şi frumoase în care domneşte luxul, când dimprotivă mahalalele lui împrăştiate pe coastele acelui deal sunt alcătuite mai mult de bordeie acoperite cu stuh, unde zace sărăcia. Capul poartă coroană şi picioarele sunt goale!

Să trecem însă bariera şi, fără a mai cerceta în zadar dacă şanţul ce înconjoară oraşul slujeşte de fortificare, să vedem care va fi obiectul cel mai caracteristic ce ni se va înfăţişa?[...]

Uliţele lui nu sunt altă decât nişte lungi galerii de contrasturi. Lângă o casă mică şi ticăloasă, unde zăreşti printre geamurile sparte vro duzină de jidovi grămădiţi unii peste alţii şi lucrând într-o atmosferă puturoasă, vezi o magazie mare şi frumoasă cu ferestrele largi şi luminoase, în care strălucesc materii scumpe, bronzuri, cristaluri săpate, juvaeruri de aur, într-un cuvânt, tot felul de lucruri de lux. Aproape de aceasta întâlneşti o crâşmă scârnavă ce pare că vroieşte a fermeca trecătorii prin butelcile mari, pline de rachiu stricat, care stau înşirate pe laiţele de la fereastră; locaş mârşav ce-ţi insuflă dezgust şi în care un jidov zdremţuros speculează patimele rele. Vine pe urmă o băcălie înghesuită de panere cu roşcove, cu masline, cu piperi ş. c. l., în mijlocul cărora şade un grec uns de untdelemn, ce priveşte cu plăcere la fumul ciubucului său, ridicându-se printre căpăţânile de zahăr, printre păpuşile de smochine şi printre măturile spânzurate de bolta dughenei. După dânsa se arată ochilor un şopron de câteva scânduri pârlite, în care străluceşte la para focului figura neagră a unui ţigan fierar. Mii de scânteie zboară împrejurul lui, în vreme ce el bate necontenit cu ciocanul peste ilău şi formează un tablou cât se poate de pitoresc. Mai departe se ridică o cafenea grecească plină de fesuri mari, de fustanele, de figuri serioase cu bărbi lungi, de capete cu cealmale, care stau împrăştiate pe laiţele de la pereţi. Felegenele de cafea, ciubucele şi narghilelele joacă roluri însemnate în acea sală şi fumul de tutun domneşte în toată nourimea sa. Iată acum o spiţerie nemţească lipită de o tutungerie

armenească. Aceasta poartă o fizionomie cu adevărat originală şi se poate numi magazia cea mai deschisă decât toate, fiindcă peretele ei despre uliţă lipseşte mai întreg. Ea este împodobită în faţă-i cu bucaluri mari pline de lulele, de imamele, de tutun; prin lăuntru este ticsită de dulapuri, în care sunt întinse fel de fel de chisele cusute cu fir, tot soiul de mătănii de mărgean sau de chihlimbar şi prin colţuri stau grămezi de ciubuce de cireşi şi de iasomie. Marfa orientală ce se vinde într-însa, aşezarea-i curioasă şi mai ales figura caracteristică a armanului ce trage necontenit ciubuc pe pragul uşii îi dau un aer străin din care un zugrav ar putea face un tablou foarte original.

Aici un cofetar italian se loveşte de un crâşmar jidov; mai colo un croitor francez se înghionteşte cu un ciubotar neamţ; mai departe o modistă parisiană dă braţul unui ceasornicar sviţer. [...]

Tablele de deasupra magaziilor sunt toate alcătuite în limbi străine, şi mai ales în limba franceză, prelucrată după o nouă ortografie. Aşa, citeşti *Pottier* în loc de *Bottier, Confisseur de Suise, Tailleur d'hommes de Pest, Jouaillier* ş. c. l. O singură tablă a cercat a se ţinea de naţionalitate şi sărmana a fost pricina că stăpânul ei era să se ruineze. Ea era scrisă în următorul chip:

CRÂŞMĂ PENTRU PERSOA-
NECINSTITE

Nenimerita transpunere a silabei *ne* la începutul cuvântului *cinstite* a oprit multă vreme persoanele ce ştiau carte de a intra într-un loc defăimat prin însăşi marca sa şi crâşmarul s-a văzut silit să şteargă el însuşi acel blestemat *ne*, pentru ca să nu se şteargă el însuşi de pe faţa pământului. El dar a prefăcut tabla aşa:

CRÂŞMĂ PENTRU PERSOA-
CINSTITE

Şi de atunci am aflat că a făcut stare.

Dar să păşim înainte, lăsând în stânga *Podul-lung*, care duce

la *Cerdacul lui Ferenţ*[1]. Acum trecem podul de piatră aruncat asupra Bahluiului, râu poznaş ce se face că curge la picioarele Iaşilor, râu tainic pe care nu-l vezi, dar pe care îl simţi de departe! Un poet de baltă (lighioaie nouă şi necunoscută în istoria naturală) a cântat Bahluiul în următorul chip:

BAHLUIUL
Meditare mlăştinoasă

Adeseori, departe de-a lumii triste valuri,
Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod,
Bahlui! locaş de broaşte! râu tainic, fără maluri,
Ce dormi chiar ca un paşă pe patul tău de glod.

Trecut-au, zic cu jale, a tale negre unde,
Precum trece poetul cu inima-i de foc.
Ba n-au trecut, stăpâne, atunci nasu-mi răspunde,
Eu le simţesc prea bine, căci mă cârnesc din loc!...

Când luna se iveşte, când soarele apune,
A tale dulci concerturi îmi place să ascult;
Îmi place s-aud glasul al broaştelor nebune,
Deşi al lor prochimen mă asurzeşte mult!

O! dar, atunci în pieptu-mi simt inima că saltă
Ca la un glas de frate iubit şi aşteptat,
Căci gingaşele broaşte sunt dulci poeţi de baltă,
Precum mulţi poeţi gingaşi sunt broaşte de uscat[2].

---

[1] Ferenţ a fost un general ardelean care, în vremea războiului dintre Turcia şi imperiali, veni la 1716 ca să prindă pe Mihail Racoviţă, domnul Moldovei. Însă acesta, ajutat de câteva steaguri moldovene, şi de un buluc de tătari, îl birui pe şesul Bahluiului şi, prinzându-l viu, îi tăie capul. Ferenţ este îngropat peste drum de cerdacul ce-i poartă numele. O cruce mare de piatră, cu o înscriere ce este încă astăzi, povesteşte toată această întâmplare. [V. A.].

[2] *Odă către Bahlui.* (Nota lui V. Alecsandri.)

Autorul acestei meditări a cântat glodul Bahluiului, şi fiindcă ne aflăm înglodaţi într-un suget atât de bogat, găsesc apropo ca să pomenesc şi eu ceva despre tina ce împodobeşte mai totdeauna uliţele capitalei noastre. Ea merită a fi cunoscută în lume, întocmai ca negurile Londrei, ca colbul Odesei, ca umezeala Parisului, ca vântul înfocat al Neapolii (Sirocco) ş. c. l. Adeseori Iaşii are o privire veneţiană prin uliţele lui prefăcute în canaluri mlăştinoase. De unde tragem următoarea încheiere: că ieşeanul este o fiinţă amfibie care trăieşte jumătate din viaţa lui pe uscat şi care înoată în tină cealaltă jumătate. Viaţă plăcută şi vrednică de dorit! Noi o recomăndăm tuturor iubitorilor de trai molatic.

Dar văd că m-am adâncit atât de mult în sugetul acesta, încât îmi este cu neputinţă de a mă urni din loc spre a păşi mai înainte. Fugarul meu s-a înglodat pân-în genunchi şi nu mai poate face nici un pas. Te rog dar, prietene, ca să aibi răbdare vro câteva zile, până ce se va mai usca puţin oraşul, şi atunci voi urma cu mulţumire primblarea mea prin Iaşi[1].

(*Calendarul Foaiei săteşti*, 1845)

P. S. *Iubite Kogălnicene*. — Ani şi ani au trecut de la 1845; mulţime de prefaceri s-au cercat în ţările noastre de atunci; eforiile s-au schimbat pe tot anul; un Minister de Lucrări Publice s-a înfiinţat, dar glodul Iaşilor nu s-a mai uscat! Răbdare; în curând soarta îndurătoare ne va dezgloda şi ţara şi capitala. Pân-atunci însă, *vale*[2]!

[1] Făgăduiala n-a mai fost îndeplinită.
[2] Fii sănătos *(lat.)* Este formula cu care romanii îşi încheiau scrisorile.

UN SALON DIN IAŞI
Fragment

CUPRINS

Scenele următoare se petrec într-un salon elegant, mare, împodobit cu tot luxul parizian. Lumina aurită a policandrelor de bronz se revarsă pe deosebite grupe de dame şi cavaleri în toalete de bal; un orhestru armonios se pregăteşte a suna contradansul cel nou compus pe ariile din opera Trovatore.

SCENA I

Două dame pe o canapea, în fundul salonului; una din ele, vădană ce a fost odinioară frumoasă; cealaltă tânără, nurlie şi destul de nevinovată încă. Cea dintâi poartă o rochie de catifea vişinie; cea a doua — rochie de crep trandafiriu cu bucheturi albe.

ROCHIA DE CATIFEA: Cum ai petrecut alaltăseară la adunarea doamnei A.?

ROCHIA DE CREP: Cât se poate de bine; am jucat până la trei ceasuri.

ROCHIA DE CATIFEA: Eu n-am găsit adunarea plăcută... Era prea multă amestecătură... Numai jupâneasa mea din casă lipsea.

ROCHIA DE CREP: Se poate; însă eu, doamna mea, nu caut într-un bal decât petrecere şi nu cer alta decât să am cavaleri plăcuţi pentru joc.

ROCHIA DE CATIFEA *(zâmbind)*: Şi mai ales pe vărul d-tale aghiotantul. Nu-i aşa?

ROCHIA DE CREP *(tulburându-se)*: Aghiotantul?... vărul meu?... Pentru ce mai ales el?

ROCHIA DE CATIFEA *(cu glas prietenesc)*: Ascultă, draga mea, ştii cât te iubesc, şi cred că nu te-i supăra de cele ce ţi-oi spune, pentru că eşti o persoană de spirit, deşi încă foarte tânără. Lumea începe a vorbi de d-ta, şi aceasta mă mâhneşte, cât nu-ţi pot mărturisi... Vărul d-tale e uşor de minte, şi nu-l socot să fie în stare de a simţi vreodată câte are obicei a înşira din gură. Eu îl cunosc...

ROCHIA DE CREP: Îl cunoşti?... cum?

ROCHIA DE CATIFEA *(coborând ochii)*: A cercat să-mi facă curte; dar l-am luat în râs, şi de-atunci...

ROCHIA DE CREP *(în parte, zâmbind)*: Şi de atunci, draga mea, îţi pare rău şi faci morală altora *(sculându-se)*: Pardon; mă duc să zic seara bună doamnei B. care a sosit.

(Se închină rochiei de catifea şi se îndreaptă către uşa unui salon lăturalnic unde se întâlneşte cu un aghiotant strălucitor sub uniforma sa aurită.)

AGHIOTANTUL: Sărut mâna, verişoară; eşti frumoasă în astă seară ca o zână! Vrei să jucăm cel întâi contradans împreună?

ROCHIA DE CREP: Nu se poate, verişorule, că-l joc cu domnul D.; însă dacă n-ai damă, du-te de pofteşte pe doamna cea cu rochie vişinie, care îţi vroieşte mult bine.

(Se depărtează, râzând cu mulţumire)

AGHIOTANTUL *(posomorându-se)*: Ce însemnează asta?... Dnul D. joacă mai toate contradansurile cele dintâi cu verişoara!... Nu-mi prea place, nu, nicidecum.

(Se apropie de bărbatul verişoarei, tânăr smolit, foarte îngrijit de când s-a însurat, şi care stă înfipt, ca o sentinelă, lângă uşa salonului pentru ca să poată urmări cu ochii toate pasurile nevestei sale.)

AGHIOTANTUL *(dându-i mâna)*: Ce ai, vere, de stai aşa pe gânduri? Ţi s-au înecat corăbiile?

BĂRBATUL *(cu glas înăduşit)*: N-am nimică.

AGHIOTANTUL: Ba ai. Te vezi de pe faţă că-ţi pare rău de ceva.

B Ă R B AT U L *(mirându-se)*: Mie?... De ce să-mi pară rău?

A G H I O TA N T U L *(în taină)*: Pentru că verişoara joacă totdeauna cel întâi contradans cu D.

B Ă R B AT U L *(boldind ochii)*: Ba că să zici!... N-am băgat de seamă pân-acum.

A G H I O TA N T U L: Hmmm!... vere, nu-mi place, nu-mi place! dnul D. ...

B Ă R B AT U L *(ştergându-şi fruntea)*: Nu pot să-l sufăr; parcă-i o muscă leşinată.

AGHIOTANTUL : Muscă, muscă; dar ştie să bâzâiască frumos la urechile damelor. Ia seama, vere, ia seama bine.

(Bărbatul, roş ca un bujor îmbobocit, îşi caută nevasta prin salon şi, nezărind-o, se repede pe urma ei, în vreme ce aghiotantul se apropie de dama care poartă rochie de catifea vişinie.)

R O C H I A D E C AT I F E A *(foarte graţioasă)*: Unde-oi scrie că-ţi mai aduci aminte de prietene şi că te apropii de ele!

A G H I O TA N T U L: Doamna mea, am avut totdeauna de mare plăcere a mă găsi în compania d-tale, şi dar...

R O C H I A D E C AT I F E A *(iute)*: Şi dar, vii să mă pofteşti la cel dintâi contradans?... Primesc cu mare mulţumire. *(Făcând loc pe canapea.)* Pune-te lângă mine, că am să-ţi vorbesc multe.

A G H I O TA N T U L *(în parte)*: Am păţit-o.

(Se pune pe canapea, fără voie, şi în vreme ce Rochia de catifea îi înşiră o mulţime de vorbe măgulitoare, el se posomorăşte cu atât mai mult că zăreşte mai departe pe verişoara lui, care, ochindu-l cu coada ochiului, se face că ascultă cu multă plăcere complimentele ce-i adresează D. Lângă uşa salonului, bărbatul îşi mănâncă o mustaţă şi aruncă asupra lui D. fulgerătoare căutături.)

SCENA II

N. B. Această scenă se petrece într-un salon mic, pe care francezii îl numesc boudoir*, alături cu salonul de joc. El este luminat prin două lămpi cu gazojen, care răspândesc o palidă lumină pe tapiseria bogată, pe mobilele elegante şi pe*

etajerele pline de bronzuri artistice şi de porţelane peţioase care împodobesc acel locaş misterios. Trei dame tinere s-au retras în el, urmărite fiind de un cortej de cavaleri admiratori ai frumuseţii lor. Una din ele şade pe o canapea îmbrăcată cu stofă argintie; a doua s-a încuibat, ca o porumbiţă delicată, într-un jilţ elastic; a treia stă pe picioare lângă un clavir mic de Erhard, şi degetele sale fragede se primblă pe tuşele instrumentului, scoţând note armonioase şi cercând melodia unei romanţe noi. Fiecare dintr-aceste trei graţii este înconju–rată de tineri eleganţi ce flutură cu uimire împrejurul lor.

DAMA DE PE CANAPEA: Frumoasă melodie!... Ce arie-i asta?

UN CAVALER SPÂN: Un solo din *Trovatore*.

DAMA DE LA CLAVIR: Te înşeli, domnul meu, că-i o romanţă nouă ce mi-a dedicat mie domnul X.

UN CAVALER BĂRBOS: Nu ştiam că X este compozitor de muzică... Pân-acum l-am cunoscut ca un mare amator de cai, şi nu-mi închipuiesc ce relaţie poate fi între călărie şi arta muzicală.

DAMA DE LA CLAVIR *(zâmbind)*: Un om cu gust iubeşte tot ce e frumos, încântător şi armonios; prin urmare, domnul X poate fi şi bun călăreţ, şi muzic de talent, precum, de pildă, d-ta eşti şi dănţuitor desăvârşit şi judecător cu ştiinţă.

CAVALERUL SPÂN *(încet către altul)*: L-a lovit unde-l doare. Prietenul nostru cade la toate valţurile şi nu ştie să descurce două buchi la judecătorie.

(Toţi încep a râde încet. Cavalerul bărbos se posomorăşte şi iese din salon, sub cuvânt că are să poftească o damă la contradansul viitor.)

DAMA DE PE JILŢ: Oricum să fie, te fericesc, draga mea, că ai insuflat asemene plăcute compuneri unui tânăr ca dnul X. Eu mărturisesc, fără sfială, că aş dori foarte mult să fiu geniul inspirator al unui compozitor sau al unui poet.

CAVALERII *(în cor)*: Cuvintele dumnitale sunt în stare să ne prefacă pe toţi în genii poetice şi muzicale.

DAMA DE LA CLAVIR: Nu ştiu, eu am fost pricina inspirării dlui X, dar ştiu că romanţa d-sale mi-a pricinuit o nespusă plăcere.

D A M A D E P E C A N A P E A: De este aşa, nu fi egoistă, şi ne împărtăşeşte şi pe noi cu acea plăcere.

D A M A D E L A C L A V I R: Cum?

D A M A D E P E C A N A P E A: Făcându-ne să auzim romanţa. Cânt-o numai pentru noi, ca să vedem dacă poezia e vrednică de armonia cântecului:

(Dama de lângă clavir, rugată de toţi, primeşte, în sfârşit, şi cântă următoarea romanţă cu un glas limpede şi duios:)

Ce gândeşti, o! Margărită,
Când de visuri eşti răpită
Într-al nopţii miez senin,
Când din luna zâmbitoare
Vine-o rază călătoare
De se joacă pe-al tău sân?

Nu crezi tu, o! Margărită,
C-acea rază fericită
Este gingaşul meu dor
Ce-i trimis din depărtare
Să-ţi aducă-o sărutare
De la bietul călător?

Ş-atunci, dulce Margărită!
Nu te simţi duios uimită
L-ale razei dezmierdări?
Şi, cu-o şoaptă de iubire,
Nu trimiţi a ta gândire
Să mă caute pe mări?

Mult frumoasă Margărită!
Barca mea e rătăcită
Pe al mării val turbat!
Glas de moarte-n aer trece,
Şi de-al morţii fior rece
Sufletu-mi e tulburat!

O! duioasă Margărită!
Dă-mi o lacrimă iubită
Într-acest minut amar,
Dorul meu în cer s-o suie,
Şi, ferice, s-o depuie
Pe al Domnului altar![1]

TOŢI *(încântaţi şi bătând din palme)*: Bravo! bravo! minunat!... Doamna mea, ai un glas de înger.

(O sută de complimente zboară împrejurul damei de la clavir.)

DAMA DE PE JILŢ: Romanţa e de minune; dar sunt foarte intrigată de a şti cine-i acea Margărită atât de frumoasă?

DAMA DE LA CLAVIR: Socotiţi poate că e vreo persoană în fiinţă?... Vă înşelaţi. Domnul X e un original înamorat de o floare.

DAMELE *(apropiindu-se iute de clavir)*: De o floare?

DAMA DE LA CLAVIR: Dar domnul X mi-a mărturisit chiar însuşi că într-o zi de primăvară, fiind la vânat şi adormind sub un copac, a avut un vis foarte poetic... I s-a părut că se găseşte într-un câmp acoperit cu flori de margărite şi că a văzut deodată pe una din acele flori crescând şi prefăcându-se într-o fiinţă albă, graţioasă şi încântătoare; o minune cerească, o închipuire fără seamăn pe lume! Acea floare însufleţită se apropia de dânsul, se pleca zâmbind asupra lui; îi zise câteva cuvinte misterioase, şi apoi se făcu nevăzută în seninul albastru al cerului. De atunci X este înamorat de acea drăgălaşă arătare a visului său, şi o slăveşte ca pe un înger, şi pentru dragostea ei s-a dedat poeziei şi armoniei, pentru ca să o cânte în versuri şi în note.

DAMA DE PE JILŢ *(zâmbind)*: *Si non e vero e ben trovato*, zic italienii. Dar oricum să fie... primeşte, draga mea, mulţumirile noastre pentru plăcerea ce ne-ai pricinuit prin cântecul Mar*găritei*.

DAMA DE LA CLAVIR *(zărind pe X lângă uşă)*: Complimentele d-voastră se cuvin mai cu drept autorului. Domnule X, vină de culege laurii ce meritezi.

---

[1] Vezi *Ce gândeşti, o! Margărită!* (Nota lui V. Alecsandri.)

D O M N U L X *(intrând)*: Cel mai preţios laur pentru mine este că am avut norocire de a fi cântat de d-ta şi ascultat de prietenele d-tale.

D A M A D E P E J I L Ţ: Domnule X, vrei să-mi dai voie de a-ţi face o rugăminte?

D O M N U L X *(închinându-se)*: Orice rugăminte din partea d-tale oi socoti-o ca o poruncă, doamna mea.

D A M A D E P E J I L Ţ: Însă îmi făgăduieşti că nu mă-i refuza?

D O M N U L X: Făgăduiesc tot ce-i vroi.

D A M A D E P E J I L Ţ: De este aşa, apoi te rog, atât din partea mea cât şi din partea prietenelor mele, ca să ne cânţi d-ta însuţi una din melodiile d-tale.

D O M N U L X *(râzând)*: Foarte bucuros; însă mi se pare că aici suntem la bal, iar nu la concert.

D A M E L E: Ba suntem la petrecere, şi petrecem cum ne place. Nici o lege nu ne sileşte a ne desfăta numai cu dansul.

D O M N U L X: Fie precum doriţi. Numai vă rog să nu râdeţi prea tare de glasul meu.

D A M E L E: Fii liniştit; vom râde cât se poate de încetişor.

(Domnul X se pune la clavir, face câteva acorduri armonioase, şi apoi cântă următoarele versuri, pe o melodie plină de lacrimi:)

Adio... ah! niciodată
N-am crezut că pe pământ
A mea inimă-ntristată
Va rosti acest cuvânt;
Dar tu însăţi, tu pe care
Te-aveam tainic Dumnezeu,
Ai voit, fără-ndurare,
Să jertfesc amorul meu!

Martor am în veşnicie
Dumnezeul tău slăvit,
Cu ce sfântă poezie,
Cât de mult eu te-am iubit!

Câte lacrimi de durere
Pentru tine am vărsat,
Şi, lipsit de mângâiere,
Câte lacrimi ţi-am iertat!

Ani întregi am fost departe
De al ţării dulce sân,
Numai ca să ai tu parte
De un trai plăcut şi lin.
Ani întregi, ascuns în mine,
Plâns-a gingaşul meu dor,
Fără-a cere de la tine
Nici o jertfă de amor!

N-am dorit eu altă-n lume
Decât, până ce-oi muri,
Să mă-nchin la al tău nume,
Să mă laşi a te iubi.
Ah! din raiul nălucirii
Pentru ce m-ai deşteptat?
Din locaşul fericirii
Pentru ce m-ai alungat?

Adio! rămâi ferice!
Şterge din inima ta
Pe cel ce adio-ţi zice,
Deşi-n veci nu te-a uita!
Te-am iubit cu dor fierbinte,
Ş-astfel te iubesc... că vreu
Să văd stins din a ta minte
Întreg suvenirul meu![1]

(Cântecul e întrerurpt prin năvălirea în salon a mai multor cavaleri ce vin să poftească damele la contradans.)

UNUL DIN CAVALERI: Ştiţi ce s-a întâmplat mai dinioarea?

TOŢI: Ce?

[1] Vezi *Adio.* (Nota lui V. Alecsandri.)

C A V A L E R U L *(în taină)*: Să rămâie între noi... Domnul D. grăia cu Rochia de crep şi îi zicea vorbe foarte plăcute, judecând după zâmbetul graţios cu care acele vorbe erau primite, când deodată Aghiotantul, ce sta lângă Rochia de catifea, se apropie de bărbatul Rochiei de crep, ce era ocupat a-şi mânca cealaltă jumătate de mustaţă, şi-i zise cu un ton tragic:

Deşteaptă-te, sărmane! şi lasă cea mustaţă,
Căci soarta îţi atârnă de la un fir de aţă!

Bărbatul tresări înspăimântat şi întrebă ce este? Aghiotantul îi arătă pe domnul D care tocmai atunci se plecase la urechea Rochiei de crep pentru ca să-i spuie... că salonul e foarte bine ceruit! La această privire Bărbatul se face Dunăre, îşi smulge trei peri din mustaţa ce-i rămânea, se repede, lunecă şi se arată ca o fantasmă între femeia lui şi domnul D.

— Domnule! îi zice el cu un glas răguşit de mânie, femeia mea nu-i surdă; n-ai nevoie să-i vorbeşti la ureche.

— Nu te înţeleg, domnul meu, îi răspunde D. cu mirare.

— Te credeam mai priceput, adăugă bărbatul cu un aer râzător.

— Pricep, în adevăr, că îmi cauţi pricină, dar nu-mi pot închipui pentru ce?

— Pentru ce?... Du-te de întreabă pe vărul meu, *Aghiotantul*, el e însărcinat să-ţi dea toate tălmăcirile ce vei vroi.

— Foarte bine! răspunde D. şi, închinându-se la *Rochia de crep*, care sta îngălbenită şi speriată de această scenă, se apropie de *Aghiotant* şi, după o scurtă convorbire cu dânsul, îi zice: Mâine dimineaţă secondanţii mei se vor înţelege cu d-ta despre locul întâlnirii mele cu vărul d-tale şi despre condiţiile duelului.

D A M E L E: Iar un duel? Ce nebunie!

C A V A L E R U L S P Â N: Aşa suntem noi! când iubim ne facem lei!

O D A M Ă *(încet către alta)*: Leu spân încă n-am văzut.

(Intră cu toţii veseli în salonul de joc şi, în curând, plăcerea dansului îi face să uite şi duelul domnului D. cu bărbatul Rochiei de crep*, şi romaţele domnului X.)*

SCENA III
Înaintea contradansului

(Două dame tinere şi destul de graţioase, pentru ca să aibă dreptul de a se juca cu arma plăcută a cochetăriei, se primblă prin sală răspândind împrejurul lor şi mai ales în direcţia orhestrului, ude se află doi cavaleri ce le admiră, un amestec încântător de zâmbete pline de farmec şi de ochiri pline de o gingaşă expresie. Una din ele poartă pe cap un diadem strălucitor, cealaltă o ghirlandă de flori.)

DAMA CU DIADEM: Cu cine joci contradansul?

DAMA CU GHIRLANDĂ: Nu-mi aduc bine aminte... Mi se pare că cu domnul C. Dar d-ta?

DAMA CU DIADEM: De nu mă înşel, cred că m-a poftit dl V.

DAMA CU GHIRLANDĂ *(zâmbind)*: Un cavaler foarte plăcut!

DAMA CU DIADEM: Cu adevărat, şi seamănă a fi bun prietin cu dl C. Amândoi sunt nedespărţiţi, ca Orest şi Pilad.

DAMA CU GHIRLANDĂ: Orest şi Pilad în frace. Dar unde-s oare? Nu-i văd.

DAMA CU DIADEM: Iată-i lângă orhestru. Se vede că au multe taine de spus împreună, că îşi vorbesc tot la ureche.

DAMA CU GHIRLANDĂ *(râzând)*: Or fi făcând planul luării Sevastopolului.

(Se duc amândouă, râzând, şi se pun pe o canapea. În vremea aceasta domnii V. şi C. fac următoarea convenţie între ei.)

DOMNUL V.: Mărturiseşte că dama cea cu diadem e chiar regina balului.

D O M N U L C.: În privirea diademului, poate, dar în privirea frumuseţii, nu. Pentru mine, prietena sa îmi place de o mie de ori mai mult.

D O M N U L V.: Cum se poate!... Tu, care eşti om de gust, să preferezi pe dama cea cu ghirlandă, când cealaltă are o înfăţişare atât de graţioasă, atât de nobilă, atât de răpitoare, atât de...

D O M N U L C.: Şi celelalte. Zi că-ţi e dragă, să te cred.

D O M N U L V.: Nu ştiu de mi-e dragă, dar ştiu că aş face toate jertfele din lume pentru o singură zâmbire a ei.

D O M N U L C.: Ştii una?

D O M N U L V.: Spune.

D O M N U L C.: Îţi sunt prieten şi vreau să te slujesc. Joc contradansul viitor cu îngerul tău slăvit şi îţi făgăduiesc să-i vorbesc numai de tine şi de iubirea ta, în toată vremea dansului.

D O M N U L V.: *(strângând mâna prietenului său)*: De-i putea s-o interesezi la soarta mea, să ştii că toată viaţa...

D O M N U L C. *(curmându-i vorba)*: Toată viaţa ta mi-i fi recunoscător?... Foarte-ţi mulţumesc. Vreau mai bine să fiu plătit îndată.

D O M N U L V.: Cum?

D O M N U L C.: Slujba ce ţi-oi face ca avocat pe lângă luceafărul inimii tale, să mi-o faci tu însuţi pe lângă dama cea cu ghirlandă.

D O M N U L V.: Să-i vorbesc în favorul tău?... Bucuros, mai ales că joc cu ea contradansul.

D O M N U L C.: Minunat!... Facem vis-à-vis împreună?

D O M N U L V.: Se înţelege; dar ascultă-mă: eu îţi făgăduiesc să fiu cât se poate de elocvent pentru interesurile tale. Caută de mă slujeşte şi tu cumsecade.

D O M N U L C.: Lasă pe mine. Am să întrebuinţez toate figurile retoricii câte le-am învăţat la şcoală şi câte mi-a inspira geniul prietiniei. Contradansul se începe. Aleargă de-ţi ia dama şi-i spune că ai un prieten care ar fi murit de mult după dânsa, dacă n-ar dori să trăiască o veşnicie întreagă numai pentru dânsa.

(Orhestra dă semnalul contradansului, cavalerii se reped de-şi iau damele, perechile se aşează vis-à-vis, domnul V. a luat pe dama cu ghirlandă şi s-a pus în faţă cu prietenul său, care este cavalerul damei cu diadem.)

În vremea contradansului

DOMNUL V.: Ştiţi, doamna mea, ce observări am făcut cu prietenul meu C. de când am intrat în bal?

DAMA CU GHIRLANDĂ *(zâmbind)*: Negreşit iar vro luare în râs, după obicei.

DOMNUL V. *(serios)*: Mă iertaţi... Am observat că uneori o simplă ghirlandă de flori plăteşte mai mult decât un diadem de brilianturi.

DAMA CU GHIRLANDĂ: Când, de pildă?

DOMNUL V.: Când încunună o frunte graţioasă ca a d-tale.

DAMA CU GHIRLANDĂ *(râzând)*: Şi cine a făcut această discoperire nouă? d-ta sau prietenul d-tale?

DOMNUL V.: Eu... prietenul meu are ochi pentru ca să nu vadă. El e bun tânăr, dar are un defect moral din cele mai triste!

DAMA CU GHIRLANDĂ: Care?

DOMNUL V. *(în taină)*: E făr' de inimă!... Şi cu toate aceste el nu încetează de a juca o comedie sentimentală cu damele, tot acea comedie şi iar aceea, de când îl ştiu. Dintâi el cearcă a trage mila persoanelor, prin destăinuirea ce face de nenorocirile sale căsătoreşti, zicând că a fost amar înşelat în alegerea soţiei sale, căci, departe de a răspunde la dorinţele sufletului său, ea îi întunecă viaţa prin o gelozie neîncetată... etc., etc. După ce a izbutit prin această tactică a insufla compătimire persoanei care îl ascultă, apoi caută a câştiga încrederea ei sub titlu de prieten şi, în sfârşit, îi declarează într-o zi că prietenia lui s-a prefăcut într-un amor înflăcărat.

DAMA CU GHIRLANDĂ *(roşindu-se)*: Carevrasăzică, prietenul d-tale e un ipocrit?

DOMNUL V. *(încet şi foarte serios)*: Foarte primejdios! Un om de acei ce am putea numi franţuzeşte: *un Tartuffe de boudoir*.

DAMA CU GHIRLANDĂ: Bine, domnul meu, dacă cunoşti că domnul C. este astfel, cum de te găseşti într-o legătură de prietenie atât de strânsă cu el? Contactul unui asemene ipocrit ar putea înrâuri chiar şi asupra caracterului d-tale.

DOMNUL V. *(foarte sentimental)*: Eu, doamna mea, am o inimă de acele care rămân veşnic curate, şi când ai vroi să cobori ochii în sânul ei, ai vedea...

(Figura contradansului îl sileşte să-şi taie fraza şi să se depărteze de dama lui, care stă pe gânduri, aruncând asupra lui C. o căutătură tristă.)

(În vreme ce V. aşterne astfel de bine pe prietenul său în opinia damei cu ghirlandă, C. are convorbirea următoare cu dama lui:)

DAMA CU DIADEM: Pe cine avem de vis-à-vis?

DOMNUL C.: Pe prietena dumitale cu V.

DAMA CU DIADEM: A!... îmi pare foarte bine. Cum o găseşti? Aşa că-i de tot graţioasă în astă seară?

DOMNUL C.: Cu adevărat, însă are o nenorocire.

DAMA CU DIADEM: O nenorocire?

DOMNUL C.: Dar; are o prietenă atât de frumoasă că o întunecă, precum soarele întunecă stelele...

DAMA CU DIADEM *(râzând)*: Şi luna?

DOMNUL C. *(trist)*: De ce ai cruzime de a râde, când departe de a vroi să-ţi fac madrigaluri cu stele şi cu luceferi, îţi mărturisesc cele ce simt în inimă?

DAMA CU DIADEM: Domnule, trebuie să ştii că cine merge la bal îşi lasă inima acasă mai întâi, pentru ca să nu o piardă. Un asemene giuvaier e de prisos aici. Fă mai bine ca prietenul d-tale; fii vesel şi nu gândi la altă decât la plăcerile dansului.

DOMNUL C.: Prietenul meu e un om lipsit de orice simţire şi poate să guste veselia balului, căci pentru dânsul nu-i nimic serios pe lume.

DAMA CU DIADEM *(intrigată)*: Cât eşti de mizantrop! îţi calomniezi chiar prietenii!

D O M N U L C.: Eu?... ferească Dumnezeu! Îl iubesc pe V. ca pe un frate, dar nu pot tăgădui adevărul. V. consideră viaţa ca o călătorie din care caută să tragă tot soiul de plăceri, din treacăt. Pentru dânsul femeile sunt ca nişte flori bune de cules, de mirosit şi de părăsit. Amorul îl socoate ca o fantezie drăgălaşă; într-un cuvânt, V. este cel mai nevinovat nestatornic din lume, şi îl iubesc cu atât mai mult, cu cât îmi seamănă mai puţin.

D A M A C U D I A D E M *(pe gânduri)*: Cine-ar crede că fiind aşa de tânăr...

DOMNUL C.: Tocmai pentru că-i tânăr el nu ştie a preţui valoarea simţirilor puternice, care fac fericirea sau nefericirea vieţii, când eu, dimpotrivă, găsesc că cel mai...

(Figura contradansului îl sileşte să înghită urma frazei.)

După contradans

D O M N U L V. *(venind iute lângă C.)*: Ei! vorbit-ai în favorul meu?

D O M N U L C. (strângându-l de mână): Am făcut de tine un portret încântător; dar tu?

D O M N U L V.: Te-am aşternut cumsecade.

D O M N U L C.: Şi ce socoţi?

D O M N U L V. *(în taină)*: Socot că în curând ai să fii iubit; dar eu?

D O M N U L C.: Şi tu, adorat.

A M Â N D O I *(veseli)*: Vivat!... (Îşi dau braţul şi se primblă prin sală cu pas triumfător, aruncând asupra damelor căutături ucigătoare.)

D A M E L E (pe canapea, ţin următoarea conversaţie):

— Crezi tu, draga mea, că prietenia există între bărbaţi?

— Nicidecum. Un prieten este duşmanul cel mai de aproape.

— D-apoi ce zici de Orest şi Pilad din antichitate?

— Pâră veche, soro!... fabulă... mitologie...

(Încep a râde şi îşi istorisesc convorbirea lor cu V. şi C.)

A M Â N D O U Ă *(cu un aer râzător)*: Ce prieteni de comedie!

SCENA IV

(Toţi cavalerii din scenele precedente, împreună cu alţii, adunaţi într-un salon destinat pentru fumători; unii îşi fac ţigarete împrejurul unei mese, pe care se găseşte un vas frumos de bronz plin de tutun turcesc; alţii stau lungiţi pe divanuri şi urmează cu ochii fumul albăstriu ce se ridică în văzduh.)

D O M N U L V.: Frumos şi strălucit e balul din astă seară! Toaletele damelor sunt de minune, şi se deosebesc atât prin eleganţa cât şi prin luxul lor.

DOMNUL C.: Cred şi eu dacă-s aduse din cele mai cunoscute magazii de la Paris.

A G H I O T A N T U L: Aşa este, însă trebuie să mărturisim că damele noastre au un gust mai deosebit pentru toaletă, şi că nicăieri nu ai putea găsi o adunare de femei elegante şi frumoase totodată, ca în salonurile Iaşului.

D O M N U L C.: Dar de cavaleri ce zici?

D O M N U L V.: Noi?... Fracurile şi legăturile albe de gât ce purtăm ne fac a semăna cu cioclii din Paris.

U N B O I E R C U A N T E R I U: Nu ştiu cum or fi acei ciocli, pentru că m-a ferit Dumnezeu de a merge peste hotar de când trăiesc, dar, curat să vă spun, nu vă şade frumos nici de frică în hainele astea strâmte şi sucite. Parcă sunteţi nişte ahtori nemţi. *(Râde cu hohot.)*

D O M N U L V.: Bine zice boieriul. Când, dimpotrivă, priviţi, mă rog, la d-lui, ce mândru îl prinde anteriul în care se împiedică şi giubeaua asta în care se coace de atâţi amar de ani şi tot încă nu-i copt!

B O I E R U L: Ce face? Poate blana mea nu-i frumoasă? Ce râdeţi, mă rog, ce râdeţi?

D O M N U L P.: Râdem pentru că ţi-e blana de râs.

(Toţi râd cu veselie. Boierul supărat iese.)

U N T Â N Ă R J U R N A L I S T *(intră repede)*: Domnilor, aţi auzit vestea cea nouă?

T O Ţ I: Ce veste?

JURNALISTUL: Francezii şi englezii au debarcat la Crâm.

TOŢI *(se scoală cu entuziasm)*: Au debarcat!

UN FOST MINISTRU *(decorat cu Vladimir)*: Ha, ha, ha. Cum au debarcat, nu ştiu, dar îi jelesc de s-or întâlni cu ruşii.

JURNALISTUL: Şi pentru ce îi jeleşti, boierule?

FOSTUL MINISTRU: Pentru că Mencicof are să mi-i dea de-a rostogolul în Marea.

JURNALISTUL: Asta ţi-e grija? Apoi linişteşte-te, boierule, pentru că armiile aliate au şi avut o lovire cu armia rusească.

FOSTUL MINISTRU: Unde?

JURNALISTUL: La Alma.

FOSTUL MINISTRU *(cu sarcasm)*: Şi câţi anglo-francezi au mai rămas în Crâm?

JURNALISTUL *(scoţând o gazetă)*: Ascultă. *(citeşte)* "Astăzi, 10 septembrie, armiile aliate au câştigat cea întâi biruinţă asupra duşmanului, silindu-l, după o luptă crâncenă de câteva ceasuri, a părăsi poziţiile întărite ce ocupa pe înălţimile de la Alma. Generalul Mencicof a fost nevoit a să retrage în grabă spre Sevastopol cu toate puterile sale, deşi aceste erau mult mai numeroase decât ale noastre!"

TOŢI: Ura! să trăiasca Franţa şi Englitera!

JURNALISTUL: Ce mai zici acum, boierule?

FOSTUL MINISTRU *(tulburat)*: Nu se poate una ca asta... Minciuni de jurnalist! *(Iese.)*

JURNALISTUL *(râzând)*: Mergi de-ţi pune lipitori ca să nu-ţi vie damla.

AGHIOTANTUL *(cu lacrimi în ochi)*: Francezii şi englezii îşi varsă sângele pentru popoarele Imperiului Otoman! pentru scăparea noastră, fraţilor! pentru viitorul României! şi nici un român nu aleargă să ia rând printre vitejii eroi ai Occidentului! Când mă gândesc că ţările noastre sunt una din pricinile acestui război şi că ele sunt cu braţele legate, că nu pot să le ridice spre apărarea lor... mi se umplu ochii de lacrimi şi sufletul de amar!

B Ă R B AT U L: Ei! vere... nu mă face... că plâng şi eu... na...

(Scâncirile bărbatului nasc un râs nebunesc.)

D O M N U L V.: Să lăsăm politica, domnilor, că dumnealui e în stare să se bocească în mijlocul balului. — Iată prietenul nostru X., veşnicul călător! Haideţi mai bine să-l rugăm ca să ne spuie vro anecdotă din călătoriile lui.

D O M N U L X *(zâmbind)*: Dacă mi-ţi face o ţigaretă, voi istorisi înecarea vaporului Seceni pe Dunăre.

T O Ţ I *(făcând ţigarete)*: Bucuros, bucuros.

D O M N U L X: Şi eu iar bucuros. Iată că încep, dar să nu mă întrerumpeţi, după cum vă e obiceiul. Poftim pe divanuri şi ascultaţi:

În noaptea de la 9 noiembrie 1851, vaporul Seceni al companiei Loyd se cobora repede pe Dunăre între Giurgiu şi Brăila.

Deşi nu este voie a călători pe acest fluviu după ce înnoptează, deşi nu era lună, nici stele, căpitanul însă dase poruncă să urmeze drumul, căci avea toată încrederea în dibăcia cârmaciului, care era român.

Luneca deci vaporul între malurile Ţărilor Româneşti şi Sârbeşti, ca un balaur de noapte, tulburând faţa Dunării sub loviturile lui şi lăsând în urmă-i o lungă coloană de fum negru şi de scântei.

Frigul şi umezeala nopţii goniseră toţi călătorii de pe pod şi, prin urmare, ambele saloane de rândurile I şi II, precum şi cabinele, erau ticsite de tot soiul de neamuri: români, italieni, englezi, francezi, turci, sârbi, greci, jidovi, ba încă şi un principe indian, nababul Ecbalod-Daula-Dod cu care plecasem odată din Paris. Unii din ei jucau cărţi, alţii citeau, alţii scriau, iar cei mai mulţi grăiau în deosebitele lor limbi, prefăcând astfel vaporul într-un adevărat turn de Babel! De pildă: împrejurul unei mese rotunde din salonul I, eu mă găseam în adunare cu un turc, un italian şi cu prinţul indian, şi vorbeam între noi în chipul următor:

Nababul, vroind să aibă ceva lămuriri asupra drumului pe uscat de la Galaţi la Constantinopol, adresa întrebările sale în limba arăpească italianului care îi slujea de dragoman.

Italianul mi le tălmăcea mie în limba franceză.

Eu le repetam grecului în limba elină-apla.

Grecul le spunea turcului în limba otomană.

Şi pe urmă răspunsurile turcului treceau iar înapoi pe la grec, pe la mine, şi pe la italian, până la urechile indianului, care da din cap spre semn de mulţumire.

Această harhalaie limbistică ţinu până despre miezul nopţii, când începu somnul a amorţi glasurile, a micşora ochii şi a produce un căscat obştesc, care făcu de mai multe ori jurul salonului. Atunci, câte unul, câte unul toţi se lungiră pe laiţe, pe scaune şi pe mese; candela se stinse ca nealtădată şi în sânul întunericului se ridica o horăitură uriaşă, alcătuită de deosebite horăituri botezate şi nebotezate. Salonul răsuna ca zece ogeaguri aprinse şi ca zece mori hârbuite!

Pas de dormi, dacă poţi, în mijlocul unei asemene armonii!

Cât pentru mine, după ce am făcut toate chipurile ca să adorm, după ce m-am întors multă vreme când pe o coastă, când pe alta, după ce am cercat să număr până la o mie, în zadar!... mi-am aprins ţigareta şi m-am pus să ghicesc naţionalităţile deosebitelor horăiri care-mi da o serenadă atât de melodioasă. Studie nouă, interesantă, şi pe care sfătuiesc să o facă toţi acei călători nenorociţi ce sunt osândiţi de împrejurări a petrece nopţi întregi de nesomn.

Aşa, la picioarele mele suspina o horăire muzicală care semăna cu o gamă de la do şi până la mi, şi care câteodată părea că o să înceapă o arie din *Bărbierul de Sivilia*, dar acel început înşelător se sfârşea îndată cu o notă jalnică din *Lucia*. Cine putea fi acel horăitor-diletante? Negreşit un italian! Şi, în adevăr, era un tânăr care mergea la Bucureşti. [...]

Lângă uşă şuiera un horăit ascuţit şi subţire ca siriitul unui şarpe, şi, cu toate aceste, insufla un soi de miloasă compătimire. El te înfiora şi totodată îţi fura luarea-aminte; te ademenea şi totodată îţi zbârcea nevrele. Omul ce horăia astfel trebuia să fie primejdios; o lighioaie cu două feţe, cu buze dulci şi cu dinţi

înveninaţi, cu ochi blânzi şi cu inimă pestriţă! Ce putea fi acel necunoscut?... patriot de drumul mare sau spion? Care era naţionalitatea lui, meseria lui?...

Deodată, pe la două după miezul nopţii, toţi călătorii se treziră speriaţi, într-un vuiet grozav şi o grozavă zgâlţâire a vaporului! Laiţele, mesele, scaunele se răsturnară jos cu acei ce dormeau pe dânsele, şi soba se dărâmă ca de cutremur. Întunericul era cumplit! cumplită şi spaima tuturor, căci în vălmăşagul acela, deodată se ridicară vro douăzeci de răcnete înfricoşate care ziceau în deosebite limbi:

Suntem pierduţi
Nous sommes perdus!
Siamo pierduti!
Kirie eleison!
Jesus Maria und Iosef!
Allah! Allah!
Aman! Aman!
Aivei! ghevalt! Vei! Vei!
etc.etc.etc.

Dincolo de salonul nostru, peste tindă, cabina damelor răsuna de ţipete ascuţite, de istericale, de plânsete, de bocete care dau fiori!

Ce se întâmplase? Nime nu o putea spune, dar toţi strigau delaolaltă că ne-am înecat, şi, strigând, toţi se repezeau spre uşă, împiedecându-se de mobilele răsturnate şi dând chiorâş unii peste alţii. Mulţi cădeau prin întuneric şi se sculau încă mai speriaţi! În sfârşit, după o luptă desperată la uşă, izbutirăm a ne urca pe pod.

Vaporul nostru era oprit în mijlocul Dunării, ca o fiară rănită, iar în zarea nopţii se vedea mai departe o matahală neagră ce fugea în susul apei. Cârmaciul ne spuse că era un alt vapor care, după ce căzuse orbeşte peste al nostru şi ni-l fărâmase, se depărta acum de noi fără a ne da cel mai mic ajutor. În vremea asta, un marinar, venind de la provă, trecu repede pe lângă noi, zicând cârmaciului: *mor oamenii noştri!*... şi, sărind într-o barcă mică, se îndreptă către capătul de înainte al vaporului.

Neînţelegând încă nimică din câte auzeam, mă dusei prin întuneric spre locurile al 2-lea, unde răsunau glasuri de femei speriate. Lângă maşina vaporului zării un om lungit pe pod şi văitându-se că-i rănit de moarte la cap şi la picioare. Mai înainte, mă întâlnii cu pasagerii din salonul II, care fugeau strigând că se umple vaporul de apă şi că salonul lor e înecat. Cu toate aceste, mă coborâi înlăuntru, şi tabloul ce mi se înfăţişă mă făcu să uit că păşeam prin apă. Trei oameni înarmaţi cu topoare cercau să dărâme peretele din fund, care despărţea salonul de cabina marinarilor, pentru ca să scape doi tovarăşi ai lor, prinşi şi zdrobiţi între fiarele acelei cabine prin ciocnirea vapoarelor. În acea groaznică lovitură tot capătul de dinainte al corăbiei noastre se frânsese, şi doi din oamenii echipajului mureau acum turtiţi şi fărâmaţi în patul lor!... Gemetele lor slabe se auzeau dincolo de perete împreună cu bulbucitul apei care năvălea în cabină; iar oamenii de dincoace, din salon, loveau mereu cu topoarele. Cercare zadarnică! căci peretele era îmbrăcat cu table groase de fier.

Peste puţin nu se mai auzi glasul acelor nenorociţi, ci numai un vuiet surd de valuri. Dunărea îi înecase pe amândoi!... Ieşii afară din salon, cu sufletul înfiorat de jale şi de groază!

Pe pod, căpitanul, frângându-şi mâinile cu desperare, da porunci ca să debarce pasagerii pe mal, căci în vremea cât fusesem în salonul II, cârmaciul îndreptase vaporul spre ţărmul Ţării Româneşti, şi Dunărea, luându-l la vale, îl lipise de uscat. Se aduse îndată luntrea între vas şi mal; iar călătorii, aruncându-se grămadă în ea, săriră de pe dânsa pe pământ.

Acum era trei după miezul nopţii. Vaporul era pustiu şi aburii maşinii, ieşind cu putere pe ţevia ogeagului, produceau un vuiet trist şi îngrozitor. Se părea o dihanie uriaşă ce şi-ar fi dat duhul în valurile Dunării!

Toţi tovarăşii mei de călătorie se primblau pe mal, ca nişte umbre rătăcite; eu, însă, văzându-mă lângă pământ, găsii de prisos a mă coborî din vapor şi, pentru ca să scap din ochii căpitanului,

mă vârâi în cabina principelui indian. Această cabină era pe pod, lângă roata care venea în partea Dunării. Acole, întinşi pe divanuri cu dragomanul Nababului, începurăm a vorbi despre felurite înecări de vase pe mare, fără să avem idee de pericolul în care ne aflam. Vaporul se răsturna pe nesimţite în Dunăre, şi noi nu ştiam nimică!

Apa care năvălise în salon şi în magazia locurilor al 2-lea pleca vasul încet, şi călătorii de pe mal priveau la el aşteptând din minut în minut să-l vadă răsturnându-se cu totul. Prin urmare, Nababul, dragomanul şi eu, prinşi de valuri în cabină, ne-am fi înecat chiar la mal, întocmai ca oarecine!

Soarta însă nu vroi să păţim asemene ruşine, căci în vreme ce Nabubul îmi istorisea, arăpeşte, o cruntă înecare pe marea Indiei, auzii, ca prin vis, un glas strigând: *Se răstoarnă vaporul*! Într-o clipală sării, ieşii din cabină şi alergai la marginea vaporului despre mal. Malul mi se păru mult mai jos decât înainte.

— Oameni buni! veniţi de mă scoateţi! strigai la marinari.

— Da' tot în corabie eşti? îmi răspunde unul. Fugi degrabă că te îneci!

— Împingeţi luntrea spre mine.

— Nu-ţi trebuie luntre. Apucă înainte pe pod că-i găsi o punte de scânduri de pe vapor pe mal.

Mă întorsei degrabă la cabină ca să dau de ştire tovarăşilor mei să fugă, şi, găsind puntea cea de scânduri, ieşirăm tustrei pe uscat în mirarea tuturor. Ţărmul pe care ne aflam era mlăştinos şi coperit de stuh în întindere de mai multe poşte; pustietatea domnea în toate orizonturile, iar malul unde debarcasem înfăţişa un tablou vrednic de zugrăvit. La para unui foc aprins, lângă apă, se zărea de-o parte vaporul cufundat pe jumătate şi răsturnat într-o coastă; iar de altă parte lumina se răsfrângea pe deosebitele grupe de călători şi pe feluritele lucruri scăpate din vasul înecat; funii, pânze, fierării, saltele, perine, saci de drum, lăzi, farfurii stricate, sticle sfărâmate, găini şi curcani legaţi de picioare etc., toate

azvârlite unele peste altele. Mai la deal, pe un pat de stuh, vro şase dame stau culcate în mantelele lor şi tremurau de frig; alături câţiva din pasageri se căinau împreună despre pierderea mărfii lor; alţii, mai departe, se primblau fumând şi glumind; alţii cătau să mângâie pe unul din marinari care plângea pe frate-său înecat în cabină, şi să dea ajutor nenorocitului ce fusese rănit la cap şi la picioare în izbitura vapoarelor. Cei mai mulţi însă se grămădiseră pe lângă foc şi se lăudau că nu le-a fost frică nicidecum!

Frigul era mai cumplit şi umezeala mai pătrunzătoare cu cât se apropiau zorile; iar noi, în nerăbdarea de a vedea ziua, ţineam ochii ţintiţi asupra unei dungi albe ce se ivise la poalele cerului, peste Dunăre. Răsăritul soarelui era pentru mulţi din noi un spectacol nou şi îl doream ca o veste bună. Însuşi cârmaciul îl aştepta cu vie dorinţă, căci el şi începuse a cânta:

Oliolio! soare rotund,
De-ai răsări mai curând!

Soarele se ivi îndată la glasul lui, răspândind un snop de raze aurite peste noi, iar noi îl primirăm ca pe un oaspe iubit, cu o lungă urare de bucurie. După el se arătară îndată printre stuh vro patru dorobanţi de la pichetul megieşit şi vro zece ţărani români, care ne spuseră că ne găsim chiar în dreptul Călăraşilor, şi în lungă depărtare de orice sat. Această aflare ne desperă, căci toate proviziile noastre se înecaseră! A scăpa de apă şi a muri pe uscat de foame era un lucru care nu ne venea la socoteală nicidecum.

Căpitanul, însă, care se îngrijea mai mult de lucruri decât de stomacuri, puse îndată oamenii ca să descarce vaporul şi trimise o stafetă la Brăila ca să înştiinţeze compania despre întâmplarea acestei nopţi. În curând lucrurile noastre fură aduse pe mal.

Iată că pe luciul Dunării se ivi o ghimie cu pânzele umflate! Ea ni se arătă ca corabia lui Noe în mijlocul potopului! Atunci, toţi delaolaltă începurăm pe loc a striga în gura mare, a trage

clopotul vaporului, a face semne, pentru ca să cerem ajutor. Ghimia cârni spre mal, coborî pânzele, se opri puţin, ne luă pe vro câţiva pe dânsa, plecă din nou, căci avea vânt bun, şi ne aduse pân-în seară la Brăila.

De acolo, a doua zi, mă dusei la Galaţi cu o căruţă jidovească în două ceasuri, şi de la Galaţi venii la Iaşi în patru zile, *cu cai de poştă şi pe şosea!*"

Astfel s-a întâmplat cu vaporul Seceni, care în două rânduri mai-nainte s-a stricat pe Dunăre, şi care în sfârşit s-a pierdut în fiinţa mea, pentru ca să mă puie în nevoie de a istorisi înecarea lui de 27 ori pân-acum.

(La sfârşitul acestei povestiri, intră stăpâna casei, şi toţi cavalerii se scoală în picioare, aruncând ţigaretele.)

STĂPÂNA CASEI: Domnilor, domnilor, cotilionul se începe şi damele se plâng că le-aţi părăsit.

CAVALERII: Domnul X e pricina şederii noastre aici.

STĂPÂNA: Cum?

CAVALERII: Ne-a povestit înecarea sa în Dunăre.

STĂPÂNA: Aşa, domnule X? d-ta îmi smomeşti cavalerii din bal? Am să te pedepsesc, ţinându-te prizonier lângă mine până la sfârşitul balului. Dă-mi braţul.

DOMNUL X *(dând braţul)*: Pedeapsa d-tale e cea mai dulce răsplătire pentru mine, doamna mea!...

(Ies cu toţii ca să se întoarcă în salonul balului.)

(*România literară*, 1855)

ROMÂNII ŞI POEZIA LOR

Dlui A. Hurmuzachi, redactorul foaiei *B u c o v i n a*

I

În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine câteva zile, de a căror plăcere îmi aduc ades aminte. Multe am vorbit noi atunci despre aceste frumoase părţi ale Europei, care se numesc *Ţările Româneşti*, şi despre poporul frumos ce locuieşte în sânul lor. Aprinşi amândoi de o nobilă exaltare, deşi poate cam părtinitoare, am declarat într-o unire că patria noastră e cea mai drăgălaşă ţară din lume, şi neamul românesc unul din neamurile cele mai înzestrate cu daruri sufleteşti!

Ce puternice simţiri se deşteptaseră atunci în noi, la dulcele şi sfânt nume de patrie! Ce entuziasm măreţ ne cuprinsese la falnicul nume de român! Cât eram de veseli; cât eram de fericiţi atunci! Îţi aduci şi tu aminte?

În ceasurile acele de scumpă nălucire, munţii noştri ni se păreau cei mai nalţi şi mai pitoreşti de pe faţa pământului; văile noastre, cele mai îmbelşugate cu holde şi cu flori; apele noastre, cele mai limpezi; cerul nostru, cel mai senin; fraţii noştri de la munte, cei mai voinici şi copilele românce, cele mai frumoase la privit, cele mai drăgălaşe la iubit decât toate zidirile lui Dumnezeu.

În ceasurile acele de patriotică pornire, oricare faptă istorică a strămoşilor creştea în închipuirea noastră cu proporţii uriaşe; oricare faptă vitejească a vreunui român din zilele noastre, fie măcar hoţ de codru, ne insufla o tainică mândrie; orice se atingea, într-un cuvânt, de România: obiceiuri naţionale, port naţional, dansuri naţionale, cântece naţionale... toate aprindeau în sufletele noastre o electrică scânteie şi ne făcea să zicem cu falǎ:

Sunt român! şi tot român
Eu în veci vreau să rămân!
România să trăiască
Şi-n veci steaua să-i lucească!

În ceasurile acele de sperări măgulitoare, presimţirile inimii noastre, pătrunzând veacurile, vesteau României un viitor măreţ, şi, prin negurile aurite ale acelui viitor, sufletul nostru întrevedea umbre de eroi români mişcându-se pe câmpul gloriei, precum odinioară Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul. Zăream noi, ca printr-un vis, ţările noastre ajunse iarăşi în vechea lor putere, şi naţia noastră ridicată iarăşi printre cele mai însemnate naţii ale lumii.

O! vis dulce! o! vis nepreţuit! care tânăr, cu inimă adevărat românească, nu s-a înfrăţit cu tine o dată măcar în viaţa lui? care tânăr nu te-a dezmierdat cu dragoste într-această epocă în care toate popoarele se deşteaptă la soarele civilizaţiei şi al libertăţii?!

O! vis poetic! o! vis mântuitor! arată-te ades în ochii românilor şi le insuflă credinţa că tu te vei împlini. Spune-le că Dumnezeu le-a dat tot ce le trebuie pentru ca să se facă vrednici de numele lor de români: pământ bogat, spirit deştept, inimă curată, minte dreaptă şi o răbdare destoinică de a-i face să izbutească la oricare ţel, cât de greu.

Spune-le că un popor care, supus fiind veacuri întregi la tot soiul de întâmplări crude, ştie să-şi apere naţionalitatea ca românul, păstrându-şi, ca dânsul, năravurile, portul, limba şi legea părinţilor; că un popor ca acela este menit a se urca pe treaptă cât de naltă; că un popor ca dânsul este chemat la o soartă măreaţă şi vrednică de el.

Spune-le că stejarul deşi se usucă, trunchiul său rămâne tot puternic; şi că din a sa tulpină cresc alţi stejari nalţi ca el şi ca el puternici! . . . .
. . . .
. . . .

Mie mi-e drag românul şi ştiu a preţui bunătăţile cu care l-a dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc şi să-l ascult, căci el e simplu şi frumos în înfăţişarea lui; căci e curat, înţelept, vesel şi poetic în graiul său.

Îmi plac obiceiurile sale patriarhale, credinţele sale fantastice, dansurile sale vechi şi voiniceşti, portul său pitoresc care, la Roma, se vede săpat pe coloana lui Traian, cântecele sale jalnice şi melodioasele şi mai ales poeziile sale atât de armonioase!

Eu îl iubesc şi am multă sperare într-acest popor plin de simţire, care respectează, care-şi iubeşte pământul şi care, fiind mândru de numele său de român, îl dă ca un semn de cea mai mare laudă oricărui om vrednic, oricărui viteaz, fie măcar de sânge străin.

Am multă sperare într-acest neam a cărui adâncă cuminţie e tipărită într-o mulţime de proverburi, unele mai înţelepte decât altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în poveştile sale poetice şi strălucite ca înseşi acele orientale; al cărui spirit satiric se vădeşte în nenumăratele anecdote asupra tuturor naţiilor cu care s-a aflat el în relaţie; a cărui inimă bună şi darnică se arată în obiceiul ospeţiei, pe care l-a păstrat cu sfinţenie de la strămoşii săi; al cărui geniu, în sfârşit, luceşte atât de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor măreţe. Şi spre dovadă:

Care din noi nu a fost legănat în copilăria sa cu dulcele cântec de *Nani, puiule* şi cu poveşti pline de zmei ce alungă pe Făt-logofăt, cu o falcă în cer şi cu una în pământ?

Care nu a fost îngrozit cu numele de strigoi, de tricolici, de stahii, de rusalii, de babe-cloanţe, care ies noaptea din morminte şi din pivniţe pentru spaima copiilor nesupuşi?

Care nu a râs şi nu râde încă ascultând întâmplările ţiganilor ce şi-au mâncat biserica sau a jidanilor prin codrul Herţei, sau a sârbilor pe malul Dunării, sau a nemţilor care au degerat de frig în Moldova, zicând că le era *kald*? ş.c.l.

Cine, ajungând noaptea la o casă ţărănească, a întrebat: *bucuros la oaspeţi*? şi n-a auzit îndată: bucuros! sau trecând pe

lângă o masă de ţărani, a zis: masă bună! fără a fi poftit îndată la dânsa? sau, fiind faţă la o nuntă din sat, n-a fost cinstit de cuscrii voioşi şi nu s-a încredinţat de respectul tinerilor către bătrâni?

Cine a intrat la vorbă frăţeşte cu locuitorul de la câmp şi nu s-a mirat de ideile, de judecăţile lui şi nu a găsit o mare plăcere a asculta vorba lui împodobită cu figuri originale? De pildă:

Vrea să grăiască de un om bun? El zice: E bun ca sânul mamei.

De un om nalt şi frumos? E nalt ca bradul şi frumos ca luna lui mai.

De un om rău? Are maţe pestriţe.

De un om urât? Urât tată a avut.

De un om prost? El socoate că câte păsări zboară, toate se mănâncă.

De un isteţ? Scoate pe dracul din pământ.

De o femeie frumoasă? E ruptă din soare.

De un întrebuinţat mic? Om cu trei parale în pungă şi cu piept de o mie de lei.

De un lăudăros? Intră în doi ca în doisprezece, şi nu-l scot nici douăzeci şi patru.

De un tânăr cu părul alb? L-au nins devreme.

Ş.c.l., ş.c.l., ş.c.l.

Cine s-a amestecat printre flăcăi şi fete la clacă sau la şezătoare şi n-a petrecut ceasuri de mulţumire auzind glumele tinerilor, păcălirile lui Pâcală şi Tândală, poveştile lui Sfarmă-Piatră, Strâmbă-Lemne şi ale lui Statu-Palmă-Barbă-Cot, istoria văcarului care s-a mâniat pe sat şi mai ales cimiliturile propuse fetelor ca să le ghicească?

Cui nu-i place să vadă alergând pe un şes întins o poştă românească cu opt cai? Caii aleargă cât le apucă piciorul; postaşii chiuiesc cât îi ţine gura, pocnind necontenit din harapnice, şi căruţa sau caleaşca ce coboară văile, trece podurile, suie dealurile cu repejunea drumului de fier... din Austria. Tot drumul e un vârtej spăimântător în care călătorul are prilej de a-şi vedea capul frânt

de zece ori pe ceas; dar n-aibă frică el, căci, deşi drumurile sunt rele, deşi caii sunt mici, deşi hamurile sunt slabe, deşi, într-un cuvânt, primejdiile sunt multe, postaşii români sunt dibaci, sunt voinici. Fie noapte oarbă, fie glod, fie costişă, fie vale sau prăpastie... n-aibă grijă călătorul când postaşul îi zice: *Nu te teme, domnule, că eşti cu mine!*

Cine a văzut o horă veselă învârtindu-se pe iarbă la umbra unui stejar, sau dansul vestit al *căluşăilor*, sau *munteneasca*, sau *voiniceasca* şi s-a putut opri cu sânge rece în faţa acelor veselii ale poporului atât de vii, atât de caracteristice?

Şi, mai cu seamă, care român nu şi-a dorit patria cu lacrimi, când s-a găsit în străinătate? şi care nu se simte pătruns de o jale tainică şi nesfârşită, când aude buciumul şi doinele de la munte?

O! trebuie să nu aibă cineva nici o picătură de sânge în vine, nici o scânteie de simţire în inimă, pentru ca să nu se înduioşeze la priveliştea patriei sale şi să nu iubească pe fratele său, poporul român.

Aruncă-ţi ochii la oricare român, şi-l vei găsi totdeauna vrednic de figurat într-un tablou.

De va şedea lungit pe iarbă, la poalele unui codru; de va sta pe picioare, rezemat într-un toiag, lângă o turmă de oi; de va sălta în horă, vesel şi cu pletele în vânt; de se va coborî pe o cărare de munte, cu durda sa pe spinare; de se va arunca voiniceşte pe un cal sălbatic; de va cârmui o plută de catarguri pe Bistriţă sau pe Olt ş.c.l.; ... oricum l-îi privi, fie ca plugar, fie ca cioban, fie ca postaş, fie ca plutaş, te vei minuna de fireasca frumuseţe a pozei lui şi te vei încredinţa că un zugrav n-ar putea nicăieri să-şi îmbogăţească albumul mai mult şi totodată mai lesne decât în ţările noastre.

Vezi-l pe român când vine primăvara, cum i se umple sufletul de bucurie! cum îi creşte inima în piept ca frunza în pădure! cu câtă mulţumire el cată la noua podoabă a naturii ce acoperă locul naşterii sale, cu câtă veselie el vede luncile înverzite, câmpiile înflorite, holdele răsărite!

Românul se renaşte cu primăvara! El întinereşte cu natura, căci o iubeşte cu toată dragostea unui om primitiv. De aceea şi toate

cântecele lui încep cu *frunză verde*. Lui îi place să se rătăcească prin desişul pădurilor; îi place să pocnească şi să cânte din frunze; îi place să-şi puie flori la pălărie, să asculte cântecele păsărilor şi să zică atunci câte o doină de jale, de dragoste sau de hoţie.

Pentru dânsul primăvara este un timp de simţiri puternice şi ademenitoare. Gingaşele flori ale câmpului îi aduc aminte de copile românce cu ochii mari şi vioi, cu feţe rotunde şi albe, cu guriţe rumene şi glumeţe, şi atunci, fără de voie, el începe a cânta:

Frunză verde sălcioară!
Puiculiţă bălăioară,
Vin' degrabă pân' te-aştept
Să te strâng în braţ' la piept...[1]

sau:

Hai, Ileano, la poiană,
Să săpăm o buruiană,
Buruiana macului,
Ca s-o dăm bărbatului...[2]

sau:

Pentru tine le fac toate,
Ş-apoi zici că nu se poate!...

Dar totodată desimea înverzită a codrilor, prin care şerpuiesc şi se pierd tainice potici, deşteaptă în inima lui un dor ascuns de voinicie şi îl îndeamnă a zice:

Frunza-n codru s-a desit;
Sufletu-mi s-a răcorit!
Hai, voinice, la ponoară
Păn' ce-i iarba crudişoară,
Unde calci,
Urmă nu faci;
Unde şezi,
Nu te mai vezi...

[1] Vezi *Puica bălăioară*.(Nota lui V. Alecsandri.)
[2] Vezi *Ileana*. (Nota lui V. Alecsandri.)

sau:

Rămâi, taică,-n veselie;
Eu mă duc în haiducie!

Şi dacă acele doruri ale inimii sale se împlinesc, dacă norocul îi aduce în braţe o puicuţă bălăioară, *el îi jură în cosiţe* c-a s-o ieie de nevastă şi s-o ţie tot pe braţe şi la sân cât a trăi cu dânsa.

Şi dacă întâmplările îl aduc a se face voinicel cu tăişul de oţel, el nu merge în haiducie numai pentru dorinţa de a câştiga bani, ci pentru că simte în sineşi un îndemn neînvins către o viaţă de lupte şi o ură neîmpăcată împotriva ciocoilor.

Şi la aceasta avem martori înseşi cântecele lui:

Măi stăpâne, măi stăpâne!
Nu-ţi tot bate joc de mine,
Că-a veni vara ca mâine,
Şi te-oi prinde-n lunca mare...[1]
ş.c.l.

sau:

Ah! duşmane de ciocoi!
De te-aş prinde la zăvoi,
Să-ţi dau măciuci să te moi,
De piele să te despoi... [2]
ş.c.l.

El se duce la hoţie pentru ca să vânture ţara şi să-i iasă vestea-n lume, şi să-l îndrăgească nevestele, şi să-l binecuvânteze săracii, şi să se facă, într-un cuvânt:

Păunaşul codrilor,
Voinicul voinicilor,
Drăgălaşul mândrelor,
Şi groaza ciocoilor.[3]

---

[1] Vezi *Doina lui Ion Petreanu*. (Nota lui V. Alecsandri.)
[2] Vezi *Ciocoiul*. (Nota lui V. Alecsandri.)
[3] Vezi *Păunaşul Codrilor*. (Nota lui V. Alecsandri.)

Acesta este visul care frământă închipuirea lui! acesta este dorul care îi arde sufletul! Cât pentru averi, el cum le câştigă aşa le şi răspândeşte. Banii luaţi din chimirul bogatului trec în mâna săracului, căci românul, deşi se face hoţ, el nu trece cu vederea pe cei ce-i poate ajuta la nevoie.

Bujor, Codreanu, Voicu, Tunsul şi alţi hoţi de demult şi din vremile noastre nu întâlneau sărman nenorocit fără a-i da bani să-şi cumpere boi; nu vedeau văduvă săracă fără a-i face bine. De aceea, poporul nostru a avut totdeauna o simpatie nemărginită pentru voinici. El îi găzduieşte, îi cântă, îi admiră şi îi tânguieşte amar când ei pică în mâna potirei.

În ochii poporului hoţul este un erou la ale căruia fapte şi nenorociri el se interesează ca la un copil al său. Amândoi se iubesc unul pe altul, se ocrotesc la vreme de nevoie şi sunt uniţi prin o strânsă legătură de aceleaşi simţiri şi de acelaşi interes, poate.

În urmare, cele mai frumoase cântece sunt alcătuite de popor în iubirea şi în pomenirea hoţilor; cele mai frumoase româncuţe se îndrăgesc după dânşii, căci tot au mai rămas la românii de astăzi oarecare slabe aduceri-aminte de dumnezeii romanilor celor vechi, Venus şi Mars, care se iubeau împreună în Olimp.

Dar spre o mai deplină încredinţare de acea iubire frăţească ce au hoţii şi poporul între ei, să cercetăm în treacăt cântecele, poeziile alcătuite de improvizatori şi care sunt ştiute în toată românimea. Aceste cântece au îndoitul merit de a cuprinde în sânul lor şi notiţe istorice, şi flori de poezie vrednice de a atrage admirarea noastră.

În vremea lui Matei Ghica V. V. se arată la Movilău un hoţ vestit, anume Codreanu... Să vedem în ce chip îl descrie cântecul poporal:

Mult e mândru, sprintenel,
Cel voinic, cel voinicel,
Şi tot cată-un roibuleţ,

Roibuleţ cu părul creţ
De-a lui Codrean drăguleţ.[1]

Care mumă poate să-şi dezmierde copilul cu mai multă dragoste?... Pentru poporul român, Codreanu nu e numai un voinic, ci un voinic iubit, un voinic frumos, un voinicel mândru şi sprintenel!

Hoţul îşi găseşte în sfârşit un cal după inima lui, se aruncă pe el şi...

Trei rugine că-i trăgea,
Astfel roibul mi-şi fugea...
Văile se limpezea!

Ce descriere poate fi mai simplă, mai energică şi mai poetică? Care cuvânt din limba noastră poate arăta o icoană mai lămurită de iuţeala calului şi de repejunea fugii lui, decât *limpezirea văilor*? Poezia românilor este o comoară nesfârşită de frumuseţi originale, care dovedesc geniul poporului.

Codreanu, după multe izbânzi, întinde masă mândră în rediul Breazului, deasupra Copoului, chiar în faţa Iaşului:

Şi mi-şi bea şi veselea;
De potiră nici gândea!

Este de însemnat că în toate baladele voiniceşti se găsesc aceste două versuri. De unde vine asta? şi ce dovedeşte repetarea lor?

Hoţul e atât de sigur în puterea lui că nu-i pasă de nimic; dar poporul care se îngrijeşte de viaţa lui şi care, ştiind că potira îi este cea mai aprigă duşmană, prevede soarta ce-l aşteaptă din pricina nepăsării sale, poporul, zic, îl tânguieşte amar prin acele două versuri, şi adeseori, nemaiputând stăpâni presimţirea şi grija sa, îl îndeamnă pe hoţ să se ferească de duşmani şi îi zice:

Bea, voinice, şi nici prea,
Că-i potira ici-colea!

---

[1] Vezi *Codreanul*.(Nota lui V. Alecsandri.)

Să ne întoarcem însă iarăşi la Codreanu. Pe la mijlocul mesei, iată că soseşte potira şi-l înconjoară.

Iară el cum o vedea,
Plosca la gură punea,
Şi mai tare-nveselea.
Arnăuţii îi zicea:
„Dă-te, Codrene, legat,
Să nu te ducem stricat.“
Iar Codrean le răspundea:
„Mielu-i gras, ploscuţa-i grea;
De sunteţi niscaiva fraţi,
Iată masa şi mâncaţi!“

Răspuns falnic şi caracteristic! În el e zugrăvită natura întreagă a hoţului român: falǎ, nepăsare, voinicie şi dărnicie.

Ei pistoalele-şi scotea
Şi-n Codrean le slobozea!
Pieptul lui Codrean sărea...
Iar el rănile-şi strângea,
Plumbii din carne-şi scotea,
Cu ei durda-şi încărca,
Şi din gură-aşa striga:
„Alelei! tâlhari păgâni,
Cum o să vă dau la câini,
Că de-atâta sunteţi buni!“
Codrean durda-şi întindea
Şi-n plin durda lui pocnea.
Potiraşii jos cădea,
În sânge se zvârcolea...

În cât se atinge de faptele eroului său, poporul nu trece nimică cu vederea. Îi place să descrie toate mişcările lui şi să rezică toate cuvintele sale:

Iar Leonti Arnăutul,
Înghiţi-l-ar pământul!
Nasturi de-argint că scotea,

În puşcă mi-i ascundea,
Şi-n Codrean îi slobozea...
Pe Codrenaş mi-l rănea!

Iată, în sfârşit, cele mai puternice dovezi de simţirile poporului pentru haiduci. Începutul şi sfârşitul acestei strofe cuprind toată inima lui:

Iar Leonti Arnăutul,
Înghiţi-l-ar pământul!

Blestem şi ură asupra duşmanului, asupra învingătorului dragului său Codrenaş!

Pe Codrenaş mi-l rănea!

Acest MI-L este un poem întreg de dragoste, de jale şi de desperare.

Să vedem acum ce fel răspund hoţii la atâta iubire şi ce fac ei ca să o câştige? Faptele lor voiniceşti sunt în adevăr destoinice a minuna închipuirea poporului, dar prin care fapte ei ştiu a atrage aşa de bine simpatia lui? Să cercetăm dar iarăşi cântecele lor şi ne vom tălmăci lesne acea problemă. Iată ce găsim în baladele celor mai mulţi hoţi de codru şi de drumul mare:

Tot acel Codrean de care am vorbit mai sus, după ce se luptă ca un leu, e prins, legat şi dus spre cercetare înaintea domnului Matei Ghica:

— Măi Codrene, voinicele,
Spune tu domniei-mele,
Mulţi creştini ai omorât,
Cât în ţară mi-ai hoţit?
— Domnule, măria-ta,
Jur pe Maica Precista!
Eu creştini n-am omorât
Cât în ţară-am voinicit.
Om bogat de întâlneam

Averile-i împărţeam;
Iar de-ntâlneam săracul,
Îmi ascundeam baltagul,
Şi-n chimir mâna băgam
Şi de cheltuială-i dam.

Cântecul lui Bujor zice:

Frunză vedrde de lior,
Răsărit-a un bujor,
La ciocoi îngrozitor
Şi la săraci de-ajutor.

Voicu, întrebat de judecători şi cercetat despre averile ce adunase el în vremea hoţiei lui, răspunde aşa:

Averile nu voi da.
Că pe Voicu-ţi spânzura,
Şi voi galbeni-ţi lua,
Cu cărţile îţi juca,
Cu droştile îţi primbla,
Cu muierile-ţi mânca.
I-am ascuns pe la copaci,
Să-i găsească cei săraci,
Să-şi cumpere boi şi vaci!

Destule sunt aceste pilde ca să ne arate totodată şi caracterul voinicesc al hoţilor români, şi caracterul iubitor şi recunoscător al poporului român, şi în sfârşit caracterul original al geniului său poetic.

(*Bucovina*, 1849)

II

Eu fac întocmai ca neguţitorii de pietre scumpe, care când îţi arată vreun briliant minunat se simt fără voie îndemnaţi a rosti mii de laude asupră-i, deşi el însuşi se recomandă destul ochilor prin frumuseţile sale. Nu pot să-ţi trimit vreo baladă mai însemnată fără a o întovărăşi de câteva rânduri pline de entuziasm pentru dânsa. Ce să fac?... M-am înamorat de poezia poporală ca de o copilă din Carpaţi, tânără, mândră, nevinovată şi aşa de frumoasă că, după cum zice vorba românească, *pe soare ai putea căta, iar pe dânsa*, ba! Iată dar că, dezvelind astăzi la lumina soarelui comoara nesfârşită a poeziei româneşti, aleg din colecţia baladelor şi a cântecelor ce am adunat prin munţii şi văile Moldovei trei balade şi câteva hore destinate a apărea în coloanele foaiei *Bucovinei*. Cea dintâi baladă este a lui *Mihu copilul*.

Acest Mihu este un adevărat cavaler-trubadur din veacul de mijloc. Voinic vânturel de ţară şi gingaş cântăreţ, el trezeşte codrii vechi, trecând ca o nălucă înarmată prin desişul lor, pe la ceasul când toată suflarea doarme, pe la miezul nopţii!

Mult e frunza deasă,
Noaptea-ntunecoasă,
Şi calea pietroasă.[1]

Zice balada, dar lui Mihu nu-i e grijă nici de fantasmele spăimântătoare ale întunericului, nici de fiarele crude ale codrului. El merge voios pe murguşoru-i mic care, când se urca la dealul Bărbat şi călca în piatră,

Piatra scăpăra,
Noaptea lumina,
Noaptea ca ziua!

---

[1] Vezi *Mihu Copilul*. (Nota lui V. Alecsandri.)

Se duce Mihul meu dezmierdând codrii prin dulceaţa unui cântec armonios, unui cântec de voinic ce suna aşa de duios, încât mult în urmă-i codrii vuiau tainic şi se clătinau ca la suflarea unui geniu nevăzut.

Şi tot merge, merge,
Ş-urma li se şterge
Printre frunzi căzute,
Pe cărări pierdute.

În zadar calul său cearcă a lăsa drumul şi a apuca colnicul! În zadar murgul năzdrăvan zice:

Că s-aţin pe-aici
Patruzeci şi cinci,
Cincizeci fără cinci
De haiduci levinţi,
Duşi de la părinţi
De când erau mici.

Mihul nu-şi numără duşmanii niciodată; lui nu-i pasă de-ar fi *patruzeci şi cinci, cincizeci fără cinci*, de-ar fi chiar haiduci *levinţi*; de-ar fi chiar *duşi de la părinţi de când erau încă mici*; de-ar fi, într-un cuvânt, acei duşmani, lipsiţi de orice simţire omenească, ca fiinţe ce de mult s-au depărtat de la izvorul îndulcitor al inimii omeneşti, de la sânul părintesc, Mihu răspunde cu fală:

Murgule, te lasă
Istor braţe groase,
Groase şi vânoase;
Istuia piept lat,
Lat şi-nfăşurat;
Istui păluşel,
Tăiuş de oţel!

La aceste cuvinte Murgul se supune, lasă colnicul şi apucă iar drumul, căci *murgu-i ca gândul*, zice balada; dar iată că în fundul codrului, la o muche de stâncă, benchetuieşte un ungur bătrân cu patruzeci şi cinci de nepoţi de ai lui, şi iată că deodată el tresare, auzind:

Un mândru cântìc,
Cântic de voinic,
Ş-un glas de cobuz
Dulce la auz,
De cobuz de os
Ce cântă frumos.

Acesta e Ianuş cel vestit! Ianuş care domneşte în codri cu o ceată de voinici *cu chivere nalte şi cu cozile late, lăsate pe spate!* Ianuş care porunceşte la haiduci *făr' de leafă*: hoţoman bătrân şi neîmpăcat,

Cu barba zburlită,
De rele-nvechită!
Până-n brâu lungită,
Cu brâu învelită!

El are săbii *lucitoare*, are *durdă ghintuită*, are *inimă oţelită*, dar sufletul lui e măreţ, căci măreaţă e porunca ce dă el voinicilor lui *haramini*. Mergeţi, le zice, şi-i aţineţi calea la pod, la hârtop etc.

De-a fi vrun viteaz,
Să nu mi-l stricaţi!
Iar vrun fermecat,
De muieri stricat...
O palmă să-i daţi
Drumul să-i lăsaţi.

O parte din unguri merg de ies în calea Mihului şi cad ucişi de paloşul lui, căci le-a zis Mihu:

Cine v-a mânat
Capul v-a mâncat!

Pe urmă Mihu purcede iar prin cel codru verde, cântând duios din cobuz, şi merge de se înfăţişează deodată în ochii lui Ianuş. Ungurul se înfurie, şi cu glas de răzbunare porunceşte nepoţilor să dea cu flintele, să dea cu lăncile. „Lăsaţi lăncile“, le zice Mihu,

Că eu Mihu sânt!
Şi vreau să vă cânt
Un mândru cântìc,
Cântic de voinic,
Din cobuz de os
Ce cântă frumos!

Ungurii se opresc la glasul lui, şi însuşi Ianuş rămâne mut. Aici vine o scenă vrednică de geniul lui Ossian! În fundul unui codru vechi ca pământul şi tăcut ca mormântul, în faţa unui bătrân ce pare a fi chiar zeul fantastic al codrului, în mijlocul unui mare număr de hoţi turbaţi de dorul răzbunării, la razele stelelor ce lunecă şi se răsfrâng pe arme lucitoare... un voinicel singur, privind moartea cu nepăsare, începe a cânta, şi deodată natura întreagă se trezeşte, bătrânul se îmblânzeşte, şi hoţii stau porniţi pe gânduri, uitând mânia lor. Dar cine cântă aşa? Mihu copilu! Şi ce fel cântă Mihu?... Balada zice:

Iată, mări, iată
Că Mihu deodată
Începe pe loc
A zice cu foc,
Începe uşor
A zice cu dor
Un cântec duios,
Atât de frumos,
Că munţii răsună,
Vulturii s-adună,
Brazii se clătesc,
Frunzele şoptesc,
Stelele sclipesc
Şi-n cale s-opresc!

Cine nu s-ar fi înduioşat la asemene armonie încântătoare, dacă înseşi stelele s-au oprit din calea lor ca să o asculte, ele care aud melodiile cereşti? cine n-ar fi zis în urmă, ca Ianuş:

Vin' tu, Mihule,
Vin', voinicule,
Să benchetuim
Şi să veselim,
Ş-apoi amândoi
Ne-om lupta noi doi.

Ianuş şi Mihu se pun la masă şi benchetuiesc şi ciocnesc pahare, deşi ei fac acum praznicul morţii. Unul din doi trebuie să moară, căci nu poate încăpea pământul doi viteji ca Mihu şi Ianuş. Iată dar că se scoală şi

Deoparte se duc
La luptă s-apuc!

Cine va fi oare învingător? Lupta le e de moarte! De vroieşti s-o afli, citeşte balada, căci ar fi păcat să-i dezvelesc eu toate tainele.

Cea a doua baladă se numeşte Păunaşul codrilor. Ea se deosebeşte de cântecele numite haiduceşti prin un caracter romantic ce îi dă o mare asemănare cu baladele cavalerilor din veacul de mijloc. Subiectul ei de dragoste şi de vitejie, precum şi chipul cu care este tratat de necunoscutul ei autor te face a cugeta la unele scene din poemul lui Tasso[1], la luptele eroilor cântaţi de acest geniu nemuritor al Italiei, la vitejiile nobililor cavaleri, care aveau drept deviză două singure cuvinte: *Amor şi glorie*! şi care mureau cu mulţumire pentru apărarea iubitelor lor.

Aşa în balada românească vedem un voinicel trecând cu mândra lui pe culmea unui colnic, la o margine de codru. Amândoi sunt tineri, uimiţi de dragoste. Ea-i pruncuţă bălăioară, cu cosiţa gălbioară; el e voinicel mândru şi cu statul tras pintr-un inel. El o roagă să cânte şi-i tot zice:

Cântă-ţi, mândro, cântecul,
Că mi-e drag ca sufletul![2]

[1] *Gerusaleme liberata* (Ierusalimul liberat).
[2] Vezi *Păunaşul codrilor.* (Notă de V. Alecsandri.)

Prunca ar împlini cu bucurie dorinţa iubitului ei, dar se teme ea însăşi de puterea fermecătoare a cântecului, căci presimte că acel cântec va răsuna în codri şi le va scoate în cale pe un viteaz vestit, neînvins încă, Păunaşul codrilor! Inima-i spune că frumuseţea ei ar fi pricină de luptă periculoasă şi nepotrivită între un voinicel tinerel ca bădiţul ei şi un păunaş de codru, care şi-a dobândit falnicul titlu de voinicul voinicilor. Însă, deşi nu vrea să cânte îndată, ea nu mărturiseşte de-a dreptul frica ce o stăpâneşte, căci o nobilă simţire de delicateţe o opreşte a lovi amor-propriul iubitului ei, ci îi dă numai a înţelege de departe despre pericolul ce l-ar ameninţa, când şi-ar cânta ea cântecul:

Eu, bădiţă, l-oi cânta,
Dar codrii s-or răsuna
Şi pe noi ne-a-ntâmpina
Păunaşul codrilor,
Voinicul voinicilor...

Această strofă este vrednică de însemnat ca dovadă de fiinţa simţirilor celor mai delicate în inima poporului român şi de recunoştinţa instinctivă a poeţilor poporali în ceea ce priveşte fineţile artei poetice.

La răspunsul copilei, voinicelul, citind în inima ei, se înduioşează şi, în exaltarea dragostei lui, îi dă numirile cele mai dezmierdătoare:

Aurică, drăgulică,
Nici n-ai grijă, nici n-ai frică.

Cuvântul *aurică* cuprinde ideea de frumuseţe, de preţ mare, de raritate, de lucire şi de toate calităţile aurului. Voinicelul nostru (căruia negreşit aurul i se părea un metal foarte rar) nu putea dar găsi un termen mai bogat, mai original şi mai potrivit cu iubita lui, ce avea cosiţă gălbioară. Amorul e neolog în ţara noastră.

Cuvântul *drăgulică* ne îndeamnă a observa aici asemănarea ce se află între limba românească şi cea italiană, în privirea diminuti-

velor. Aşa, din *dragă* românul face *drăguţă*, ş-apoi *drăguliţă* sau *drăgulică*, precum face italianul din *caro, carino, carinetto*. Una din calităţile cele mai vederate ale poporului nostru este caracterul său blând, simpatic şi dezmierdător.

Să ne întoarcem însă la şirul baladei.

După cea întâi izbucnire a inimii sale, voinicelul nostru urmează a zice cu o falnică bărbăţie, sprijinită de însăşi puterea dragostei lui:

Să n-ai grijă pentru mine,
Cât oi fi eu lângă tine!
Să n-ai frică pentru tine,
Cât îi fi tu lângă mine!

Iată că prunca începe a cânta şi, precum ea presimţise, iată că dulceaţa cântecului trezeşte răsunetele depărtate şi le scoate în cale pe Păunaşul codrilor! Cine-i el? Ce soi de fiinţă este acest om care poartă un nume atât de poetic şi care este cunoscut în lume de voinicul voinicilor? Îl vom afla în cele întâi cuvinte ale lui, cuvinte făloase, poruncitoare şi ameninţătoare:

Măi băiete, băieţele,
Măi voinice, voinicele,
Dă-ne nouă mândra ta,
Ca să scapi cu viaţa ta...

Pentru un păunaş de codru ca dânsul, pentru voinicul voinicilor toţi ceilalţi oameni i se par negreşit băieţei, voinicei; în urmare, când vorbeşte de dânsul, el zice: Noi, Nouă! întocmai ca un stăpânitor, şi crede că toţi trebuie să se supuie la poruncile lui, căci altmintrelea amar de ei!

Care este însă soiul dorinţei lui? O dorinţă născută din dragoste. El vrea pe mândra care l-a tras din codri prin glasul ei şi care acum îl farmecă prin frumuseţea sa. Porunca este scurtă şi hotărâtoare. Răspunsul asemene este scurt şi energic:

Ba! eu mândra nu ţi-oi da
Pân' ce capul sus mi-a sta!

Îndrăzneaţă mândrie a tinereţii! bărbăţie insuflată prin focul dragostei! nobilă pornire a inimii fără frică... toate aceste simţiri sunt tălmăcite în două versuri. În ele domneşte un ce cavaleresc, care rapoartă mintea la veacul de mijloc. Se pare a vedea doi cavaleri înzeuaţi, cu lăncile în mâini, cu coifurile pe frunte şi provocându-se la luptă în gloria unei dame iubite de amândoi. Dar, deşi acele cuvinte dau baladei un caracter mai deosebit, versurile ce urmează îi adaugă o nouă podoabă prin colorul lor de naţionalitate netăgăduită.

Că de când o am luat,
În cosiţe i-am jurat
Să n-o las de lângă mine
Şi s-o apăr de oricine!

A jura dragoste în cosiţele copilelor este un obicei ţărănesc cunoscut şi întrebuinţat de toţi holteii câmpiilor şi ai munţilor noştri. Jurământul în cosiţele fetelor înfăţişează ideea şoaptelor amoroase şi tainice, care se fac pe furiş la şezători, la scrânciobe, la sărbători, atunci când ochii părinţilor încetează de a priveghea mişcările copiilor.

Poeziile poporale sunt, precum vedem, comori nepreţuite, în care putem descoperi icoane vii şi poetice de obiceiurile şi de prejudiţciile neamului românesc. Aşa, mai departe, citim în baladă că voinicii *se apucă de brâie şi se iau la luptă*. Lupta trupească era la romani un exerciţiu zilnic, care slujea a forma ostaşii pentru războaie şi care era totodată o petrecere precum şi un mijloc de a pune sfârşit sfezilor particulare. La romani erau luptători publici ce dau reprezentaţii mari. Asemene şi la românii de astăzi lupta trupească a rămas din vechime un obicei care domneşte pretutindeni la munţi şi la câmpi, şi biruitorul este înconjurat de stimă şi respect, precum odinioară la Roma gladiatorii cei mai vestiţi.

Trânta joacă un rol mare la sărbătorile poporale şi adeseori ea hotărăşte înclinarea inimilor fecioare. În vreme ce bătrânii stau culcaţi pe iarbă, povestind despre vremea veche, în vreme ce nevestele şi însurăţeii joacă în horă, mulţi din flăcăi fac rămăşaguri pe trânte, se apucă la luptă, şi copiii îi imitează primprejurul lor. Trântele dar sunt împărţite în deosebite categorii precum:

Trânta voinicească,
Trânta mocănească,
Trânta ursărească,
Trânta pe dreptate ş.c.l.

Şi cine a văzut acele ale românilor din veacul nostru cunoaşte de înainte tablourile şi statuile ce înfăţişează luptele gladiatorilor romani. Aceleaşi poze, aceleaşi apucări, aceleaşi mişcări se reproduc la strănepoţii lor, după două mii de ani.

Lupta voinicească consistă a se apuca trupul cu braţele cruciş şi a se arunca la pământ, aducându-se unul pe altul peste mână; iar cea mocănească consistă a se prinde de brâie, a se frânge mijlocul şi a se pune unul pe altul în genunchi sau a se aduce peste cap. Puterea luptaşilor stă dar în tăria şalelor şi a braţelor precum şi în strânsa legătură a brâielor. Iată pentru ce balada zice:

Ei la luptă s-apuca
Şi de brâie se lua.

Şi mai departe adaugă:

Voinicelul mi-şi slăbea,
Brâul i se descingea...

Acum lupta între amândoi voinicii se apropie de sfârşit. Păunaşul frânge mijlocul badiului, care slăbeşte cu cât i se desface legătura şalelor; şi acesta, simţind că în curând o să fie dovedit, zice în desperare:

Mândro, mândruliţa mea,
Vin' de-mi strânge brâul meu,
Apăra-te-ar Dumnezeu!

Până în minutul cel de pe urmă gândul lui este preocupat de soarta iubitei sale, şi dacă el doreşte a mai prinde la putere, este numai pentru ca s-o poată apăra pe dânsa. De viaţa sa el nu se îngrijeşte. Deşi pericolul e mare pentru dânsul, rugăciunea ce face el către Dumnezeu pomeneşte numai de ea:

Vin' de-mi strânge brâul meu,
Apăra-te-ar Dumnezeu!
Că-mi slăbesc puterile,
Mi se duc averile!

Care sunt averile unui voinic?... Puterile lui! Ce zici de un popor cu asemene simţiri cavalereşti? Să vedem acum ce răspunde copila la acele cuvinte. Vine ea în ajutorul badiului sau nu?

Ba nu, nu, bădiţă frate,
Că vi-i lupta pe dreptate,
Şi oricare-a birui
De bărbat eu l-oi primi!

Poporul român are un respect nemărginit pentru dreptate. Fie în orice întâmplare, el pleacă capul dinaintea ei. În ochii poporului dreptatea este o dumnezeire, şi când vorbeşte de dânsa, el o numeşte *sfânta dreptate*! Iată pricina pentru care mândruliţa baladei nu vroieşte a lua parte la lupta badiului cu Păunaşul, căci lupta *e pe dreptate*! Totodată acea luptă voinicească ce se face sub ochii săi pentru dobândirea ei măguleşte natura sa de femeie şi de româncă. Ca femeie, îi place a vedea că frumuseţea ei naşte porniri atât de aprinse în inimile vitejilor; ca femeie, ea simte milă pentru voinicelul ce-şi pierde puterile şi, vroind a-i da ajutor prin un chip oarecare, ea îl îmbărbătează, zicând că va primi de bărbat pe cel care va fi biruitor, căci negreşit asemene cuvinte sunt în stare a da putere de leu oricărui tânăr înamorat; dar, cercetând bine înţelesul acestor cuvinte, se descoperă lesne tragerea instinctivă a inimii sale de româncă pentru cel mai viteaz dintre ambii luptători.

În urmare, lupta se începe cu mai mare furie; dar în curând unul din doi luptaşi cade biruit. Balada zice:

Din doi unul dovedea:
Din doi unul jos cădea!
Cine că mi-şi dovedea
Şi cu mândra purcedea?...

Poetul necunoscut al acestei poezii pare a fi compus aceste patru versuri înadins pentru ca să aţâţe curiozitatea ascultătorului şi să mărească interesul subiectului prin o prelungire premeditată.

Cine că mi-şi dovedea,
Şi cu mândra purcedea?
Păunaşul codrilor!
Voinicul voinicilor!

Tablou viu al vitejiei răsplătite prin biruinţă.

Cine-n luptă mi-şi cădea,
Şi-n urmă le rămânea?
Voinicel tras prin inel
Moare-n codru singurel!

Tablou trist ce varsă în suflet o tainică simţire de jale. În adevăr, poetul cel mai ingenios nu ar putea să sfârşească un poem mai bine şi mai frumos decât precum se sfârşeşte balada prin contrastul vieţii şi al morţii.

Viaţă cu dragoste! moarte pentru dragoste!

* * *

Cea a treia baladă, intitulată *Mioriţa*, este o veche cunoştinţă a ta.

Îţi aduci aminte de o seară din luna lui iulie a anului trecut, când ne aflam mai mulţi prieteni adunaţi la moşia voastră, la poetica Cernauca? N***, R***, C***, tu şi eu ne porniserăm de la curte cu gând de a face vânat la raţe şi, sosind pe malul iazului de lângă casă, ne lungiserăm pe iarbă, aşteptând ca raţele să vie

la buza puştii. Zic *buza puştii*, căci, deşi eram patru vânători, numai o singură armă aveam!

Soarele, culcându-se în dosul pădurilor Cernaucăi, răspândea valuri de raze înfocate, care lunecau printre frunzele copacilor ca nişte şerpi de aur şi veneau de a se juca pe faţa iazului. Aerul era lin, cerul împodobit cu vopseli de minune, şi natura întreagă cufundată într-o tăcere adâncă în faţa măreţei apuneri a soarelui. Pământul părea a zice cel de pe urmă adio luminii cereşti şi a se pregăti de serbat tainele nopţii. Frumoasă seară era aceea! frumoasă şi plină de simţiri dulci pentru noi! Nu se zărea altă mişcare împrejur decât clătinarea papurii din iaz, pricinuită prin trecerea vreunei păsări de baltă ce îşi căuta cuibul. Nu se auzea alt sunet decât glasul lung, tainic şi pătrunzător al unui bucium, care răsuna din partea Moldovei. Acel sunet trezi fiori fierbinţi în inimile noastre, căci părea a fi glasul ţării chemându-şi copiii rătăciţi în străinătate!

Atunci, ca totdeauna, începurăm tuspatru o lungă şi mult interesantă disertare asupra neamului românesc. Unul vorbi despre istoria lui atât de bogată în fapte eroice, încât ar putea sluji de izvor la sute de romanuri istorice, dacă s-ar naşte vreun Walter Scott la noi. Altul făcu analiza proverbelor ce culesese din gura poporului şi care sunt de natură a da o mare şi minunată idee de cuminţia lui, dacă este adevărat că: *les proverbes sont la sagesse des nations*[1] ! Un al treilea descrise obiceiurile şi năravurile românilor, căutând a face o alăturare comparativă între ele şi ale vechilor romani, şi ne dovedi în multe puncturi că locuitorii ţărilor noastre au păstrat mai multe rămăşiţe strămoşeşti decât locuitorii Romei de astăzi. În sfârşit, veni rândul meu, şi fusei rugat a zice balada *Mioarei.* Deşi eu nu o ştiam întreagă pe de rost, totuşi vă spusei câteva părţi din ea, care deşteptară în voi o mare admirare pentru poezia poporală.

---

[1] Proverbele sunt înţelepciunea popoarelor *(fr.)*

Iată dar că, în memoria acelei seri minunate de la Cernauca şi în sperare de a descoperi la lumină comorile de dulce poezie ce stau ascunse în sânul poporului român, iată, zic, că îţi trimit acum întreaga baladă a *Mioarei*. Oricare român o va citi în gazeta ta va avea dreptul de a se făli de geniul neamului său!

Această baladă, al cărei subiect e foarte simplu, începe prin două versuri ce sunt, totodată, şi o minunată icoană poetică, şi o dovadă de dreapta preţuire ce poporul ştie a face de frumuseţile ţării sale.

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai.

Românul îşi iubeşte pământul unde s-a născut ca un rai, din care nici tiraniile cele mai crude nu sunt în stare a-l goni. Câte năvăliri de barbari au trecut peste biata ţară! câte palme dumnezeieşti au căzut peste bietul român!... şi cu toate aceste, poporul a rămas neclintit pe locul său, păstrându-şi naţionalitatea în mijlocul aprigelor nevoi şi zicând spre mângâiere: *apa trece, pietrele rămân!*

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei!...

Strofa aceasta ne arată un tablou viu de emigrările (pribegirile) turmelor ce se cobor în fiecare an din vârfurile Carpaţilor şi trec prin Moldova de se duc să ierneze peste Dunăre. Sute şi mii de oi, mânate de mocani îmbrăcaţi cu sarice albe, ies din gurile munţilor îndată ce frigul toamnei soseşte prevestind iarna şi merg să găsească păşuni în câmpiile ţării turceşti, sub poalele Balcanilor. Unele vin de la Vrancea, altele de pe coastele Ceahlăului, altele de prin văile Bistriţei şi ale Moldovei, iar cele mai multe de peste Carpaţi, din Transilvania. Deosebitele turme se adună la un loc şi formează caravane numeroase, ce se coboară încet spre Dunăre,

unind zbieratul lor jalnic cu lătratul câinilor de pază, cu sunetul telincilor aninate de gâtul măgarilor şi cu şuieratul pătrunzător al mocanilor călăuzi. Viaţă simplă şi patriarhală! tablou vrednic de veacurile acele nevinovate, pe când regii nu erau decât nişte păstori!

Unu-i moldovean,
Unu-i ungurean
Şi unu-i vrâncean!

Adică, unu-i de pe valea Moldovei, unu-i de la Vrancea şi unu-i din Ardeal. [...]

Puţini sunt la număr între români, care au cunoştinţă de întinderea neamului lor, şi mai puţini încă acei care sunt convinşi de puterea ce ar dobândi acest neam nenorocit, când toate ramurile lui ar fi readunate pe lângă vechea lor tulpină. Străinii ne cunosc mai bine decât noi înşine, şi prevăd viitorul naţiei noastre cu *deosebite simţiri*!... Zic naţie, căci avem dreptul de a pretinde acest nume, fiind opt milioane de glasuri româneşti care îl putem revendica în faţa lumii. [...]

Toţi laolaltă români de aceeaşi religie, de acelaşi trecut şi de acelaşi viitor!

Oiţă bârsană!
De eşti năzdrăvană,
Şi de-a fi să mor
În câmp de mohor...

Poporul român are mare plecare a crede în fatalitate, în soartă. El îşi împarte viaţa în zile bune şi în zile rele, şi, prin urmare, nenorocirile îl găsesc totdeauna pregătit la lovirile lor. Aşa, nici o întâmplare cât de aprigă nu-l poate dărâma, căci el se mângâie şi se întăreşte cu ideea că: *aşa i-a fost scris!... aşa i-a fost zodia!... aşa i-a fost menit să fie!*

Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă.

Nu poate fi vreo zicere mai poetică şi totodată mai potrivită pentru descrierea morţii! Moartea este o mândră crăiasă care domneşte peste omenirea întreagă, şi totodată ea este mireasa lumii! Tot omul e logodit cu moartea din minutul ce intră în viaţă.

Că la nunta mea
A căzut o stea.

Stelele au o mare înrâurire asupra închipuirii poporului român. El crede că fiecare om are câte o stea, care, din minutul ce el se naşte şi până ce moare, este tainic legată cu soarta lui. Steaua românului *se întunecă* când îl ameninţă vreo nenorocire şi *cade din cer* când el se apropie de gura morţii. Sunt iarăşi stele ce se arată din vremi în vremi ca o prevestire de mari întâmplări între popoare. Aşa sunt unele stele roşii ca de sânge, care apar, zice românul, înaintea războaielor... ş.c.l.

Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa;
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi;
Preoţi, munţii mari,
Păsări lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!

Poetul necunoscut al acestei balade preface cu puterea închipuirii lui tot universul într-un templu luminat de făcliile cereşti şi aduce toate constelaţiile şi toate podoabele pământului faţă la cununia omului cu moartea!...

Judece oricine, fără părtinire, sublimul unui tablou atât de măreţ şi hotărască, dacă se poate, cât e de adâncă, cât e de bogată comoara poeziei românilor. Totodată, în privirea simţirii înduioşătoare, cât şi în privirea frumuseţii limbii noastre, însemneze cititorul câtă dragoste este cuprinsă în descrierea dezmierdătoare ce face muma de copilul ei, când zice:

Cine-a cunoscut,
Cine mi-a văzut
Mândru ciobănel,
Tras printr-un inel?
Feţişoara lui,
Spuma laptelui!
Mustăcioara lui,
Spicul grâului!
Perişorul lui,
Pana corbului,
Ochişorii lui,
Mura câmpului!

Asemene nu mai puţin este de însemnat cu câtă îngrijire dulce şi fiască ciobănelul se roagă Mioriţei ca să spuie mamei lui că el nu s-a însurat cu-o mândră crăiasă, a lumii mireasă, ci *cu o fată de crai, pe-o gură de rai*, nici să-i spuie că *la nunta lui a căzut o stea*! ş.c.l., căci inima unei mame nu se înşeală niciodată. Biata mamă ar înţelege că fiul ei a murit!

Iată, iubite, toată balada Mioriţei, precât am putut-o descoperi. Eu nu cred să fie întreagă, dar cât este măcar, ea plăteşte în ochii mei un poem nepreţuit şi de care, noi, românii, ne putem făli cu toată dreptatea.

* * *

Într-o epocă ca aceasta, unde ţările noastre au a se lupta cu duşmani puternici care cearcă a întuneca nu numai drepturile politice, dar şi chiar naţionalitatea românilor, poezia poporală ne va fi de mare ajutor spre apărarea acesteia, căci oricât de măiestre să fie manifesturile cabinetului de Petersburg, românii tot români vor rămânea şi vor dovedi că sunt români prin limba lor, prin tradiţiile lor, prin obiceiurile lor, prin chipul lor, prin cântecele lor şi chiar prin jocurile lor.

Aşa, spre pildă, de vom cerceta aceste din urmă, vom găsi, pe lângă nenumăratele dovezi de orgine romană a poporului ce

locuieşte pământul vechii Dacii, că dansurile lui sunt de mare însemnătate.

Două din aceste mai cu seamă şi anume; *jocul Căluşeilor* şi *Hora* păstrează până în ziua de astăzi un caracter antic, care răstoarnă toate secile pretenţii ale acelora ce se cearcă a întuneca naţionalitatea românilor. *Jocul Căluşeilor* este un dans alegoric, care înfăţişează *răpirea sabinelor*; iar *Hora* este adevăratul dans roman, *chorus*, şi se joacă în România cu aceeaşi rânduială coregrafică precum se văd săpate în marmurile antice, horele vechilor romani!

Flăcăii şi fetele, bărbaţii şi nevestele dintr-un sat sau din mai multe sate adunate într-o zi de sărbătoare, se prind cu toţii de mâini şi fac un cerc larg, care se învârteşte încet din stânga în dreapta şi din dreapta în stânga pe măsura cântecului. Aceasta este hora! joc simplu şi patriarhal! simbol al unirii tuturor în o singură familie!

Înlăuntrul cercului stau lăutarii, care umblă necontenit pe lângă danţaşi, improvizând strofe şăgalnice pentru fete, vesele pentru flăcăi şi adeseori atingătoare de bărbaţii însuraţi. Aceste improvizaţii trecătoare, care se tipăresc în mintea poporului şi rămân cu vreme proprietatea sa poetică, se numesc iar hore. Ele aţâţă veselia jocului şi adeseori, dezvelind tainele inimilor, slujesc de misterioasă coînţelegere între acei ce se iubesc.

Aşa, de pildă, lăutarul, care este geniul însufleţitor al horei, trecând pe lângă o copilă din cercul dansului, îi cântă:

Zis-au badea c-a veni
Luna-n cer când s-a ivi[1] ş.c.l.

Pe urmă, alăturându-se de badea în altă parte a cercului, îi arată mândra cu ochiul şi zice în treacăt:

Să te duci, voinice, duci
În livada cea de nuci,

[1] Vezi *Zis-au badea*. (Notă de V. Alecsandri.)

Că te-aşteaptă nu ştiu ce,
Şi-i găsi o florice... ş.c.l.

Badea şi cu fata se întâlnesc cu ochii; copila se roşeşte şi cată-n jos; voinicul ridică capul şi-şi răsuceşte mustaţa... iar lăutarul trece mai departe cântând unui bărbat:

Sărmanul bărbatul prost!
Bun odor la cas-o fost.
  Orice vede,
  Nu mai crede... ş.c.l.

Bărbatul se mânie; danţaşii râd cu hohote şi se uită la femeia odorului, lângă care s-a oprit lăutarul zicând:

Ilenuţă de la Piatră,
Cu percică retezată,
De-ţi e drag bărbatul tău,
Ie-i seama că-i nătărău,
Şi-i dă-n mână o vărguţă,
Să se apere de mâţă...[1]

Afară de lăutarul care este plătit ca să cânte câte ştie şi câte nu ştie, adeseori vreunul din dănţaşii horei începe a rosti în cadenţă versuri potrivite cu vro întâmplare nouă sau cu starea inimii lui. Fiecare îşi cântă dorurile în auzul tuturor, căci ce are românul pe inimă o are şi pe limbă.

Un flăcău care-i singur pe faţa pământului îşi revarsă necazul în strofa următoare:

Frunză verde alunică,
Rău îi făr' de mândrulică!
Dar mai rău făr' de nevastă,
Că n-ai unde trage-n gazdă!

Altul, om cărunt, care-i lângă dânsul, urmează şirul cântecului pe cuvintele ce se potrivesc cu pofta inimii lui:

---

[1] Vezi *Ilenuţa de la Piatra*. (Notă de V. Alecsandri.)

Cât e omul de bătrân,
Tot ar mânca măr din sân!
Cât e omul alb la plete,
Tot îi place-a pişca fete![1]

Vecinul său, Pepelea, taie improvizaţia moşneagului şi-i răspunde râzând, făr-a întrerupe aria horei:

De-acum sapa şi lopata,
Iar nu mărul, iar nu fata,
Că de-acum, ţi-ai trăit traiul,
Ţi-ai mâncat, badeo, mălaiul!

După toate aceste pilde se înţelege caracterul poeziilor numite hore. Ele sunt improvizaţii din fugă, cugetări rostite în versuri în repejunea dansului, destăinuiri naive ale dorinţelor inimii, pâcâlituri şăgalnice între dănţaşi. Prin urmare, şi forma acestor poezii este neregulată ca ideile improvizatorilor.

Unele hore sunt lungi şi corecte, precum a Zoiţei, a Ilenuţei şi altele; dar cele mai multe sunt scurte de zece, de opt, până şi de patru versuri. În cât priveşte însă originalitatea ideilor, frumuseţea expresiilor şi calităţile lor poetice, oricine poate mărturisi că atât horele din Moldova, cât şi cele din Transilvania, din Bucovina şi din Valahia sunt vrednice surori ale baladelor. Geniul poporului român, fie din orice provincie, este pretutindini bogat de poetice comori.

(*Bucovina,* 1849)

III

Spre a completa aceste studii asupra ţărilor noastre şi asupra poporului român, socot că nu este de prisos a adăuga aici câteva fragmente dintr-un cuvânt ce am ţinut la 1848, în Paris, dinaintea unei societăţi de străini filo-români:

---

[1] Vezi şi *Moş bătrân*. (Notă de V. Alecsandri.)

Domnilor!

Daţi-mi voie a vă expune aici un repede tablou de provinciile Dunării locuite de români. Ca fiu al României, mă propun să vă slujesc de călăuz în primblarea ce vroiţi a face prin acele ţărmuri depărtate şi aşa puţin cunoscute încă de Europa occidentală.

Să trecem în grabă Germania, Galiţia şi Bucovina (provincie mănoasă pe care Austria a despărţit-o de Moldova la 1775 şi a încorporat-o imperiului) şi să ajungem în acele locuri cărora locuitorii lor dau numele de România, şi pe care străinii le cheamă *Provincii Danubiene*. Acum păşim Molniţa, pârâu ce slujeşte de hotar între Bucovina şi Moldova, şi iată-ne în sfârşit pe acest colţ de pământ atât de necunoscut, încât mulţi diplomaţi şi mulţi vestiţi învăţaţi l-au confundat când cu pământul Turciei, când cu pământul Rusiei. Iată-ne într-o ţară cu totul nouă, dar unde vom avea plăcere a găsi o mulţime de cunoştinţe făcute de noi în cărţile Istoriei Romane.

În sânul acestor văi atât de bogate şi mănoase, pe vârfurile acestor munţi uriaşi, pe malurile acestor râuri limpezie, auzim deodată pronunţându-se nume antice, care deşteaptă în mintea noastră mari suveniruri, şi rapoartă închipuirea la epoca glorioasă a Împărăţiei Romane: numele lui Traian, Aurelian, Ovidiu, Caracala, Septim-Severus etc., ieşind din gura unui ţăran simplu şi neştiitor! Ochii noştri întâlnesc pretutindene urmele poporului Suveran! Iată: *valea lui Traian pe Dunăre, Romanu, Caracal, Cetatea-Albă, Gherghina, Iaşii* (Municipium Jassiorum)*, Turnul Severin, Băile lui Ercul* (Mehadia din Banat), *Lacul lui Ovidiu* (în Basarabia, altă provincie a Moldovei luată de Rusia la 1812). Acest lac a văzut adeseori pe Ovidiu primblându-se pe malurile lui şi meditând poate poemul Metamorfozelor, pe când era exilat în Dacia. Tradiţia poporală spune încă în zilele noastre despre acest mare poet al vechimii că era un frumos bătrân cu pletele albe, şi că graiul lui dulce curgea ca mierea din buzele sale. Aceste nume aduc negreşit o adâncă mirare, auzindu-le într-o ţară pierdută ca Moldo-Valahia în fundul Europei, şi ca o stâncă în sânul mării,

necontenit bătută de valurile a trei neamuri mari, neamurile german, slav şi otoman. Fireşte dar străinul îşi face întrebare, cum aceste nume romane s-au rătăcit aşa departe de Roma şi ce furtună le-a azvârlit aici? Şi atunci el îşi aduce aminte de luptele romanilor cu dacii şi de duelul eroic ce a fost între marele împărat al Romei, Traian, şi marele rege al Daciei, Decebal, care s-a otrăvit în ziua când a fost învins! Îmi aduce aminte totodată că multe colonii romane au venit ca să împoporeze aceste ţărmuri pustiite prin desfacerea dacilor, spre a forma cu piepturile lor un zid puternic împotriva năvălirilor de barbari. Şi astfel, încet-încet, adevărul iese la lumină, şi acel adevăr arată că *există în lume o Românie, deşi ea nu figurează pe hărţile de geografie!*

Vechii romani înţeleseseră bine interesele imperiului lor, aşezând cele mai viteze legioane ale Italiei ca santinele despre răsărit. Ei ştiau că provinciile Daciei erau porţile naturale pe unde treceau năvălirile popoarelor asiatice asupra Europei, şi pentru dânşii era o chestie de viaţă sau de moarte aşezarea de garnizoane tari pe pragul acelor porţi.

Dacia Traiană se făcu deci cea mai sigură fortificare pentru Cetatea Cezarilor şi se împotrivi mulţi ani valurilor de barbari care se zdrobiră de ea ca de un mal stâncos. Acum 2000 de ani poporul roman înţelesese ceea ce astăzi Europa civilizată, Europa învăţată nu vroieşte a înţelege. Şi însă, după 2000 de ani, rolul provinciilor Danubiene este în totul acelaşi ca în timpul romanilor. Ele se găsesc ca în vechime expuse la cele întâi loviri a unei puteri năvălitoare ce caută a se revărsa peste Europa.

Să aruncăm ochii asupra surfeţei acestor şesuri nemărginite a ţărilor româneşti, şi vom vedea o mulţime de movile singuratice. Ce sunt aceste movile? Ele sunt paginile istoriei năvălirilor, căci cuprind oseminte de barbari! Fiecare *tumulus* e un monument al trecutului ridicat pentru priceperea viitorului, o lecţie spăimântătoare pentru popoarele Asiei care ţin ochii ţintiţi asupra Europei, şi o prevestire pentru aceasta. Fiecare pare a zice: că cerul a destinat această ţară a fi bulevardul civilizaţiei şi mormântul barbarilor!

Pe lângă acele movile istorice, găsim câmpuri de bătălii ale cărora nume amintesc luptele eroice susţinute de poporul român împotriva goţilor, a hunilor, a turcilor, a tătarilor, a leşilor etc. Iată Valea-Albă, poreclită astfel de tradiţie, fiindcă în vreme de jumătate de veac a fost coperită cu osemintele nenumăratelor mii de turci ce cotropiseră Moldova sub domnia lui Ştefan-Vodă: iată *Dumbrăvile Roşii*, arate cu leşii înhămaţi la juguri; iată *Războienii, Călugărenii, Baia, Valea Tutovei, ruinele Târgoviştei, ruinele Cetăţii Neamţului* etc... De pe zidurile acestei cetăţi Doamna Ruxandra, mama lui Ştefan-Vodă, a refuzat de a deschide porţile fiiului său alungat de o armie numeroasă de turci, şi i-a poruncit să moară mai bucuros, decât să-şi scape viaţa cu ruşine prin mila unei femei! De pe zidurile acestei cetăţui, 18 plăieşi români s-au împotrivit mai multe zile armatei întregi a lui Sobieţki, riga Poloniei, mântuitorul Vienei!

În toate părţile unde vor alerga ochii, ei vor vedea adevărul scris cu litere de sânge, şi acest adevăr este că Ţările Româneşti au fost, în vechime cât şi în veacurile de mijloc, pragul templului civilizaţiei, şi că poporul român s-a ţinut totdeauna cu tărie în poziţia sa de santinelă a acestui templu.

Şi însă! Europa pare că nu vrea nici măcar să ţie socoteală de tot sângele vărsat pentru apărarea ei! Ce-i pasă Europei de această ţară slăbită prin atâte războaie şi atâte nenorociri! Ce-i pasă de naţionalitatea acelui popor român care vroieşte astăzi să se ridice din căderea sa, pentru ca să-şi ia din nou postul ce Dumnezeu însuşi i-a încredinţat! Acest popor, această ţară, merită oare de a trage luarea-aminte a Occidentului?

Veniţi cu mine, domnilor, ca să cercetăm împreună adevărul la izvorul său, şi sunt încredinţat că în sfârşit veţi zice: Bună ţară! bun popor!

Şi mai întâi să trecem Carpaţii pentru ca să ieşim în văi. Aceşti munţi, adevărate tării în privirea strategică, sunt acoperiţi cu păduri frumoase în care se găsesc copaci de catarguri cât de nalte. Ei cuprind în sânul lor băi de fier, de pucioasă, de aramă, de argint,

şi de aur, încă nedescoperite, şi izvoare minerale pentru vindecarea boalelor.

Văile sunt formate de un pământ producător care ar putea hrăni o populaţie întreită de aceea care le locuieşte. Ochiul se rătăceşte în depărtare pe orizonturi albastre care vădesc o climă sănătoasă şi fericită. El pătrunde în lunci pline de vânaturi de tot soiul; întâlneşte râuri, iazuri, pâraie pline de peşti; livezi frumoase încărcate cu pomet; colnice cu podgorii care produc vinaţe minunate; şi zăreşte în văzduh roiuri de albine ce fac o miere albă şi parfumată ca acea vestită a muntelui Himet din Grecia. Pe întinsul câmpiilor pasc turme numeroase de oi şi vite mari care sunt una din cele mai mari bogăţii ale ţării; herghelii de cai voinici; sate acoperite cu stuh, în toată simplitatea arhitecturală a timpurilor patriarhale; oraşe în care civilizaţia se arată la tot pasul, în forma caselor, în mobilarea lor, în hainele locuitorilor, în manierele lor, în graiul lor ce a adoptat limba franceză, şi chiar în defectele lor. Mai departe se zăresc frumoase locuinţe de ţară, albind între copacii grădinilor şi pe şosele noi, caleşte de Viena, trecând cu repejune în fuga cailor de poştă şi în chiotul sălbatic al postaşilor. Ele trec pe lângă şiruri lungi de care *(carru)* trase de boi, ca la romani.

Căci trebuie să o mărturisim. Această ţară este ţara contrasturilor. Deosebitele veacuri sunt aici reprezentate prin deosebitele clase ale poporaţiei. Locuitorul ţăran a rămas tot acelaşi de 2000 de ani şi înfăţişează antichitatea. Nobilii bătrâni (boierii) cu ideile şi obiceiurile lor feudale, înfăţişează veacurile de mijloc şi noua generaţie, ce a fost crescută în străinătate şi mai cu seamă în Franţa, înfăţişează al XIX veac.

Ţara aceasta este dar, precum vedeţi, domnilor, destul de interesantă a o vizita, şi cuprinde mari sugeturi de studiu pentru filozofi şi pentru artişti. Ea este frumoasă, avută şi bine înzestrată de Providenţă în toate privirile. Dar ceea ce aş dori eu ca să vă fac a înţelege este farmecul ademenitor al acestor părţi ale lumii, care face pe românii din Moldova să zică în iubirea lor de Patrie:

La Moldova cea frumoasă
Viaţa-i dulce şi voioasă!
L-al Moldovei dulce soare
Creşte floare lângă floare!

Şi tainica atragere ce au ele pentru inimile străinilor, încât românii din Valahia zic:

Dâmboviţă, apă dulce,
Cine bea nu se mai duce!

Astfel este România, numită de români *gura raiului*. Să cercetăm acum poporul care o locuieşte.

Ce este el? De unde vine? Care e limba sa? Care sunt tradiţiile lui? Ce trecut a avut? Ce viitor va avea?

Ce este? El însuşi ne va spune într-o limbă pe care chiar d-voastră, domnilor, o veţi înţelege lesne, căci el ne-a grăi în limba romană veche. Iată-l dinaintea noastră, în costumul său jumătate dac şi jumătate roman: cuşma de oaie a dacilor pe cap, şi opincile romane în picioare. Iată-l cu poza sa antică, cu tipul său roman ce l-a păstrat de 2000 de ani. Să-l întrebăm acum ce este el, şi să ascultăm răspunsul său:

„Eu sunt român. Împăratul Traian a venit în vechime cu multă putere de a învins pe daci, locuitorii ţării acestea. Toată averea mea este o casă, un câmp, o fântână, un car, o vacă, doi boi de jug şi un cal. Am o femeie bună, frumoasă şi lucrătoare. Ea nu lasă furca din mâini cât e ziua de lungă, nici nu pierde din ochi fiul ce ne-a dat Dumnezeu... etc., etc.“

De ajuns sunt aceste câteva cuvinte ca să vă dovedească, domnilor, că poporul ce grăieşte astfel e de neam latinesc, iar nu slav precum au îndrăznit a o pretinde campionii panslavismului care s-au înşelat a crede că naţionalităţile se pot scamota prin câteva note şi manifesturi diplomatice.

De nu vă veţi mulţumi însă cu atâta, vă propunem să mergem mai departe cu cercetările noastre, spre a descoperi noi dovezi despre romanismul românilor. Aceste dovezi le vom găsi:

1. În obiceiul ospeţiei care s-a păstrat din vechime; în respectul tinerilor pentru bătrâni; în ceremoniile nunţilor şi ale înmormântărilor etc.

2. În credinţele superstiţioase ale ţăranilor.

3. În poveştile poporale ce sunt pline de zeii păgânismului, purtând titlul de sfinţi, precum: Sfânta Vinere (Venus), Sfânta Joe (Jove), Sfânta Miercure (Mercur) etc.

4. În cântecele poporale care pomenesc de împăraţii Traian şi Aurelian.

5. În tradiţiile istorice ale ţării.

6. În nevinovata mândrie cu care poporul dă titlul de români tuturor eroilor, chiar străini de-ar fi.

7. În plecarea firească ce are către dulcele *far niente* ce caracterizează pe italieni etc., etc., etc.

Îmi pare foarte rău, domnilor, că lipsa de materialuri mă opreşte de a mă întinde, precât aş dori, asupra acestei chestii, spre a vă putea da o idee completă de toată originalitatea obiceiurilor poporului român, de toate comorile de închipuire ce strălucesc în basnele sale, de toată poezia armonioasă ce răsună în cântecele sale şi de adânca cuminţie ce domneşte în proverburile sale.

Fie-mi iertat deocamdată a vă spune câteva notiţe generale asupra ţărilor noastre:

România întreagă se compune din 6 provincii ce cuprind aproape la 9 milioane de oameni de acelaşi sânge, de acelaşi nume, de aceeaşi limbă şi care se numesc fraţi. [...]

Istoria revoluţiei românilor vă este cunoscută prin gazetele ce au publicat actele ei. Nu-mi rămâne mie a vă observa decât ca să nu vă miraţi că glasul patriei voastre a găsit un răsunet atât de grabnic şi de puternic în patria mea, căci dintre toate conchetele Franţei, cea mai frumoasă, cea mai trainică şi mai neştiută de dânsa poate este concheta morală a naţiei române.

(*Paris,* 1848)

O PRIMBLARE LA MUNŢI

CUPRINS

De mult doream a vedea portretul lui Alexandru vodă Lăpuşneanul şi, aflând că se găsea la mănăstirea Pângăraţi, mă hotărâi a face o primblare pân-acolo. Mă pornii deci într-o amiază de la Piatra, întovărăşit de doi tineri poeţi şi de un tânăr judecător, care, având norocire de a nu fi cât de puţin poet, se îngriji de viitor şi luă cu el doi harbuji groşi ca cei de Bender şi o pungă mare plină de tutun. Aceste provizii ne părură cam deşănţate pentru o primblare de două ceasuri, însă urma ne încredinţă că, în privirea mulţumirilor trupeşti, e mult mai priitor de a fi cineva judecător decât amorezul muzelor.

Ne pornirăm pe la sfinţitul soarelui, plini de veselie şi de sperare, şi, grămădiţi ca vai de noi! într-o brişcă de Braşov, care, urmând obiceiului surorilor sale numite braşovence, ne scutura ca pe nişte saci de nuci; dar ce ne păsa nouă! Lumea întreagă atunci era a noastră! cerul era atât de limpede şi de albastru, priveliştea în toate părţile se arăta atât de veselă şi măreaţă, toată firea ne zâmbea cu un farmec atât de dulce! Ce ne păsa nouă!... În ceasul acela nimeni dintre noi nu şi-ar fi dat locul său nici măcar pe un tron, pentru că, deşi zdruncinăturile briştii se înmulţeau cu cât ea se înainta pe pietrişul drumului de pe malul Bistriţei, cu atât creştea şi mulţumirea noastră.

Convorbirea noastră se putea asemăna fără greşeală cu un sabaş jidovesc: toţi vorbeam deodată făr-a mai aştepta răspuns şi toţi ne porneam delaolaltă la râs ca nişte nebuni, unul într-o notă

scârţâitoare, altul cu un ton de *bas-taille*[1], un al treilea imitând ruladele oarecărei demoazele vădane ce are obicei a cânta prin adunări. Românii ce întâlneam stau în drum şi se uitau la noi, făcându-şi cruce, iar unii, luând pildă fără voie, trânteau nişte hohote de se răsuna câmpul. Acest lucru îmi aduse aminte de un provincial cu frica lui Dumnezeu, care, fiind întrebat la teatru de ce râdea mai tare decât toţi, de vreme ce nu înţelegea nimic, el răspunse cu nevinovăţie că râdea de râsul celorlalţi şi mai ales pentru că plătise zece lei.

Cu toate aceste, fiindcă tot lucrul în lume trebuie să aibă un sfârşit, convorbirea noastră atât de fierbinte începu a slăbi şi se prefăcu încet-încet într-un quatuor muzical, vrednic de a încânta urechile îngereşti, dacă nu ar fi avut o deplină asemănare cu un concert drăcesc. Unul din noi suspina cu duioşie o bucată dintr-o simfonie a lui Mozart; altul, mai tare la suflet, îi răspundea prin vestitul şi voinicescul cântec al lui Bujor: *frunză verde de năgară*; al treilea şuiera ca o mierlă un valţ şfăbesc şi al patrulea striga în gura mare corul dracilor din opera *Robert diavolul*[2]. Această armonie, alcătuită din atâte armonii deosebite, înforma un soi de dihanie muzicală, vrednică de însemnat în analele cacofoniei.

Din vorbă în vorbă, din hohot în hohot şi din cântec în cântec, ne trezirăm deodată în mijlocul Bistriţei. Atunci, ca şi când o putere nevăzută ne-ar fi strâns de gât, glasurile noastre se stinseră şi se făcu între noi o adâncă tăcere. Câteva feţe schimbau feţe, căci Bistriţa clocotea împrejurul nostru, pare că ar fi dorit a ne trimite în fundul ei, ca să ne sfârşim concertul; valurile se izbeau cu repejune turbată asupra roţilor şi clătinau trăsura ca cu o mână de uriaş; fieştecare dintre noi se cumpănea în toate chipurile pentru ca să nu se prăvale brişca, mai ales că malul era cam departe şi bolovanii din fundul apei cam mari. Cu cât însă ne

---

[1] Voce între bas şi bariton (fr. *basse-taille*).

[2] Operă de mare popularitate de Meyerbeer (1832).

înaintam, valurile clocoteau, roţile lunecau pe pietre, caii se speriau, vizitiul îndesa cu ţipetele şi cu biciul, şi Bistriţa se suia mereu! Iară noi... noi nici cântam, nici râdeam. Ştiu însă că atunci am fi schimbat cu bucurie locurile noastre pe tronuri.

Iată-ne pe mal dincolo; slavă Domnului! am scăpat; pare că ne răsuflăm mai lesne. Ne oprim puţin ca să se răsufle şi caii şi să ne aprindem ţigările. Următoarea convorbire naşte între noi:

— Măi, măi, grozavă-i Bistriţa!

— Repede apă!

— Frică v-a fost?

— Frică? Nicidecum.

— Dar pare că eraţi schimbaţi la faţă.

— N-ai văzut bine.

Pas de nu te încrede după aceasta că graiul a fost dat omului ca să-şi răstălmăcească gândul!

Ne pornirăm peste un sfert, aruncând câte o căutătură posomorâtă locului pe unde trecusem, şi ajunserăm în curând la alt vad, mai mic; însă în tot drumul acesta, ce se întinde pe malul drept al Bistriţei şi care trece prin satul numit Vaduri, ne-am arătat mult mai cuminţi în faptă şi în vorbă. Fieştecare grăia pe rând, povestind câte o întâmplare tristă sau grozavă, în care apa juca rolul cel mai însemnat. Câte înecări am ştiut, toate s-au istorisit cu un talent deosebit, mai ales că suvenirul Bistriţei era încă viu.

Acel al doilea vad l-am trecut cu o nepăsare eroică, fiindcă acum ne deprinseserăm cu primejdiile. Omul se deprinde cu toate lucrurile în lume. Cei mai vestiţi eroi au simţit un *ce* care semăna cu frica la cele întâi bătălii; în urmare, ni se poate ierta neliniştirea care ne-a cuprins la cea întâi luptă a noastră cu o apă atât de înşelătoare ca Bistriţa, mai ales că acea mică tulburare nu ne-a oprit nicidecum de a admira mai târziu frumosul şi măreţul apus al soarelui. Un entuziasm poetic ne-a pătruns pe toţi, până şi pe judecător; căci priveliştea era vrednică de a încânta sufletele cele mai adormite şi vrăjmaşii cei mai aprigi ai naturii. În dreapta

noastră un lanţ de munţi, printre care Scăricica se înălţa cu mândrie; în stânga alt lanţ de dealuri îmbrăcate cu tufari sălbatici; în urmă-ne, ca o strajă depărtată, Pietricica, ce pare că păzeşte târgul Pietrei, culcat la picioarele ei; în faţa noastră, un amfiteatru de alţi munţi acoperiţi cu brazi nalţi, care se zugrăveau ca o armie întreagă pe cerul înflăcărat de razele cele de pe urmă ale soarelui. Din toate părţile tot înălţimi, şi înălţimi adevărate, care te fac şi mai mic decât eşti şi la care trebuie să te uiţi cu capul gol, pentru că-ţi cade căciula de la sineşi. Cum să nu se mire cineva! Cum să nu i se aprindă închipuirea!

Noi, în ciuda celor ce se fac că nimic în lume nu poate fi destul de frumos pentru ei, noi, zic, am găsit o mare mulţumire la privirea acelor locuri măreţe şi negreşit am strigat: *mari sunt minunile tale, Doamne*! dacă nu ne-am fi adus aminte tocmai atunci de un străin care, văzând şlicul unui logofăt mare, a zis tot acele cuvinte.

Acum amurgise mai de tot, caii obosiseră, şi noi începuserăm a simţi oarecare dureri prin şolduri, când sosirăm la Pângăraţi[1]. Preacuviosul egumen acestei vechi mănăstiri, om verde de trup şi de suflet, ne primi cu o bucurie şi cu o bunătate ce îi câştigară îndată dragostea şi respectul nostru. De-abia ne aşezaserăm în casă pe un pat lung, şi îndată ni se înfăţişă un frate purtând o tablă încărcată de chisele cu dulceţuri şi de pahare cu apă rece. Atunci, tuspatru am zis într-un glas: binecuvântat să fie în toate veacurile acel om înţelept care a introdus în ţara noastră un obicei atât de dulce şi răcoritor! Dulceţurile, cafeaua (în felegene) şi ciubucul turcesc alcătuiesc o treime nedespărţită, care în toate întâmplările vieţii aduce mulţumire trupului şi mângâiere sufletului!

---

[1] Această mănăstire a fost zidită de domnul Alexandru Lăpuşneanul spre prăznuirea hramului sf. mare mucenic Dimitrie, izvorâtorul de mir (anii 1564-1569). Se zice că pe locul acela trăia un pustnic cuvios şi că după sfătuirea lui ar fi zidit Lăpuşneanul mănăstirea Pângăraţi, pe care totodată a şi înzestrat-o cu multă avere şi moşii; iar pe pustnic l-a făcut egumen acolo pe toată viaţa [*V. A.*]

După ce sfârşirăm cu toată pompa cuvenită ceremonia numitei treimi, ne aduserăm aminte de ţelul primblării noastre şi îndată am rugat pe sf.-sa egumenul să ne arate portretul lui Alexandru vodă Lăpuşneanul.

— Acea icoană — ne răspunse sf.-sa — a fost ridicată de-aici şi dusă la mănăstirea Slatina, ce este zidită tot de acel domn.

Cuvintele aceste îmi pricinuiră o tulburare întocmai ca şi când mi-ar fi picat pe cap vreun fes din cele patru care împodobesc turnurile Mitropoliei! Vrui să vorbesc, în zadar!... glasul mi se tăiase. După atâte osteneli şi primejdii, să-mi văd deodată toată dorinţa nimicită! Nu, nu-mi rămânea altă de făcut decât să... ies în cerdac, ca să mă răcoresc.

Cerul era senin; câteva stele luceau deasupra bisericii şi unele se iveau printre copacii ce acopereau vârful munţilor. O tăcere înfricoşată domnea în toată mănăstirea şi numai din vreme în vreme se auzea în vale urletul unui câine din sat sau ţipete sperioase ale unei bufniţe ascunse în râsipuri. Mă pusei pe gânduri. Câte idei triste şi vesele trecură în câteva minute prin minte-mi! câte năluci se arătară ochilor mei şi se pierdură în întunericul depărtării!...

Tovarăşii mei veniră după mine în cerdac; visul ce mă îngâna se şterse şi ne duserăm cu toţii să vizităm chiliile călugărilor.

Ne îndreptarăm prin întuneric spre o ferestruică de-abia luminată ce se zărea în şirul chiliilor de lemn[1]; cu cât însă ne apropiam de ea, ni se părea că auzeam un soi de geamăt slab, care se prefăcu la urmă într-o psalmodie tristă şi monotonă. Aprinşi de curiozitate, ne agăţarăm ca mâţele pe o scară ce se îndoia scârţâind sub picioarele noastre şi ne găsirăm deodată cu toţii înşiraţi pe un dulap îngust ce slujea de cerdac pe dinaintea acelor chilii.

[1] La mănăstirea Pângăraţi sunt două rânduri de chilii: cele din stânga, cum intri pe poartă, sunt zidite de piatră, încă din vremea domnului A. Lăpuşneanul, ctitorul mănăstirii; cele din dreapta sunt făcute de lemn; aceste trebuie să fie vechi ca de o sută de ani [*V. A.*]

Poziţia noastră era cu atât mai ciudată că trebuia să călcăm prin întuneric, lipindu-ne cu mâinile şi cu trupul de zid, făr-a şti unde punem piciorul; şi dacă pierdeam cât de puţin cumpăneala, negreşit că am fi făcut până jos un *salto mortale* foarte vătămător capetelor noastre; în sfârşit, găsind o uşă deschisă lângă noi, am dat năvală înlăuntru, făr-a mai zice după obicei: *blagosloveşte, părinte.*

Călugărul ce şedea în acea chilie era un om ca de şaizeci de ani, cu barba albă şi lungă până la brâu; el ţinea într-o mână o psaltichie veche şi afumată, şi în cealaltă, o pereche de metanii de lână neagră. Faţa lui brăzduită de vreme şi de patimi vădea în el un suflet ce a fost tulburat de dureri; însă în toată persoana lui era zugrăvită o sfinţenie măreaţă ce îi da un aer de profet.

Un pat de scânduri acoperit cu o cergă roasă, un scaun cu trei picioare şi o masă pe care se vedea o cruce săpată de lemn, două prescuri şi un ceaslov alcătuiau tot mobilierul acelei chilii luminate de razele unui mic jăratic şi ale unei mici lumânări de ceară galbenă. Însă lucrul cel mai curios de însemnat în acel simplu locaş era un pistol vechi şi ruginit ce sta spânzurat la perete deasupra patului. Îl luai în mână, mă uitai la el cu mirare şi nu mă putui opri de a râde, întrebând pe călugăr dacă ţinea acea armă pentru tâlhari? Călugărul se posomorî şi îmi răspunse cu glasul schimbat:

— Ba nu, fiule, nu-l ţin pentru tâlhari, pentru că tâlharii n-au ce căuta la mine; dar îl păstrez ca un lucru ce a pricinuit toată nenorocirea vieţii mele!

Auzind aceste cuvinte, ne-am apropiat toţi de călugăr. El îşi lăsase capul pe piept, şi două lacrimi îi curgeau pe obraz. L-am rugat să ne tălmăcească vorbele lui, şi el, după o scurtă tăcere, îşi scutură capul ca să alunge ideile triste şi zise:

— Acum or fi mai douăzeci şi doi de ani, pe vremea când au intrat turcii în Moldova ca să dea goană volintirilor[1], eu eram

---

[1] Aluzie la evenimentele anului 1821. Adăugând cei 22 de ani scurşi de la această dată, rezultă că această „primblare la munţi“ s-a petrecut în toamna anului 1843.

vânător de munte şi pot zice fără fală că în tot ocolul Bistriţei nu se găsea alt român mai verde şi alt chitaş mai sigur decât mine. Atunci să mă fi văzut când mă iveam pe vârful unui munte cu pletele-n vânt, cu pieptul gol, cu faţa rumenă şi cu durda pe umeri! Toţi care mă cunoşteau nu mă chemau altfel decât Păunaşul codrilor, Voinicul voinicilor. Atunci să mă fi văzut când dam de urma unui cerb, sau a unui urs, cum săream din stâncă în stâncă, pe la guri de prăpăstii adânci; cum intram singur fără frică în vizunia fiarelor sălbatice. Acum însă nu sunt de nimică; capul mi s-a făcut alb, puterile mi-au slăbit şi aştept moartea din zi în zi, din ceas în ceas. Facă-se-n voia Domnului! Călugărul îşi făcu cruce. La 1821 eu mă însurasem şi trăiam mulţumit de soarta mea. Nevasta-mi era cea mai frumoasă femeie de la munte; pare că o văd încă, după atâţia amari de ani, cu părul ei negru ca pana corbului şi lung pân' la călcâie, cu ochii săi muri şi veseli, cu faţa ei albă, cu trupul său nalt şi mlădios. Sărmana Elenuţă, sărmana Elenuţă!... cum îi râdeau ochii când mă zărea pe deal, întorcându-mă acasă cu vânatul de-a umeri! cum alerga ea degrabă înainte-mi ca o pasăre voioasă! cât îmi creştea mie inima-n piept auzind glasul ei! Dumnezeu s-o ierte, căci bune zile am petrecut cât am trăit cu dânsa.

Călugărul, zicând aceste, ţinti ochii în jos şi stătu puţin afundat în gânduri; tot trupul lui părea împietrit; numai buzele i se mişcau, şi, din vreme în vreme, pronunţa cu un glas slab: „bune zile, bune zile". În sfârşit, el se trezi şi sări deodată pe picioare, tulburat, aprins; părul i se zburlise pe cap, mâinile-i tremurau, muşchii obrazului i se încordaseră.

— Într-o zi, răcni călugărul, iată că mă întorc acasă de la vânat şi găsesc casa pustie; caut, strig nevasta... nimeni; ies afară, mă duc la vecini să-i întreb; casele lor, ca şi a mea, erau părăsite. Alerg ca un nebun în toate părţile, chiui prin munte... muntele singur îmi răspunde. În sfârşit, dau peste un biet cioban care îmi spune că pe la amiază au trecut prin sat o mână de turci. Atunci, inima m-a povăţuit, mă arunc turbat pe urmele cailor, ajung într-o

dumbravă pe malul Bistriţei, şi deodată aud răcnetele nevestei mele. Sărmana se zbătea cu desperare în braţele unui turc nelegiuit!... Într-o clipă, făr-a şti ce fac, slobod puşca şi văd păgânul zvârcolindu-se în sânge. Ceilalţi trei tovarăşi ai lui sar la iartagane, dar nu le dau vreme, ci mă izbesc între ei ca un leu turbat şi fac proaşcă cu stratul puştii. Pe care-l ajungeam, era mort! Pare că-i văd tuspatru lungiţi la pământ, unul cu fălcile strămutate, altul cu capul sfărâmat! Priveam la ei cu o mulţumire crudă, râdeam ca un nebun şi strigam în gura mare: am ucis păgânii!... dar mă înşelam; toţi nu muriseră; unul din ei era numai ameţit.

Trei zile după acea întâmplare, mă găseam cu nevasta în căsuţa mea. Afară era un întuneric de nu-ţi puteai zări mâna; nici o stea nu strălucea pe cer şi bătea un vânt rece, care şuiera printre crăpăturile uşii. Elenuţa era îngrijită, şi din vreme în vreme îşi făcea cruce. Eu însumi mă simţeam neliniştit, căci o presimţire urâcioasă mă tulbura. Deodată, auzii în depărtare urletul unui lup şi nechezarea speriată a unui cal. Luai degrabă puşca şi vrui să ies, însă Elenuţa mă opri, zicându-mi: nu te duce, bărbate, nu te duce că-mi vesteşte inima a rău; nu mă lăsa singură. Dar eu n-am ascultat-o şi am ieşit. Ah! blestemat să fie ceasul în care am trecut pragul uşii! căci de şedeam acasă nu mi s-ar fi întâmplat ceea ce vă povestesc eu acum.

Două ceasuri am alergat pe câmpi după glasul lupului, cu dorinţă de a-l găsi; dar cu cât mergeam spre dânsul el se depărta; în sfârşit, negăsindu-l, m-am întors spre casă. Uşa era deschisă, şi înlăuntru se auzea un vaiet slab ca de om care moare. Intru şi văd pe biata nevastă lungită jos la pământ, plină de sânge şi dându-şi duhul.

Atunci durerea m-a turbat, desperarea m-a făcut nebun şi nu-mi aduc altă aminte din ceasul acela decât cuvintele cele de pe urmă ale Elenuţei: De ce nu ai şezut cu mine, Gheorghe? îmi zicea sărmana, că poate acum eu n-aş muri. Bine îţi spuneam că inima-mi prevestea de rău!... Cum te-ai dus, peste puţin a intrat aici unul din acei patru turci care ai ucis, când m-ai scăpat, s-a uitat la mine

cu ochi de fiară şi fără milă a tras cu pistolul în mine. Ah! Gheorghe, de ce nu m-ai ascultat? Acum vezi că-mi dau sufletul. Rămâi sănătos, dragul meu; nu uita pe Elenuţa.

Călugărul plângea şi se bocea ca un copil, povestindu-ne moartea femeii lui; iar după ce se linişti puţin, el luă în mână pistolul ce ne mirase atât de mult şi urmă aşa:

— Lângă trupul Elenuţei am găsit pistolul acesta; el a răpit viaţa nevestei mele, el mi-a răpit şi norocirea mea! Iată de ce îl păstrez, iar nu pentru tâlhari!

Sfârşind, bătrânul ieşi iute din chilie; pasurile lui se auziră sunând pe lespezile din ogradă şi se pierdură în depărtare. Am aflat a doua zi că el a petrecut noaptea rătăcind ca o nălucă pe malurile Bistriţei ş.c.l.

Ne întoarserăm mâhniţi şi pe gânduri la arhondaric, unde ne aştepta o masă vrednică de a îndestula nişte stomacuri de poeţi şi de judecători, care, de când e lumea, sunt cunoscute de flămânde şi lacome; şi fiindcă din nenorocire materialismul[1] înăduşă foarte ades idealismul, priveliştea acelei mese ne-a împrăştiat îndată ideile triste şi a trezit în noi oarecare gâdilire stomahică ce avea multă asemănare cu foamea. Ne-am pus deci boiereşte împrejur, am ospătat frumos şi, fără a mai prelungi cu vorba, ne-am dus la culcat ca nişte creştini ce aveam de gând a ne scula dimineaţă spre a ne întoarce la Piatra. Somnul însă nu vine lesne la patru tineri când ei sunt culcaţi într-o singură cameră; căci afară de glumele vesele şi de nebuniile ce au de făcut între ei până a nu stinge lumânarea, adeseori ceasurile lor trec repede în povestiri de întâmplări interesante.

Astfel se istorisiră între noi următoarele anecdote:

TOADER ŞI MĂRINDA. În satul Mirceşti de pe Siret era un biet copil ca de vro 18 ani, fără nici o rudă care să fi avut cea mai mică grijă de el; acest băiat se numea Toader şi slujea de văcar

[1] Aici cu înţelesul de interese materiale.

satului. Toată ziua el o petrecea pe câmpi cu vitele ce ducea la păscut, şi seara, când le întorcea în sat, sărmanul copil se culca unde putea, când într-un coşer, când într-un zămnic părăsit, când sub un copac, căci n-avea nici masă, nici casă.

Cum se mijea de zi, Toader se scula degrabă, îşi arunca sumanul pe umeri şi se ducea în câmp cu fluieraşul la gură şi cu măciuca subsuoară; acolo, după ce da vitele la iarbă, el se întindea la pământ şi cânta din fluier câte cântece ştia; acesta era tot traiul lui. Singur toată ziua şi toată noaptea, pentru că nici un flăcău din sat nu vroia să se amestece cu dânsul sau, deşi se apropia vreunul de el, o făcea numai pentru ca să-l ia în râs. La hore nimeni nu-l îndemna să intre în joc şi, măcar că era cel mai frumos dintre toţi flăcăii, nici o fată nu se uita la el, pentru că era sărac, pentru că n-avea cămaşă cu altiţe şi pălărie cu mărgele.

Într-o zi de primăvară, cum sta Toader culcat pe iarbă, iată că vede o fată fugind către el, şi după dânsa o vacă neagră ce o alunga. Cât pe ce era să o ajungă pe biata copilă, cât pe ce era s-o ia în coarne, când Toader, sărind într-o clipă, se aruncă cu măciuca înaintea vacii şi o izbi atât de tare în frunte, încât pe loc ea pică ameţită jos.

Sărmana fetică era mai moartă de frică; inima i se bătea de-i cutremura pieptul şi de-abia se putea răsufla. Toader alergă iute la un pârâu aproape, aduse apă rece în pumni şi-i stropi fruntea; încet-încet, copila se linişti şi îşi veni în simţiri.

În vremea asta Toader se uita la ea cum era culcată pe iarbă şi simţi deodată că se tulbură şi că i se bate şi lui inima mai tare decât altă dată. Nu se putea dumeri el ce era pricina; însă nu-şi putea întoarce ochii de la fată, şi din vreme în vreme îi venea să ofteze fără voie.

Avea dreptate să se tulbure bietul Toader, pentru că Mărinda (aşa se numea copila) era cea mai frumoasă fată din sat; ea avea şaisprezece ani, părul negru ca pana corbului şi faţa albă ca omătul, guriţa mică şi ochii mari, plini de foc; ea mai avea şi un

trup mlădios ca o salcie, glasul dulce ca un glas de păsăruică, şi când se împodobea duminica cu flori pe cap, cu salbă la gât, cu catrinţă nouă şi cu cămaşă subţire cusută cu altiţe de fir, toate fetele se făceau slute de ciudă şi toţi flăcăii îi săreau în cale pentru ca să şuguiască cu ea... Iar când Mărinda juca la horă, moşnegii îşi trăgeau bărbile, privind la dânsa, babele o sărutau care de care, iar flăcăii se apucau la bătaie, pentru că Mărinda juca şi cu trupul, şi cu inima, şi nici se cunoştea locul unde călca piciorul ei. Avea dar dreptate Toader să nu-şi poată întoarce ochii de la dânsa.

— Cum ţi-i, Mărindo?... a zis el peste puţin. Ea se uită la el cu nişte ochi ce-l pătrunseră la inimă şi-i răspunse:

— Mai bine acum, Toader. Slavă Domnului c-ai sărit de m-ai scăpat; căci de nu erai pe-aici, acum aş fi moartă.

— Să ferească Dumnezeu! strigă Toader, oţărându-se; mai bine să mor eu... tot nu-s de vro treabă... un biet văcar fără tată, fără mamă; dar tu, Mărindo, tu ai neamuri; pe tine te iubesc toţi sătenii; mâine-poimâine te-i mărita... te-i mărita...

— Nu vreau să mă mărit aşa degrabă, şi măcar că pân-acum m-au cerut mulţi, dar nu m-a îndemnat inima s-aleg pe nici unul din ei.

— Nici măcar pe Ion Ghiurca? întrebă Toader.

— Ion Ghiurca?... Şi cine-i Ion Ghiurca de mă întrebi de el, ca şi când ar fi Făt-Frumos?... Ce? pentru că are mai multe oi şi mai mulţi boi decât alţii, socoţi că numaidecât trebuie să-l iau de bărbat?

— D-apoi el s-a lăudat că-ţi este drag şi că n-are decât să te ceară pentru ca să mergi după dânsul.

— Minciuni a spus, minciuni a spus el. Ion Ghiurca-i un ticălos, un minciunos.

Zicând aceste, copila se sculă în picioare de mânie şi ochii i se umplură de lacrimi. Toader cu bucuria în faţă se apropie de dânsa, o luă de mână şi căută să o împace. După puţină vreme fata începu a râde şi toate fură uitate.

Ceasurile trec repede între doi tineri când încep a simţi dragoste unul pentru altul, şi se vede că Mărinda şi Toader aveau multe taine a-şi spune, pentru că mai se făcuse noapte când ei se întoarseră în sat.

A doua zi, Mărinda se trezi cu poftă de a culege flori, şi se porni îndată la câmp, dar nu ştiu cum se rătăci, că nimeri iar lângă Toader, şi în urmare iar înnoptase când au apucat amândoi drumul spre sat.

A tria zi, Mărinda îşi aduse aminte că în oarecare loc îşi prăpădise un cercel şi alergă îndată ca să-l găsească; însă nezărindu-l nicăieri, îi veni în cap să meargă să întrebe de el pe Toader. Toader nu găsise cercelul, dar propuse Mărindei să-l caute amândoi prin câmp; ei l-au căutat atât de mult, încât se făcuse iar seară când au fost ca să vie acasă.

Aşa, în toate zilele Toader şi Mărinda găseau pricini de a se întâlni. Cât erau ei de fericiţi atunci! cu câtă dragoste se uitau unul la altul! cu câtă plăcere Mărinda asculta pe Toader cântând din fluier doina de la munte!... Amândoi erau aşa de pătrunşi de mulţumirea ce gustau, că nici nu gândeau la vremea viitoare; nu gândeau că nimic în lume nu e mai nestatornic ca norocul!

Într-o zi, Ion Ghiurca, unul din fruntaşii satului, care de mult căuta să se însoare cu Mărinda, a zărit pe aceasta împreună cu Toader şi îndată a alergat în sat de a înştiinţat pe părinţii fetei. „Veniţi, le zise el, de vedeţi pe Mărinda cea cuminte cum se drăgosteşte cu văcarul satului, ea, care se fudulea cu ceilalţi flăcăi".

Părinţii Mărindei, împreună cu vro câţiva bătrâni săteni, călăuziţi de Ghiurca, au alergat cu grabă şi au văzut în adevăr pe copilă culcată pe iarbă lângă Toader.

Din ceasul acela soarta lor îşi schimbă faţa, şi toată fericirea lor se stinse!... Mărinda, ocărâtă de tatăl său şi de muma sa, fu închisă zi şi noapte în cămara casei lor, şi Toader fu alungat din sat ca un rău.

Bietul copil, văzând că nu mai avea nici o sperare de a mai vedea pe draga lui Mărindă, veni la Iaşi şi se scrise la oaste.

Peste trei luni după silnica ei despărţire, Mărinda, fiind iertată de părinţi, se primbla pe marginea luncii care este pe malul Siretului. Ea era cufundată în gânduri triste, căci gândea, sărmana, la Toader. De trei luni nu auzise nimic despre el şi nu ştia ce se făcuse.

Tocmai atunci o ţigancă bătrână şi zdrenţăroasă ieşi din luncă şi veni drept la ea cu mâna întinsă, zicându-i:

— Dă-mi o părăluţă, draga mea, că de trei zile n-am mâncat şi mor de foame; dă-mi o părăluţă, că ţi-oi căuta în oglindă şi ţi-oi spune sorţii!

Mărinda căută colţurile năframei ce purta în mână, dar văzând că nici unul nu era înnodat, dezlegă salba de la gât, scoase un bănuţ din ea şi îl dete ţigancei.

— Na, babă, îi zise ea; dar te rog să-mi cauţi în oglindă şi să-mi spui unde-i iubitul meu, că de trei luni nu l-am văzut.

Ţiganca scoase îndată din sân o cutie mică de plumb ce avea înlăuntru o oglinjoară, deschise capacul şi, cătând în ea, începu a descânta. După câteva minute, ea se întoarse către fată şi-i zise cu glasul tulburat:

— Mândrul tău se află acum departe de aici, într-un târg mare, mare cât nouăzeci şi nouă de sate, unde sunt case nalte de domni şi de boieri mari; acolo-i mândrul tău.

— Dar oare socoţi că l-oi mai vedea? întrebă Mărinda.

— O dată numai l-îi zări, draga mea, şi apoi nu l-îi mai vedea.

— De ce, mătuşă?

— Pentru că s-a pus deodată o ceaţă neagră deasupra oglinzii, când mă uitam în ea. Dar de vrei să m-asculţi, fata mea, să fugi de el, să nu-i mai ieşi în cale.

Zicând aceste, bătrâna se făcu nevăzută în luncă, iar Mărinda rămase cu ochii plini de lacrimi. Toată ziua ea gândi la vorbele ţigancei, făr-a le putea înţelege; toată noaptea ea întoarse în mintea ei fel de fel de planuri de întâlnire cu Toader şi în sfârşit hotărî a fugi în noaptea viitoare de la casa părintească şi a se duce prin toate târgurile pentru ca să caute pe iubitul ei.

A doua noapte, cum se culcară părinţii ei, Mărinda, punând câteva lucruri de trebuinţă într-un sac mic, ieşi pe furiş din casă şi, după ce îşi făcu trei cruci, apucă drumul spre Târgu-Frumos.

Cerul era plin de stele şi luna plină de lumină. Mărinda, sprijinită de sperarea că va vedea în curând pe Toader, merse cu un pas repede din sat la luncă, trecu podul Siretului, lunca Teiuşului şi pădurea Strungăi, şi ajunse în zori de zi la marginea Târgului-Frumos.

Acolo ea se opri vro cinci zile, alergă prin toate uliţele, întrebând despre Toader; însă toate cercetările sale fură zadarnice. Fără dar a mai pierde vreme, copila se porni spre Iaşi, şi a doua zi dimineaţă capitala Moldovei i se arătă cu toată pompa ce o împodobeşte... când o vede cineva de departe.

Mirarea ei a fost mare când a văzut acea adunătură de case mari ce se înalţă una deasupra alteia, când a zărit clopotniţele bisericilor şi mai ales când a auzit acel vuiet fără nume, care iese din sânul oraşului ca dintr-o răsuflătură a iadului.

Mărinda a stat puţin de s-a pătruns de frumuseţea panoramei ce înfăţişează poziţia capitalei noastre şi pe urmă a intrat în ea.

Nu am trebuinţă să mai spun ce vârtej o apucă pe biata copilă când se văzu deodată în uliţele Iaşului, în mijlocul a sute de oameni străini, ce treceau pe lângă dânsa, în hăul acel de răcnete, de ţipete, de urlete, de pocnete şi de hodorogiri de trăsuri. Ea, care nu ieşise niciodată din satul ei, care nici putea să-şi închipuiască ce este un târg mare locuit de mii de oameni, ochii ei se păienjeniseră, urechile-i ţiuiau şi inima i se bătea de spaimă.

Copila mergea dinaintea ei făr-a şti unde se ducea şi se uita necontenit la toţi pe care îi întâlnea, cu sperare că va da cu ochii de Toader. Ajungând la poarta palatului criminalicesc, ea însemnă o mulţime de trăsuri şi de persoane pe jos, care se îndreptau spre Copou; se luă şi ea după dânsele şi peste puţin trecu bariera Podului-Verde şi se găsi în câmpul Copoului.

Acolo, nu departe de Prăvărie, erau adunaţi toţi ostaşii de la cazarmă, îmbrăcaţi în uniforma cea de paradă, şi stau cu toţii

înşiraţi pe linie şi cu armele în mâini. Pedestrimea şi călărimea, împărţite în deosebite cete, stau gata a purcede pentru ca să treacă pe dinaintea comandanţilor, şi tot poporul ce îi privea aştepta cu nerăbdare ca să înceapă marşul. Deodată, un glas puternic răsună, dând semnalul de pornire: soldaţii puseră armele la umeri, şi tobele începură a bate. Pedestraşii trecură cu un pas regulat, şi în urmă-le se înaintară călăreţii, mândri, voinici ca nişte adevăraţi români, ţinând suliţele lor nalte, în al cărora vârf fâlfâiau stegu-şoare jumătate roşii şi jumătate albastre.

Mărinda, pierdută pintre popor, se uita cu mirare şi cu luare-aminte la soldaţi şi deodată, ţipând cu desperare, pică la pământ leşinată. Sărmana! ea zărise în mijlocul călăreţilor pe Toader, pe dragul ei!...

Câţiva oameni ce se găseau lângă dânsa au sărit să-i dea ajutor şi cu mare greu au adus-o în simţiri; dar ce folos, nenorocita se trezi nebună! În zadar toţi căutau s-o liniştească cu vorbe blânde; Mărinda se uita la ei cu ochi sălbatici şi pe urmă începea a râde sau sta puţin de asculta, ca şi când i-ar fi grăit un glas din altă lume, ş-apoi se apuca zâmbind a juca hora. Aceasta era toată nebunia ei. Numai din vreme în vreme biata copilă începea a plânge şi a se boci, zicând: „Ah! Toadere, Toadere, ce-ai făcut?!"

Aşa se sfârşi dragostea Mărindei şi a lui Toader; aşa se împliniră prorociile ţigancei. Copila muri peste doi ani la Golia, în casa nebunilor, iar Toader niciodată n-a ştiut nimică din cele ce s-au întâmplat.

O INTRIGĂ DE BAL MASCHÉ. Domnul A. este o persoană de spirit, tânăr încă şi elegant, deşi însurat. Vorbirea lui e foarte plăcută şi necontenit presărată de anecdote vesele, întâmplate lui în voiajuri ce a făcut pe când avea douăzeci de ani; într-un cuvânt, A. este înzestrat cu multe calităţi; dar fiindcă nici un om nu-i perfect în lume, el are sau, mai bine zicând, avea defectul de a se socoti un diplomat desăvârşit şi în urmare credea că nimeni nu-l putea prinde cu vorba sau cu fapta.

Această idee se înrădăcinase atât de tare în mintea lui, încât într-o seară, bând ceai cu femeia lui, tânără persoană de mare isteţime şi de o minunată frumuseţe, a îndrăznit a-i zice că nici ea însăşi nu l-ar putea înşela. Dama i-a răspuns zâmbind:

— Ştiţi, dragă, că acest soi de rămăşag e totdeauna cam primejdios pentru bărbat?

— După cum e şi bărbatul, iubita mea, a zis A. cu un aer de fanfaronadă.

Femeia lui i-a aruncat o căutătură foarte poznaşă şi, punând ceaşca de porţelan pe masă, a adăugat serios:

— Au venit la Miculi[1] câteva şaluri de preţ, dintre care unul îmi place foarte mult; vrei să-l punem rămăşag?

— Dacă mi-i înşela, şalul să fie al tău.

— Trimit dar să-l şi aducă îndată, pentru că sunt sigură să câştig.

— Nu te grăbi, draga mea; haideţi mai bine la bal masché.

— Eu nu pot să merg; dar tu ai de gând să şezi mult acolo?

— Câteva ceasuri.

— Adio dar; nu uita să spui lui Miculi să trimită şalul.

A. a ieşit râzând din casă, s-a suit în droşcă şi a mers la teatru. Acolo, în zadar s-a primblat câtăva vreme cu sperare că va fi poate intrigat de vro mască; nici una nu s-a apropiat de el să-i vorbească. În sfârşit, ostenit de atâta zadarnică primblare, înăduşit de căldura sălii, asurzit de ţipetele trâmbiţelor, s-a hotărât a se duce aiure ca să caute vro petrecere.

Cum ieşea însă pe uşă, iată că un domino bogat şi elegant îl opreşte de mână şi-i zice:

— Domnul A. se duce din bal? Se vede că sala-i plină de dobitocie în astă-seară.

---

[1] Negustor vestit în Iaşi, pe la 1844, importator de mărfuri scumpe de la Lipsca şi din Orient.

— În astă-seară, ca mai totdeauna, a răspuns A., cătând cu luare-aminte la acel domino, dar neputând descoperi altă decât că avea mâini foarte delicate, picioare foarte mici şi talie foarte plăcută.

— Nu te miri, domnule A., de sărăcia balurilor noastre, când le asemăluiezi cu balurile măscuite din alte ţări, cu cele de la Paris, de pildă?

— În minutul acesta nu pot să mă plâng de balul nostru, fiindcă mi-a prilejuit o întâlnire atât de plăcută cu o persoană de spirit şi care...

— Şi celelalte; mă rog, lasă complimentele deoparte dacă doreşti să-mi placi.

— Sunt gata a face ce-i porunci; a spune şi minciuni, de vreme ce mă opreşti a spune adevăruri.

Zicând aceste, A. a intrat într-o lojie cu masca necunoscută şi s-a pus aproape de ea, sperând că doar va zări măcar un semn care să-i descopere persoana; dar toate cercările lui au fost zadarnice. Peste puţin, dama s-a întors spre el şi i-a zis:

— În zadar cauţi să afli cine sunt; acest lucru nu-l vei şti niciodată.

— Socoţi? Eu, dimprotivă, sunt sigur că te cunosc până peste un ceas, mai ales că am descoperit pân-acum...

— Ce-ai descoperit?

— Că ai spirit, că ai un glas de înger, că ai o talie de silfidă.

— Dacă n-aş şti că eşti de mult însurat, aş crede că ai ieşit ieri din Academie; cu toate aceste, bravo, domnule, acum sunt încredinţată că eşti bun diplomat şi că poţi pătrunde secretele cele mai adânci.

— Râde-mă cât ţi-a plăcea; numai îmi spune de eşti frumoasă, ca să ştiu de trebuie să te iubesc din tot sufletul.

— Mă poţi iubi şi mai mult dacă vrei, pentru că în adevăr sunt destul de frumuşică.

— Şi eşti măritată?

— Sunt şi măritată.

— Mai mult nu vreau să aflu; te iubesc acum cu atât mai fierbinte cu cât eşti mai necunoscută; misterul acesta mă încântă şi-mi aduce aminte de întâlnirile curioase şi de intrigile plăcute care nasc şi se desfac în carnavalurile Parisului şi ale Italiei. Ce fericire, ce mulţumiri puternice pătrund inimile celor ce se iubesc numai câteva ceasuri, făr-a se cunoaşte şi fără a se vedea. Câtă frumuseţe, câtă poezie revarsă atunci închipuirea noastră asupra fiinţei necunoscute care ne face să gustăm plăcerile raiului; şi pe urmă ce suveniruri dulci rămân de ne dezmiardă sufletul necontenit!

— Domnul A., pe cât înţeleg, vrea să joace rolul lui Satan lângă Eva.

— Fă încalte şi d-ta ca Eva; înduplecă-te la glasul lui.

— Cu o singură condiţie, că te-i supune la toate vroinţele mele.

— Primesc orice condiţie vei pune.

— Haideţi dar să ieşim.

— Cât sunt de fericit!...

A., mândru ca un păun umflat în pene, a ieşit din lojie cu masca la braţ şi s-a suit cu ea într-o caretă pe care nu a putut-o bine deosebi, fiindcă era foarte întuneric afară. Trăsura se porni de la scara teatrului, tocmai pe când orologiul de la Trei-Ierarhi ar trebui să bată 12 ceasuri.

— Iubitul meu A., a zis masca, mi-ai făgăduit să te supui la orice-oi dori...

— Porunceşte.

— Stăi să-ţi leg ochii.

— Ai dreptate; cu cât misterul e mai adânc, cu atât plăcerea e mai mare.

Masca i-a legat ochii cu batista sa, şi A., ca un cavaler binecrescut, i-a sărutat mâinile de sute de ori. În vremea asta careta trecuse prin o mulţime de uliţe, făcând un înconjur mare prin deosebite mahalale; însă A. nu era în stare să observe nimic; atunci el era îndoit orb, şi de fericire şi din pricina batistei ce-i astupa ochii.

— Oare ce-o fi făcând acum soţia d-tale? a zis masca.

— Dar bărbatul d-tale? a răspuns A.

Şi amândoi au început a râde căinându-se unul pe altul cu mii de vorbe vesele. Deodată, trăsura s-a oprit, şi masca, ţinând de mână pe norocitul ei amorez, s-a coborât şi a intrat cu el într-o sală întunecoasă, de unde l-a vârât în altă cameră fără lumină; pe urmă, într-o a treia, şi în sfârşit s-a oprit zicându-i: „Aşteaptă-mă aici puţin, dar să nu faci vuiet“, şi a ieşit pe o uşă ascunsă.

Inima lui A. se bătea ca într-un piept de optsprezece ani, sângele-i clocotea şi îi venea să cânte de bucurie. Nu au trecut însă două minute, şi masca s-a întors lângă dânsul, zicându-i cu glasul speriat:

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu te mişca din loc, că suntem pierduţi! Bărbatul meu a sosit de la ţară în lipsa mea; nu te mişca de-aici până mâine dimineaţă, dacă mă iubeşti.

Nenorocitul A. era să pice ameţit auzind aceste cuvinte, şi când a vroit să răspundă el s-a trezit singur în cameră prin întuneric, făr-a şti unde se găsea. Atunci l-a apucat o desperare cumplită. El, care era să guste atâta fericire în braţele unei persoane ce-l fermecase aşa de mult, deodată să se vadă prădat de toate acele năluciri plăcute! şi prădat prin cine?... tocmai printr-un bărbat! Ideea aceasta mai ales l-a făcut să blesteme pe toţi bărbaţii din lume, măcar că şi el era din numărul lor.

Poziţia lui era foarte ciudată; de-ar fi cercat să fugă, putea să se rătăcească prin casă, să dea vrun mobil jos şi să trezească bărbatul; în urmare, să se compromiteze. A fost silit dar a se hotărî să aştepte acolo pân-a doua zi dimineaţă şi, găsind aproape de el o canapea, s-a întins pe ea, zicând: fie-n voia soartei!

A trecut un ceas de noapte, două, şi bietul amorez nu putea închide ochii; când i se părea că auzea pasuri pe lângă uşă, când râsuri în camera de lângă el; şi de-abia cu un ceas pân-a nu se miji de zi, el a adormit, făcând o mie de visuri poznaşe.

A doua zi, târziu, când a deschis ochii, A. era să nebunească de mirare, trezindu-se în casa lui, şi încă tocmai lângă salonul de

lângă iatacul femeiii lui; fel de fel de idei îi treceau prin minte, fără a-şi putea tălmăci deosebitele întâmplări ce avuse în vreme de câteva ceasuri; însă când a zărit la picioarele lui o mască de catifea şi o batistă boţită; când a văzut mai ales şi pe masă un şal nou, atunci şi-a adus aminte de rămăşagul ce făcuse cu femeia lui şi a înţeles că acel domino plăcut şi elegant nu a fost altă persoană decât singură ea.

A., văzându-se înşelat cu atâta isteţime, a luat şalul în mână şi a intrat în iatac; femeia lui era încă culcată şi, cum l-a văzut, a început a râde din toată inima.

— Cum ai petrecut astă noapte? l-a întrebat ea.

— Am pierdut un şal, dar am câştigat o bună lecţie de care mi-oi aduce aminte cât oi trăi.

Nu am trebuinţă să mai adaug că pacea s-a încheiat între amândoi prin o dulce sărutare.

* * *

— Boieri d-voastră, zise judecătoriul, de vreme ce ne-am pus pe povestit, am să vă spun şi eu o anecdotă judecătorească foarte curioasă: Logofeţia Dreptăţii, în pricina căminarului...

— Destul, destul! strigarăm cu toţii şi lumânarea se stinse în ciuda judecătorului.

De-abia puseserăm capetele pe perne, de-abia începuse somnul a ne fura şi iată că unul din noi se scoală iute, strigă cât poate să ne trezim, aleargă prin cameră, aprinde lumânările, face în sfârşit o zvoană atât de mare, încât cu toţii sărim din paturi, socotind că s-a aprins mănăstirea sau că ne calcă tâlharii.

— Ce este? îl întrebăm.

El însă cu o faţă liniştită ne pofteşte foarte serios să ne aprindem ciubucele şi să ne aşezăm greceşte pe divan. Fieştecare din noi, jumătate speriat, jumătate râzând, urmează după poftirea lui; toţi ne punem în rând ca nişte boieri divănişti, şi tulburătorul atunci, luând un aer de Mirabeau, ne zice:

— Boieri dumneavoastră, trebuie să vă mărturisesc că orice întreprindere neîmplinită din partea unui om mi s-a părut cea mai vie dovadă de slăbiciunea caracterului său; în urmare noi patru, care ne-am pus viaţa în primejdie, ca să vedem portretul domnului Alexandru Lăpuşneanul, suntem ameninţaţi de a fi cuprinşi în categoria mai sus pomenitului, adică a omului fără caracter, de vreme ce proiectul nostru a picat în apă sau, mai bine zicând, a rămas baltă. De datoria noastră este dar a face toate chipurile spre a scăpa de o astfel de ruşine; şi eu vă propun, onoraţi boieri, să întreprindem o faptă mult mai îndrăzneaţă decât cea dintâi, adică să ne hotărâm a merge la Ceahlău, spre a ne agăţa pe vârful lui. Acolo, fiecare va fi liber a improviza fel de fel de ode, elegii sau alte asemene parascovenii şi bocituri poetice, şi pe urmă va putea întrebuinţa tot acea libertate spre a se da de-a rostogolul până în vale, pentru deplina sa încredinţare că pământul are o mare atragere asupra atomilor şi că e mult mai lesne a cădea decât a se înălţa... Cine din d-voastră primeşte propunerea mea să ridice mâna.

Opt mâini deodată s-au ridicat în aer, şi o salvă de bateri în palme au adeverit primirea noastră. După această seanţă parlamentară, toţi ne-am dus la culcat şi pân-a doua zi ne-am îngânat cu o mulţime de visuri ciudate. Lucru de însemnat. Toţi am visat apa Bistriţei!

Când se revărsau zorile, noi ne şi luaserăm ziua bună de la sf.-sa egumenul, ce ne ospătase atât de bine, şi ne agăţam voioşi pe cărarea îngustă care suie dealul Grohotişului. Trăsura noastră se auzea durduind în fundul văii pe pietrişul pâraielor, şi pocnetele biciului vizitiului răsunau din stâncă în stâncă, din deal în deal, din codru în codru, ca nişte împuşcături de pistoale. Noi însă ne suiam mereu cu ciubucele de-a umeri, strigând, râzând, chiuind prin codru, pocnind în frunze, plecând crengile alunişilor, făcând nebuniile ce ne treceau prin cap, fără a ne îngriji de prăpăstiile grozave pe lângă care şerpuia cărăruşa. Trebuie însă să mărturisesc

că negura ce acoperea muntele ca un văl vânăt ne oprea de a vedea cu ochii primejdia acelui drum. Cu cât lumina se ivea pe cer, aburii de prin fundul văilor se ridica în văzduh şi da lucrurilor o privire fantastică. Când şi când, un stejar nalt, răzbătând pâcla, ni se arăta ca o nălucă din altă lume, cu braţele întinse, cu trupul învăluit de un giulgiu alb; şi din vreme în vreme câte un vultur speriat bătea din aripi şi se izbea în sus, umplând codrul de ţipete furioase.

De mult mergeam, iar vârful Grohotişului nici că se mai zărea.

— Măi fraţilor, zise unul din noi, cine din voi are arme cu el?

— Eu, răspunse altul; am un pistol mic.

— Şi ce-ai face cu pistolul dacă ne-ar ieşi un urs înainte?

— Auzi întrebare! Aş trage în el.

Cel dintâi clătină din cap, zicând:

— Să dea Dumnezeu! dar pare că n-aş crede. Mulţi voinici se arată după bătălie, dar şi mai mulţi se arată înainte. Nu râdeţi şi ascultaţi mai bine ceea ce mi-a povestit un moşneag de la Vrancea; pe urmă vă veţi încredinţa dacă îi vine cuiva în gând să tragă cu pistolul sau cu puşca, când i se întâmplă să se găsească bot la bot cu un urs care nu înţelege de *diha, Catrino*. Nevasta unui pădurar se dusese într-o zi prin codru, să culeagă fragi; cum culegea, biata femeie aude mornăind la spatele ei, se întoarce iute, şi ce să vadă? O dihanie fioroasă, un urs grozav de mare ce se ridicase pe două picioare şi da din cele dinainte, ca şi când i-ar fi făcând semn să vie ca să-l sărute. Femeia nu-şi pierdu cumpătul, ci, răcnind o dată din toată puterea, îi aruncă coşciugul cu fragi în cap. Ursul meu, ruşinat, se vede, de o primire atât de rea din partea sexului frumos, se duse fugind să-şi ascundă ruşinea în fundul codrilor, şi pădurăriţa, pe de altă parte, îşi luă iute tălpăşiţa, după cum zice vorba, şi pân-acasă ţinu numai o fugă; însă cum a ajuns a şi picat la pat bolnavă de friguri. Câte babe din sat, toate au descântat-o, au căutat-o, dar degeaba, căci mergea din zi în zi mai rău; în sfârşit, o cloanţă bătrână o sfătui să se afume cu păr de urs, zicând că nu

era alt chip de scăpat. A doua zi de cu noapte pădurarul, luând puşca pe spate, se porni în codru ca să-i aducă păr de urs; el se suia pe o cărăruşă îngustă ca aceasta a noastră şi gândea întocmai ceea ce gândim noi acum, adică: cum să facă şi ce să facă dacă s-ar întâlni cu o jiganie mârâitoate. Tot mergând şi gândind, iată că ajunge la vârful dealului, ce era foarte greu de suit, de pildă ca piscul pe care ne agăţăm noi acum, şi cum se urca pe brânci, deodată se loveşte cap în cap cu un urs...

— Iaca ursul! a strigat deodată cel ce mergea înaintea noastră pe cărare şi s-a oprit tremurând ca o vargă. Acest ţipăt ne-a înfipt pe loc, şi ochii noştri s-au ţintit înainte asupra unei matahale negre ce se zărea de-abia prin pâclă. Cel ce avea pistolul îl uită frumos în buzunar, şi nimănui nu-i veni în gând ca să-l îndemne a se înarma cu el. Din norocire acea grozavă matahală a început a şuiera peste puţin, căci nu era altă decât un român care sta lungit pe iarbă. Mare ruşine ne-a cuprins atunci pe toţi, aflând că ne speriaserăm degeaba şi mărturisesc cu umilinţă că din galbeni la faţă ce eram, ne-am înroşit ca nişte demoazele de pension.

— Iată, domnilor, ne-a zis atunci povestitorul, iată cum se face că-şi uită cineva armele-n brâu la vreme de nevoie. Nu mai am trebuinţă dar a urma istoria pădurarului.

Acolo era tocmai vârful Grohotişului. Ne-am pus jos să ne odihnim, şi în vreme de jumătate de ceas am stat faţă la una din cele mai frumoase privelişti. Razele soarelui începeau a răzbate printre copacii de pe creştetul munţilor şi dau negurii ce-i cuprindea o vopseală roşietică; iar în fundul văilor, unde pâcla era încă deasă, abia se zărea, ca printr-un vis, apa Bistriţei, ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată şi mai limpede; şi, deodată, când soarele s-a ivit pe cer, umplând toată întinderea de lumină, deodată frumoasa vale a Bistriţei a sticlit ca o panoramă, cu râul său repede, pe care se coborau vreo câteva plute, cu munţii nalţi şi tufoşi ce o împrejură, cu satele sale semănate pe costişe ca nişte jucării şi, într-un cuvânt, cu tot

farmecul care împodobeşte natura sa mândră şi sălbatică. Nu voi uita niciodată impresia ce am primit la acea minunată privelişte! Admirarea noastră negăsind cuvinte ca să se tălmăcească, s-au răsuflat prin vro două duzine de a! şi de o!, care s-au ridicat spre ceruri ca nişte imne de laudă.

Multe soiuri de peisaje am văzut prin deosebite ţări, dar rareori am întâlnit acea frumuseţe măreaţă şi sălbatică, prin care se deosebesc munţii Moldovei. Acole pământul, codrii, stâncile, pâraiele sunt încă în starea primitivă a naturii şi nicăieri nu se vădeşte mâna omului cu prefacerile ei urâcioase şi prozaice. La munte omul este mai simplu, viaţa lui este mai în linişte, năravurile sunt mai nevinovate. Munteanu-i curat la suflet, liber la gând şi la vorbă şi verde de trup ca brazii sub care trăieşte. Munteanca-i naltă de boi, albă, veselă, sprintenă, isteaţă şi frumoasă. Cum să nu-ţi bată inima de bucurie şi de mulţumire în sânul unor locuri atât de măreţe şi de poetice, locuite de un neam de oameni a căror înfăţişare îţi umple ochii şi sufletul! locuri pline de aducere-aminte a strămoşilor noştri, de poveşti fantastice şi mai ales de doine armonioase!

Multe mici întâmplări am avut pân-a nu ajunge la Ceahlău; dar cadrul acestui articol nu mă iartă a le povesti pe toate. Voi trece dar sub tăcere întâlnirea noastră cu o tânără şi frumoasă româncă, ce se suia călare la munte şi care, auzindu-ne cântând un cântec vechi:

Ia-mă, leliţă, călare,
Că nu mai pot de picioare,
Şi nu pot merge pe jos
Că mi-i drumul zgrunzuros...

ne răspunse râzând şi totodată cântând:

Eu, puiule, te-oi lua
Când a face plopul pere
Şi răchita micşunele.

Asemene nu voi pomeni nimic despre nedelicateţea unui cârd de boi de frunte, care, întâlnindu-se cu noi pe podul de la Răpciune, vroia numaidecât să ne arunce cu coarnele în Bistriţă, sub cuvânt că boii trebuie să aibă pasul asupra boierilor şi feciorilor de boieri, fiindcă şi ei au fost feciori de *boiieri*, şi că astăzi sunt boi întregi.

Tot asemene voi păstra cea mai adâncă taină asupra unui război omeric ce am avut cu nişte amazoane în catrinţe, care culegeau poame într-o livadă şi care, văzându-ne că sărim peste gard şi că ne înaintăm spre ele ca nişte zmei, spre a le lua câteva poame, au început a ne împroşca cu coarne, râzând şi strigându-ne: „Nu şuguiţi, domnilor, cu coarnele, că vi se pot prinde de frunte". Noi am răspuns cu mărinimie că nu suntem însuraţi şi am dat înainte întocmai ca un zid de aramă, făr-a ne îngriji de glonţurile şi ghiulelele ce plouau asupra noastră; zic ghiulele, pentru că fetele, văzând eroica noastră îndrăzneală, începuseră a adăuga şi mere pe lângă celelalte mai mici împroşcături de care se slujeau în sistemul lor de bătălie. Atacul nostru a fost vrednic de admirare, dar şi apărarea fetelor merită nu mai puţine urări de glorie; şi găsesc de datoria mea a mărturisi că, dacă amazoanele noastre nu şi-ar fi mântuit proviziile de război, biruinţa ar fi plecat în partea lor.

Lupta se sfârşi în favorul nostru. Noi, însă, ca nişte biruitori cu inimă măreaţă, departe de a pune sub robie pe frumoasele duşmance, le-am lăudat, le-am mângâiat, le-am dat câte o frăţească sărutare şi pe urmă ne-am urmat drumul nostru, fără a fi mai fuduli decât înainte, dar mult mai voioşi la suflet, pentru că fetiţele:

Erau mândre, mândruliţe,
Cu flori galbene-n cosiţe,
Cu flori roşii pe guriţe;
Ş-aveau glas de păsărică,
Ş-aveau ochi de porumbrică,
Ş-aveau suflet de voinică.

Mă voi grăbi a ajunge la schitul Hangului, pentru două pricini de căpetenie, adică: foamea şi osteneala. De două ceasuri de când ne primblam apostoliceşte prin dealuri şi prin văi, nu ne hrănisem decât cu privelişti poetice şi cu aer curat; aveam deci toată dreptatea de a dori o gazdă bună şi o masă creştinească, precum le-am şi găsit la maica M. Ce folos, însă! căci în ziua aceea eram goniţi de o soartă poznaşă, care avea de gând să ne prefacă în antropofagi.

De-abia începuserăm a ne odihni puţin, pregătindu-ne fălcile cu sperarea unui borş călugăresc, când iată, nu ştiu cine se apucă de pomenit schitul Durău, zicând că se găsea cale de jumătate de ceas numai de locul unde ne aflam, şi noi îndată, ca nişte nebuni, uitând şi foamea, şi masa ce se gătea, fără a ne îngriji nicidecum că amurgise, îndată, zic, ne şi pornirăm spre Durău, cu hotărâre să ne întoarcem mai târziu la Hangu. Judecătorul însă, mai cu minte decât toţi, rămase şi ne dovedi încă o dată prin această faptă înţeleaptă că în privirea ştiinţei mulţumirilor trupeşti, superioritatea spiritului judecătoresc asupra celui poetic este netăgăduită şi că deosebirea între amândouă este ca de la pământ la cer.

În vreme de jumătate de ceas voiajul a fost destul de vesel, mai ales că Ceahlăul ni se arăta în toată mărirea lui, ca un uriaş ce şi-ar fi întins capul pe deasupra munţilor ca să privească apusul soarelui. Umbrele se suiseră treptat, ascunzând în întuneric stâncile mari şi codrii sălbatici de pe coastele lui, şi numai Panaghia, stânca cea piramidală de pe creştetul său, era încă luminată de razele aurite ale soarelui. Unul din noi, privind Ceahlăul în minutul acela, îl asemănă cu un urs negru, purtând pe cap un coif de aur; altul iar, ţintindu-şi ochii asupra Panaghiei, ne ţinu un cuvânt foarte tainic în înţelesul lui, vroind a găsi oarecare asemănare între ea şi legea creştinească, care a ieşit din întunecimea păgânismului plină de lumina adevărului... Stânca se pierdu în umbră foarte apropo pentru orator. Noi însă începeam a ne căi că ne porniserăm de la Hangu, fiindcă noaptea

se îndesa la tot pasul şi că de-abia mai puteam cunoaşte drumul şi bolovanii ce slujeau de punţi fireşti pentru trecerea pâraielor.

Nu am trebuinţă să mai adaug că ne-am rătăcit. Lucrul acesta, deşi cu adevărat nu ni s-ar fi întâmplat, totuşi l-aş iscodi din capul meu pentru interesul acestei povestiri; căci în ziua de astăzi, o primblare la munţi, fără cea mai mică rătăcire, pare ca o călătorie pe marea furtună sau ca o nuntă fără lăutari. Poftesc dar pe onoraţii cititori, iubitori de adevăr, să binevoiască a-şi închipui trei tineri zdrobiţi de osteneală, şovăind pe la guri de prăpăstii adânci ca nişte umbre rătăcite pe malul Aheronului şi neavând altă sperare înaintea ochilor decât de a petrece o noapte flămândă în adunarea urşilor şi a mâţelor sălbatice.

Poziţia noastră era cât se poate de urâcioasă; însă providenţa, care se îngrijeşte de soarta celor buni şi nevinovaţi, binevoi a ne socoti şi pe noi din numărul acestora, şi ne trimise întru ajutor un cioban tânăr şi voinic, care ne sluji de călăuză până la Durău. Ajungând însă acole, soarta ne dete cea de pe urmă şi mai grozavă lovitură. Egumenul se dusese la târg, luând şi cheile de la cămară! Am rămas trăsniţi pe loc când am aflat această veste înfricoşată; şi unul din noi s-a culcat cu faţa în sus, zicând că a şi murit. Dacă ceream ceva, călugării ne răspundeau:

— N-avem nimic, fiilor; noi suntem nişte sărmani ce ne ţinem numai cu Domnul.

— N-aveţi măcar o picătură de vin?

— Nu, fiilor, nici vin, nici mângâiere! Prin mângâiere călugării înţeleg rachiul.

— Şi cu ce vă hrăniţi, părinte?

— Cu Domnul.

Îmi venea să-i strâng de gât în numele Domnului. Am stat puţin să mai prindem la putere şi, vizitând din fugă mănăstirea, ne-am pornit înapoi spre Hangu, întovărăşiţi de un călugăr ce-l luasem să ne arate drumul şi care ducea în mână un fanar aprins. Tovarăşii mei, fiind mai buni de picior decât mine, mergeau pe jos înainte,

cântând *Marseillaise: Allons enfants de la patrie*[1], iar eu îi urmăream de departe pe un cal fără şa, ce găsisem la poarta schitului şi care, nesuferind frâul, căci era sălbatic şi iubitor de libertate, se lăsa să-l cârmuiesc de o funie sadea, ce-i legasem de gât mai mult spre podoaba lui.

Nu voi uita cât oi trăi acea primblare fantastică prin întunericul codrului; toate lucrurile ce ne înconjurau luau o privire sperioasă sub razele luminii fanarului; iar mai ales umbrele noastre, prin mişcările lor deosebite, produceau o fantasmagorie cumplită. Ori încotro ne uitam, părea că se ridică înaintea noastră tot uriaşi; mii de arătări treceau iute aproape de noi, fugeau de se ascundeau în fundul codrului şi apoi iar se iveau şi iar piereau în văzduh. Freamătul frunzelor avea un sunet misterios, care da fiori şi mă făcea să-mi închipuiesc că auzeam şoapte jalnice din altă lume. Mai cu seamă când ţipa în depărtare vro bufniţă speriată, atunci simţirile mi se exaltau atât de mult, că mă credeam alungat de duhuri adevărate; părea că le vedeam cum mă îngânau şi cum căutau să mă rătăcească în sânul codrului. Se vede că foamea are multă înrâurire asupra închipuirii; sfătuiesc deci pe poeţii noştri să facă dietă douăzeci şi patru de ceasuri când or vrea a se apuca de vro compunere.

Cum mergeam cu toţii pe lângă călugăr, ascultând cu luare-aminte o istorie de hoţi ce ne povestea, şi pe care, cu ajutorul lui Dumnezeu, o voi povesti-o şi eu altă dată cititorilor mei, deodată zărirăm înaintea noastră un foc mic, care se legăna în văzduh cu o mişcare regulată ca o limbă de clopot. Am întrebat pe călugăr ce putea să fie, dar pân-a nu apuca el a ne răspunde, ne trezirăm faţă-n faţă cu un român ce ţinea un lemn aprins în mână şi pe care-l clătina necontenit dinaintea lui, pentru ca să cunoască drumul.

— De unde vii, Gheorghe? îl întrebă călugărul.

[1] Haide-ţi, copii ai patriei. *(fr.)*

— De la hora din sat, părinte; am cântat din cimpoi pân’ ce-a înnoptat bine; şi acum mă duc la stână în deal.

Auzind vorbă de cimpoi şi de horă, m-am apropiat de cioban şi l-am îndemnat să ne cânte o doină; îndată el şi-a scos cimpoiul din desagi, l-a umflat, l-a pregătit şi, rezemându-se de un brad, a început a suna cântecul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie curat românească, în care toată inima omului se tălmăceşte prin suspinuri puternice şi prin note dulci şi duioase; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie, şi care cuprinde în sânul ei un dor tainic, după o fericire pierdută. Eu, de câte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plângând după gloria sa cea veche.

După ce sfârşi, îl rugai pe cioban să cânte şi din gură; şi el, împreunându-se cu cimpoiul, începu, cu un glas limpede şi puternic, a cânta următoarele versuri pe muzica doinei:

Frunză verde de alună;
Trece voinicul pe lună
Şi codrul voios răsună.

Trece hoţul şuierând,
Pe cărare coborând
Şi din frunze împuşcând.

Măi voinice, voinicele,
Ia-ţi tăişul de plăsele
Şi cea durdă de oţele,

Că se primblă jos, în vale,
Trei desagi plini de parale
Şi nu le stă nime-n cale.

Frunzuliţă de brad mică,
Iese hoţul din potică,
Fără grijă, fără frică,

Şi le zice: „Cale bună!
Unde mergeţi împreună,
Dragii mei, noaptea pe lună?

Decât în curtea domnească,
Sau în punga ciocoiască,
Mai bine-n cea voinicească."

Frunză verde stejar tare,
Hoţul intră-n codrul mare,
Cu desagii de-a spinare ş.c.l.

Nu am trebuinţă să mai descriu mulţumirea ce ne-a pricinuit acest concert original la miezul nopţii, în mijlocul unui codru. Tot acela ce simte în pieptul său o inimă de român mă va înţelege de la sineşi.

Puţin mai târziu ne găseam împrejurul unei mese mult dorite, în schitul Hangului, mâncând întocmai ca lupii din Valahia şi binecuvântând ospăţul creştinesc al maicei M. A doua zi de dimineaţă eram pe drum întorcându-ne la Piatra, fiindcă judecătorul ce era cu noi trebuia să se afle numaidecât seara pe scaunul judecătoriei, pentru ca să hotărască soarta unui împricinat. Ne întoarserăm deci la Piatra în brişca numitului Temiso-fiu, precum ar zice oarecine, trudiţi ca vai de noi şi făcând o mie de meditări triste asupra deşertăciunii omeneşti şi asupra soartelor rele, care se amestecă în planurile oamenilor, le încurcă, le împiedică şi le prefac după capriciile lor.

Noi ne-am pornit de la Piatra ca să vedem portretul domnului Alexandru Lăpuşneanul; ne-am pornit de la Pângăraţi cu gând să ne suim pe Ceahlău, şi nici un proiect, nici celălalt nu l-am putut împlini. Aşa sunt mai toate proiectele omeneşti, mai ales acele ce se ating de voiajuri. Le faci iarna, şi cum răsare soarele de primăvară se topesc ca omătul.

(*Propăşirea*, 1 8 4 4)

BORSEC

CUPRINS

Iarna a venit aducându-ne cu ea plăcerile strălucite ale balurilor, primblările în sănii, concertele încântătoare, petrecerile teatrului şi mai ales priveliştea drăgălaşă a focului în sobe. Dulci sunt minutele în care poetul, culcat pe un jilţ elastic, dinaintea unui jăratic bogat, îşi simte trupul pătruns de o plăcută căldură, în vreme ce închipuirea lui pluteşte în visuri misterioase şi dă viaţă întâmplărilor trecute. Iarna şi bătrâneţile sunt epocile suvenirelor. Când pământul este acoperit cu zăpadă, omul gândeşte cu drag la frumoasele şi călduroasele zile ale verii, la iarba ce înviora câmpii, la frunzele ce împodobeau pădurile, la cerul albastru, la cântecele voioase ale păsărilor. Asemene şi nenorocitul ce a ajuns în vârsta bătrâneţilor trăieşte numai cu aducerea-aminte a anilor tinereţii sale.

Eu care, slavă Domnului! sunt încă departe de a fi în numărul celor ce jelesc primăvara vieţii, găsesc o mare mulţumire a mă pune seara în faţa sobei şi a privi jocul fantastic al focului. Îmi place să reînviez în închipuire icoanele depărtate ce s-au şters odată cu trecerea zilelor şi să le înfăţişez ca o panoramă dinaintea ochilor mei. Franţa, Italia, Germania ş.c.l. mi se arată atunci cu tot farmecul de care le împodobesc puterea suvenirelor şi dorul încă mai puternic de a le revedea în fiinţă. Câte planuri de fericire, câte casteluri de Spania ridic în ceasul acela! Mă prefac îndată într-un arhitect atât de măiestru, că mă mir eu însumi de frumuseţile operelor mele; şi cu toate că râd în sfârşit de toate acele *nebunii* ce-mi vâjâie prin minte, dar mărturisesc că mă simt câteva minute fericit de ele. Zic câteva minute numai, căci realitatea, cea mai

aprigă duşmană a închipuirii, vine de se pune necontenit dinaintea ei şi o întunecă fără milă. Visul se şterge, şi inima încetează de a bate; coroana cade şi omul rămâne aceea ce este. *Le masque tombe, l'homme reste et le héros s'évanouit !*[1]

Dar vroiam să vorbesc de Borsec, şi văd că m-am adâncit în idei filozofice asupra omului. Aşa sunt gândurile ce se nasc în faţa focului, noaptea, când toată lumea odihneşte. O idee aduce pe alta şi într-o clipală face jurul pământului. Să venim însă la sugetul acestui articol.

Numele de Borsec îmi pricinuieşte totdeauna un amestec de simţiri, cu atât mai curios că ele sunt de naturi cu totul străine. Dintâi îmi aduce un soi de fiori reci, care îmi încreţeşte pielea întocmai ca şi când ar fi să intru într-o apă cu gheaţă. Pe urmă mă desfătează prin înfăţişarea unor figuri gingaşe şi plăcute şi, în sfârşit, mă face să râd din toată inima, de oarecare întâmplări comice şi de oarecare ridicole, care au jucat un rol însemnat în societatea Borsecului din vara trecută.

Acea societate era împărţită în trei clase foarte deosebite prin manierele lor: 1. Adunarea românească, 2. Adunarea ungurească şi 3. Adunătura armenească. Şi fiecare din aceste era subdivizată iarăşi în alte trepte, potrivite după stare şi ranguri; căci aristocraţia, deşi mult mai poporală aici decât aiure, din pricina frăţiei silite ce leagă negreşit între ei vremelnicii locuitori ai băilor, dar tot păstra oarecare depărtare între ea şi gloată. Sistemul egalităţii, ce niciodată nu va prinde de tot rădăcină pe pământ, are însă acolo o părticică deloc neînsemnată unde el domneşte în toată puterea sa. Acel loc se numeşte *Lobogo*[2] şi este o baie rece în care fierbe necontenit gazul carbonic. Şase oameni pot de-abia să încapă în el, dar nenorociţii! d-ar fi trei împăraţi şi trei ciubotari, nu i-ai cunoaşte unii de alţii, atât de mult răceala apei şi pişcătura gazului i-ar zgârci şi i-ar strâmba deopotrivă. Lobogo, după

[1] Cade masca, rămâne omul şi eroul dispare ! *(fr.)*

[2] În flăcări *(magh.)*.

definirea unui prieten al meu, este tronul egalităţii în privirea fizionomiei ridicole ce câştigă fiecare, când se scaldă în el, şi egalitatea este o plantă ce nu poate înflori decât în apă şi mai ales în apa grozavului *Lobogo*.

Borsecul e un ce care nu se poate numi nici târg, nici sat, pentru că n-are nici uliţe, nici magazii, nici locuitori. El este o adunătură de vro cincizeci de case de lemn pustii şi are multă asemănare cu muştele, care stau moarte toată iarna, pentru ca să învieze în primăvară. Trei părţi ale anului Borsecul este o cuşcă deşartă, pe care numai urşii din munţi o vizitează poate; iar cum soseşte luna lui iunie, atunci, ca o persoană leşinată ce îşi vine în simţiri, el începe a prinde la suflet sau, mai bine zicând, la suflete. Casele se locuiesc încet-încet, şi în puţină vreme el se transformează într-un târguşor viu şi plin de tot soiul de figuri străine. Munţii de pemprejur pierd sălbătăcimea lor, pentru ca să se prefacă în primblări misterioase, şi în locul unde cârâiau cioarele mai înainte, acum o bandă de muzicanţi de la Cronstat[1] cântă fel de fel de simfonii: valţuri pentru nemţi, ungureasca pentru maghiari şi T*u-mi ziceai odată*[2] pentru români. Cu toate aceste însă, vai şi amar de nenorocitul ce are păcatul de a sosi cel întâi în Borsec! El are toată vremea a se încredinţa că în contra opiniei lui Cezar, e mult mai bine a fi al doilea într-o capitală decât cel întâi într-un sat.

Dar mă veţi întreba, poate, cum şi ce fac călătorii pentru ca să poată găsi gazde şi alte neapărate lucruri pentru vieţuire, de vreme ce Borsecul este pustiu? La această întrebare vrednică de toată lauda voi avea onor a răspunde că, precum fieştecare zidire are un înger nevăzut care o ocroteşte, asemene şi pomenitul loc are îngerul său ce, în contra altor fiinţe scutitoare şi înaripate, îl priveghează de jos, iar nu de sus, fiind locuinţa lui cu câteva sute de stânjeni mai în vale decât Borsecul. Acel zeu binevoitor, ce este vestit prin micul său cal, se numeşte dl Vermeş. El e

[1] Braşov.

[2] Cântec pe versurile lui C. A. Rosetti, *A cui e vina*? (1839).

factotum plenipotent, care închiriază casele şi care înlesneşte, precât se poate, mulţumirile bolnavilor, vreau să zic, ale persoanelor ce sub pretext de boală merg de gustă borvizul. El e personajul cel mai însemnat în toată vremea băilor, şi când trece călare pe dinaintea caselor, nime nu lipseşte de a i se închina. După acesta, în numărul persoanelor de căpetenie din Borsec, vine vestitul bărbier Figaro, numit astfel pentru numeroasele meşteşuguri ce cunoaşte, afară de al său. El e mâna dreaptă a dlui Vermeş şi are un talent deosebit pentru ca să dea foc artificiilor cu care acesta se îndeletniceşte foarte ades. În urma lui Figaro, ia rând comendantul, care este însărcinat cu paza bunei orânduieli şi cu siguranţa obştii, pentru a cărei ocrotire el are drept ajutor zece ţărani secui ce poartă nume de soldaţi. Şi, în sfârşit, după aceşti trei, se înşiră străinii ce vin să beie sănătate la izvorul tămăduirii.

Cât pentru doctor, dacă mă veţi întreba, voi avea iarăşi onorul a răspunde că, deşi ar trebui să fie ca la alte băi, aici însă s-a socotit de prisos, pentru că orişicine este în stare a vă lămuri chipul de a face cura. Tot metodul se cuprinde în două articole: 1. A bea câtă apă se va putea mai multă; 2. A lua baie la Lobogo, sau la Şaroş, sau la Elisaveta, sau la Lazăr. Aceste sunt cele patru basinuri din Borsec. Puteţi alege pe care v-a plăcea. Şaroşul însă este orânduit mai cu seamă pentru reumatismuri, şi Lobogo pentru slăbăciuni.

Străinul ce merge la Borsec trebuie să-şi reguleze ceasurile după un nou sistem. Somnorosul este silit a se scula odată cu soarele, şi leneşul a umbla pe jos până ce nu mai vede bine. Aceste îndatoriri tiranice sunt neapărate pentru folosul curei. La şase ceasuri de dimineaţă, ţipătul trâmbiţei, miorlăitul clarinetei şi bubuitul tobei îl trag din braţele somnului şi fără întârziere el trebuie să părăsească dulcea căldură a patului, pentru ca să meargă la *fântână* să-şi răcorească trupul prin băutura *borvizului*.

Acea fântână, ce este izvorul tămăduirii atâtor patimi, se află în mijlocul Borsecului şi nu e mai mare decât de un cot cvadrat; adâncimea ei poate să fie cel mult de doi coţi, după cum m-a încredinţat un neguţitor de postav. Si cu toate aceste, nu numai

că ea îndestulează pe fieştecare zi sute de stomacuri, dar apoi totodată din sânul ei se umplu sute şi mii de sticle mari ce se împrăştie în lume. Ea este îngrădită cu ostreţe de lemn şi are în stânga un loc ce se numeşte grădină, iar în dreapta un şopron lung ce se cheamă galerie. Amândouă aceste locuri sunt menite spre a sluji de primblare persoanelor care fac cura.

În adevăr e un spectacol foarte curios a privi pe toţi bolnavii venind din toate părţile dimineaţa la fântână, cu ochii încă umflaţi de somn şi cu paharele lor în mână. Ei seamănă nişte vinovaţi duşi la locul osândei. Pe faţa lor e zugrăvită o înfiorare comică ce se măreşte cu cât se apropie mai mult de izvor; dar mai ales când se hotărăsc a duce la gură cel întâi pahar plin de burcut, tabloul ce înfăţişează este vrednic de penelul vestitului Gavarni[1] . Muşchii obrazului se zgârcesc, sprâncenele se încreţesc, ochii se dau peste cap, buzele se strâng ca pentru o dulce sărutare, şi toată fizionomia se preface într-o nevinovată şi nepreţuită caricatutură. Şi nu socotiţi că acole, ca la război, numai cea întâi cercare e grea. Nu! Apa e mai înfricoşată decât focul. Cu cât sporeşte numărul paharelor, cu atât dezgustul creşte şi, în urmare, cu atât expresia figurii se face mai ciudată. Fiind însă că după legile naturii, defectele obşteşti nu sar în ochi aşa de tare ca acele particulare, de aceea şi nenorociţii ce sunt supuşi la băutura silită a burcutului nu se mai ocupă de ridicolul ce se tipăreşte pe faţa lor. Toate gândurile lor ţintesc deocamdată numai asupra fântânii, şi convorbirea lor asupra apei.

— Bre! da’ ră-i apa astăzi!

— Nu-mi merge pe gât nici de frică.

— Eu mai bucuros aş bea şampanie.

— Câte pahare ai băut pân-acum, mademoazelă?

— Nouă, şi mai am vro trei.

— Cum se poate! douăsprezece pahare, d-ta care eşti atât de delicată!...

---

[1] Desenator şi caricaturist francez (1804-1866), cu numele adevărat Suplice-Guillaume Chevalier.

— *Comment trouvez-vous l'eau ce matin, madame la baronne ?*[1]

— Tedesdaple ![2]

Vizita la fântână ţine de la şase până la opt ceasuri, în care vreme muzica cântă necontenit tot soiul de arii vesele; şi cu cât razele soarelui se mai încălzesc, cu atât feţele bolnavilor se mai înseninează. Zâmbetul se iveşte pe buzele lor; şăgile veselitoare zboară în văzduh; cavalerii şi damele se formează în grupe, şi convorbirile se fac mai interesante. Atunci încep criticile între deosebitele cete; un soi de război spiritual naşte pretutindeni, şi locul primblării dinaintea fântânii este un adevărat câmp de bătălie, unde mulţi nenorociţi rămân ucişi de săgeţile sarcasmului. Însă, o! ticăloşie omenească! Vine o vreme, un minut, unde fieştecare luptaş din acel război, până şi cel mai mare erou, se vede silit a părăsi câmpul gloriei şi a se face nevăzut ca un fugar... Grupele se deşiră, duşmăniile se uită şi toţi în sfârşit se depărtează de la fântână cu pasuri repezi.

După cura de apă, fieştecare pătimaş se odihneşte vro două ceasuri de chinurile ce a suferit la fântână. Vai însă de acea odihnă! Ea seamănă cu cea de pe urmă noapte a unui osândit la moarte. Tot soiul de oţărâri îl cuprind când gândeşte la baia rece care-l aşteaptă, şi până ce scapă de dânsa, el este cufundat într-o necurmată neliniştire, ce se măreşte sau se micşorează de zece ori pe ceas, din pricina nestatorniciei atmosferei. Ochii lui stau ţintiţi cu grijă asupra muntelui numit Capul Popii, ca asupra unui barometru sigur, şi dacă vede fruntea acestuia acoperită cu aburi, atunci un fior îngheţat îi trece pin trup, căci este încredinţat de a avea vânt sau ploaie în vremea băii; iar dacă cerul e senin deasupra muntelui, un fel de curaj mincinos vine de-l mângâie, dându-i sperare că va fi soare când s-a scălda. În sfârşit, zece ceasuri şi jumătate au sunat; el trebuie să meargă la Lobogo! Se porneşte cu faţa schimbată şi cu tulburarea în suflet!... picioarele îl poartă cu greu; dar iată-l că a ajuns! Acum merită a fi privit.

---

[1] Cum vi se pare apa în dimineaţa asta, doamnă baroană? *(fr.)*

[2] Detestabilă! (Pronunţare germană a fr. détestable.)

Îndată ce soldatul care e de pază a închis uşa băii după dânsul, un dezgust înfricoşat de apă se zugrăveşte în ochii lui şi îi dă un aer de om turbat. Toate lucrurile ce-l împrejură şi care se arată lui îi aduc sloiuri de gheaţă pe spinare. Basinul unde are să intre i se pare o gură a iadului; clocotirea gazului în apă sună la urechea lui ca râsul demonesc al unui geniu fantastic, şi nenorociţii ce-i vede strâmbându-se în Lobogo îi închipuieşte ca nişte suflete muncite de draci. Un amestec grozav de gemete şi de răcnete se ridică de la picioarele lui şi merge de se pierde în văzduh, suflând în pieptu-i o spaimă copilărească, care îi zburleşte părul pe cap. Şi mai ales când gândeşte că acea armonie dureroasă este produsă prin înrâurirea unor suferinţe ce însuşi are să pătimească în curând, atunci soarele chiar se întunecă pentru dânsul.

Pentru orişicare altul tabloul ce înfăţişează Lobogo plin de bolnavi ar fi un izvor bogat de petrecere şi de râs, fiindcă fieştecare din aceştia joacă un rol cât se poate de comic. Unul chiuieşte ca un postaş; altul miorlăieşte o arie jalnică de la *Lucia,* hăcuită prin clănţănirea fălcilor; altul se roagă italieneşte la soare ca să fie mai fierbinte, zicându-i *Sore amico*[1] ! Un al patrulea se sfădeşte cu feciorul lui pentru numărul minutelor; şi toţi împreună, tremurând, ţipând, cântând, şuierând şi văitându-se, produc un totul ridicol foarte vesel pentru un privitor, dar foarte puţin încurajator pentru pătimaşul nostru.

Iată-l însă dezbrăcat, gata de a se arunca în braţele groaznicului Lobogo. Face un pas spre el. . . inima-i bate! mai face unul. . . ochii i se păinjenesc!... încă unul . . . picioarele-i slăbesc şi el pică în genunchi pe marginea basinului, ca un vinovat ce ar cere iertare. Un vânt rece se stârneşte tocmai acum, lunecă pe trupul lui şi prin neplăcuta lui dezmierdare îl sileşte a intra mai degrabă în apă. La acest semn urât, el îşi udă capul iute, se freacă pe subsuori şi, oftând din greu şi făcându-şi cruce, se azvârle înainte cu ochii închişi şi cu dinţii strânşi. Un trup mai mult mort de frică cade şi

[1] Prietene soare! (ital.: *Sole amico.*)

se acufundă în apă; dar deodată, înviat prin frigul de gheaţă ce-l cuprinde, acel trup iese afară hemesit, speriat, turbat; fuge ca o maşină, dă din mâini, sare pe loc, se bate cu palmele pe piele, ca şi când ar alunga nişte albine de pe dânsa, şi într-un cuvânt dă toate semnele de un om scos din minte, până ce razele soarelui, liniştindu-i sângele, îl aduc iar în simţiri. Dar ce folos!... aici începe un alt şir de ticăloşii. Sărmanul nu a scăpat pentru că a ieşit din baie, căci un tremur ca de friguri îl apucă îndată şi îl opreşte de a se putea îmbrăca repede, pentru ca să se mai încălzească. Hainele intră cu greu, colţunii se trag pe dos, ciubotele nu vor să-l încalţe, jiletca se îmbumbie strâmb şi toate par că şi-au dat cuvânt pentru ca să-i prelungească chinul. Slavă Domnului! În sfârşit s-a gătit! El se depărtează, fugind de Lobogo, şi apucă spre munţii de pe-mprejur; aleargă tremurând şi gâfâind ca un gânsac, până ce, umplându-se de suflet, cade jos de osteneală şi de căldură, la rădăcina unui brad.

Dar cum s-a răcorit, o mulţumire necunoscută naşte în sânul lui; trupul i se uşurează, ideile i se lămuresc, inima-i simte o dulce plăcere şi ochii lui, primblându-se vesel împrejur, se opresc cu dragoste asupra fragilor presăraţi prin iarbă. Câte idei se deşteaptă atunci în minte-i şi câte pofte în pieptu-i! Priveliştea acelor milioane de fragi îi însuflă gusturi pastorale şi sentimentale. Iată-l că se apucă de-i culege şi-i adună în bucheturi pentru dama care îl încântă. Guriţa lui suspină în vremea asta un vers de amor; dar foarte ades tot acea guriţă mănâncă pe drum bucheturile pregătite cu atâta trudă pentru fiinţa slăvită. O! lăcomie omenească!Toată dimineaţa, precum am spus, de la şase şi până la douăsprezece ceasuri, locuitorul vremelnic al Borsecului trece printr-un şir de necazuri, de spaime, de suferinţe morale şi trupeşti; iar cum a scăpat de grija fântânii şi a băii, ceasurile se fac nesimţite pentru dânsul, şi fiecare din ele îi aduce o nouă plăcere, ca răsplată la cele ce a pătimit mai înainte.

Toată ziua se trece în adunări fără pretenţii, în convorbiri prieteneşti, în primblări încântătoare şi mai ales în sânul acelei frăţii nepreţuite, ce nu se găseşte aiure decât la băi, şi în acea

linişte de minte pe care nu o ameninţă nici necazurile casnice, acei ţânţari înveninaţi care scurtează viaţa unui om simţitor, nici şicanurile unei societăţi supuse etichetei.

La Borsec toţi sunt fraţi, de nu în Hristos, dar în borviz. Dame şi cavaleri fac toate chipurile pentru ca să-şi pricinuiască mulţumire şi, în urmare, naşte între ei o unire, pe care ani întregi nu o pot forma prin târgurile cele mari. Când soseşte un străin, el este îndată îmbrăţişat cu dragoste, şi de la cea întâi prezentare el are drit să trateze pe toţi ceilalţi ca şi când i-ar cunoaşte de mult; şi când se porneşte cineva, ce jelanie pe cei care rămân! ce mâhniciune! ce dovezi de iubire îl întâmpină din toate părţile! în adevăr, unul din meritele cele de căpetenie ale Borsecului este de a insufla oamenilor simţiri omeneşti!

Puţine sunt petrecerile de la Borsec, dar tocmai pentru că numărul lor e mic, preţul lor e mare pentru acei care le gustă. Ele se cuprind mai mult în primblări la Sticlărie, la Cascadă, la Peşteră, la Stânci ş.c.l., şi în balurile ce se dau de două ori pe săptămână, joia şi duminica; dar fieştecare din aceste are plăcerea sa deosebită.

Peştera merită mai mult decât toate curiozităţile Borsecului a fi vizitată; dar pentru ca să fie văzută în toată sălbatica sa frumuseţe, trebuie ca persoanele ce vor intra înlăuntrul ei să poarte torţe. În acest chip priveliştea e cu adevărat minunată. Lumina, împrăştiindu-se pe pereţii umezi ai stâncilor şi răsfrângându-se pe feţele persoanelor, formează un tablou fantastic, ce te face să te crezi într-o altă lume. Umbrele ce se întind în toate părţile ca nişte uriaşi, jocul, mişcările lor repezi şi spăimântătoare îţi insuflă un soi de groază ce măreşte efectul acelei fantasmagorii; şi deosebitele glasuri, unindu-se împreună şi găsind o înzecită putere în ecoul peşterii, produc un vuiet ce te înfiorează, un vuiet fără nume ce pare că iese dintr-o gură a iadului.

După Peştera de care am vorbit, cele mai interesante lucruri de privit la Borsec sunt balurile. Închipuieşte-ţi o sală de lemn fără nici o altă decoraţie decât nişte fofeze de brad în care ard vro douăzeci de lumânări de seu; iar înlăuntrul ei o societate alcătuită de tot soiul de neamuri, un amestec de tot felul de toalete:

dame românce în rochii delicate şi gătite după modele Parisului; baroane şi contese ungureşti îmbrăcate cu pretenţie, dar fără gust; armence necioplite în haine de jupânese de casă; şi pe urmă fel de fel de frace civile şi militare, unele elegante, dar cele mai multe cu talii scurte şi cu cozile până la călcâie. Închipuieşte-ţi, pe deasupra tuturor acestora, figuri de toată făptura, de tot calupul, strâmbe, triste, vesele, mojiceşti, ungureşti, şvăbeşti, dobitoceşti; într-un cuvânt, o bogată galerie de caricaturi, printre care de-abia zăreşti câteva feţe omeneşti. Acum înfăţişează-ţi toate acele fiinţe jucând, sărind, învârtindu-se ca nişte titireze, bătând din pinteni; iscodeşte în minte-ţi suciturile de trup cele mai ciudate, strâmbările de obraz cele mai poznaşe şi aşa vei avea o idee de balurile Borsecului.

Şi cu toate aceste, o veselie mare e zugrăvită pe feţele tuturor. În vreme de cinci sau şase ceasuri toţi joacă cu plăcere, petrec cu mulţumire, şi când vine vremea de a se sparge balul, e mare părerea de rău ce cuprinde pe toţi iubitorii de dansuri.

Am spus la începutul acestui articol că luna lui iunie este pentru Borsec epoca în care el începe a prinde la suflete!Trebuie dar să adaug că apropierea lui septembrie este asemene epoca în care aceste îl părăsesc. Fieştecare zi atunci vede pornindu-se câte unul sau mai mulţi bolnavi însănătoşiţi. Societatea se dezbină şi necontenit simte cercul său micşorându-se, până când cel de pe urmă străin, zicând un trist adio locului unde şi-a petrecut vara atât de bine, se depărtează de el şi îl părăseşte pustietăţii. Borsecul rămâne iarăşi singur, deşert şi trist ca un mormânt, până la vara viitoare. Cât pentru persoanele care l-au vizitat, ele gândesc totdeauna cu mulţumire la dânsul, ca la un prieten bun şi iubit.

(*Calendarul Foaiei săteşti*, 1 8 4 5)

P. S. Tradiţia veche spune că un cioban ce-şi avea turma de oi în Basarabia, îmbolnăvindu-se de curgere de sânge pe gură şi venind în ţara lui, în Ardeal, a căzut lângă izvorul borvizului şi că, bând apă din el, a aflat în sânul lui izvorul tămăduirii. Astfel s-a făcut, din întâmplare, descopirirea apelor minerale de la Borsec.

BALTA-ALBĂ

(1847)

CUPRINS

Dlui I. Bălăceanu

Într-o seară din luna trecută eram adunaţi mai mulţi prieteni, toţi lungiţi pe divanuri, după obiceiul oriental, şi înarmaţi de ciubuce mari, care produceau o atmosferă de fum vrednică de sala *selamlicului* a unui paşă. Afară cerul era învelit de nori vineţi, care se spărgeau deasupra Iaşului, cu gând de a-l spăla de glod şi de păcate; dar în zadar ei îşi vărsau sudorile!... Eforia nu încuviinţase proiectul lor!

Printre noi se găsea un tânăr zugrav francez, care pentru întâia dată ieşise din ţara lui spre a face un voiaj în Orient.

— Domnilor, ne zise el, vă mărturisesc cu ruşine că, pân-a nu veni în ţările d-voastră, nici nu prepuneam că se află în Europa o Moldavie şi o Valahie. Dar nu mă plâng nicidecum, de vreme ce, ca un Columb, am avut plăcere a descoperi eu însumi aceste frumoase părţi ale lumii şi a mă încredinţa că, departe de a fi locuite de antropofagi, ele cuprind în sânul lor o societate foarte plăcută.

— Domnule, răspunse unul din noi, nu te încrede aşa lesne în descoperirea d-tale, pentru că cine ştie dacă pân-în sfârşit nu-i fi pus în frigare şi ospătat de sălbaticii acestor ţări!

— Domnilor, adăugă străinul râzând, vă înştiinţez că, de-oi mai şedea multe zile la masa de la tractirul dlui Regensburg, sălbaticii ce-or vroi să mă prefacă în friptură nu or găsi pe mine decât pielea şi oasele. Cu toate aceste, pân-a nu mă face jertfa descoperirii mele, daţi-mi voie să vă istorisesc şi eu partea cea mai curioasă din călătoria mea.

Plecând din Paris spre a întreprinde un voiaj în Orient, lucru ce, precum ştiţi, s-a făcut astăzi de modă, am ajuns bun sănătos la Viena; şi de aici m-am îmbarcat pe un vas de vapor cu gând de a coborî Dunărea pân-în Marea Neagră, făr-a mă opri nicăieri.

Cred că nu e nici unul din d-voastră care să nu fi făcut voiajul Dunării şi să nu se fi mirat ca mine de sălbatica frumuseţe a malurilor acestui râu între Banat şi Serbia. E de prisos dar să vă mai vorbesc de acei munţi plini de peşteri adânci şi înveliţi cu păduri vechi, precum şi de Porţile-de-Fier, şi de Turnul-Severinului, şi de rămăşiţele podului lui Traian.

Voi mărturisi însă că, cu cât mă depărtam de centrul Europei şi mă apropiam de ţările d-voastră, curiozitatea mea creştea. În toate părţile vedeam o altă lume, pe care nici o visasem. Din toate părţile auzeam răsunând pe podul vaporului cuvintele: valah, Valahia şi, în neştiinţa mea vrednică de veacul de aur, nu înţelegeam ce însemnau acele enigme, pentru că eu eram încredinţat că, de la graniţa nemţească şi până în Marea Neagră, se întindea numai Turcia Europei.

În sfârşit căpitanul, ce vorbea puţin franţuzeşte, îmi tălmăci că pământul ce se vedea de-a stânga noastră se numea Valahia şi că era locuit de un neam de oameni cu totul străini de naţia otomană!... Să vă spun mirarea mea la această descoperire e peste putinţă! Atâta numai voi mărturisi că, de aş fi avut atunci sub mână pe profesorul meu de geografie, l-aş fi aruncat în Dunăre!

Din ceasul acela mă simţii cuprins de un dor nemărginit de ştiinţă şi hotărâi a studia cu de-amănuntul această ţară necunoscută mie şi acel neam de oameni atât de nou pentru mine. În urmare, ţineam necontenit privirile mele pironite pe malul stâng al Dunării, cu sperare de a zări ceva care să-mi înmulţească cunoştinţele asupra Valahiei; dar se vede că această provincie vroia să mă pedepsească, căci ea nu-mi arăta altă decât şesuri pustii ce se uneau cu cerul în depărtare.

Din vreme în vreme însă zăream câte o fiinţă rătăcită pe acele câmpii fără margini sau câte o adunătură de bordeie coperite cu

stuh; dar nu puteam înţelege de departe dacă acea fiinţă era om şi dacă acele locuinţe primitive formau un sat. Îmi închipuiam deci Valahia ca un soi de pustiu vânturat de cârduri de fiare sălbatice şi de oameni pribegi ca în sânul Africii... Râdeţi, domnilor? dar bun e Dumnezeu! m-oi întâlni eu vreodată cu profesorul meu de geografie!

Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărâi a mă coborî pe uscat şi a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru de a mă rătăci câtăva vreme în câmpiile Valahiei. Speram să intru într-o viaţă nouă şi plină de întâmplări originale. Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fiarelor primejdioase şi a cetelor de hoţi ce gândeam că aş întâlni în calea mea. Îmi încărcai deci pistoalele şi sării din corabie pe pământ, cu gând de a răsturna jos pe cel întâi valah ce s-ar înainta spre mine... Nici unul din oamenii adunaţi pe mal nu mă băgă în seamă, şi, în loc de duşmani, mă trezii faţă-n faţă cu consulul francez din Brăila, care, cunoscându-mă de compatriot, mă pofti la dânsul acasă.

La consulat se aflau adunaţi mai mulţi străini care vorbeau cu mare entuziasm de o baltă făcătoare de minuni ce se descoperise în Valahia, de vro câţiva ani, şi care se numea Balta-Albă.

După zisa acelor prieteni ai domnului consul, peste zece mii de oameni se găseau acum împrejurul acelei bălţi şi se lecuiau, văzându-i cu ochii, de tot soiul de patimi. În acel izvor de tămăduire orbii câştigau vederile, surzii auzul, ologii picioarele, bătrânii puterile! ş.c.l.

Cum auzii pomenind de o asemene minune, rugai pe dl consul să-mi înlesnească vreun chip de a mă duce îndată la Balta-Albă, şi, peste o jumătate de ceas, un arnăut intră în salon vestindu-mi că trăsura era gata. Îmi luai un sac de drum şi mă coborâi iute în uliţă.

Când acole, ce să văd?... În loc de malpost sau de diligenţă, o cutioară plină de fân, pe patru roţi de lemn cu spiţele stricate. Patru cai mici, numai oasele şi pielea, pe care erau săpate urme adânci de bici, şi un om sălbatic, bărbos, zdrenţăros şi înarmat

cu un harapnic lung de un stânjen!... Acesta era echipajul meu! Rămăsei încremenit la o aşa de ciudată privelişte, dar consulul ce se coborâse după mine începu a râde şi, încredinţându-mă că acela era chipul de a călători în Valahia, mă îndemnă a mă sui în căruţă.

— N-ai grijă, adăugă el; cu trăsura aceasta primitivă şi cu caii aceştia care seamănă mai mult a nişte mâţe postite vei face un drum de care ţi-i aduce aminte cât vei trăi. Ţine-te bine, însă!

Primii aceste sfaturi ca o glumă din partea compatriotului meu şi, clătinând din cap, drept semn de îndoială, mă aruncai în cutie, strigând la postaş: *allons*[1]!

Deodată căruţa fugi de sub mine ca un şarpe! iar eu, făcând în aer o tumbă neaşteptată, mă trezii pe pavea. Ce se întâmplase? nu ştiu. Atâta numai îmi aduc aminte că, în vreme cât m-am sculat din colb, ameţit şi zdruncinat, echipajul meu se făcuse nevăzut.

Consulul îşi ţinea şoldurile de râs, şi oamenii din uliţă, care fuseseră faţă la această întâmplare comică, ziceau hohotind: *neamţo dracoli*.

Peste zece minute căruţa veni înapoi ca să mă ia de a doua oară. Postaşul se zbuciuma de râs pe cal; iar eu, astfel eram de tulburat, încât mi se părea că şi roţile râdeau scârţâind de mine!

Mă urcai în sfârşit de iznoavă pe cuibul acel de fân; dar astă dată mă apucai cu mâinile ţeapăn de căruţă: *Allons*.

— *Alon, domnule*! strigă postaşul şi, înţepenindu-se în scări şi chiuind ca un furios, şi pocnind grozav din harapnic, el porni ca o bombă.

Ce să vă spun, domnilor?... De când sunt nu mi-am închipuit o alergare aşa de infernală, un lucru atât de original!

Într-un nor de colb ce zbura pe faţa pământului, caii alergau ca şi când ar fi intrat dracul într-înşii; căruţa fugea încât nu mai avea vreme să scârţâie; roţile se alungau, săltând din hopuri în hopuri şi azvârlindu-mă în sus ca pe o minge; surugiul ţipa, vorbea,

[1] Haidem! (*fr.*).

pocnea de asurzea câmpii; iar eu... dacă mi-ar fi fost cu putinţă să mă las cu mâna de trăsură şi s-o bag în buzunarul cu pistoalele, aş fi intrat într-un păcat, negreşit. Un vârtej grozav mă cuprinsese în sânul acelui *steplechasse*[1] diavolesc; ochii îmi ieşeau din cap, creierii mi se clătinau ca o apă într-o garafă, şoldurile mă dureau, dinţii îmi clănţăneau, urechile îmi ţiuiau; şi de câte ori mă văitam la vreun hop mai adânc, de câte ori strigam: ai, ai! postaşul îmi răspundea: hai, hai, domnule! şi bătea caii din nou, şi chiuia încă mai sălbatic, şi căruţa fugea încă mai iute, şi eu ameţeam încă mai tare.

Deodată, cum ne coboram pe o costişă, şăuaşul se poticni; roata de dinainte se izbi de el în repejune şi se sfărâmă pe loc; iar căruţa, răsturnându-se cu mine şi lăsându-mă lat în mijlocul drumului, lângă bietul cal ce-şi sclintise piciorul, fugi înainte la vale, cu trei cai, cu trei roţi şi cu postaşul aninat ca un scai de coama lăturaşului.

Această de pe urmă întâmplare mă făcu să blestem impresiile de voiaj din Valahia. Două sprăvălituri într-o zi, fără a socoti tot colbul ce înghiţisem, durerile ce câştigasem în tot trupul şi mai ales perspectiva ce-mi rămânea de a sta pe jos, singur, în câmpiile acele pustii! Toate aceste împrejurări mă aduseseră într-o astfel de furie, că aş fi mâncat atunci cu mare mulţumire carne de valah!

Stam în drum lângă nenorocitul şăuaş care zăcea la pământ şi mă gândeam ce o să mă fac, încotro să-mi îndreptez picioarele? pentru că de jur împrejurul meu nu zăream altă decât şesuri goale!... Când mă trezii iarăşi cu postaşul lângă mine. El nu păţise nimic, pentru că, precum v-am spus, se aninase de coama lăturaşului când i se poticnise calul.

Cătam la dânsul, întrebându-l prin semne ce avea de gând să facă? dar el, bodogănind din gură ca un urs supărat şi apăsându-şi căciula pe ochi cu mânie, se descinse de brâu, legă cu el spiţele

[1] Cursă cu obstacole (engl. *steeple-chase*).

roţii celei stricate şi o aşeză la locul ei; pe urmă, scoţând şaua din spinarea calului celui căzut, o puse pe lăturaş şi, mai adăugând vro câteva noduri la frânghiile ce slujeau de hamuri, încălecă şi-mi făcu semn să mă sui în căruţă.

Ce puteam să fac?... Mă urcai de iznoavă, cu capul plecat ca un osândit la moarte ce s-ar sui pe carul ghilotinei, şi pornii iarăşi în fuga mare, deşi căruţa nu mai avea decât trei roţi şi jumătate, deşi postaşul nu mai avea de bătut cu harapnicul decât trei cai, adică doi înainte şi unul la oişte, pe care el era călare. Cât pentru nenorocitul dobitoc ce-şi sclintise piciorul, el rămase singur în urma noastră, neavând altă mângâiere decât cuvintele ce-i zise postaşul când se despărţi de dânsul, adică: *mânca-te-ar lup*!

Soarele acum asfinţise, şi luna împreună cu stelele se arătaseră pe cer, întocmai ca nişte privitori pe băncile unui teatru. Mi se părea că toate planetele se uitau cu ochii strălucitori la mine şi asistau la episodul voiajului meu ca la cea mai poznaşă comedie de pe faţa pământului. Şi astfel îmi vuia capul din pricina zdruncinărilor ce suferearn, că mi se părea că aud din vreme în vreme un hohot lung şi răsunător deasupra capului meu!

Cu toate aceste, târziu, pe la vro zece ceasuri de noapte, am ajuns pe malurile unei bălţi late, care sticlea ca o tabla de argint la razele lunii. Postaşul mă întrebă prin semne unde să mă ducă? Eu, care credeam că *Balta-Albă* era numele unui târg, precum Marienbad, sau Ems, sau Baden, îi răspunsei: *à Balta-Alba*. Şi mărturisesc că în acest răspuns erau cuprinse toate sperările mele: sperarea de a scăpa de salturile mortale ale căruţei; sperarea de a mânca un biftec la tractir şi mai ales dulcea sperare de a mă odihni o noapte întreagă pe un pat elastic ş.c.l. Uitasem acum că mă găseam într-o parte a lumii în care, cu câteva ceasuri mai înainte, visasem lupte cu sălbatici şi cu fiare răpitoare.

Încă o fugă bună de cal şi am sosit într-un sat alcătuit de bordeie coperite cu stuh şi coronate de cuiburi de cocostârci. Forma bizară a acelor locuinţe, printre care se înălţa o mulţime

de cumpene de fântâni, ca nişte gâturi de cocoare uriaşe; urletul câinilor ce alergau pe sub garduri; ciocănitul berzelor care-şi dau capul pe spate la razele lunii şi, într-un cuvânt, amestecul acela de umbră şi de lumină, care da lucrurilor o privire fantastică, mă făcură să mă cred în altă lume. Când mă trezii însă din acea uimire plăcută, mă văzui singur în mijlocul unei pieţe neregulate şi pline de spini. Postaşul îmi descărcase bagajul lângă mine şi se făcuse nevăzut cu căruţă cu tot.

Închipuiţi-vă, domnilor, poziţia mea. Străin, într-un colţ de pământ necunoscut mie, rătăcit într-un sat unde nu se zărea nici ţipenie de om, înconjurat de vro douăzeci de câini, care vroiau numaidecât să afle ce gust are carnea de francez, neştiind nici limba, nici obiceiurile locului! Închipuiţi-vă toate aceste împrejurări pe capul unui om şi mă veţi crede lesne dacă v-oi spune că admirarea poetică ce mă cuprinsese deocamdată se prefăcu într-o grijă, vară primară cu spaima.

Fiind însă cu ţelul meu, venind la Balta-Albă, nu era de a petrece noaptea în convorbire sufletească cu stelele, îmi făcui drum cu băţul printre claia de câini ce îmi aţinea calea şi mă hotărâi a-mi căuta, eu singur, vreo ospeţie. Pornii deci prin sat, ţinându-mi sacul de drum într-o mână şi având drept tovărăşie un escadron de câini, ce-mi arătau dinţii lor ascuţiţi, ca dovadă de plăcerea ce ar fi avut a-i înfige în mine.

Un ceas întreg am umblat ca o nălucă printre gardurile satului, când sărind peste o vacă culcată în mijlocul uliţei, când trezind vreun cocoş adormit, care sărea speriat de pe gard pe casă, când împiedicându-mă de jugul unui car lăsat în drum, când ferindu-mă de a pica într-o fântână, pentru că am păcatul de a nu vedea prea bine noaptea. Dar în zadar! nici una din acele case nu avea înfăţişare de tractir; şi, după o lungă primblare, rămăsei încredinţat că ceea ce căutam nu se afla în Balta-Albă!

„*Diable*! ziceam în mine, se vede că sunt osândit a împlini, în astă noapte, rolul lui Acteon din mitologie!“ Şi de ciudă începusem

a-mi descărca mânia asupra câinilor, ce se obrăzniceau mai mult în privirea persoanei mele, când deodată zării o caleaşcă, cu şase cai şi întovărăşită de un călăreţ care venea în partea mea.

Abia avui vreme de a mă da în lături, şi echipajul şi omul cel călare trecură ca un fulger pe lângă mine, lăsând în văzduh câteva note armonioase de glasuri femeieşti şi câteva fragmente de o veselă convorbire, ce mă pătrunseră de mirare şi de bucurie... Acele cuvinte ce auzisem în treacătul trăsurii erau franceze!

Ah, domnilor! nu poate cineva să-şi închipuiască fericirea ce umple inima unui om rătăcit într-o ţară străină, când el aude deodată limba patriei sale!... Eu am nebunit când am auzit fără veste: *ah, c'est charmant! c'est adorable! c'est original!* şi, în exaltarea mea, am început a alerga după caleaşcă, răcnind: *arrêtez!*[1].

Echipajul nu se opri, dar cavalerul se întoarse înapoi şi, alergând spre mine, strigă: *qui appele*[2]*?*

— *Un compatriote*, îi răspunsei, *un français!*

Cavalerul se apropie.

— Ce pofteşti? mă întrebă el.

— Iubite compatriotule, îi zisei, fiindcă Dumnezeu a binevoit ca să ne întâlnim în fundul Europei şi într-un pustiu ca acesta, îndreaptă-mă, te rog, la vreun tractir, pentru că de vro două ceasuri, de când am sosit aici, nu am întâlnit altă zidire însufleţită decât câinii de care mă vezi înconjurat.

— Domnule, nu am onor a fi compatriotul d-tale şi totodată nu pot să te duc la tractir, după cum doreşti, pentru că nu s-a ridicat nici unul pân-acum la Balta-Albă; dar dacă vrei să găzduieşti într-o casă ţărănească, ca toată lumea, pot să te slujesc.

— Cum nu, domnule? Îţi voi rămânea prea recunoscător, mai ales că m-am săturat de stele.

---

[1] Opriţi (*fr.*).

[2] Cine strigă? (*fr.*).

Tânărul cavaler puse atunci mâinile la gură în formă de trombă şi strigă: *străjer*! La răcnetul lui câinii lătrară din toate părţile, cocostârcii speriaţi ciocăniră în toate cuiburile şi un om se ivi de după un gard; dar ce om! o matahală naltă, groasă, spătoasă, bărboasă, fioroasă!

Acea nălucă, înarmată cu un ciomag cu care ar fi turtit un buhai, îşi scoase căciula dinaintea noastră şi ascultă poruncile călăreţului cu un aer de supunere, aruncând din vreme în vreme o căutătură sălbatică în partea mea.

Ce vorbeau amândoi împreună? Ce puneau ei la cale pentru mine? Nu ştiu; dar căutăturile posomorâte ale străjerului deşteptară în inima mea oarecare simţiri de îndoială şi mă siliră a băga mâna în buzunarul cu pistoalele.

Peste câteva minute, călăreţul îmi zise: „Domnule, altă casă neocupată nu se află acum aici decât bordeiul acestui străjer; mergi cu dânsul şi noapte bună". După aceste, el se închină zâmbind, repezi calul în galop şi se depărtă în câmpii, fără a-mi da măcar vreme de a-i mulţumi.

Iată-mă-s de a doua oară într-o poziţie destul de critică; faţă-n faţă cu un soi de uriaş îngrozitor, care căta la mine, pare că ar fi vroit să mă înghită dintr-o îmbucătură. Dar nu-mi pierdui cumpătul astă dată, căci, făcând două pasuri îndărăt, mă pusei într-o poză teatrală şi-l măsurai cu ochii de câteva ori, vroind a-l face să înţeleagă că nu-mi era frică de dânsul. El, însă, nebăgând în seamă pantomima ce făceam, se porni cu mare linişte către casa lui, zicându-mi ca postaşul: *hai, domnule*!

Hai, domnule! îi răspunsei dârz şi cu un glas pe care căutam a-l face cât se putea mai gros şi mă dusei pe urma lui. Ajunserăm curând la un bordei a cărui descriere nu voi face-o, pentru că, dintâi, mi-ar fi peste putinţă, şi, al doilea, fiindcă pentru d-voastră ea ar fi de prisos. Cât în privirea impresiilor ce-mi făcu acea locuinţă primitivă vi le pot lesne tălmăci, fiindcă şi acum păstrez suvenire proaspete de ele. Şi spre dovadă vă rog, domnilor, să priviţi semnul roş care îmi decorează fruntea.

Această impresie am primit-o când am intrat înlăuntrul casei străjerului. Uşa fiind prea jos şi fruntea mea prea sus, amândouă s-au ciocnit ca două bile pe un biliard, făcând un carambol, care, prin efectul său retrograd, m-a trimis să cad în ogradă, cu zece pasuri în urmă.

Ameţit de această lovire neaşteptată, am intrat şovăind în singura cameră ce alcătuia apartamentul străjerului şi, bâjbâind pin întuneric, m-am aruncat cu desperare pe singurul pat ce-i slujea de mobile; dar îndată am şi răcnit aşa de tare, încât străjerul a alergat lângă mine, speriat şi cu un tăciune aprins în mână... Îmi sfărâmasem toate ciolanele din trup, căci patul era de lemn, fără aşternut, fără perne, fără nimic!

Străjerul, însă, înţelegând pricina văitărilor mele, începu a râde ca un urs, zicând: *nu-i nimic, nu-i nimic*, aduse din tindă un ţol şi o cergă, pe care le aşternu pe scândurile patului. Pe urmă ieşi din casă, adăugând iar: „*Neamţo dracoli*!" şi se depărtă în sat. El îşi făcuse datoria de gazdă, îmi dase tot ce avea: *casă, pat, aşternut şi noapte bună*! Ce-mi trebuia mai mult?

Această de pe urmă gândire şi mai ales truda ce păţisem toată ziua mă făcură să mă liniştesc peste câteva minute; şi dar, înarmându-mă cu răbdare, stâlcit, flămând, necăjit, îmi aşezai sacul de voiaj drept pernă şi mă culcai încet, ca şi când aş fi fost de sticlă. Un somn adânc mă şi cuprinse îndată şi mă prefăcu într-un butuc pân-a doua zi.

Dimineaţa, pe la opt ceasuri, mă trezii într-un vuiet înfricoşat, într-o harhalaie infernală de sunete, de clopote de cai, de pocnete de bice şi de răcnete de oameni! Ce putea fi acel zgomot!... Casele ardeau? Sau o bandă de sălbatici duşmani daseră năvală în sat?

Jumătate speriat şi buimăcit de somn, ieşii iute afară, cu pistoalele în mâini; dar în loc de cele ce gândeam, văzui, plin de mirare, vro treizeci de trăsuri de toată forma: brişte, braşovence, carete, caleşti, toate înhămate cu câte patru, şase sau opt cai, şi toate îndreptându-se, în fuga mare, către o baltă, ce sticlea departe la razele soarelui.

Acea baltă era izvorul minunilor de care auzisem vorbind la Brăila cu atâta entuziasm! Mă pornii şi eu îndată pe urma trăsurilor, fără a şti lămurit ce făceam, pentru că de când pusesem piciorul pe pământul Valahiei, îmi pierdusem de tot şirul ideilor.

Şi asta nu trebuie să vă mire, domnilor, dacă vă veţi aduce aminte prin câte simţiri deosebite şi împotrivitoare trecusem eu în vreme de câteva ceasuri. Judecaţi chiar singuri.

Intru în Valahia ca într-o ţară pustie, şi deodată aud vorbind de o societate de zece mii de suflete adunate la nişte băi, aproape de Brăila. Această aflare mă sileşte să-mi schimb ideea şi să cred că Valahia ar putea fi o ţară mai civilizată de vreme ce are băi care trag atâta lume la dânsele. Însă căruţa poştei şi întâmplările neplăcute ce întâmpin pe drum şi în satul de la Balta-Albă mă fac a mă întoarce iarăşi la ideea mea cea dintâi şi, în urmare, mă culc cu încredinţarea că mă găsesc într-o ţară sălbatică. Închipuiţi-vă dar ce revoluţie s-a făcut în creierii mei când a doua zi dimineaţă am văzut o mulţime de caleşti europeneşti pline de figuri europeneşti şi de toalete europeneşti! Nu puteam crede că eram treaz şi mă socoteam a fi faţă la vreo fantasmagorie neprcepută; fantasmagorie cu atât mai curioasă că îmi înfăţişa tot soiul de contraste, precum: baloane de Viena cu înhămături necunoscute pe la noi; pălării de Franţa cu şlice orientale; fracuri cu anterie; toalete pariziene cu costume străine şi originale. Mai adăugaţi la aceste pocnetele şi răcnetele postaşilor, mişcarea a treizeci de trăsuri ce se întreceau pe câmp, mulţimea cailor înhămaţi la dânsele, clopoţeii ce sunau la gâtul lor şi, în sfârşit, efectul noutăţii acestor lucruri în ochii unui străin, ş-aşa vă veţi putea lesne închipui expresia comică a figurii mele în faţa unui spectacol atât de neaşteptat.

Mă pornii, precum v-am spus, pe urma trăsurilor, cu presimţire de a întâlni în drumul meu alte noi minuni; şi, în adevăr, acea presimţire nu mă înşelă; căci lucrurile ce văzui mă aruncară într-o mirare şi mai adâncă!

Pe marginea unei bălţi late zării deodată un soi de târg ce nu era târg, un soi de bâlci ce nu era bâlci; o adunătură extraordinară, o înşirare neregulată de corturi, de căsuţe de scânduri, de vizunii, făcute în rogojini, de braşovence, de cai, de boi, de oameni, care formau de departe una din priveliştile cele mai originale de pe faţa pământului. Lângă o cutie de scânduri, unde bogatul trăgea ciubuc, se clătina de vânt o şatră de ţoluri rupte, în care săracul se pârlea la soare. Aproape de aceasta, se ridica o cuşcă de rogojini lipită de o braşoveancă ce slujea de cameră de culcat. Mai încolo, un car mare, coperit de un lăicer, figura ca un palat cu două rânduri, căci la rândul de sus, adică în car, stau grămădiţi o femeie cu trei copii, iar la rândul de jos, adică sub car, găzduia bărbatul, împreună cu un câine, ş.c.l.

Ce să vă spun, domnilor, în sfârşit? Nu cred să fie alt spectacol în lume care să-mi poată face o impresie mai mare decât aceea ce mi-a pricinuit privirea acelui târg nou, care la cel mai mic vânt era în primejdie de a se preface în ruine. Pe de o parte ticăloşia sa pitorească, pe de altă parte luxul echipajelor ce alergau pe malul bălţii; acel amestec de toate contrastele mă silea să mă cred când într-o insulă din Oceania, când într-o capitală a Europei, şi prin urmare nu ştiam cu siguranţă dacă acele ce vedeam erau un vis al închipuirii mele sau lucruri în fiinţă.

Mă înaintam chiar ca o maşină printre toate acele minuni, oprindu-mă câteodată speriat în faţa unor trupuri de oameni lungite goale pe marginea drumului şi mânjite cu glod din cap pân-în picioare. Mi se părea că acele trupuri, culcate la soare, erau leşuri de morţi, dar mă încredinţai pe urmă că acei nenorociţi erau pătimaşi ce înadins se ungeau cu glodul din balta cea mai vindecătoare.

Balta era plină de scăldători şi vuia de răcnete şi de râsuri. Toţi, din toate părţile, bărbaţi şi femei, veneau de se aruncau în apă, la un loc, cu o nepăsare vrednică de timpurile cele mai nevinovate ale lumii şi cu o veselie ce mă îndemnă şi pe mine a

lua o baie. Intrai deci în baltă şi mă înaintai cale de vro două sute de paşi, călcând printr-un glod negru şi unsuros, în care mă cufundam până în genunchi la fieştecare pas.

Cum mă depărtam de mal, deodată mă trezii între patru femei, care, întocmai ca nişte naiade, erau coperite numai cu vălul cristalin al apei!... E de prisos să adaug că mă depărtai iute de ele, ruşinat şi cerându-le *pardon*.

„*Maladroit*![1] ziceam în mine, se vede că am intrat tocmai în locul de scăldare hotărât pentru sexul frumos!" Şi apucai în stânga, cu gând de a ieşi din hotarele împărăţiei femeieşti; dar în curând mă găsii iarăşi faţă-n faţă cu vro trei sirene albe şi vesele ce se împroşcau una pe alta cu apă. De iznoavă fugii înapoi ruşinat, de iznoavă cerui pardon şi apucai în dreapta, neştiind încotro mă îndreptam, pentru că răsfrângerea soarelui pe suprafaţa bălţii mă orbise de tot.

Împrejurul meu auzeam fel de fel de glasuri, unele bărbăteşti, altele dulci şi armonioase, care cântau melodii străine pe cuvinte necunoscute mie; şi cu cât păşeam înainte, mă întâlneam cu fiinţe de sexul frumos sau cu fiinţe de sexul nefrumos; şi cu cât făceam acele întâlniri apropiate, rămâneam încredinţat de starea sălbatică a Valahiei, pentru că numai într-o ţară sălbatică puteam vedea acel amestec nevinovat de sexuri.

Dar în vreme ce mă adânceam atât în baltă, cât şi în gânduri, rămasei deodată încremenit pe loc, căci auzii lângă mine o convorbire franceză!

Trei tineri ce zării aproape vorbeau împreună: unul purtând o cealma de glod pe cap, altul având o mască iarăşi de glod pe obraz şi al treilea făcându-şi pe piept o jiletcă tot de glod.

— Aflat-aţi — zise unul — cele de pe urmă minuni ale bălţii?... O damă de la Moldova, care de doi ani nu se putea sluji nicidecum de mâna sa cea dreaptă, după ce a luat vro treizeci de băi, a făcut

---

[1] Neîndemânatic! (*fr.*).

astăzi cruce cu însăşi mâna de care pătimea. Asemene, doi surzi au câştigat auzul, şi un fecior al meu, ce era plin de răni peste tot trupul, s-a vindecat de ispravă prin întrebuinţarea glodului acestei bălţi!

— Nu e de mirare — răspunse altul — căci balta în care ne găsim este adevăratul izvor al tămăduirii... Dar nu ştiţi ce întâlnire curioasă am făcut astă-noapte în satul Balta-Albă, după ce m-am despărţit de voi? Cum treceam călare prin sat, aud deodată strigând: *arrêtez, arrêtez*! şi zăresc un om alergând în partea mea. Ce era, un biet străin, un francez, care sosise de un ceas acolo şi care de un ceas se primbla pe uliţe, înconjurat de o claie de câini, căutând un tractir.

La aceste cuvinte ale tânărului, mă apropiai de dânsul, plin de bucurie, şi-i zisei, apucându-l de mână: „Eu sunt, domnul meu, acel străin de care ţi-a fost milă astă-noapte şi sunt recunoscător soartei că te întâlnesc de a doua oară pentru ca să-ţi mulţumesc!“

Nu am trebuinţă, domnilor, să vă mai adaug că acei trei tineri mă primiră îndată în societatea lor şi că, prin manierele lor plăcute, mă siliră a mă crede în Valahia iarăşi ca într-o ţară civilizată.

Ieşind din baltă tuspatru, ne duserăm să vizităm cu de-amănuntul curiozităţile aşezate de-a lungul malului şi, în vreme ce treceam pe dinaintea lor, unul din tovarăşi mi le tălmăcea, râzând:

— Iată, domnule, zicea el, o lume nouă, vrednică de a deştepta închipuirea d-tale de artist. Iată un târg de câteva mii de suflete, un târg ce s-a înfiinţat în câteva zile şi care peste câteva săptămâni se va şterge de pe faţa pământului, întocmai ca Babilona, ca Niniva ş.c.l.; un târg în care nici o taină casnică nu se poate ascunde, din pricina lipsei zidurilor, a uşilor şi a ferestrelor; un târg, în sfârşit, cu totul necunoscut Europei, dar în care civilizaţia ei este reprezentată prin magaziile de scânduri a două marşande de mode! Iată o lume ce în ochii d-tale pare a fi sălbatică, dar care are soiul ei de civilizaţie deosebită. Aici ne găsim în împărăţia

contrastelor celor mai originale; aici luxul şi sărăcia, durerea şi veselia, ideile noi şi ideile vechi, costumele Europei şi costumele româneşti, toate sunt unite la un loc, sunt mestecate la un loc şi produc un efect neînchipuit atât ochilor, cât şi minţii; aici...

— Aici, adăugă altul, privirea se îndestulează, dar stomacul rămâne deşert! Haideţi mai bine aiure să şedem la masă.

Îndată ne şi suirăm într-o droşcă cu şase cai şi în curând ajunserăm în satul Balta-Albă, la o casă ţărănească. Camera în care intrarăm era tot aşa de mică şi de bine mobilată ca aceea a străjerului meu.

— Domnilor, zise râzând stăpânul vremelnic al acelei case, vă poftesc să fiţi cu cea mai mare luare-aminte în privirea mobilelor şi a oglinzilor ce acoperă pereţii... Cu astă condiţie vă poftesc la masă!

Şi, zicând aceste, el întinse jos la pământ o rogojină, puse în mijloc o măsuţă rotundă cu picioarele scurte, aruncă pe dânsa patru şervete şi patru linguri de lemn şi ne îndemnă pe toţi să ne aşezăm turceşte împrejurul mesei. Pe urmă bătu în palme şi trei slugi intrară aducând, unul o tabla cu pâine albă, al doilea un castron cu borş, iar al treilea câteva butelci de Bordeaux.

— Domnilor — ne zise iar tânărul ce ne ospăta — fiindcă paharele sunt de prisos în satul acesta, fiecare din noi să se înarmeze cu o butelcă şi să facă cu ea ce va socoti de cuviinţă spre a-şi stinge setea.

Noi urmarăm îndată sfatul acesta şi ne puserăm a mânca din castron, cu o frăţie orientală vrednică de foamea noastră. După borş, feciorii aduseră alte bucate, care îmi plăcură mult, deşi îmi erau cu totul necunoscute.

Nu voi uita niciodată acea masă originală, şi poziţia noastră la pământ, şi veselia ce a domnit între noi până la sfârşit, şi răcnetele ţiganilor lăutari ce cântau la uşă, şi entuziasmul cu care tovarăşii mei au purtat un toast Franţei, şi dansurile naţionale ce au jucat ei, şi dărnicia lor către lăutari, şi luptele în glumă ce s-au iscat între noi după masă şi care au ţinut până la cinci ceasuri.

Înspre seară ne duserăm călări iarăşi pe malul bălţii, cu gând de a face o primblare cu vaporul! Înţelegeţi prea bine, domnilor, că ideea unui vapor pe Balta-Albă era în stare să-mi aducă o mirare nemărginită; dar când zării maşina ce purta un nume atât de falnic, începui a râde ca un nebun. Vaporul Bălţii-Albe era o plută de grinzi, având un cort mare drept coperiş şi două roţi mici de moară aninate pe laturile ei. Acele roţi, care îi meritaseră numele de vapor, erau învârtite în apă de patru oameni şi, prin mişcarea lor, purta încet pluta pomenită pe faţa bălţii.

Ne suirăm pe dânsa vro treizeci de persoane, dame şi cavaleri, precum şi o bandă de lăutari ţigani şi, până la opt ceasuri de seară, făcurăm o primblare sentimentală sub razele lunii ce se ridicase în cer. Damele se cam temeau de furtuni şi alte întâmplări ale navigării, dar cavalerii care stau pe lângă dumnealor le făcură jurământ de a le scăpa înot din orice primejdie, şi aşa ne întoarserăm la mal teferi, voioşi şi gata de a merge la balul ce se da în satul Balta-Albă.

Acel bal, care era menit spre a-mi răsturna toate ideile mele asupra stării sălbatice a Valahiei, mă aduse într-o încântare neaşteptată! Peste două sute de persoane adunate într-o sală mare, ce purta nume de Cazino, alcătuiau o societate cu totul europenească atât prin toaletele lor plăcute, cât şi prin ale lor maniere civilizate. Vă las dar să gândiţi, domnilor, ce impresie îmi făcu acea adunare, mie care eram încă asurzit de strigările furioase ale postaşului din Brăila, mie care eram încă stâlcit de patul casei străjerului, mie, în sfârşit, care asistasem la scenele din târgul aşezat pe malul bălţii! Dar, mai cu seamă, când făcui cunoştinţă cu câteva dame romănce tinere şi frumoase şi când le auzii pe toate vorbind limba franceză întocmai ca nişte pariziene, credeţi-mă că mă socotii în palatul încântat al unui vrăjitor.

Ochii damelor atât de fermecători, zâmbetele lor graţioase, glasurile lor dulci, taliile lor bine făcute şi care se mişcau repede în figurile contradansului sau treceau ca fantasme albe în vârtejul

valsului; acel amestec de flori, de toalete scumpe, de lumini şi de muzică mă îmbătaseră atât de mult, încât uitasem de tot că mă aflam în fundul Europei, pe marginea Orientului. Şi când se sfârşi balul şi când ieşii din sală şi mă găsii iarăşi într-un câmp pustiu, nu mă putui opri de a zice cu cea mai adâncă încredinţare: „În adevăr, Valahia este o ţară plină de minuni! una din ţările care sunt descrise în Halima!"

După vro două ceasuri, îmi luai adio de la prietenii mei de baltă şi mă pornii spre Galaţi într-o brişcă jidovească, cu gând de a mă sui în vaporul Ţarigradului. Lăsai satul în urma mea şi mă afundai în câmpii, după ce întâlnii în cale-mi vro două companii de cavaleri şi de dame, ce se primblau cu lăutari pe lună.

Iată, domnilor, istoria voiajului meu la Balta-Albă. În 24 de ceasuri am văzut atâte lucruri nepotrivite, atâtea contraste originale, că nu ştiu nici acum dacă Valahia este o parte a lumii civilizate sau de este o provincie sălbatică! Dumneavoastră, domnilor, care mă încredinţaţi că nu-i nici o deosebire între Valahia şi Moldova, puteţi să-mi tălmăciţi această problemă.

(*Calendarul Albinei*, 1848)

CĂLĂTORIE ÎN AFRICA
De la Biaritz la Gibraltar

CUPRINS

Dlui l. Alecsandri

Iubite frate! —De 12 ani acum, de când călătoresc prin deosebitele părţi ale lumii, tu mă urmăreşti cu ochii şi cu sufletul. Dulcea iubire de fraţi, care ne leagă împreună, naşte în inima ta o grijă tainică asupra soartei mele de călător, soartă expusă la tot soiul de întâmplări, şi adeseori de pericole. De aceea preocuparea mea cea mai necontenită este de a-ţi scrie din toate colţurile pământului unde mă aflu, pentru ca să-ţi dau semn de viaţă şi să te îndemn a fi liniştit în privirea mea, căci este un Dumnezeu priitor pentru călători. Eu acum am sosit la Gibraltar, această stâncă uriaşă acoperită cu tunuri englezeşti; şi peste câteva ore plec la Maroc, spre a vizita în grabă coastele Africii, pân-a nu intra în Spania. De vroieşti a cunoaşte cum am făcut drumul până aici, îţi trimit jurnalul meu de călătorie. Adio; ia-ţi copiliţa pe braţe şi spune-i că moşul ei are să-i aducă de jucărie pe sultanul de Maroc.

(*Gibraltar*, 1 8 5 3)

I

TOVARĂŞUL MEU DE DRUM

Mă aflam de o lună la Biariţ, oraş mic, pierdut în fundul golfului de Gasconia, pe ţărmurile Oceanului, şi îmi petreceam zilele într-o necurmată plăcere. De la fereastra salonului meu, ochii mei se primblau fără saţiu, când pe albastra şi mult măreaţa întindere a mării, când pe tainica nemărginire a cerului. Închipuirea mea,

urmând zborul ochilor, se legăna pe vârful argintiu al valurilor şi, lunecând până în fundul orizontului, mergea adeseori de se oprea, ca o pasăre călătoare, pe catargele corăbiilor ce treceau în depărtare. Câte voiajuri plăcute am făcut astfel! câte ţărmuri frumoase am vizitat, fără a mă mişca de pe jilţ!

Când răsărea soarele şi întindea un văl de aur pe faţa oceanului, mă coboram degrabă pe malul nisipos şi mă aruncam în valuri. Răcoarea lor mă pătrundea şi îmi cauza o mulţumire nespusă; mişcarea lor mă legăna ca pe un copil în braţele mamei sale. Însă, deşi câteodată îmi treceau pe deasupra capului valuri mari şi mă făceau să înghit fără voie apă amară şi sărată, deşi altă dată ele, zdrobindu-se chiar în pieptul meu, îmi frângeau şalele şi mă dau peste cap, aceste mici întâmplări adăugau o nouă mulţumire petrecerii mele de înotător.

Într-o zi, însă, marea fiind liniştită şi limpede, mă depărtai de mal mai mult decât obişnuit, înotând pe spinare fără a vedea încotro mă îndreptam, căci ochii mei, ţintiţi pe bolta cerească, admirau formele fantastice ale norilor.

Deodată capul meu se ciocni de un alt cap ce venea spre mal, şi carambolul fu atât de tare, încât mă cufundai ameţit, până ce atinsei fundul. Fiind însă că nu aveam gust nicidecum de a rămânea acolo, mă izbii puternic în sus, şi într-o clipală părui în faţa apei, boldind ochii de jur împrejur cu oarecare spaimă. Atunci văzui chiar lingă mine, ieşind din mare, capul cu care mă ciocnisem şi care era dreapta proprietate a unui tânăr englez.

Ne uitarăm unul la altul cu multă mirare şi puţină mânie şi, închinându-ne apoi ca într-un salon, legarăm o convorbire foarte interesantă între noi:

— Frumos carambol am făcut împreună! Oceanul a slujit de biliard şi capetele noastre de bile.

— O! *ies*.

— Te-am lovit tare?

— O! *ies*.

— Îmi pare foarte rău. Te-ai cufundat adânc?
— O! *ies*, până în fund.
— Ca şi mine; şi ai înghiţit ceva apă sărată ?
— O! *ies*, ca vro două litre.
— Şi eu nu mai puţin. Eşti englez, domnule?
— O! *ies*; dar d-ta ?
— Român!
— De la Roma?
— Ba de la Moldova.
— *Hau!*

Trebuie să fac aici o observare. În convorbirea englezilor cuvântul afirmativ O! *ies!* (aşa) şi exclamarea *hau*! joacă un rol foarte mare; ele corespund cu caracteristicul *îhî* şi cu poznaşul *elei* al românilor.

După această scurtă convorbire, englezul şi eu plecarăm către mal, înotând unul lângă altul, şi, pân-a nu ajunge, tovarăşul meu zise:

— M-am scăldat astă-primăvară la Cadix în Marea Mediterană şi m-am înecat de două ori...

— Şi n-ai murit nici o dată?

— Nu.

— Bravo! Eşti tare la viaţă.

Englezul meu începu a râde cu mulţumire şi mă întrebă de cunoşteam Cadix?

— Nu-l cunosc încă, îi răspunsei; dar am de gând a pleca din Biariţ peste trei zile, pentru ca să întreprind un voiaj în Spania.

— *Hau!*... Ai de gând să mergi în Spania?

— Dar; am de mult dorinţa de a vedea această ţară plină de minuni.

Englezul se opri puţin, înotând în loc, şi îmi zise:

— Domnule, am făcut cunoştinţă împreună prin un chip neobişnuit, lovindu-ne în capete şi înecându-ne pe jumătate, pân-a nu ne vedea la faţă. Toate aceste împrejurări mă fac a dori cunoştinţa d-tale mai de-aproape şi mă îndeamnă a te ruga să-mi dai voie ca să te întovărăşesc în călătoria d-tale.

Această propunere neaşteptată mă făcu şi pe mine să mă opresc în loc şi să arunc un *hau* englezesc.

— Bine, domnule, îi zisei, nu este o lună de când ai vizitat Spania, şi acum vrei iar să începi acest voiaj ?

— O! *ies*! dacă mă primeşti ca tovarăş de drum.

— Te primesc cu mare mulţumire.

— Când plecăm?

— La 18 a lunii, adică peste trei zile.

— Şi unde ne întâlnim în ziua plecării?

— În Baiona, pe Piaţa de Arme.

— Prea bine; adio.

— A revedere.

Iată cum se întâmplă de-mi găsii un tovarăş de călătorie tocmai în fundul Oceanului.

CUPRINS

II

MALPOSTA

A treia zi după această întâmplare, îmi luai ziua bună de la bătrânul marinar care mă găzduise în vreme de patru săptămâni la Biariţ şi, zicând adio măreţului Ocean, plecai la Baiona, unde ajunsei după o oră de cale. Fiind însă că mai aveam vreme de aşteptat până la plecarea malpostei, o întrebuinţai primblându-mă prin oraş, cu gând de a găsi pe noul meu tovarăş de călătorie.

De la ciocnirea capetelor noastre în sânul mării, nu mai dasem cu ochii de el şi, prin urmare, dacă n-aş fi ştiut cât e de serioasă parola unui englez, aş fi considerat propunerea lui de a mă întovărăşi în Spania ca o propunere făcută în apă şi căzută în baltă. În curând însă îl zării pe piaţa teatrului, aşezat la o masă dinaintea unei frumoase cafenele şi bând un grog[1] fierbinte. El mă aştepta

[1] Băutură specific englezească, făcută din apă fierbinte, zahăr, lămâie şi alcool.

în costumul său de turist, costum demn de însemnat prin mulţimea buzunarelor şi prin mărimea bumbilor.

Cum mă zări, englezul îmi dete un *gud morning*[1] şi mă strânse de mână cu o amicie care îmi sclinti degetele.

— Unde mergem mai întâi? îl întrebai.

— La Tuluza, ca să vizităm vestitul Capitol.

— Şi de la Tuluza?

— La Nima, ca să vedem ruinele romane.

— Şi în sfârşit?

— La Marsilia, ca să ne îmbarcăm pentru Spania.

— Foarte bine; însă nu socoţi c-ar fi mai simplu, fiindcă ne găsim pe marginea Spaniei, să intrăm îndată pe pământul ei?

— Cu adevărat ar fi mult mai simplu; dar nu-mi place să fac ca toată lumea. Iată planul ce propun: de la Marsilia mergem de vizităm toată coasta Spaniei: Barcelona, Valencia, Cartagena, Malaga etc., până la Gibraltar. De aici ne îndreptăm spre Cadix, şi de la Cadix începem adevăratul nostru voiaj în Spania, vizitând: Sevilia, Cordova şi Grenada. Pe urmă ajungem la Madrid, unde ne oprim câtă vreme ne-a plăcea, până a ne întoarce în Franţa. Acest plan îl socot mai nimerit; însă dacă voieşti ca să trecem îndată munţii Pirinei, eu sunt gata să te urmez ori pe unde vei merge.

— Planul d-tale este prea bun şi îmi place, cu atât mai mult că eu am obicei a călători fără marş-rută hotărâtă de înainte, ci numai după îndemnurile fanteziei mele. Haideţi dar pe la Marsilia, şi să ne fie călătoria fericită!

— *Ol rait*[2] răspunde tovarăşul meu. Şi amândoi veseli, sprinteni ca nişte şcolari în vacanţă, ne ducem la biroul malpostei, ne suim în trăsură şi plecăm din Baiona pe la 11 ore.

Caii pornesc ca nişte zmei, pavelele răsună sub copitele lor, şi în curând ambele oraşe Baiona şi Saint-Esprit, despărţite prin râul Adur, rămân în urma noastră cu fortificările lor pline de tunuri.

---

[1] Buna dimineaţa (engl.: good morning).

[2] Bine (engl.: all right).

Dintre toate modurile de călătorit, cel mai plăcut şi mai comod este fără îndoială malposta; şi dintre toate voiajurile din Europa, unul din cele mai frumoase este voiajul de la Baiona la Tuluza, în departamentul numit Bas-Pirinei.

Malposta nu primeşte decât doi călători, fiind menită a duce corespondenţele cu cea mai mare repejune; ea face tot drumul în fuga cailor, zi şi noapte, fără a se opri nicăieri mai mult de cinci minute. Călătorii trebuie dar să se îngrijească a lua cu ei provizii, căci altminteri ar fi expuşi a rămânea nemâncaţi şi nebăuţi de 24 ore întregi, împrejurare critică, ce este foarte vătămătoare entuziasmului.

Şoseaua trece de-a lungul munţilor Pirinei, în mijlocul unui şir necurmat de grădini frumoase, de livezi îmbelşugate şi de câmpii răcorite prin râurile Adur şi Gava. Ori încotro se îndreaptă ochiul, întâlneşte privelişti romantice, casteluri noi şi elegante, parcuri pline de o veselă verdeaţă, în vreme ce fundul orizontului este cuprins de minunata panoramă a Pirineilor. Adaugă pe lângă aceste o climă plăcută, un cer limpede şi albastru, o şosea curată, o trăsură comodă înhămată cu cinci zmei voinici şi o inimă voioasă de călător. Ce poate dori un om mai mult pentru ca să fie mulţumit şi să uite toate necazurile vieţii?

Tovarăşul meu părea pătruns de o adâncă mulţumire sufletească şi începuse a cânta o arie englezească foarte originală, deşi puţin armonioasă. Caii, speriaţi, se vede, de acel cântec, alergau cât ce puteau; roţile zburau pe pietrişul luciu al şoselei; clopoţeii aninaţi de gurile hamurilor zuruiau vesel; postaşul pocnea din bici necontenit şi glumea cu toate nevestele ce întâlnea pe drum; copacii de pe marginea soşelei fugeau în urma noastră ca o armie pusă în risipă; iar noi, lungiţi pe perinele trăsurii, fumam cu plăcere şi priveam prin fumul albastru al ţigaretelor câmpiile şi munţii care păreau că se învârteau împrejurul nostru.

După puţină tăcere, tovarăşul meu şi eu ne uitarăm mai cu luare-aminte unul la altul, cu gând de a face o cunoştinţă mai de

aproape şi, după un examen desăvârşit de vro cinci minute, rămânând mulţumiţi de fizionomiile noastre, începurăm a grăi:

— Minunat început de călătorie! Nici cald, nici frig, nici colb, nici glod. Cum e mai bine.

— Cu adevărat; şi pe lângă aceste avantajuri, adaugă că trecem prin una din cele mai frumoase părţi ale Franţei, sub un cer limpede şi albastru care se întinde deasupra noastră ca o boltă de smarald.

— Eşti poet, domnul meu?

— Câteodată... când vreau să uit lumea; dar d-ta ?

— Şi eu cânt din vreme în vreme, însă nu din liră, ci din trâmbiţă.

— Plăcut instrument!

— Îţi place?

— Foarte mult... de departe.

— Te cred. Ştii pentru ce am învăţat a suna din trâmbiţă?

— Pentru ca să alungi *splinul*[1], poate?

— Ai ghicit. Sunt acum doi ani de când mă apucase această boală grozavă, care aduce pe om încet-încet la desperare

şi îl face să dorească a scăpa de viaţă prin orice chip. Splinul îmi abătuse sufletul. Îmi întunecase mintea, îmi adusese dezgust de toate plăcerile lumii şi, într-un cuvânt, mă împinsese chiar pe marginea mormântului, căci hotărâsem a mă împuşca.

— Şi cum ţi-ai schimbat hotărârea?

— în minutul în care era să mă trimit pe ceea lume; când era să trag cocoşul pistolului îndreptat spre fruntea mea, am auzit deodată o trâmbiţă sunând o bucată jalnică din opera Lucia a lui Donizetti; însă într-un chip astfel de ciudat, încât m-a umflat râsul ca pe un nebun şi mi-a răcorit splinul.

— Şi drept recunoştinţă pentru acest instrument care ţi-a scăpat viaţa, ai hotărât să te faci trompetaş?

[1] Splinul, boala urâtului de care englezii pătimesc mult în ţara lor [V. A.]

— Dar; şi de atunci îmbuc trâmbiţe şi rup urechile celor ce mă ascultă, de câte ori vine de mă cearcă urâtul.

— Cred că nu-i avea nevoie să faci muzică cât vom fi împreună.

Englezul începu a râde şi îmi făgădui că m-a scuti de acea plăcere în toată vremea cât vom călători amândoi. Eu îl încredinţai asemene din parte-mi că nu-i voi citi nici o poezie, şi astfel ne făcurăm cei mai buni amici din lume. După încheierea acestui tratat intre noi, aprinserăm două ţigări rumene de Havana, care ne făcură să gândim fireşte la ciubucul turcesc şi, prin urmare, la voiajurile în Orient.

— Fost-ai în Asia? mă întrebă englezul.

— Am fost cu un compatriot al d-tale, sir Dicson.

— Dicson? doctorul Dicson.

— Dar; un tânăr foarte plăcut, adevărat gentlman, nalt, purtând ochelari.

— Ochelari de aur?

— Întocmai; îl cunoşti?

— Cunosc o persoană asemene precum zici, dar se numeşte Covlei... Nu-i el.

— Acest Dicson era mare amator de cafea turcească şi cunoştea toate cafenelele cele mai vestite de pe Bosfor, atât din partea Europei, cât şi de pe malurile Asiei; însă îmi mărturisea că nimeni în lume nu ştia să facă cafea mai bună decât dervişul Abdalah-Osman, pe care îl întâlnise el în drumul ce duce la Brusa. Dicson făgăduise dervişului să-i trimită o pereche de metanii de calembec, drept mulţumire pentru minunatul felegean de cafea ce gustase la el; dar nu găsise încă nici un prilej ca să-şi împlinească făgăduinţa. Aflând în sfârşit că eu era să mă pornesc de la Constantinopol ca să merg la Brusa, îmi încredinţă perechea de metanii şi mă rugă ca să o dau din parte-i lui Abdalah-Osman, dacă l-aş întâlni cumva în călătoria mea.

— Şi l-ai găsit?

— L-am găsit.

— Cum, unde şi când?

— La anul 1845, între Ghemlic şi Brusa, în Asia. Plecasem din Constantinopol pe un vapor turcesc, cu gând de a merge să vizitez Brusa, vechea capitală a Imperiului Otoman, vestită prin numărul minarelelor ce se înalţă din sânul ei ca lăncile unei armii de uriaşi, precum şi prin frumoasele materii de mătase lucrate în fabricile sale. Debarcând la Ghemlic, sat mic de pe malul asiatic al Mării de Marmara, tovarăşii mei şi eu ne suirăm pe cai şi luarăm drumul Brusei.

Cărarea ce duce la acest oraş, bătută de copitele cailor şi ale cămilelor, trece peste câmpii şi colnice acoperite cu o iarbă sălbatică şi mirositoare, şi călătorul este expus, în vreme de şase ore, la razele arzătoare ale unui soare de foc, ce îl coace chiar ca pe un ou în pielea lui.

Feţele noastre se roşiseră ca nişte rodii coapte şi ni se părea că aveam fiecare câte un boţ de iască în gât. Setea ne muncea fără milă şi ne silea să răcnim turceşte: *aman*! când din norocire sosirăm la mijloc de cale, pe malul unui mic pârâu. Câţiva paltini mari şi frunzoşi formau un verde oazis chiar lângă cărare şi împrăştiau o umbră drăgălaşă împrejurul lor. Îţi poţi închipui bucuria noastră!

Ne coborâm îndată de pe cai şi dăm năvală la izvor; dar pân-a nu apuca a bea, un bătrân ce sta culcat sub copaci aleargă spre noi şi ne opreşte de a face o asemene nebunie, căci, osteniţi şi înfierbântaţi cum ne găseam de pe drum, ne-am fi îmbolnăvit pe loc de înghiţeam cât de puţină apă rece. El ne sfătuieşte să ne odihnim mai întâi vro cinci minute la umbră şi ne pofteşte pe nişte rogojini curate care îi serveau lui de pat.

Bunătatea întipărită pe faţa acestui om ne îndeamnă a primi invitarea lui, şi dar, fără întârziere, ne şi lungim sub paltini, aşteptând cu nerăbdare învoirea lui, pentru ca să sorbim dintr-o duşcă pârâul întreg. Fiecare secundă ne pare un an, fiecare minut, un secol! În sfârşit cinci minute se împlinesc!… Săltăm în picioare

cu ochii ţintiţi spre izvor; dar iată că bătrânul derviş ni se înfăţişează cu o cutie de rahatlocum şi cu o tabla de pahare cu apă.

Evalah! Işalah! Maşalah!... Într-o clipală cutia şi paharele sunt deşarte, setea noastră stinsă, şi mulţumirea noastră cu atât mai mare că bătrânul ne aduce îndată pe o altă tabla mai mică câteva felegene de cafea; dar ce cafea! o minune de cafea, plăcută, parfumată, demnă de un sultan! Fiecare picătură cuprindea o comoară de mulţumiri necunoscute; credeam că sorbeam raiul lui Mohamed topit în felegeanuri.

Numai un singur om pe lume era în stare să facă asemene cafea, şi acel om trebuia să fie Abdalah-Osman de care îmi vorbise Dicson la Constantinopol. Adresându-mă deci la dervişul bătrân, îl întrebai:

— Nu eşti d-ta Abdalah-Osman?

— *Benim*[1], răspunse dervişul.

— Cunoşti pe Dicson-Bei?

— *Eve*[2].

— Dacă eşti Abdalah-Osman şi cunoşti pe Dicson-Bei, iată o pereche de metanii de calembec ce m-a însărcinat amicul nostru ca să ţi le aduc, ca un suvenir pentru minunata cafea ce a băut la d-ta. Zicând acestea, am dat metaniile bătrânului Abdalah-Osman; iar el îşi dezmierdă barba cu o adâncă uimire şi îmi făcu trei temenele, în vreme ce încălecam pentru ca să-mi urmez drumul la Brusa.

Englezul meu mă asculta cu mare luare-aminte şi, deodată, lovind tare cu pumnul în trăsură, făcu jurământ ca să meargă la anul viitor în Asia şi să se oprească la jumătate cale a Brusei, pentru ca să guste cafeaua vestită a lui Abdalah-Osman. Nu ştiu de mai există încă acel pustnic cuvios, care de mai mulţi ani acum vieţuia singur pe malul unui pârâu necunoscut din Asia şi care

[1] Eu sunt *(turc.)*.
[2] Da *(turc.)*.

avea de mulţumire a da tuturor călătorilor rahatlocum, apă proaspătă şi cafea gratis; dar ce ştiu de sigur este că, dacă el nu s-a dus încă să-şi primească răsplata cuvenită în raiul lui Mohamed, negreşit are să facă cunoştinţă cu englezul meu la anul viitor.

În vreme ce istoriseam această anecdotă, soarele se cobora spre apus într-un ocean de flăcări, şi razele lui străbăteau ca nişte săgeţi de aur printre frunzele copacilor. Munţii Pirinei se înveleau treptat cu o mantie roşietică, iar vârfurile lor, acoperite de omăt, păreau încununate cu diademuri strălucitoare. Umbrele se luptau cu lumina şi se ridicau pe poalele dealurilor; cerul limpede şi transparent se întindea deasupra noastră ca un văl subţire şi albăstriu, prin care se zărea, ca prin vis, lucirea argintie a câtorva stele. Un singur nor, ce avea forma unui vultur uriaş, se îndrepta spre culmea munţilor şi părea că zbura către cuibul său, ascuns în naltele stânci ale Pirineilor. Era acum momentul tainic când toată natura se pregăteşte pentru odihna nopţii; ora în care sufletul se pătrunde de o dulce melancolie şi se înalţă pe plaiurile cereşti de merge să se închine lui Dumnezeu.

Englezul meu scoase dintr-un buzunar un fes roş împestriţat cu felurite cusături şi, acoperindu-şi capul, se înfundă în colţul caleştii, unde începu curând a horăi. Eu însă, care cu greu pot să adorm la drum, căzui pe gânduri şi, în dulcele leagăn al malpostei, mă repezii până la Moldova.

Îmi revăzui ţara, familia, amicii cu o duioasă bătaie de inimă şi, supus farmecului acelei dulci reverii, mă simţii rătăcind în lumea drăgălaşă a suvenirelor... Însă un hop al trăsurii mă trezi din acel vis frumos lângă tovarăşul meu de drum, ce avea un aer de mandarin chinezesc sub fesul ţuguiat ce îi cădea pe nas.

Acum umbrele nopţii acoperiseră pământul, şi copacii se zăreau ca fantasme din altă lume ce se alungau pe câmpi, până ce se pierdeau în întunericul depărtării. Mii de stele străluceau pe bolta cerească; unele cădeau de-a lungul cerului, lăsând o urmă argintie după dânsele; altele se oglindeau în apa Adurului; altele păreau

că lunecă ca nişte mari brilianturi pe omătul din vârfurile Pirineilor.

Tot era în lume tainic şi adânc-pătrunzător; iar în tăcerea cumplită a naturii, în nemişcarea obiectelor ce ne înconjurau, repejunea malpostei semăna îndoită, tropotul cailor şi sunetul zurgălăilor aveau ceva fantastic. Fanarele trăsurii aruncau înaintea lor, pe şosea, o pată lungă de lumină, în care caii se zăreau călcând în picioare umbrele lor ce se încolăceau sub dânşii ca nişte balauri negri.

Îmi închipuiam că mă aflam în împărăţia fantasmelor, răpit de carul unui geniu de noapte şi urmărit de hârâitul grozav al unor balauri nevăzuţi. Însă luna se ridică încet pe marginea orizontului, şi, la gingaşa sa lumină, fantasmagoria pieri într-o clipă. Umbrele fioroase se făcură nevăzute, balaurii intrară în pământ, şi cruntul lor hârâit se prefăcu în nevinovatul horăit al englezului ce dormea cât şapte la spatele mele.

De-ar putea cineva să stenografieze toate gândurile care trec prin mintea omului într-o noapte frumoasă de călătorie, ar produce volume întregi de idei înalte şi de prostii. Spre zori de ziuă, somnul veni să-mi închidă ochii. Adormii ca un fericit, pentru ca să visez pe Alexandru Macedon jucând parola cu Papură-vodă. A doua zi mă trezii în Tuluza.

CUPRINS

III

TULUZA, NIMA, MARSILIA

E un spectacol foarte curios pentru un călător de a asista la deşteptarea unui oraş şi de a-l surprinde în toaletă de noapte.

Cum începe ziua a se ivi, oraşul începe a bui de nişte sunete surde şi depărtate, care încet-încet se tot măresc ca fluxul mării. Ici-colea, se arată câte un om de-abia deşteptat din somn şi care trece repede şi dispare ca o stahie în umbra deasă a străzilor. Unde

şi unde câte o fereastră sau câte o uşă de magazie descoperă forme omeneşti învelite în halaturi şi încoronate cu scufii de noapte; iar cu cât lumina creşte, străzile se umplu de suflete ca un mare furnicar.

Toate casele dau drumul afară unui număr de locuitori care se răspândesc prin oraş şi, lucru demn de însemnat! deodată, ca şi când ar fi ieşind din pământ, se înaintează din toate părţile mulţime de vite, de căruţe şi de oameni încărcaţi cu provizii. Atunci vuietul se preface în zgomot; mii de glasuri, mii de răcnete se ridică în văzduh, unindu-se cu tropotul cailor şi cu durduitul carelor pe paveaua oraşului. Unii strigă marfa ce au de vândut, alţii se sfădesc pentru preţ şi toţi delaolaltă ascuţesc glasurile lor; iar mai ales dacă în acel vălmăşag vine de se adauge şi răgetul măgarilor încărcaţi cu panere pline de legume; dacă în vremea acestui concert asurzitor se întâmplă să treacă pe uliţe un regiment de soldaţi conduşi de sunetul darabanelor, apoi nu-ţi rămâne alta de făcut decât să-ţi astupi urechile şi să împungi de fugă în lume.

De la ferestrele otelului în care mă oprisem şi care se află pe piaţa Capitolului, am asistat la un asemene spectacol. Acea piaţă mare, din pustie ce era când sosirăm în Tuluza, se acoperi în curând cu sute de panere pline de provizii şi cu o poporaţie întreagă de precupeţi veniţi de la ţară. Un ocean de verdeţuri se întindea sub ochii noştri, şi grămezi nalte de ouă se ridicau în mai multe punturi ale pieţei, ca nişte stânci de marmură albă; dar peste două ore, ouă şi verdeţuri, păsări şi poame, într-un cuvânt, toate acele provizii se făcură nevăzute, căci sute de servitoare şi de bucătari se aruncaseră asupra lor ca un nor de lăcuste pe un lan de grâu verde.

Englezul meu privea această scenă cu o nespusă melancolie omenească! Cea dintâi grijă a omului, cea mai neapărată nevoie a acestei fiinţe, ce se crede de neam îngeresc, este a se îndopa ca oricare alt dobitoc. Stomacul este tiranul omenirii!

Eu făceam alt soi de observări mult mai puţin filozofice, dar totuşi întristătoare. Privind mărimea pieţei şi regula care prezida

la vânzarea proviziilor zilnice ale oraşului, îmi aduceam aminte de medeanul glodos al Sfântului Spiridon din Iaşi, unde, când vezi carnea zvârlită pe tărăbi şi poamele ascunse într-un nor negru de muşte, îţi vine să te hotărăşti a muri de foame!

Vestitul Capitol al Tuluzei nu răspunde nicidecum la ideea ce naşte numele lui, căci, departe de a avea vro asemănare cu monumentele romane, el este un simplu palat ca toate palaturile moderne şi serveşte de curte judecătorească. În sânul său gâgâieşte claia vorbareţă a avocaţilor, de dimineaţă şi pân-în seară. Avocaţii din Capitolul Tuluzei ţin locul gâştelor care au scăpat Capitolul Romei.

Tuluza e un oraş destul de mare şi frumos, aşezat pe malul Garonei. Numele acestui râu este foarte cunoscut în Franţa, căci locuitorii de pe malurile lui au reputaţia de a fi palavragii. *Gascon* sau copil al Garonei însemnează fanfaron. Cu toate acestea, Garona e un râu măreţ şi are destulă apă pentru ca să-şi poată spăla copiii de asemene pată.

În alergarea noastră prin oraş, dăm fără veste de o alee largă de copaci, care este locul favorit de primblare al tuluzenilor. În capătul ei, asistăm la ridicarea statuii lui Paul Riket, plănuitorul canalului de Langedoque, ce uneşte Oceanul cu Marea Mediterană. Ferice de acei care, într-o ţară ca Franţa, câştigă recunoştinţa naţiei; numele lor este înscris pe marmură şi pe bronz, ca un titlu de glorie pentru patria lor. Când oare românii vor îndeplini datoria lor de a ridica statui acelor eroi care, prin faptele lor măreţe, au adus strălucire neamului românesc?

Plecăm din Tuluza pe la amiază, şi a doua zi, la 6 ore dimineaţa, sosim buni teferi la Montpellier, de unde, făr-a pierde vreme, ne îndreptăm spre Nima cu drumul de fier, trecând pe la Arlu şi Boquer, două oraşe vestite în Franţa, cel întâi prin frumuseţea femeilor şi cel al doilea prin frumuseţea iarmaroacelor.

Nima a fost în timpul domnirii romanilor în Galia un oraş mare, frumos şi împodobit cu o mulţime de monumente ce îi meritaseră

falnicul nume de a doua Romă. Patru secole întregi Nima a înflorit sub ocrotirea împăraţilor: Cezar August, Agripa, Caius şi Lucius Cezar, Traian şi Adrian; dar numeroasele năvăliri de barbari, în al V-lea secol, şi luptele crâncene cu vandalii şi cu vizigoţii, precum şi chiar cu maurii, care biruiseră Spania, au despoiat-o de toate averile sale.

Un şir de crai barbari, precum: Enric, Alaric, Almaric, Teodoric, Hilderic, veniţi de la miazăzi, şi alţii veniţi despre miazănoapte, precum: Zama, Ambiza, Abderam, Iusif, Amozoz etc., au căzut asupra ei ca un cârd de lupi flămânzi şi au ruinat-o de tot.

E un lucru surprinzător cum s-au mai putut păstra ruinele ce se văd în ziua de astăzi şi care servesc de martori ai mărimii, ai puterii şi ai geniului romanilor. Priveliştea acelor gigantice rămăşiţe ale unei civilizaţii pierdute umple sufletul de o adâncă admirare şi îl face a se închina dinaintea măreţei umbre a trecutului.

Mare popor a fost acela care a lăsat în urmă-i asemene mari şi glorioase monumente!... Şi în ochii mei el are un prestigiu mult mai ademenitor, căci se numea poporul roman. Cât de puternici au fost părinţii! cât de căzuţi sunt coborâtorii lor!

De-o durere fără margini al meu suflet e pătruns
Când gândesc ce-am fost odată şi-n ce stare am ajuns!

Monumente uriaşe! martori de-un măreţ trecut!
Plâng, jelesc cu-amărăciune a românilor cădere,

Însă sufletu-mi e mândru la a voastră revedere,
Când măsor eu înălţimea de la care am căzut!

Dintre toate monumentele romane din Nima cele mai demne de însemnat sunt:

Arenele. — Amfiteatrul rotund, lucrat în piatră săpată, şi care servea pentru spectacole publice. El putea să cuprindă în sânul său 40.000 de privitori şi este cel mai bine păstrat dintre toate Colizeele vechi.

Casa cvadrată. — Templu ornat cu coloane elegante şi cu săpături minunate; o capodoperă de arhitectură antică.

Turnul Magnus, Templul Dianei, Băile Romane. — Cel dintâi, aşezat pe culmea unui deal ce domneşte asupra oraşului, iară celelalte două, aflătoare în capătul grădinii publice. Toate merită de a veni cineva cât de departe spre a le vizita.

Săvârşind vizitarea oraşului Nima, ne suim iară în vagoanele drumului-de-fier şi, după o călătorie de 6 ore prin câmpiile Provenţiei, sosim noaptea la Marsilia şi tragem la otelul „Coloniilor".

Marsilia este portul cel mai însemnat al Franţei şi chiar al doilea oraş după Paris. Câteva străzi ale sale, şi mai cu seamă acea numită Canebiera, sunt demne de a figura în capitală. Marsiliezii se fălesc atât de mult de oraşul lor, că zic: „Dacă Parisul ar avea o Canebieră, ar fi o mică Marsilie". Adevărul este că, dacă Parisul ar avea portul Marsiliei, ar fi cel întâi oraş din lume, sub toate privirile.

Oricât de pompoasă este pretenţia marsiliezilor, trebuie să mărturisim că oraşul lor este frumos, însufleţit şi foarte vesel. Miile de corăbii ce intră şi ies din porturile lui îi dau o mişcare comercială din cele mai importante şi îi aduc o poporaţie de treacăt foarte curioasă. Călătorul ce se primblă pe cheiurile portului şi în străzi apropiate de mare întâlneşte tipuri de tot soiul, costumuri din toate ţările şi aude răsunând la urechile sale toate limbile de pe faţa pământului.

În Marsilia are cineva prilej şi de-a face avere prin comerţ, şi de a o cheltui în petreceri, căci el poate găsi în sânul ei toate înlesnirile unei vieţuiri de lux şi de plăcere. Primblările sunt frumoase, mai cu seamă acea numită Prado, care se întinde până la malul mării, trecând prin un şir de grădini şi de case de vară foarte plăcute. Teatrele sunt bune; cafenelele ornate după modelul celor din Paris, şi magaziile pline de marfă pariziană.

Cât pentru mine, primblarea mea favorită era pe marginea portului, unde mergeam în toate zilele de priveam, ore întregi,

formele diverse ale corăbiilor şi lucrul marinarilor ce încărcau sau descărcau mărfuri. Fiecare din ele înfăţişa închipuirii mele ţărmurile de unde venise şi mă făcea să visez la acele locuri necunoscute mie. Lângă un vas din India se înălţau catargurile unei corvete americane; aproape de un vapor englez se legăna o corabie spaniolească; mai departe flutura pavilionul norvegian, lângă pavilionul român: şi toate la un loc alcătuiau un soi de hartă geografică ce îmi atrăgea privirile cu o putere magnetică şi îmi insufla tainice dorinţe de a urma zborul lor pe valurile mării. Mai cu seamă o mare corabie franceză, nouă, sprintenă şi cochetă ca o sirenă, îmi fermeca minţile prin forma ei uşoară şi elegantă. Ea era gata a pleca la Ceilan, raiul Indiei!... La Ceilan!... Mă mir, zău, cum de mă aflu încă în Europa!

Planul nostru era de a vizita toată coasta Spaniei şi de a ne îmbarca pe unul din vapoarele ce fac voiajul între Marsilia şi Lisabona, trecând pe la Barcelona, Valencia, Almeria, Alicanta, Malaga şi Gibraltar; dar fiindcă nu se afla nici unul din acele vapoare în port, nevoind a pierde vro 15 zile, aşteptând în Marsilia, ne hotărârăm a pleca de-a dreptul la Gibraltar, pe vaporul englez „Livorno“, comandat de căpitanul Campbel.

Aşa, la 23 septembrie, amicul meu şi eu, sprinteni, veseli şi cu pălării de Panama pe urechi, luarăm o barcă care ne duse la vapor prin un dedal de corăbii. Acest vas era încărcat cu poloboace de pucioasă şi cu balerci de rachiu, două materiale aprinzătoare, care, de-ar fi luat foc în mijlocul mării, am fi ars într-o clipală şi ne-am fi stins de pe faţa pământului! Din această cauză, vro două familii spaniole, ce erau să plece cu noi, rămaseră la Marsilia, preferând a aştepta alt vapor mai sigur.

— Ce hotărăşti? mă întrebă englezul meu, când ne suirăm pe „Livorno“. Mergem cu vaporul acesta?

— Mergem; de-a lua foc corabia, nu vom avea lipsă de apă.

— Care vrea să zică, de-om scăpa de foc, nu vom scăpa de apă. Foarte bine; hai, într-un noroc.

— Hai, căci norocul ţine cu cei nebuni.

Pe la 6 ore după amiază, căpitanul se suie pe puntea de lângă hornul maşinii şi începe a da ordin de plecare, îndată marinarii trag ancora; maşina se pune în mişcare, şi cârmaciul se aşează la roata cârmei. Căpitanul Campbel strigă *ol rait*! şi corabia, supusă puterii aburilor, lunecă pe nesimţite între celelalte vase grămădite în port; ea ajunge în curând la gura portului, fortificată cu două cetăţi pline de tunuri, iese şi se îndreaptă spre orizontul nemărginit, lăsând în urmă-i o lungă coloană de fum negru.

Adio, Franţă iubită!... Mă depărtez de tine şi D-zeu ştie de te-oi mai vedea, căci maşina vaporului poate să se spargă de vro stâncă ascunsă sub valuri; căci pucioasa şi spirtul pot să ieie foc... şi, oricum s-ar întâmpla, marea stă gata să ne înghită. Dar, într-un noroc! fie ce-a fi!... A revedere! Franţă frumoasă şi multiubită!

CUPRINS

IV

PE MARE

De multe ori am călătorit pe mare şi de câte ori m-am depărtat de marginea pământului am simţit în inima mea deşteptându-se un dor fierbinte de familie şi de patrie. În cele dintâi momente ale plecării, mă cuprinde o jale adâncă ce îmi aduce descurajare în suflet şi o presimţire dureroasă ce mă face a crede că nu voi mai vedea ţărmurile şi fiinţele iubite mie, dar în curând vântul răcoritor al mării, legănarea molatică a corăbiei şi întinderea orizontului îmi schimbă şirul ideilor şi îmi insuflă o mulţumire nespusă. Atunci îmi pare că mă prefac într-o nouă fiinţă, că toate puterile-mi sufleteşti se măresc şi că mă aflu în adevăratul element al naturii mele.

Nemărginirile cerului şi ale mării între care mă găsesc dau aripi închipuirii mele şi o îndeamnă să se rătăcească în spaţiile lor. Atunci, ca o pasăre voioasă, ea se înalţă în seninul cerului, zboară

peste hotarele orizontului, se cufundă în noianul mărilor şi cearcă a descoperi în depărtare plaiuri necunoscute şi a pătrunde tainele ascunse în sânul valurilor.

Rare mulţumiri în lume pot fi de măsura acelei nepreţuite mulţumiri ce gust la începutul călătoriilor pe mare, când mă simt aruncat afară din calea obişnuită a vieţii!

Vaporul se înaintează cu repejune spre apus şi în urmă-i ţărmurile Franţei, oraşul Marsilia şi castelul de If, ce se ridică pe o înălţime aproape de el, par a se cufunda treptat în mare. Nu se mai zăreşte în fundul orizontului decât un nor lung şi îngust, care se face nevăzut. Soarele se culcă ca o bombă înflăcărată, ce ar cădea şi s-ar stinge în valuri; razele lui lunecă pe faţa apei şi se retrag, lăsând lumea în stăpânirea nopţii. În curând stelele se arată ca o ninsoare de diamanturi, şi marea, pierdută în întuneric, ia o privire îngrozitoare.

Mii de gânduri mă împresoară în timpul amurgului, când natura-ntreagă se acoperă cu o haină fantastică; mii de visuri vin de mă îngână cu-ale lor poetice ademeniri, şi, printre gânduri şi printre visuri, ţara mea se arată mie ca o mamă iubitoare ce mă cheamă la sânul ei.

O! ţară iubită, o! raiul meu drag,
Oriunde voi merge, prin lume pribeag,
De scumpa-ţi icoană eu sunt însoţit,
De glasul tău dulce sunt gingaş uimit.

Mă primblu singur pe podul vaporului, cumpănindu-mi pasurile după legănarea lui şi petrecând în minte-mi toate scenele interesante ale vieţii mele de călător: scene vesele din Franţa, scene poetice din Italia, scene pitoreşti din Orient, care alcătuiesc albumul suvenirelor mele. Şi acea primblare singuratică s-ar prelungi poate pân-în zori, dacă glasul lui sir Angel, tovarăşul meu de drum, nu m-ar deştepta din vis.

Mă cobor în salon, unde căpitanul mă aşteaptă cu un vas de punci înflăcărat pe masă.

— Vină lângă mine, îmi zice sir Campbel; vină, domnul meu, să bem împreună în fericirea voiajului nostru. Domnul Angel mi-a istorisit cum aţi făcut cunoştinţă bând apă sărată... Eu doresc să legăm cunoştinţă bând punci.

— Acest chip de a face cunoştinţă este mult mai plăcut decât celălalt, domnule căpitan, şi vreau să-ţi probez că ştiu a-l preţui. Zicând acestea, mă pun pe un scaun lângă căpitanul, care, înarmat cu o lingură de argint, aţâţă para romului cu un talent de om foarte ispitit în asemine îndeletnicire. Angel se aşează în faţă cu mine şi aruncă din vreme în vreme galeşe căutături asupra băuturii ce se pregăteşte.

— Ştiţi — ne întreabă el — care ar fi cea mai minunată şi mai măreaţă privelişte din lume?

— Care?

— Priveliştea oceanului întreg schimbat într-un vas nemărginit de punci înflăcărat.

— Cu adevărat! răspunde Campbel. Ideea d-tale îmi aduce aminte de serbarea unei nunţi din India, în oraşul Singapur. Lordul E..., care este avut cât şapte milionari, se însurase cu fata unui nabab şi, în noaptea nunţii lui, el prefăcuse toate bazinurile din grădina palatului său în vase de punci. Cine n-a văzut acea luminaţie fantastică, n-a văzut nimică! Toţi locuitorii din Singapur au închinat în noaptea aceea pentru fericirea tinerilor căsătoriţi, şi nici unul nu s-a putut întoarce acasă teafăr.

— Îmi aduc şi eu aminte de o luminaţie fantastică în soiul acelei de care vorbeşti, domnule căpitan. Am văzut-o în Italia, pe vârful munţilor Apenini; însă asta-i o istorie lungă, şi punciul d-tale nu ne iartă de a pierde vremea în povestiri.

— Din contra; punciul se îmbunătăţeşte prin farmecul conversaţiei. Spune dar istoria d-tale, domnule, căci nouă, marinarilor, nimic nu ne face mai mare plăcere decât povestirea întâmplărilor de călătorii, începe, şi vă promit că voi povesti şi eu o întâmplare foarte comică ce a avut o mare înrâurire asupra vieţii mele şi a fost chiar cauza ce m-a îndemnat a îmbrăţişa cariera de marinar.

— Iată dar că încep:

MUNTELE DE FOC

CUPRINS

Într-amurgul unei frumoase zile de vară din anul 1839, amicii mei C... N, N... D[1] şi eu coboram încet munţii Apenini care despart Toscana de văile Lombardiei. Un vânt uşor se ridicase, şi plăcuta lui dezmierdare ne trezea din apatia în care ne cufundase căldura nesuferită a atmosferei. Toate simţurile noastre se învioşeau sub înrâurirea acelui vânt răcoritor. Natura ni se părea mai veselă, seninul cerului mai limpede, cântările păsărilor mai dulci! Părea că ni se ridicase de pe ochi un văl întunecos şi de pe inimă o greutate apăsătoare. Într-un cuvânt, apusul soarelui ne făcu să gustăm una din acele tainice mulţumiri ale sufletului, atât de puternice la vârstă de 19 ani, încât mintea pluteşte în mii de visuri aurite şi închipuirea se exaltă până a crede că aude cete de îngeri serbând sfârşitul zilei pe harpe de aur.

În curând am ajuns la satul Petra-Mala, ce se găseşte între Giogo, muntele cel mai nalt al lanţului de Apenini ce petrecusem, şi Filigare, hotarele Toscanei. Când am intrat în sat, noaptea căzuse şi stelele sclipeau vesel pe bolta cerească.

Veturinul nostru, adică stăpânul şi totodată vizitiul trăsurii cu care plecasem de la Florenţa, ne duse la cea mai bună locantă; iar proprietarul acesteia, sinior Antonio, ne primi cu toată ceremonia măgulitoare care aţâţă şi măreşte galantomia călătorilor. Complimentele şi titlurile de *alteţă* cu care ne stropi el, când ne-am pogorât din trăsură, ne înduplecară cu totul în favorul lui; iar când, după o plecată închinăciune, el ne luă de subsuori ca să ne suie la rândul întâi, atunci sinior Antonio câştigă toată încrederea şi toată simpatia noastră, două nobile sentimente de care el făcu abuz, încărcându-ne gros la socoteală a doua zi! Noi am plătit fără a-i face vro observare cât de mică, fiindcă fusesem trataţi de alteţă, dar ne-am decis de atunci a ne pogorî singuri din trăsură

[1] C.N., N.D. sunt: Costache Negri şi Nicolae Docan.

şi a ne sui scările locantelor fără ajutor, căci mai aveam încă de întâlnit mulţi siniori Antonio în drumul nostru până la Moldova.

La masă, locantierul ne vorbi despre un vulcan ce s-ar fi aflând în apropierea satului şi pe care locuitorii din Petra-Mala îl numeau Monte di Fo (Munte de Foc). Ne-am hotărât îndată de a-l vizita, şi sinior Antonio, gata la poruncile noastre, ne-a şi găsit pe la vecinii lui trei zmei cu urechile lungi, înşeuaţi şi înfrâuaţi, precum se cuvenea la nişte alteţe.

Ne suirăm călare fără întârziere, şi caravana noastră se porni la pas, cârmuită fiind de sinior Antonio şi urmărită de vro doi copilaşi din sat, care, ţipând şi sărind cu picioarele goale pe pietrele străzilor, zădărau zmeii noştri cu vergi subţiri; însă aceştia, făr'a-i băga în seamă, îşi urmau drumul foarte liniştiţi, întocmai ca nişte filozofi ce ar fi trecând cu fruntea senină printre necazurile lumii!

Cărarea ce duce la Muntele de Foc şerpuieşte printre stânci fărâmate şi pe maluri de râpi adânci; şi fiindcă străinii s-ar putea primejdui pe jos, locuitorii din Petra-Mala şi mai ales sinior Antonio au pentru trebuinţa călătorilor locomotive sigure, ce se numesc măgari în limba veche şi asini în cea nouă. Acest animal este trebuitor locuitorilor de munte ca şi cămila arabilor. Blând, supus la glasul stăpânului, el îl duce în spinare pe vârfurile cele mai nalte ale stâncilor, pe gurile celor mai adânci prăpăstii, fără a-l pune vreodată în pericol. Răbdarea lui nemărginită, caracterul său flegmatic şi cumpănirea pasurilor sale sunt calităţi cunoscute şi care ar face din el o fiinţă perfectă, dacă el nu s-ar abate câteodată la un nărav omenesc, la îndărătnicie! Cu toate acestea, însă, marele poet al vechimii, Homer, l-a comparat cu Aiax, unul din cei mai viteji eroi ai poemului *Iliadei*, şi Delille, poetul francez care a tradus pe Virgiliu şi pe Milton, a făcut portretul măgarului în versuri foarte măgulitoare, zicând printre altele că:

„Il sert de Bucéphale a la beauté peureuse!“ [1]

---

[1] „Serveşte de Bucefal frumuseţii temătoare!“ *(fr.)*

Câţi oameni trec pe faţa pământului făr-a merita de a fi asemănaţi cu Aiax şi cu Bucefal!

Cu cât ne depărtam de sat, greutăţile drumului se înmulţeau, însă bucefalii noştri îşi cumpăneau mersul cu un tact vrednic de laudă; la fiecare pas ei pipăiau drumul cu copitele, făr-a se îngriji de pietrele care fugeau sub picioarele lor şi care se duceau de-a dura în fundul prăpăstiilor. În zadar sinior Antonio îi îndemna cu glasul, şi copiii din urmă cu vergile!... ei dau numai din urechi, iar din pas nu ieşeau! În fine, după o cale acrobatică prin tot soiul de rătăcănii, ne-am găsit deodată lângă vulcan.

Acest Munte de Foc este unul din fenomenele cele mai curioase ale naturii! Pe o suprafaţă de trei stânjeni cvadraţi ard mii de limbi de foc ce seamănă a ieşi din pământ, pe mii de ţevi subţiri; şi, lucru de însemnat! acele pări nu se ridică mai mult decât de o palmă şi au toate însuşirile parei acestui punci, care arde acum dinaintea noastră, colorul şi chiar parfumul ei; astfel, încât de ar sta cineva împotriva vântului şi ar răsufla duhoarea acelui foc, în curând s-ar îmbăta.

Ne puserăm cu toţii împrejurul acestui vulcan; ne aprinserăm ţigaretele la para lui, şi unul din noi începu a grăi cu sinior Antonio:

— Ce crezi d-ta de focul acesta, siniore ?

— Eu? răspunse Antonio, cred ceea ce zic bătrânii din Petra-Mala.

—Şi ce zic ei?

— Că Muntele de Foc trebuie să fie vro răsuflătură a iadului.

La cuvântul de iad, sinior Antonio îşi făcu cruce.

— Foarte bine; dar ce dovadă aveţi că iadul se află tocmai sub munţii Apeninilor?

— Probe avem multe: 1^0 că pe la miezul nopţii se aud pe-aici glasuri de cucuveici şi gemete grozave, care par că ies din fundul pământului; 2-lea, că *padre Bertolomo* şi-a ars barba şi sprâncenele chiar aici unde şedem noi.

— Care padre Bertolomo?... Ce i s-a întâmplat?

— El este un călugăr capuţin de la Verona, care, ca şi d-voastră, nu credea că Muntele de Foc este hornul iadului, ci din contra socotea că ar fi cuprinzând comori nesfârşite... Într-o noapte, iată-l că vine singur aici şi, aţâţat de demonul lăcomiei, se apucă de săpat. Sapă el, sapă mereu de cu seară şi până pe la miezul nopţii; iar Satan îl lasă de se munceşte până ce face o groapă adâncă cât un stat de om. Atunci Duhul-răului dă drumul focului din iad, şi sărmanul padre Bertolomo se vede deodată cuprins de pară! Strigă, se zbuciumă, cearcă să iasă... în zadar! Focul îl învăluieşte din toate părţile şi îi arde şi hainele, şi barba, şi sprâncenele. Din norocire, un călător, trecând pe acolo, aude răcnetele capuţinului, aleargă şi îl scapă, căci altminteri Satan îl prefăcea în friptură pentru ospăţul dracilor.

Zicând acestea, sinior Antonio îşi mai făcu o cruce, iar copilaşii aşezaţi pe lângă el ziseră cu spaimă: Santa Maria!

— Dacă voieşti numaidecât, sinior Antonio, să dai în seama lui Satan pârlirea lui padre Bertolomo... fie! spune-mi însă, de mult s-a ivit acest foc pe munte ?

— Ivirea lui se ţine de o întâmplare ce mi-a istorisit bunul meu, care şi el o ştia de la bunul său, Dumnezeu să le ierte păcatele!

— Amin!

Sinior Antonio tuşi de trei ori, îşi drese glasul şi ne spuse următoarea legendă. În vreme ce para vulcanului răspândea lumini fantastice pe vârfurile stâncilor de pe-mprejur.

— Pe când Veneţia se bucura de avuţiile şi de libertatea sa, Petro Foscari era unul din cei mai nobili şi mai însemnaţi patricieni din Lombardo-Veneţia. Veniturile sale de milionar, poziţia şi numele lui îl puneau în cea întâi linie din societăţile aristocratice; dar pe cât soarta îl înzestrase cu tot ce poate contribui la fericirea unui om, pe atâta natura îl tratase fără milă, dându-i o figură urâcioasă, doi ochi mici care pătrundeau cu răutate, nişte buze vinete şi subţiri, ce semănau vopsite cu venin, şi o pieliţă zbârcită ce bătea în două flori, în galben şi în verde.

Această nedreptate a naturii avu o fatală înrâurire asupra contelui Foscari. Toate plăcerile lumii erau amărâte pentru dânsul prin ideea sluţeniei sale. Nu avea, sărmanul! nici un minut de linişte, căci, oriunde mergea, i se părea că aude în vorbele altora aluzii crude asupra nenorocirii sale. Dacă intra într-un salon şi da cu ochii de vro oglindă, ideile sale se tulburau; el îşi închipuia că stăpânul casei ar fi aşezat înadins oglinda în locul acela, pentru ca să-i aducă aminte de asemănarea lui cu un strigoi rătăcit printre cei vii. Dacă vreo damă zâmbea tocmai când el se apropia de dânsa, Petro îşi muşca buzele de mânie şi ţintea asupra nenorocitei dame o căutătură grozavă ce o înfiora; iar dacă împingea păcatul pe un bărbat să-i zică măcar un cuvânt cât de puţin atingător, atunci stiletul său căuta îndată răzbunare în vărsare de sânge.

Toţi se fereau de el ca de un ciumat; toţi se dau în lături când îl vedeau; convorbirile se întrerupeau; veseliile se stingeau. Apropierea înfricoşatului Bravo din Veneţia nu producea un efect atât de respingător, precum ivirea contelui Foscari!

El însemna toate scenele tăcute ce se petreceau împrejurul lui, şi mizantropia sa creştea în proporţie cu ura ce insufla el societăţii veneţiene. Într-un cuvânt, nenorocitul conte ajunsese a se urî chiar pe sineşi şi a fi nesuferit nu numai străinilor, dar chiar lui însuşi.

Într-o zi, contele Foscari zări la o primblare de gondole, în Canalul de Judeca, pe fata ducăi Orloni, ce sosise numai de trei zile de la Neapoli, şi frumuseţea ei îl înnebuni. Din minutul acela el o iubi ca pe o madonă! o iubi mai mult încă... ca pe un chip frumos! el, care şi-ar fi dat toate comorile, toată nobleţea, toată strălucirea numelui său pentru un chip frumos! Din minutul acela el simţi un nou şir de suferinţe necunoscute lui până atunci: sperarea înşelătoare şi gelozia crudă! însă, ca un om ce pân-în ora de pe urmă tot se măguleşte că va scăpa de moarte, contele uita ades nenorocirea lui şi se lăsa a fi ademenit de cele mai drăgălaşe năluciri, căci era veşnic îngânat de glasul sufletului său, ce îi vorbea de Letiţia, fiica ducăi.

Cum se întinseră umbrele nopţii pe canalurile Veneţiei, contele Foscari se sui într-o gondolă şi se duse sub ferestrele palatului Letiţiei. Nefericitul! Îşi pusese în gând să dea o serenadă tinerei ducese şi să-i răpească sufletul prin farmecul glasului său, căci am uitat a vă spune, domnilor, ridicolul cel mai mare al bietului conte. El se credea a fi muzic desăvârşit şi îşi închipuia că are un glas îngeresc, când, dimpotrivă, avea un glas de motan răguşit.

Apucând dar o mandolină în mâini şi ridicându-şi ochii spre balconul Letiţiei, unde se zărea o umbră, el începu a miorlăi o barcarolă veneţiană foarte cunoscută pe atunci în Veneţia:

Marea-i lină
Ca zâmbirea-ti
Şi senină.
Ca privirea-ti
Vină, vină
Fără frică
Să te primbl-în luntrea mică ş.c.l.

Nu sfârşi bine versul de pe urmă al barcarolei, şi pe balcon se ivi o altă umbră mai mare, care, plecându-se pe canal, împreună finalul cântecului cu un hohot de râs răsunător!... B Mandolina căzu din mâinile contelui, glasul i se tăie pe loc, şi el rămase ca un om trăsnit de fulger, în vreme ce umbrele amândouă din balcon se făcură nevăzute.

— Amalteo! Amalteo! strigă deodată contele, ameninţând balconul deşert cu stiletul său; Amalteo! râs-ai tu de mine, dar te-oi face eu să plângi amar!

Rostind această ameninţare în turbarea ce-l cuprinsese, nenorocitul conte pică obosit pe perinele gondolei şi se depărtă de acel loc, făcând şi desfăcând o sută de planuri de răzbunare asupra lui Amalteo. Cine era însă acest Amalteo?

Amalteo Peroni se trăgea din una din cele mai mari familii din Neapoli; tânăr, frumos, elegant şi bogat, el venise de vro două luni în Veneţia şi se făcuse favoritul tuturor damelor prin delicate-

ţea purtării sale, prin gustul distins ce prezida la toate faptele lui şi prin o gingăşie copilărească, de care era întipărită natura sa delicată. El era iubit de multe patriciene, pe cât nobile pe atât frumoase, dar mai cu seamă era iubit de fata ducăi Orloni, care îl cunoscuse la Neapoli.

Asemene Amalteo admira multe frumuseţi veneţiene, dar mai cu deosebire el adora pe Letiţia, căci Letiţia le întrecea pe toate cu minunile îngereştii sale figuri şi cu încântările spiritului său. Toţi străinii îi priveau pe amândoi cu o mulţumire adevărată şi îi admirau, aşteptând ziua nunţii lor ce era să se facă în curând. Contele Foscari singur le purta pizmă şi căuta mijloace de a dărâma fericirea lor!

A doua zi după scena balconului, el se duse la palatul ducăi Orloni şi, suind scările cu repejune, se găsi deodată faţă-n faţă cu Letiţia, în cel întâi salon. La vederea lui, tânăra copilă îngălbeni, tremurând de spaimă; iar contele Foscari, pierzându-şi minţile, se aruncă în genunchi dinaintea ei, cu mâinile întinse spre dânsa.

— Letiţio, Letiţio, îi zise, ia stiletul şi mă ucide, căci fără tine viaţa-i o pedeapsă nesuferită... Toate chinurile iadului le simt în sufletul meu de când te iubesc, căci te iubesc cu desperare, cu gelozie, cu nebunie...

Cum declama însă aceste cuvinte deşănţate, o mână străină se înaintă pe deasupra lui şi îi puse în faţă o oglindă mică.

Contele se văzu într-însa cu tot ridicolul poziţiei sale, îşi întoarse iute capul şi zări pe Amalteo! Înfuriat la vederea rivalului său, el răcni ca un tigru rănit şi se izbi crunt asupra lui. Tânărul căzu jos, străpuns de stiletul contelui, iar contele, din ziua aceea, se făcu nevăzut din Veneţia.

Un an după această întâmplare, pe locul unde arde acum focul ce vedeţi aici chiar, erau aşezaţi vro doisprezece hoţi înarmaţi din cap pân-în picioare. Toţi stau grămădiţi împrejurul căpitanului lor, Marco Brojio, care de o bucată de vreme împrăştia spaimă în toată partea aceasta a munţilor Apenini şi în văile îmbelşugate ale Lombardiei.

Nu era pe atunci vorbă în toată Italia decât despre sumeţiile şi cruzimile lui Marco Brojio. Unii ziceau că el era nalt cât un brad de munte, că avea braţe groase de uriaş şi o barbă neagră ce îi acoperea obrazul întreg; alţii spuneau că el era mic de stat, cu ochi de veveriţă, cu buzele subţiri şi galbene, cu părul roş ca para focului. Iar deşi opiniile asupra acestui hoţ vestit erau deosebite, nime nu-i pomenea numele fără a-şi face cruce!

În noaptea ajunului de Crăciun, Marco Brojio, precum am spus, sta lungit cu tovarăşii lui pe iarba verde ce acoperea locul din care acum ies limbi de foc. Nori negri se întinseseră pe ceruri, aducând groază şi împrăştiind o întunecime cumplită în lume; tunetul vuia din vreme în vreme în partea munţilor despre Giogo; iar fulgerele se alungau pe faţa norilor ca nişte săgeţi înflăcărate şi acopereau codrii, munţii, prăpăstiile cu o lumină fantastică.

O mare furtună se pregătea!... Dar Marco Brojio părea că nici însemna ameninţările cerului. El răspundea la tot tunetul prin un răcnet îngrozitor şi deşerta câte o cupă de vin de Monte-Fiasconi în onorul fiecărui fulger. Fizionomia sa lua o expresie mai diavolească, cu cât furtuna lua o întindere mai mare; şi cu cât vântul vâjâia mai fioros, cu atât glasul hoţului răsuna mai puternic prin munţi, cântând aşa:

„Varsă-n cupa mea de aur
Acest vin ce desfătează
Şi m-aprinde, mă turbează,
Precum sângele pe taur!

Varsă, varsă tot aice,
Şi când eu destul voi zice,
Pe-al meu cap trăsnetul pice!

Beţi, voinici! până la moarte!
Şi-n ceas vesel de plăcere,
Să uităm orice durere,
Orice chin al relei soarte!

Beţi, copii, toţi după mine,
Şi-nchinaţi cupele pline
L-a fulgerelor lumine!

Cerul tună şi răstună,
Munţii urlă, Satan râde;
Iadul acum se deschide
Şi cu noi cântă-mpreună!

Vântul geme, vâjâieşte,
Lumea-ntreagă se-ngrozeşte,
Inima-mi saltă şi creşte!

Tremure-se tot în lume
Cât va fierbe sânge-n mine!
Facă-şi cruce şi să-nchine
Cel ce-aude de-al meu nume!

Eu sunt Brojio...“ s.c.l.

Cântecul hoţului fu întrerupt prin sosirea grabnică a unui om învelit într-o manta neagră şi care, oprindu-se dinaintea lui Marco Brojio, îi zise:

— Sinior căpitane! tovarăşii care sunt rânduiţi la pândă pe drumul despre Jiogo au oprit o caretă înhămată cu şase cai.

— Şi în caretă nu era nimeni ? întrebă Brojio.

— Ba se găseau înlăuntru un cavaler şi o damă.

— Şi unde sunt ?

— Iată că-i aduc tovarăşii dinaintea exelenţei voastre. La noi, în Italia (adăugă sinior Antonio), titlul de *exelenţă* se dă fără osebire la toţi acei care au mijloace de a plăti asemene titluri. Aici, oricare om bine îmbrăcat are drept la numire de exelenţă, şi, mai ales pentru mine, tot călătorul care trage la locanta mea. Îl socotesc de alteţă... Dar să ne întoarcem la Marco Brojio.

În curând se auzi în apropiere un vuiet de mai multe pasuri şi de arme, şi şase hoţi se iviră ca nişte fantasme din întuneric,

aducând în faţa căpitanului pe nenorociţii care căzuseră în mâinile lor. Un fulger atunci lumină cerul, şi Marco Brojio cunoscu pe Amalteo Peroni şi pe frumoasa Letiţia.

Hoţul sări ca un leu pe picioare, ţinti asupra tinerilor ochii săi prefăcuţi în două limbi de foc şi se porni deodată la un râs spasmodic, care îi zbuciuma tot trupul şi da figurii lui o expresie de fiară sălbatică. Amalteo şi Letiţia se ţineau strânşi unul de altul, cuprinşi de groază şi de cumplite presimţiri.

— Ha! strigă în sfârşit Brojio, cu un glas de altă lume; Satan v-a adus în ghearele mele!... Momentul răzbunării a sosit pentru mine!

Şi iar îl apucă acel râs nebunesc atât de grozav, încât hohotele sale, răsunând prin codrii munţilor, înfiora chiar pe tovarăşii lui.

— Amalteo Peroni! zise hoţul turbat, îţi aduci aminte de o noapte la Veneţia, când, de pe balconul Letiţiei Orloni, ai îndrăznit a răspunde cu un râs batjocoritor la o serenadă ce se da tinerei ducese?

Amalteo Peroni! Îţi aduci aminte de oglinda ce ai îndrăznit a pune sub ochii contelui Petro Foscari, când el sta în genunchi dinaintea Letiţiei Orloni?

Atunci ai primit o dreaptă răsplătire, spălând cu sângele obrăznicia ta; dar se vede că moartea n-a voit atunci de tine; se vede că soarta îţi păstra alte chinuri, un sfârşit mai aspru, de vreme ce te-a adus iarăşi în faţa mea!

— Dar cine eşti tu? întrebă Amalteo tulburat.

— Cine sunt eu?... Eu sunt contele Petro Foscari!... Eu, căpitanul hoţilor cu care vieţuiesc acum sub numele de Marco Brojio; eu, care mi-am părăsit familia, poziţia şi patria, pentru ca să mă răzbun asupra oamenilor ce m-au adus în desperare... Ştii tu, Amalteo, ce te aşteaptă? Nu socoti că vreau să-ţi ridic viaţa, nu!...Vreau să te fac a suferi toate muncile iadului, privind pe Letiţia ta jertfită hoţilor ce râd acum de tine, fără milă, precum ai râs tu de mine.

— Ticălosule! strigă Amalteo. Cine din voi a pune mâna pe Letiţia, îl întind mort la picioarele ei.

— Ucide-mă dar pe mine mai întâi, dacă poţi!... răspunse contele Foscari, repezindu-se ca să răpească pe Letiţia din braţele lui Amalteo; dar nu apucă a face un pas şi căzu trăsnit de un fulger ceresc! Tot muntele se cutremură!... şi de atunci se aprinse pe locul acesta focul ce vedeţi.

Astfel se mântui ţara de un hoţ care nu visa decât omoruri; aşa scăpară Amalteo şi Letiţia de prigonirile contelui Foscari. De aceea şi credem noi, locuitorii din Petra-Mala, că locul unde a fost fulgerat Marco Brojio şi din care ies acum mii de limbi de foc nu poate fi alta decât o răsuflătură a iadului!

Sfârşind această anecdotă, închin un păhărel de punci căpitanului Campbel, ce mă ascultase cu mare luare-aminte, şi adaug: Punciul d-tale e de minune! însă un lucru îi lipseşte pentru ca să fie perfect.

— Care lucru? întrebă Campbel.

— Povestirea întâmplării comice care a fost cauza că te-ai făcut marinar.

— Dacă doriţi a o cunoaşte... eu sunt gata a vă o spune, mai ales că nici nu avem altceva de făcut mai interesant în astă seară. Marea-i lină; vaporul merge bine; punciul e fierbinte. Ol rait!... Iată ce mi s-a întâmplat cu vro douăzeci de ani mai înainte.

CUPRINS

CEL ÎNTÂI PAS ÎN LUME

Aveam 19 ani când ieşii din Universitatea de la Oxford, unde petrecusem multe nopţi visând plăcerile lumii şi descriind în versuri înfocate nesăţioasele dorinţe ce mă munceau. Eram, precum ştiţi, domnilor, la acea vârstă de năluciri aurite şi de prezumţie fără margini, vârstă în care omul, încă necopt, este expus la o sută şi o mie de întâmplări de tot soiul, triste sau vesele, poetice sau ridicole.

Iar de sunteţi curioşi a avea o idee de persoana mea la acea epocă… închipuiţi-vă un butuc uscat, înfipt pe alţi doi butuci cioturoşi, ce purtau prin contrabandă numire de picioare: adăugaţi de o parte şi de alta ale trupului două braţe lungi, care se legănau şi bălăbăneau în toate părţile; puneţi pe umerii lui un lucru rotund sub nume de cap, cu părul lins pe tâmple, cu urechile stacojii şi cu plete în floarea morcovului degerat… şi astfel veţi avea portretul daghereotip al căpitanului Campbel, ce are acum plăcere de a călători cu d-voastră. De atunci m-am schimbat mult… dar atunci mai aveam şi nenorocirea de a fi nepotul unui moş, care prin slăbiciunea lui de rudă pregăti o crudă lovire amor-propriului meu.

El era cel mai bun şi cel mai onorabil om din lume, dar avea un defect grozav! Mă iubea cu o aşa de mare orbire, încât mă socotea un geniu ca lord Byron şi frumos ca un Adonis. La orice cuvânt rosteam, moşul meu cădea în admirare nemărginită şi mă încredinţa că numele meu era menit a face epocă în secolul acesta; el mai adăuga că toate inimile femeieşti din Englitera, precum şi de pe continent aveau a se înflăcăra şi a se topi după mine.

Într-o dimineaţă, iubitul meu moş intră în apartamentul meu cu un aer misterios.

— Campbel! îmi zise el, bucură-te! Ai făcut fără ştire o conchetă!…

— Cum?… întrebai plin de mirare şi de mândrie.

— Ai aprins sufletul frumoasei ledi V.

— Ce zici? Ledi V. nu m-a văzut niciodată.

— Dacă nu te-a văzut cu ochii capului, te-a văzut cu ochii sufletului! zise bătrânul cu o zâmbire triumfală.

— Nu te înţeleg bine, iubitul meu moş.

— Vreau să zic că a citit minunatele produceri ale geniului tău, şi acum ea visează cu dragoste la autorul lor.

— Bine, dragul meu unchişor, de unde şi până unde poeziile mele au ajuns în mâinile frumoasei ledi V. ?

— Eu i le-am dat!

— Dacă-i aşa… spune-mi, te rog, cum ai aflat că ea mă iubeşte?

— Nu vreau să-ţi spun alta decât să te găteşti ca să mergem deseară în adunarea ce ledi V. a hotărât înadins să dea astăzi, pentru ca să aibă prilej de a face cunoştinţa ta.

Zicând acestea, moşul meu ieşi de la mine, aruncându-mi o căutătură expresivă, care voia să zică: O! scumpul meu Campbel! ai să întreci şi pe Lovelas[1], şi pe Don Juan, şi pe toţi cei mai vestiţi biruitori de inimi femeieşti! Nu am nevoie să vă descriu simţirile diverse ce se deşteptară în mine la o veste atât de interesantă; voi spune numai că, prin un efect comic al mândriei ce mă cuprinsese, sprâncenele mi se ridicaseră de două degete, capul mi se plecă înapoi pe spate şi, în această poziţie maiestoasă, toţi ceilalţi oameni mi se păreau pitici.

— De vreme ce sunt iubit de o ledi atât de nobilă şi frumoasă (îmi ziceam cu mulţumire), se înţelege că sunt demn de a fi iubit; şi dacă sunt demn de a insufla aşa pasiune, se înţelege că negreşit am multe şi mari merite personale!

În adevăr, ledi V. avea pentru mine, pân-a nu mă cunoaşte, o admirare ce s-ar fi putut lesne schimba într-un amor înflăcărat. Romantismul vărsat cu îmbelşugare în versurile mele şi, mai ales, laudele ce-i făcuse moşul meu de persoana mea exaltaseră închipuirea sa. Ea îmi adresa în taină cele mai drăgălaşe visuri ale sufletului său, căci sufletul ei mă împodobise cu toate darurile cereşti. Pentru ledi V., eu trebuia să fiu o fiinţă fragedă, cu părul aurit, cu ochii albaştri ca cerul Italiei, cu faţa palidă şi melancolică, şi zău! nu sunt sigur că nu i-am apărut câteodată sub forma unui înger înaripat şi zburând pin văzduh cu o liră de aur în mână.

Amorul e un zugrav ce are mania să facă portreturi mincinoase.

Ledi V. fusese măritată, la vrâstă de 16 ani, cu un om care putea să-i fie tată şi care o nenorocise, cât au trăit, prin caracterul său aspru şi nemulţumitor. Ea încă nu se îndulcise de fericirile lumii, şi inima sa, însetată de dragoste, era ca o floare lipsită de căldura soarelui...

---

[1] Lovelace, erou al romanului epistolar Clarisse Harlowe de Samuel Richardson (1689-1761).

Această figură de retorică e veche, domnilor, de când retorica... dar ceea ce-i mai adevărat şi decât dânsa este că ledi V. era de o minunată frumuseţe şi că, deşi au trecut 20 de ani de atunci, totuşi îmi aduc aminte de ea cu o dulce bătaie de inimă. Domnilor!... cine vrea să închine cu mine în sănătatea frumoasei ledi V.?

Zicând aceste, căpitanul Campbel ridică păhărelul său de punci şi, salutându-ne după moda englezească, îl deşartă şi apoi urmează aşa cu povestirea:

Cum veni seara, mă îmbrăcai cu haine noi, după cum se purtau pe atunci. Îmi pusei un frac cu cozile lungi până la călcâie; pantaloni strâmţi şi scurţi până la glezne! jiletcă galbenă cu flori late, cusute pe ea; guler crohmolit şi vârtos, care îmi gâdila urechile; şi, ascunzându-mi mâinile într-o pereche de mănuşi verzi, mă pornii cu moşul meu spre otelul ledii V.

Până atunci nu fusesem niciodată în adunări mari, şi măcar că moşul se extazia dinaintea toaletei mele, eram tulburat fără voie. Mulţumirea şi sperarea măgulitoare ce simţeam, gândind că aveam a mă înfăţişa unei persoane care mă iubea, erau amestecate cu o presimţire neînţeleasă, ce amorţea săltările bucuriei mele; şi ideea de a mă găsi într-o societate numeroasă, compusă de cele mai elegante dame din Londra şi din cei mai faşionabili[1] gentelmeni, îmi cauza o sfială foarte nesuferită. Nu ştiam cum trebuia să mă prezent stăpânei casei şi ce să-i zic când m-a recomanda moşul meu.

Prin urmare, îmi închipuii un dialog între ledi V. şi mine şi alcătuii în minte-mi o sută de întrebări şi de răspunsuri nimerite, încât, sosind la otelul acestei dame, suii scările cu hotărâre de a-i rosti fraza următoare: Ladi! de mult căutam prilej de a avea norocire şi onor a fi recomandat unei persoane atât de distinse, ale cărei înalte simţiri se unesc cu o frumuseţe rară şi poetică,

[1] Elegant, monden (engl.: fashionable).

pentru ca să compuie un înger rătăcit pe faţa pământului spre fericirea omenirii!...

Acest compliment de colegian era menit, după socotinţa mea, să producă un efect minunat, căci, la vârsta de 19 ani, noi credem că meritul unui compliment stă în lungimea lui.

Când se deschiseră uşile salonului, mă apucă un soi de ameţeală, care mă făcu să rămân înfipt pe prag. Salonul era plin de lumină, de flori, de cordele, de diamanturi, de zâmbete fermecătoare şi de figuri vesele şi plăcute, care cu toate înotau în acel fluid magnetic ce pluteşte în atmosfera unui bal. Ledi V. se găsea în fund pe o canapea de stofă argintie; trebuia dar să trec prin tot salonul, pentru ca să mă apropii de ea şi să-i fiu prezentat. Atunci simţii toate încheieturile mele slăbind, ca şi când m-ar fi pătruns o scânteie electrică; aş fi iubit mai bine să trec printre gloanţele a două armii duşmane decât prin mijlocul grupelor de dame şi de cavaleri împrăştiate în dreapta şi în stânga.

Nimic nu este mai greu pentru un tânăr de 19 ani decât de a se prezenta bine într-un salon şi a înainta cu un pas sigur, fără a da motive de observări ironice persoanelor străine. Dacă se întâmplă să fie neîndrăzneţ, amar de el!... ii pierdut. Uimirea lui se face într-o clipă subiectul favorit de luare în râs al tuturor celor ce n-au decât un spirit râzător. Închipuiţi-vă dar în ce poziţie falsă mă găseam eu: semănam cu un lup într-o claie de zăvozi.

Moşul meu mă luă de mână, mă trase după el de-a lungul salonului şi, adresându-se ledii V., mă prezentă el după toate formele uzitate. Frumoasa ledi V. se îngălbeni, auzind numele meu, şi îmi zise cu glas tremurător:

— Sir Campbel, sunt prea fericită de a primi în adunarea mea un tânăr poet de un talent aşa de frumos ca al d-tale.

La aceste cuvinte mă tulburai cu totul; salonul începu a se învârti împrejurul meu şi îmi aduc aminte că rămăsei cu trupul plecat înainte, cu ochii ţintiţi pe parchet şi mormorăsind din buze câteva cuvinte din complimentul ce pregătisem. „Ledi! simţirile

trupeşti şi frumuseţea înaltă... care m-au făcut... să doresc de multă vreme... pentru fericirea omenirii... de a mă înfăţişa... alcătuiesc un înger...“

Nu putui zice mai departe, căci sângele mi se suise în cap şi îmi ţiuiau urechile grozav. Moşul meu mă trase de cozile fracului şi îmi şopti ca să-mi ridic capul. Tocmai atunci ledi V. se cam plecase înainte pentru ca să dea nişte ordine unui lacheu ce adusese o tabla cu limonadă. Când vrui să urmez sfatul moşului meu, lovii cu nasul în fruntea frumoasei ledi V., şi o lovii astfel de tare, încât sărmana femeie căzu pe canapea, jumătate ameţită.

Această tristă întâmplare adună îndată pe toţi lângă ledi V. şi mă făcu să salt înapoi cu înfiorare, ca un om ce, din greşeală, ar fi împins pe altul într-o prăpastie. Din nenorocire, lacheul cu tablaua de limonadă se găsea tocmai din dosul meu, şi mişcarea mea îl lovi peste mâini. Paharele atunci începură a juca polca, a sări în sus, a se răsturna zângănind, şi multe din ele se vărsară pe rochiile damelor!

Era să nebunesc!... din toate părţile se ridicau ţipete şi plouau ocări asupră-mi; damele nu ştiau cum vor şterge petele de limonadă de pe toaletele lor şi se uitau la mine cu ochi de pantere furioase, cavalerii păreau gata să se arunce ca să mă sfâşie; moşul meu, sărmanul! alerga de la unii la alţii, cerând iertare pentru greşeala mea, şi numai ledi V. semăna pătrunsă de milă pentru poziţia mea atât de critică!

Cât pentru mine, turbat de ruşine, mă aruncai ca un nebun printre dame şi cavaleri împingând pe toţi, călcându-i pe picioare făr-a mai cere pardon, mă trântii cu desperare pe un jilţ, în colţul salonului, dar răsării îndată cu înfiorare, căci simţisem ceva plesnind pe jilţ şi dând un sunet jalnic.

Ghiciţi, domnilor, ce era?... Bucăţile zdrobite ale unei ghitare, pe care mă trântisem fără a o zări. Nenorocitul instrument sta acum lăţit ca o turtă, cu toate strunele sale rupte!

Dacă aţi văzut vreodată un chip de idiot, vă puteţi imagina aerul dobitocit ce se tipări pe faţa mea la acea privelişte. Toate simţirile, toate ideile mă părăsiseră; mă prefăcui în statuie.

Salonul vuia de hohote aţâţate prin luarea în râs a adunării.

— Iată un poet plin de melodie! zicea un tânăr gentelmen, arătându-mă la dame.

— Însă el pare a fi foarte desperat, adăuga altul, căci a rupt strunele lirei sale.

— Şi chiar lira sa a zdrobit-o sub picioare! Damele râdeau de leşinau, iar eu, păcătosul! primeam în tăcere acele trăsnete pe capul meu, căci mă credeam bun de spânzurătoare. Bietul moşul meu, roş ca o sfeclă şi ştergându-şi fruntea, sta deoparte, cufundat într-o posomorâtă meditare. Numai nobila ledi V. nu râdea, ci căuta să potolească împroşcarea acelor sarcasme; însă neputând reuşi prin rugăminte, ea se apropie de mine, mă luă de mână şi zise cavalerilor: Domnilor! iau pe sir Campbel sub protecţia mea!

Îmi venea să mă arunc în genunchi dinaintea ei, dar ea mă opri prin o căutătură rece, care îmi îngheţă inima. Nu voi uita niciodată acea căutătură, în care era scrisă soarta mea! Ea îmi arătă o prefacere cumplită în simţirile frumoasei ledi. Sărmana!... Îşi pierduse, într-o clipă, toate nălucirile cele mai încântătoare asupra mea, şi acum poate că se ruşina de slăbiciunea ce avusese pentru un colegian ridicol.

Moşul meu, înţelegând acea schimbare în ideile ei, făcea toate chipurile ca să redobândesc favorul ce pierdusem; şi, când liniştea se restatornici în salon, el căută în mai multe rânduri să aducă vorba asupra poeziei, sperând că poate voi fi rugat de a rosti versuri de ale mele, dar în zadar! Societatea grăia despre cea de pe urmă operă a lui Rossini.

— Apropo, strigă moşul meu, cunoaşteţi romanţa cea mai nouă a lui Auber[1]?

---

[1] Daniel-François Auber (1782—1871), compozitor francez.

— Care? întrebară damele.

— O romanţă foarte frumoasă, răspunse bătrânul, şi foarte sentimentală. Nepotul meu o cântă prea bine, şi dacă voiţi s-o ascultaţi...

La această propunere, damele şi cavalerii căutară unii la alţii cu un aer ironic şi, voind negreşit să mai aibă motiv de râs, mă rugară ca să binevoiesc a-i încânta prin glasul meu. Eu blestemam în mine ideea moşului meu, dar n-avui ce mă face, căci o damă mă luă de mână ca pe un copil şi mă duse la piano, făgăduindu-mi să mă acompanieze chiar însăşi.

După multe bătăi de inimă, mă hotărâi să încep şi deschisei o gură largă pentru ca să atac notele în plin. O! prigonire a soartei!... O! fatalitate grozavă!... Tocmai atunci o muscă rătăcită se speria de sunetul clavirului şi, năvălind chiorâş în gură-mi, se opri bâzâind în gât!

Vă las să gândiţi râsul adunării, desperarea moşului meu şi dispreţul scris în ochii ledii V. Iar eu, domnilor, cuprins de nebunie, mă aruncai cu capul gol afară din salon. Câtă vreme am alergat pe uliţele Londrei şi pe malurile Tamizei, nu ştiu; dar, când se făcu ziuă, mă trezii pe podul unei corăbii ce pleca la India!... Astfel am început călătoriile mele pe mare, şi de atunci n-am mai văzut nici pe moşul meu, nici pe frumoasa ledi V.

Cine ştie care ar fi fost soarta mea pe lume dacă nasul meu n-ar fi făcut carambol cu fruntea unei dame elegante; dacă nu vărsam o tabla cu pahare de limonadă pe toaletele unei adunări întregi; dacă nu turteam un instrument menit a împreuna cântece de amor şi dacă o muscă chioară nu şi-ar fi ales loc de scăpare în gâtul meu!... De nu mi s-ar fi întâmplat toate aceste catastrofe, poate ca nu aş fi ajuns căpitan al vaporului ce comandez şi n-aş avea acum plăcere de a vă umplea paharele cu mâna mea... Dar frumoasa ledi V. unde să fie acum?... Oriunde s-ar găsi, în lumea aceasta sau în ceea lume, domnilor, beau încă o dată în suvenirul ei!

* * *

Povestirea nenorocirilor căpitanului Campbel ne făcu mult să râdem, şi convorbirea noastră, aţâţată prin plăcuta înrâurire a punciului, se prelungi până la două ore după miezul nopţii. Cu toate acestea, a doua zi, noi eram pe podul vaporului la răsăritul soarelui, răsuflând aerul învietor al dimineţii şi privind în dreapta noastră malurile Spaniei. Marea limpede şi albastră se întindea până la poalele munţilor ce se înşiră de-a lungul orizontului, de la marginea Franţei şi până la hotarele Portugaliei. Ea oglindea seninul cerului, şi iluzia era atât de mare, încât ni se părea că pluteam între două ceruri.

În călătoriile pe mare, unde pasurile omului sunt mărginite în lungimea podului corăbiei, unde ochii lui nu întâlnesc de jur împrejur decât întinderea pustie a valurilor; unde toată viaţa e concentrată pe nişte scânduri plutitoare şi numai prin ele este despărţită de prăpastia îngrozitoare a mării... acolo cea mai mică întâmplare este interesantă şi atrage luare-aminte. Răsăritul voios al soarelui, corăbiile ce se zăresc trecând în depărtare cu pânzele lor albind în lumină, lucrul marinarilor acăţaţi pe funiile catargurilor, jocul peştilor în faţa apei, sosirea unei păsăruici rătăcite ce se opreşte puţin pe vârful catargului, cântă drăgălaş şi apoi se face nevăzută în văzduh... toate aceste incidenturi dobândesc o mare importanţă în ochii călătorului, căci ele rup monotonia zilelor. Pe mare omul devine un copil, căruia lucrul cel mai neînsemnat produce mirare şi prilejuieşte o nevinovată petrecere. Din această cauză mai toate jurnalele călătorilor pe mare cuprind aceleaşi însemnări, de pildă:

24 sept. — Soarele se ridică măreţ din sânul valurilor şi, razele lui poleind orizontul cu o linie strălucitoare, marea limpede şi albastră pare ca un smarald încadrat într-un inel de aur.

Un vânt răcoritor începe a sufla: întinderea mării se acoperă de lungi şiruri de valuri ce se înaintează asupra corăbiei ca o armie duşmană; dar corabia, însufleţită prin geniul omului, dă năvală printre movilele de apă, se înalţă pe vârfurile lor, se clatină în văzduh şi apoi, lunecând cu repejune, pare a se adânci în fundul prăpăstiilor.

Mişcarea vaporului îmi produse deocamdată un efect displăcut; mă simt puţin ameţit şi de-abia pot să-mi cumpănesc pasul pe pod.

Un arap de la Fez, care călătoreşte cu noi, pătimeşte de *boala mării* şi se vaietă, invocând pe Allah! Mă apropii de el şi îl întreb turceşte: *Chief ioc?...* El se mânie şi îmi întoarce spatele.

Angel râde cu căpitanul Campbel, cercând a juca polca în clătinarea corăbiei, în vreme ce marinarii, acăţaţi pe funiile catargurilor şi legănaţi în văzduh, desfac pânzele.

Spre seară, vântul conteneşte, marea se linişteşte, şi când stelele răsar, ele se prevăd pe faţa apei ca într-o oglindă. Un fenomen foarte curios se produce în întunecimea nopţii: mii de globuri luminoase strălucesc împrejurul vaporului, ieşind din valuri şi dispărând în brazda largă şi spumegată ce lăsăm în urma noastră. Acel fenomen, netălmăcit până acum, se numeşte: *fosforescenţa mării.*

25 sept. — Zi frumoasă; marea albastră; orizont luminos.

Mulţime de corăbii se zăresc în depărtare, unele mergând spre răsărit, altele spre apus; unele având forma de păsări uriaşe cu aripile întinse, altele semănând cu nişte catedrale.

Zărim insula Ivice de-a stânga noastră, şi, pe la 8 ore, trecem între insulele Baleare şi coastele Spaniei, în fata capului San-Martin şi în canalul Balearelor.

Cu cât ne apropiem de capul San-Martin, malurile se arată mai vederat în limpezimea atmosferei. Un lanţ de munţi goi şi arşi de soare închide orizontul de-a dreapta noastră şi se confundă în depărtare cu norii cerului.

Câteva păsărele vin de ne vizitează. Arapul cearcă să prindă una din ele, suindu-se ca o mâţă pe scările de frânghie care spânzură de-a lungul catargurilor; dar, ajungând la jumătatea scării, pierde cumpătul şi rămâne aninat în văzduh, deasupra valurilor, vreo cinci minute. Angel şi căpitanul pun rămăşag că a cădea şi că n-a cădea... dar, în sfârşit, bietul Haji-Ab-el-Rahma-Lahlo îşi adună toate puterile în desperarea sa şi scapă din poziţia primejdioasă în care se găsea. Angel a prăpădit rămăşagul, adică

doua butelci de şampanie, şi ne pofteşte ca să le deşertăm în sănătatea arapului.

26 sept. — Podul corăbiei, spălat cu săpun şi grijit, luceşte ca parchetul ceruit al unui salon; bronzurile şi alămurile de la cutia busolei strălucesc în razele soarelui ca bucăţi de aur.

Mulţime de goelanzi (păsări de mare) zboară pe deasupra valurilor şi deodată se azvârl în ele cu repejune şi apoi ies cu peştişori în pliscuri. Aripile lor mişcate în albastrul mării par ca o spumă argintie.

Vaporul lasă în urmă-i o brazdă verde, iar împrejuru-i plutesc pete albe de spume care seamănă cu vinele marmorelor.

Un curcan bătrân, menit de a fi prefăcut în friptură, iese din cuşcă, şi, pentru ca să scape de foc, se azvârle în apă! Îl vedem plutind pe valuri, şi, după o luptă eroică de câteva minute, sărmanul! cufundându-se în noianul mării, ne amintează trista imagine a lui Leandru. O mare jale cuprinde tot vaporul la o privelişte atât de dramatică! iar mai cu seamă bucătarul nostru rămâne desperat peste măsură!

27 sept. —Pe la 8 ore dimineaţa, o minunată panoramă se înfăţişează ochilor noştri. La lumina aurită a soarelui zărim, în dreapta, ţărmurile Andaluziei, în faţă, stânca măreaţă a Gibraltarului, şi în stânga, munţii Africii, dintre care cel mai înalt se numeşte arăpeşte: *Jvelmussa*[1]. Spectacol maiestuos! Două continente, Europa civilizată şi Africa sălbatică, despărţite prin canalul de Gibraltar, şi două mări, Oceanul şi Mediterana, unite prin acelaşi canal într-o tainică însoţire. Munţii Spaniei şi ai Marocului, formând în fundul orizontului un măreţ amfiteatru, seamănă a fi martorii uriaşi ai acelei însoţiri.

Stânca Gibraltarului ni se arată încinsă cu un brâu de nori trandafirii, în vreme ce creştetul ei alb se scaldă în seninul albastru

---

[1] Munţii Rif-Atlas din Africa, în faţa Gibraltarului.

al cerului, şi poalele sale în albăstrimea valurilor. Ea seamănă, de departe, cu un leu gigantic culcat pe labele sale la picioarele Spaniei.

Peste două ore de o plutire nesimţită, trecem lângă capul Europa, pe care este ridicat un far, şi intrăm în baia Gibraltarului, ce se îndoaie ca un arc, format de munţi arşi de soare şi de capurile Europa şi Cabruta.

Vaporul se înaintează de-a lungul fortificărilor engleze ridicate pe maluri, şi în curând soseşte şi aruncă ancora dinaintea oraşului Gibraltar, în faţă cu târgul Algesiras, ce albeşte dincolo de baie, pe coasta Spaniei.

Ne coborâm într-o barcă şi, trecând prin o mulţime de corăbii venite din toate părţile lumii, sosim la mal şi sărim pe cheiuri, în mijlocul hamalilor lungiţi la soare. Trecem pe sub două porţi de cetate şi intrăm voioşi în oraş, după îndeplinirea formalităţii paşapoartelor.

Întâlnim un mare corp-de-gardie de scoţi, în îmbrăcămintea lor neisprăvită, adică purtând căciuli mari cu pene negre, spenţere roşii, fuste scurte de materie în dungi, ghetre, şi *alta nimică*. Apucăm strada mare a oraşului, ce are cu totul fizionomia oraşelor engleze şi, în fine, sosim la locanta numită *Club house* (clob hauz) pe piaţa *Commercial Square*.

Ferestrele salonului meu se deschideau asupra mării şi asupra ţărmurilor Africii şi, de când sosisem la locantă, nu mă puteam sătura de priveliştea minunată ce se desfăşura în faţa mea.

— La ce gândeşti? mă întrebă Angel.

— Gândesc că Africa e foarte aproape, că Marocul ne întinde braţele şi că mare greşeală am face să trecem alăture făr'a-l băga în seamă.

— *Au!*... vrei să mergem la Maroc?

— Astfel de mult o doresc, că de-ar fi vro barcă gata de plecat, aş purcede chiar astăzi.

— Este un vapor francez care merge la Tanger.

— Când?
— Peste trei ore.
— Hai dar cu el şi vom vizita Gibraltarul la întoarcerea noastră.
— Bucuros; eu merg şi în Hina, dacă vrei.
— Poate să dăm o raită şi pe acolo, mai târziu; dar acum deodată, hai să vedem marocanii de-aproape.
— Ol rait! strigă Angel cu bucurie, sărind ca un copil pin casă. Şi în adevăr, peste puţine ore, ne îmbarcam amândoi pe vaporul francez „Honfleur“, care face călătorii regulate între Gibraltar şi Tanger[1].

CUPRINS

TANGER ŞI MAROC[2]
(1853)

În ziua de l octombrie 1853, amicul meu Angel şi eu, purtând fiecare câte un sac de voiaj în mână, ieşim veseli din otelul englez *Club house*, ce se ridica pe piaţa centrală din oraşul Gibraltar, şi ne coborâm la port. O barcă sprintenă ne duce prin mulţime de corăbii la vaporul francez „Honfleur“, care pleacă în curând, lăsând în urmă-i stânca uriaşă a Gibraltarului, şi se îndreaptă spre ţărmurile Africii. Ieşiţi din golf, intrăm în canalul larg care uneşte marea Mediterană cu Oceanul şi trecem pe lângă Tarifa, oraş vechi aşezat pe coasta Spaniei dinaintea cărui răsare din valuri o insulă fortificată. Vântul suflă puternic, marea-i tulburată şi spumegătoare, cerul e limpede ca o boltă de *lapis-lazzuli*. Întâlnim mai multe vase făcând bordaje, pentru a naviga contra curentului şi a vântului; una din ele lunecă alăturea cu vaporul şi marinarii

[1] N. B. Această primă parte a uvragiului a fost scrisa în 1855 şi publicată în *România literară* [V. A.].

[2] Deşi acest capitol din *Călătorie în Africa* se află, în ed. 1876, la sfârşitul istorisirii, noi îl plasăm aici, pentru ca cititorii sa poată urmări călătoria în desfăşurarea ei în timp.

acăţaţi pe catarguri ne salută în treacăt cu strigăte voioase, la care noi răspundem prin urări de călătorie bună.

Nimic mai fantastic şi mai interesant decât aceste rapizi întrezăriri de oameni necunoscuţi şi acele preschimbări de cuvinte amicale pe întinderea mărilor!

Mai departe, o barcă mare, venind despre Tarifa, abordează vaporul nostru şi ne aduce o familie întreagă de evrei, compusă de tatăl, două fete mari, un copil de vro cinci ani şi un tânăr ca de 25 ani. Bătrânul poartă pe umeri un cap mic cât o portocală de Malta; însă acest cap ce ar putea servi de minge copilului, este ornat cu un nas lung coroiat, cu ochi de vulpe şi cu buze subţiri care se mişcă neîncetat.

Căpitanul vaporului pretinde că evreul calculă dobânda ce ar lua pe valurile mării, dacă ar putea să le dea în împrumut lui Dumnezeu!

Fata cea mai mare e naltă, neagră, uscată şi are o fizionomie de cămilă. Copilul seamănă cu o maimuţă speriată, iar tânărul este îmbobocit în vârful nasului cu un negel monstruos, ce aduce mult cu trompa elefantului. Acest mic curios pare a fi înzestrat cu o mare simţire, căci atât prin coloritul, cât şi prin diferitele sale mişcări el destăinuieşte tot ce se petrece în sufletul stăpânului său.

În mijlocul acestei menajerii evreieşti, copila cea mai tânără străluceşte însă ca o minune. Frumoasă, zâmbitoare, veselă, ea produce o dulce impresie asupra tuturor călătorilor. Angel, cuprins de uimire, se apropie în grabă de această fiinţă drăgălaşă, rătăcită printre dihănii, şi începe a-i grăi cu multă simpatie. Copila îi răspunde graţios, iar negelul dă semne de o gelozie furioasă, vopsindu-se când în galben, când în verde, când în pătlăginiu. Monstruozitate! nelegiuire! lucru de nepovestit şi de necrezut! Evreul trombagiu este logodnicul copilei încântătoare!!!

Cu toate acestea, vaporul legănat de valuri înaintează rapid intre munţii Africii, acoperiţi cu verdeaţă, şi acei ai Spaniei, arşi de soare. Câţiva delfini se joacă împrejurul lui, sărind pe faţa apei

şi rostogolindu-se în fund; ei ne întovărăşesc astfel până în baia Tangerului, unde sosim după patru ore de o minunată preumblare.

Oraşul Tanger, numit de arabi Tangia, prezintă un tablou foarte original prin clădirile sale albe, care se ridică treptat pe coastele a două culmi apropiate. Împrejuru-i se înşiră un brâu de ziduri nalte cu metereze ruinate; iar în mijlocul lui se înalţă două minarele pătrate, a căror cărămizi smălţuite formează felurite arabescuri. Toate casele sunt coronate cu terase, pe care locuitorii petrec nopţile de vară, şi din depărtare ele înfăţişează aspectul unei scări gigantice lipită de coasta culmilor. Albeaţa pereţilor şi lipsa de ferestre produc o uniformitate care ar osteni vederea, dacă acea uniformitate nu ar fi întreruptă prin câţiva copaci, prin coloritul minarelelor şi prin locuinţele consulilor Europei, vopsite în galben, vânăt, pembe şi verde.

Îndată ce aruncăm ancora, zărim venind de la mal un lung caic condus de vro zece arabi cu picioarele şi braţele goale. El se apropie de vapor, săltând pe vârfurile valurilor, iar arabii dau năvală la pod ca o ceată de piraţi, pentru ca să înhaţe atât pe călători cât şi bagajul lor şi să-i coboare în caic. Operaţie grea, periculoasă şi spăimântătoare; căci barca se clatină grozav, acum ridicându-se mai sus de podul vaporului, acum dispărând în fundul unei adânci prăpăstii.

În momentul de a se decide ca să coboare scara vaporului, evreul cel bătrân, cuprins de un tremur spasmodic, începe a murmura mai iute din buze, calculând negreşit folosul ce i-ar aduce suma de groază ce are în suflet, dacă ar putea să o speculeze. Copilul cel mic sare pe umerii lui, strâmbându-se la noi, şi deodată amândoi lunecă şi cad de-a rostogolul în fundul caicului; atunci trombaciul logodit, cu un devotament demn de o soartă mai bună, se repede ca să dea ajutor celor căzuţi; însă pornirea lui nefiind bine cumpănită, el se duce de-a dreptul alăturea cu caicul, în mare, unde se cufundă ţipând. Pe loc doi marinari francezi se aruncă după dânsul, îl pescuiesc în grabă şi-l urcă pe caic, buimăcit de spaimă şi botezat în salamură.

La această privire un răcnet răsună pe pod, un răcnet de adâncă desperare! Ne întoarcem iute şi vedem leşinând fata cea mai mare în braţele surorii sale! O dramă tainică şi profundă se desfăşoară atunci în ochii noştri, un mister sufletesc se descoperă... Cămila e înamorată de elefant, viitorul ei cumnat!...

Pe când aceste scene se petrec pe vapor, o altă barcă soseşte de la mal ca să ieie călători, dar nemaigăsind nimica de înhăţat, arabii ambelor caice se apucă la ceartă, ţipând, gesticulând, sărind peste bănci, ameninţându-se cu lopeţile şi expunându-ne astfel de a fi răsturnaţi în apă. Angel pierde răbdarea sa de englez, se mânie, boxează în dreapta, boxează în stânga şi, în fine, arabii noştri, spăimântaţi de pumnii lui, se pun la vâsle. Caicul pleacă spre mal, însă la o distanţă de 30 paşi departe de el se opreşte, căci au dat de fund; iată-ne pe un banc de nisip! Arabii sar iute în mare şi ne iau în cârcă pe umerii lor.

Angel, văzând că nu se poate cufunda mai mult decât până la genunchi, propune copilei celei frumoase ca să o poarte pe braţele sale, şi, făr' a mai aştepta răspuns, el o ridică pe sus, intră în valuri şi, fericit de a strânge la piept un odor atât de preţios, el păşeşte falnic prin apă ca un Cesar triumfător. Noi cu toţii călări pe spatele arabilor, îi facem un cortegiu demn de nobila şi cavalereasca sa purtare.

Această călărie maritimă îmi aminteşte versurile următoare ale unui poet romantic din şcoala bucureşteană:

> Trăiască libertatea! Eu vreau să merg călare
> Pe câmpul lui Filaret, pe munţi şi chiar pe mare... etc.

Debarcarea noastră pe pământul Africii este întâmpinată de o populaţie întreagă, compusă de arabi înveliţi cu burnuse stremţe-roase, de copii cu capetele rase, care lucesc la soare ca nişte tingiri spoite, şi de evrei ce se furişează prin gloată, dominaţi de frică şi de setea câştigului. Toţi ne înconjoară pe mal, privesc la noi cu o curiozitate comică, şi ne grăiesc delaolaltă, unii arăbeşte, alţii

spanioleşte, făr’ a se îngriji dacă îi înţelegem sau ba. Angel şi eu le răspundem serios englezeşte şi româneşte, şi astfel reînnoim scena confuziei limbilor din turnul Babelului, scenă ce s-ar fi prelungit mult, dacă dragomanul Consulatului Britanic nu ar fi venit să întrerupă interesanta noastră conversare.

În fine, facem o intrare triumfală în oraş, trecând pe sub o poartă cam dărâmată a cetăţii, şi apucăm a ne sui pe o hudiţă rău pavată, dar foarte gunoioasă, care face zigzaguri între două ziduri goale. Această stradă îngustă uneşte portul cu centrul oraşului, prin urmare ea este mai importantă decât toate celelalte. În ea întâlnim o mulţime de indigeni pe jos sau călări pe măgari, coborând la vale şi strigând: *balac! balac!* adică: feriţi! feriţi! şi în adevăr ne ferim iute de dânşii, lipindu-ne de pereţi; căci feţele lor palide, ochii lor scânteietori, bărbile lor zburlite, trupurile lor uscate, mişcările lor deşănţate, graiul lor răguşit şi stremţele lor ce-i descoperă mai mult decât îi acoperă, produc o impresie respingătoare. Ici-colea, dinaintea unei uşi ce se deschide în zid sau la colţul unei hudiţe, vedem câte un nenorocit culcat pe pavea într-o nemişcare de cadavru sau şezând ghemuit, cu capul pe genunchi şi ochii ţintiţi pe vârfurile babuşilor săi.

— Cum îţi pare Tangerul? mă întreabă Angel.

— Curios şi extraordinar! îi răspund. Lipsa de ferestre în pereţii străzilor şi lipsa de coperişuri pe case mă fac sa cred că am intrat într-un oraş ars de un foc mare, zguduit de vreun cutremur şi care acum adăposteşte în ruinele sale văruite o populaţie întreagă de bolnavi şi de smintiţi. Câţi indigeni am întâlnit pân-acum au un aer de suferinţă şi de mizerie care atristă; nu am zărit încă o singură figură voioasă...

— Şi eu nici o pereche de babuşi întregi! adaugă tovarăşul meu, oftând cu jale... După o alergare fantastică prin o încâlcitură de hudiţie strâmte, sosim la locanta numită „English family hotel“ şi ţinută de o văduvă engleză, mistress Ashton. Casa e curată, camerele răcoroase şi mobilate cu crivaturi de fier, ascunse sub

muschitere de gază; scările, precum şi parchetele camerelor, sunt plăcuite cu faenză smălţată, care înveseleşte vederea şi ţine răcoare. Salonul este ornat cu un piano vechi şi hârbuit, ce pare a fi oftigat de dorul Europei. Îl găsim ocupat de două domnişoare palide, fetele doamnei Ashton, care, îmbătrânind în singurătate, se sting sărmanele de dorul europenilor. Flori exotice şi uscate de soarele Africii, fiinţe predestinate a trăi şi a muri în haine de vestale, ele poartă zulufi ce atârnă de-a lungul obrajilor, de-a lungul gâtului şi de-a lungul sânului până la stomac. Ochii lor de un azur spălăcit privesc cu melancolie prin ferestrele salonului munţii ce se-nalţă dincolo de baia Tangerului şi marea ce se întinde spre ţărmurile Spaniei, dar în zadar! Tot în zadar!... nici o umbră de mire nu se zăreşte în fundul orizontului!...

Când intrăm în acel sanctuar de durere virginală, ambele fecioare se scoală deodată, ca prin efectul unui resort mecanic, se închină maiestuos şi părăsesc salonul ca nişte năluci înspăimântate.

Printre curiozităţile acestei locante mai descoperim un servitor arab, care-şi închipuieşte că ştie englezeşte ca lord Byron, când jargonul său se compune din câteva cuvinte spaniole, portugheze şi turceşti; un papagal care de dimineaţă până-n seară repetă frazele: *hau du iu du, ai lov iu*[1], învăţate de la stăpânele lui, precum şi *mille tonères*[2], deprinse negreşit de la vrun călător francez, şi în fine două june servitoare sprintene, frumuşele, cu ochii mari africani, cu părul negru nepieptănat şi cu pielea aurită de razele soarelui. Ele râd vesel de câte ori Angel cearcă a glumi cu dânsele, şi astfel ne arată şiragurile lor de dinţi albi şi ascuţiţi. Amicul meu, încântat, declară că nimic nu înveseleşte mai mult inima omului ca nechezatul unui cal de soi şi ca râsul armonios al unei copile de 16 ani.

---

[1] *„Ce mai faci, te iubesc“* (engl: how do you do, I lave you).
[2] O mie de tunete *(fr.)*.

Cu toate acestea, poeticul Angel ordonă lui Hamed, servitorul otelului, ca să pregătească dejunul şi să-i aducă jambon, beefteacuri, cartofi, stilton, porter etc., adică tot ce constituie hrana unui englez prozaic. Prânzul fiind gata, ospătăm cu acea poftă de mâncat ce dau călătoriile pe mare, şi apoi ne suim pe terasa locantei pentru ca să bem cafeaua şi să ne facem *chieful*.

Cine a gustat viaţa orientală ştie că *chieful* este partea cea mai importantă a vieţii; deci aprinzându-ne ţigările şi aşezându-ne pe jilţuri americane în formă de leagăn, dăm drumul ochilor să rătăcească pe împrejurimile Tangerului şi lăsăm închipuirea să zboare în lumea fanteziei. Sub picioarele noastre se cobor până la malul mării terasele caselor arăbeşti, ca nişte grădini gigantice superpuse treptat; iar în depărtare străluceşte baia, acoperită cu spume argintii, şi în mijlocul ei se leagănă vaporul „Honfleur".

— Cunoşti istoria Tangerului? mă întreabă Angel.

— Iat-o în scurt, îi răspund. Acest oraş a fost fondat la o epocă necunoscută; el a trecut sub domnirea romanilor şi a goţilor; iar la începutul secolului al VIII a căzut în mâinile arabilor. La anul 1471 au venit portughezii care l-au ocupat până la 1662; pe urmă englezii l-au stăpânit în curs de 22 de ani; însă fiind supăraţi de necontenitele atacuri ale maurilor, ei s-au retras şi l-au părăsit sultanului de Maroc.

— Compatrioţii mei nu s-au arătat oameni practici în cazul acesta, observă Angel, aruncându-şi ţigara cu mânie.

— Pentru ce?

— Pentru că lucrul luat nu se dă îndărăt.

— Frumos princip! dar fie, să urmăm cursul istoriei. În 6 august 1844, Tangerul a fost bombardat de flota franceză, sub comanda prinţului de Joinville, din cauza protegerei ce sultanul de Maroc, Mulei-Abder-Raman, da pe ascuns califului Abd-el-Cader, care atunci se găsea în luptă cu Franţa pentru apărarea Algeriei.

— Atunci negreşit s-a dărâmat o parte din zidurile cetăţii?

— Ai ghicit: prin urmare, haidem să facem o preumblare în oraş pân-a nu se culca soarele.

Întovărăşiţi de Hamed ne ducem prin un labirint de străzi înguste să vizităm... nu saraiuri măreţe şi aurite, nu grădini feerice cu basmuri de marmură, nu minunile halimalei orientale, dar o piaţă mică ce se găseşte în centrul oraşului şi care prezintă un tablou viu de viaţă arăbească.

Pe această piaţă se înşiră două rânduri de dughene, adică de vizunii strâmte, scobite în ziduri, unde stau negustorii cu picioarele crucite şi cu metanii de calembec în mână. Arămii la faţă şi uscaţi la trup, ei apar în umbră ca nişte mumii dezgropate; fizionomia lor păstrează o nemişcare absolută, cât nu trece nimic pe lângă dânşii; dar cum se iveşte un străin în depărtare, ochii lor se aprind ca jăraticul şi gurile lor înarmate cu dinţi lungi încep a striga: *agiaragel, agiaragel*! Setea câştigului învie acele maşini acoperite cu piele zvântată la soare şi le comunică nişte mişcări atât de deşănţate, nişte gesticulări atât de hrăpitoare, încât îţi vine a te crede într-o menajerie de orangutani. În centrul pieţei stau întinse câteva rogojini, pe care sunt aruncate grămezi de curmale putrede, de harbuji necopţi, de smochine de India şi de alune negre ca pământul. Mulţime de arabi, de berberi, de negri şi de evrei se ceartă, se împing, de la acele ticăloase merinde, ce zac într-un roi de muşte; iar de-a lungul pieţei doi *santuni* aleargă sărind şi ameninţând pe toţi trecătorii cu vârful lăncilor ce poartă în mână; un al treilea stă la soare tremurând şi zbierând ca o capră, un al patrulea se dă de-a tumba, zdrobindu-şi trupul de pietrele pavelei în onorul lui Mohamed, şi un al cincilea strigă toată ziua cuvintele: *Sahailic mlihi*, împreunându-şi glasul cu sunetul unei cobze cu două strune, numită *ghiumbrea*. Toate acestea se petrec pe un loc încadrat cu pereţi goi, fără ferestre, fără uşi şi unde soarele Africii varsă torente de foc.

Dezgustaţi de spectacolul pieţei, ne depărtăm, apucând pe o stradă care duce afară din oraş. Lângă poarta pe care trecem se întinde un câmp, pe care se face târg *(sauc)* de două ori pe săptămână şi unde sosesc caravanele dinlăuntrul Africii; iar alăturea, de-a lungul zidului cetăţii, pământul răsună sub picioare,

fiind scobit cu gropi adânci, în care arabii păstrează grâul. Hamed ne arată în treacăt una din acele gropi părăsită şi prăbuşită, care a servit odinioară de mormânt la sute de tidve de evrei, decapitaţi pentru plăcerea nu ştiu cărui sultan de la Fez. Capetele au fost răscumpărate de neamurile acelor nenorociţi şi duse în cimitirul evreiesc, iar groapa a rămas ca o pomenire îngrozitoare, cu care şi astăzi încă înspăimântă pe strănepoţii lui Abraham.

De atunci poate israeliţii marocani au adoptat următoarea zicală spaniolă:

„Con los Moros plomo o plata."

Însă neîndrăznind să arunce plumb în capul arabilor, ei dau bani pentru ca să cumpere dreptul de a fi tiranizaţi pe pământul Africii. În adevăr ei pun toată silinţa de a nu se despărţi de idolul lor, aurul, şi dezvelesc un geniu rar întru apărarea lui; însă barbaria indigenilor face adeseori crunte *razzia* în colonia israelită. Cu cât un evreu e mai bogat, cu atât el caută să-şi dea o aparenţă mai săracă; cu cât el ar putea să trăiască mai bine, cu atât se osândeşte la o viaţă de lipsuri şi de mizerie; căci de cum se naşte şi până ce moare el e dominat de o groază neîncetată. Simţirile care nu adorm niciodată în sufletul lui sunt spaima şi zgârcenia; prin urmare, când întâlneşti un evreu în hudiţele Tangerului, îl vezi trecând ca o umbră de-a lungul pereţilor, cu ochiul pândaci, cu urechea dreasă, cu inima-n dinţi, ca un om ce ar fi comis o crimă şi s-ar teme de a fi recunoscut. Obligat de a-şi scoate babuşii când trece pe lângă o geamie, el îi ţine totdeauna în mână, atât de economie cât şi de frică, temându-se ca vuietul paşilor săi să atragă luarea aminte a vreunui arab mahmur şi să-i aducă maltratări, sau mai cu seamă pagubă!

Evreul din Tanger, precum şi acel din toate oraşele Africii, este fiinţa cea mai îngrijită din lume; pentru el chiar umbra unei păsări trecătoare este un motiv de spaimă! El nu grăieşte, ci şopteşte, nu râde, ci zâmbeşte, nu calcă, ci lunecă pe pământ, căci nu are

curajul fiinţei sale; veşnic prigonit, veşnic umilit, el îşi răzbună însă prin viclenie, speculând lenea apăsătorilor săi şi parvenind încet, încet a monopoliza tot comerţul oraşelor.

În zadar arabii îi dispreţuiesc şi-i închid noaptea într-un cvartal deosebit, ca pe nişte vite în ocol; în zadar îi pradă şi-i măcelăresc din timp în timp; coborâtorii lui Solomon pleacă capul cu răbdare şi reîncep traficul lor, făr-a avea de scop nici îmbunătăţirea soartei, nici luminarea neamului lor, ci numai şi numai strângerea de aur! Prin urmare ei se găsesc încă într-un grad de superstiţie ridicolă, confundând pe Moisi cu Cabala şi pe profeţi cu rabinii.

Un călător francez, dnul Charles Didier, zice: „Prejudiciile cele mai nebune sunt pentru evrei articole de lege şi de credinţă, şi chiar cântecele sublime ale psalmistului sunt traduse în nişte harhalaie atât de monstruoase, încât ascultându-le crede cineva că aude sălbaticii din Oceania urlând şi zbierând împrejurul fetişelor la care se închină“.

Şi însă femeile lor sunt frumoase, precum au trebuit să fie Agar, Iudita, regina de Saba şi toate poeticele figuri din istoria antică a evreilor. Nalte, albe, graţioase, ele reprezintă tipul adevăratelor fiice ale Răsăritului. Talia lor mlădioasă şi elegantă ca trestia verde mişcată de boarea dimineţii, părul lor stufos şi luciu formează o mândră cunună pe frunte; ochii lor negri şi lungăreţi ard ca o flacără misterioasă; zâmbirea lor are un farmec atrăgător care uimeşte inima, mâinile lor fragede şi albe ţin cheia fericirilor raiului, după o expresie arăbească.

Cum se face dar că evreii, cu asemenea frumoşi tovarăşi de vieţuire, să nu aibă cele mai nobile simţiri? cum de nu li se înalţă sufletul, şi nu li se preface caracterul în compania acelor fiinţe încântătoare? Mister psihologic neînţeles!! Departe de a primi înrâurirea cerească a frumuseţii, evreii le-au comunicat ei din contra mârşavele lor instincte, şi astăzi strănepoatele reginei de Saba întind mâinile cu lăcomie, pentru ca să culeagă aurul oriunde

l-ar găsi. Angel le numeşte Schillve în rochii, deşi el le apreţuieşte mult, foarte mult.

La întoarcerea noastră în oraş avem prilej a ne convinge de acest trist adevăr, întrând în mai multe case evreieşti.

Aceste locuinţe se compun de o tindă, care dă într-o curte mică parchetată cu cărămizi smălţuite. În curte se deschid câteva camere întunecoase, care servesc de bucătărie, spălătorie, salon etc.; iar pe dinaintea camerelor se întinde o galerie cu coloane, unde familia petrece ziua şi nopţile de vară.

Evreii din Maroc grăiesc spanioleşte, fiind originari din Spania, de unde au fost izgoniţi la diferite epoci. Ei poartă anterie de postav închis cu nasturi mulţi şi rotunzi, brâie de mătase şi chitii negre. Cât pentru femei, cele mai sărace sunt îmbrăcate cu rochii de cit şi legate la cap cu tulpane simple; iar cele bogate au un costum mult mai elegant, brâiele lor fiind de fir, legăturile capului de mătase şi rochiile lor de stofe grele cu broderii de aur; aceste haine însă ies la iveală numai în zile de sărbători mari.

Mai în toate saloanele unde intrăm, avem plăcerea de a vedea două sau trei femei, unele mai frumoase decât altele, care ne primesc foarte graţios, privesc la noi cu ochi galeşi, ne dau zâmbirile lor cele mai dulci, şi apoi mişcând buzele ca nişte frunze de flori trandafirii... ne cer parale! Grecii vechi aveau între dumnezeiri pe Afrodita fermecătoare; evreii de astăzi au pe Afrodita cerşetoare!

Noaptea cade fără veste şi ne surprinde pe hudiţe, căci în Africa amurgul este necunoscut; ne întoarcem deci la locantă, încântaţi de ideea ce am avut de a veni la Tanger şi promiţându-ne de a vizita a doua zi castelul ce domineazǎ oraşul, precum şi Alczarul, adică palatul sultanilor de Maroc. La otel suntem primiţi cu demonstrări foarte expresive din partea papagalului, care ne asigură că ne iubeşte, repetând: *ai lov iu, miile tonères*! şi dar uimiţi de această declarare de amor, ne suim iarăşi pe terasă, pentru ca să asistăm la răsăritul lunii.

Palida făclie a umbrelor se ridică în orizont cu numerosul său cortegiu de stele, întocmai ca o regină strălucită în mijlocul curţii sale de dame elegante. Ea răspândeşte pe munţii Africii şi ai Spaniei un văl luminos şi fantastic; iar pe sânul mării întinde o punte de aur, care uneşte orizontul depărtat cu malul pe care ne găsim. O dulce răcoreală adie împrejurul nostru şi ne îmbată de plăcere, făcând a crede că pe lângă noi fâlfâie aripile nevăzute ale geniilor de noapte.

— Ascultă! îmi zice Angel, apucându-mă de braţ.

— Ce?

— N-auzi pe valuri glasul armonios al copilei celei frumoase din vapor?

— Visezi, amice, îi răspund. E glasul unui marinar francez.

— Dar nu zăreşti o barcă în razele lunii?

— Ba zăresc.

— Şi în barcă nu vezi o umbră de femeie?

— Văd doi marinari care vâslesc; dar chiar aşa să fie cum zici, crezi că o femeie ar îndrăzni să facă serenadă în baia Tangerului? mai cu seamă o israelită?

— Ea-i!... strigă Angel fără a asculta observările mele şi, strigând, el dispare pentru câteva minute; apoi se întoarce iar pe terasă, aducând instrumentul său favorit, cornetul de argint.

— Ce vrei să faci? îl întreb cu mirare.

— Vreau să dau un concert marocanilor şi să răspund graţioasei cantatriţe din caic.

Dominat de această idee fixă, Angel începe a suna din cornet o arie din *Lucia*, neauzită încă de urechile africane. Notele jalnice şi melodioase se răspândesc în tot oraşul, făcând pe arabi a-şi închipui că aud trompeta lui Anael. Ca prin un efect magic, toate terasele caselor se acoperă cu oameni, care, când se mişcă speriaţi, când se opresc înmărmuriţi. Înseşi vestalele doamnei Ashton, atrase de farmecul armoniei, apar la lună lângă noi, întocmai ca fantasmele care ies din morminte în scena mănăstirii din opera

lui Meyerbeer, *Robert diavolul*. Ele stau în extaz, suspinând adânc şi exprimând uimirea lor prin clătinarea zulufilor şi prin un *haao* foarte prelungit.

Succesul artistului este deplin; un oraş întreg îl ascultă, două vestale îl admiră şi chiar junele servitoare din locantă, Asterica şi Lunica, ghemuite într-un colţ al otelului, arată la lumina stelelor mărgăritarii ce poartă în locul dinţilor.

Pe la o oră după miezul nopţii, Angel, finind concertul şi primind aplauzele noastre, îşi ia adio de la umbrele teraselor, prin câteva note care imită foarte bine cucurigul cocoşilor; apoi ne coborâm cu toţii în salon, ne zicem noapte bună în diferite limbi şi ne retragem în camerele noastre de culcat.

— *Good night, my dear Alecsandri.*

— *Good night, dear Angel.*

— *Are you sleepy?*[1]

— *Oh, yes!* Noapte bună şi somn dulce!

A doua zi Hamed vine de ne trezeşte şi cu un aer serios de lord ne zice spanioleşte: *buen dies, seniores*, crezând că ne dă ziua bună englezeşte, pe urmă el ne propune să ne întovărăşească la Alczar. Cererea lui e încuviinţată cu majoritatea absolută a voturilor, şi îndată după dejun plecăm tustrei, Hamed înainte şi noi după el. Reîncepem dar o babă-oarbă prin încâlcirea hudiţelor oraşului şi în fine ne suim pe culmea coronată de ruinele vechiului castel ce domină Tangerul.

Poziţia lui e foarte frumoasă şi înlesneşte ochilor un zbor întins pe un orizont nemărginit. În depărtare se arată ca nişte nouri munţii Andaluziei şi stânca Gibraltarului; în dreapta se înalţă munţii Africii şi se zăreşte drumul care duce la Fez, capitala Marocului; la picioarele noastre străluceşte în soare marea, brăzduită de corăbii, şi albeşte oraşul Tanger cu casele sale cubice. Câţiva arbori, câţiva butuci de vie, câteva maldări de stuh verde,

---

[1] Ţi-e somn? *(engl.)*

precum şi vopselele caselor consulare, completează acest tablou învestit cu diferite culori. După un lung repaus şi o lungă admirare a priveliştii, intrăm în castel prin o poartă dărâmată şi apoi în curtea Alczarului, înconjurată cu ziduri nalte şi metereze. Palatul sultanilor de Maroc se ridică în stânga curţii; trecem pe din dosul lui, apucăm prin nişte hrube întunecoase şi deodată ne găsim într-un *patio*, salon mare, descoperit, pavat cu plăci de cărămizi smălţuite şi ornat pe laturile lui cu coloane de marmură albă. Aceste coloane formează de jur împrejur galerii, în care se deschid uşile mai multor camere săpate în stil mauresc. Tot geniul oriental se arată în frumuseţea bolţilor de lemn scobit şi în fantezia arabescurilor de pe pereţii acelor camere.

Vizitând cu de-amăruntul rândul de jos al palatului, ne suim la cel de deasupra pe scări smălţuite, ca să vedem haremul aşezat deasupra mării. Câte mistere, câte suspine înfocate, câte daruri tainice, câte scene dramatice au avut fiinţă odinioară, în această închisoare strălucită! Câte minuni de frumuseţi au veştezit acolo! câte suflete june şi amoroase s-au stins ca stelele cerului; câţi ochi drăgălaşi au zburat de sus pe întinsul valurilor şi al orizontului, urmărind un vis plăcut, o sperare înşelătoare!

În sânul acestui pustiu palat închipuirea se exaltă şi recheamă trecutul strălucit, pentru ca să piardă din vedere mizeria timpului de faţă; ea întrevede pe acei mauri cavalereşti, care au domnit în Andaluzia şi au zidit geamia cu sute de coloane din Cordova, Alczarul şi Giralda din Sevilia şi mai cu seamă Alhambra din Grenada, trei minuni de arhitectură feerică. Iar când de la măreţul tablou al trecutului, ochii se cobor pe litoralul Africii de astăzi, ce văd ei oare? Văd sate mizerabile şi oraşe compuse de hudiţe stricate şi pline de gunoi; [...]

Guvernatorii oraşelor, paşii, sunt tirani absoluţi; iar sultanul de la Fez este considerat ca umbra lui Allah! El trăieşte închis în saraiul său ca un zeu misterios, la al cărui nume toţi tremură şi se închină. Rareori acest personaj se arată în public, şi când se

întâmplă ca el să facă vreo scurtă călătorie sau să-şi schimbe reşedinţa, iată cortegiul ce-l însoţeşte:

1) În capul cortegiului un escadron de mauri ai gardei împărăteşti.

2) Doi călăreţi purtând haine scumpe şi lănci otrăvite.

3) Sultanul cu manta albă şi cu cealma verde.

4) Sclavii care agită apărători pe lângă sultanul, pentru răcorirea atmosferei.

5) Patru funcţionari mari ai statului, purtând: cel întâi cortelul, cel al doilea ornicul, cel al treilea lancea şi cel d-al patrulea sabia sultanului.

6) Miniştrii.

7) Medicii.

8) Doi imami, preoţi cu semnele rangului lor.

9) Doi ofiţeri mari ai imperiului.

10) Patru călăi, având denumirile caracteristice de: intendentul, biciuitorul, înţepătorul şi despintecătorul. Mai mulţi sclavi duc instrumente de moarte dinaintea lor.

11) Garda neagră cu săbiile goale în mâini, precedată de muzică.

12) Două escadroane de gardă maură.

13) Două baterii de artilerie uşoară, purtată pe spinare de cămile.

14) Sclavii, servitorii şi femeile.

Femeile în urma cortegiului, ca unele ce nu au nici o însemnătate în ochii marocanilor!

Un asemenea ceremonial grotesc nu exprimă oare îndestul starea de barbarie în care se găseşte această parte a Africii?... Şi dacă Marocul megieşit cu Europa prezintă acest spectacol, în ce grad de sălbătăcie trebuie să zacă popoarele dinăntrul continentului Africii?

Sub impresia acestor gânduri, Angel şi eu părăsim Alczarul, destinat a cădea în ruine cu toate monumentele mahomedane, şi

ne coborâm în oraş. La colţul unei străzi ne împiedicăm de o rogojină întinsă pe pavea, lângă o scobitură făcută într-un zid dărâmat şi menită de a servi de cafenea. Pe rogojină stau ghemuiţi câţiva arabi înveliţi în burnuze rupte şi un turc mai alb la faţă şi mai curat îmbrăcat decât tovarăşii lui.

Cum îl zăresc încep a-i debita toate cuvintele câte le învăţasem în diferitele mele preumblări prin Orient; iar el, lăsând să mă încurc în *hoj ghioldum, safa ghioldum, efendi*[1], îmi replică franţuzeşte:

— *Bonjour, monsieur; voulez-vous prendre une tasse de café?*[1]

Cuprins de mirare, îl întreb de este francez.

— Ba nu, îmi răspunde el râzând: eu sunt turc de la Algeria şi am servit în regimentul[2] de zuavi.

— Cum te numeşti?

— Hagi-Mustafa-Ben-Aali-Cuniali.

— Ai călătorit înăuntrul Marocului?

— Am fost de trei ori la Fez.

— Poţi să ne întovărăşeşti ca dragoman într-o preumblare ce vroim să facem prin munţii Uadras?

— Bucuros; când plecăm?

— În curând; ocupă-te să ne găseşti cai, să ne pregăteşti provizii de drum şi să ceri de la paşa un soldat vrednic care să vie cu noi.

— Toate vor fi gata pe poimâine. Acum poftim câte o cafea.

Invitarea cordială a lui Hagi-Mustafa ne decide a lua loc pe rogojină. Angel cearcă a-şi cruci picioarele, pentru a imita pe arabi, însă nu reuşează decât a cădea răsturnat pe spate. În timpul acesta sosesc, alergând, vro patru băieţi ca să ne ceară câte un *felu*, ban prost de aramă. Mustafa le aruncă câteva de aceste monede, care devin pe loc un motiv de război; băieţii se reped ca să le culeagă de pe jos, se împing, se înjură şi se apucă la bătaie; dar ce bătaie?

---

[1] Bun sosit, bun sosit, domnule *(turc.)*.

[2] Bună ziua, domnule; doriţi o ceaşcă de cafea? *(fr.)*

Bătaie de berbeci! Retrăgându-se îndărăt cu trei-patru paşi, ei se aruncă unii asupra altora şi se ciocnesc cap în cap cu o pornire furioasă; tidvele răsună grozav, dar nu se sfărâmă; căci ele fiind rase şi expuse necontenit la soare şi la ploaie, dobândesc o tărie extraordinară. Pentru un *felu*, fiecare băiat din Tanger e în stare să strice pe capul său o cărămidă de cele mai groase şi mai bine arse. Câte capete de europeni ar zdrobi el pentru o sumă de 20 de franci? Angel caută să rezolve acest problem de statistică şi găseşte cifra colosală de 9 876 543 210 (?).

Osteniţi de preumblarea noastră pedestră, ne întoarcem la otel, unde ne iese înainte drăgălaşa Asterica şi ne spune cu un aer cam îngăimat că stăpânele ei, domnişoarele Ashton, ar fi prea recunoscătoare, dacă am vroi să le dăm un concert seara în salon.

— Nu numai un concert, dar şi un bal, răspunde Angel, dezmierdând bărbia copilei care se depărtează veselă; apoi el mă întreabă dacă ştiu să cânt din piano?

— Nici o notă, îi răspund.

— Prea bine, replică el, deseară îi improviza un vals.

De pe la 9 ore, salonul fiind iluminat a giorno, dominişoarele Ashton intră în el, urmărite de Lunica şi de Asterica. Vestalele s-au prefăcut în silfide, îmbrăcate cu rochii albe de tiul, strânse la mijloc cu cordele albastre şi încoronate cu ghirlande de flori false. Cea mai mare poartă subsuoară un album, iar sora ei aduce pe umăr papagalul Ghioali, care-i ciugulea urechea dreaptă şi-i zice cu dragoste *I love you, mille tonères, senorita*. Junele servante, pieptănate astă dată, ţin în mâini dairele şi merg de se pun jos într-un colţ al salonului, şoptind şi chicotind între ele, ca două maimuţe graţioase.

Concertul începe! Angel execută din cornet mai multe arii din operele lui Rossini şi Meyerbeer; apoi, deodată şi fără nici o tranziţie, sună o polcă zburdalnică. În auzul acestor note vesele, ochii vestalelor se aprind, figurile lor se iluminează şi piepturile lor suspină câte un *haaaao* lung şi înduioşat. Sărmanele! de cinci ani erau postite de plăcerile dansului.

Dorul exprimat prin acea exclamare ieşită din fundul inimii mă pătrunde adânc; compătimirea îmi dă curajul devotamentului şi mă îndeamnă să fac începutul balului. Ambele vestale sar pe rând în salon, abandonând braţelor mele talia lor virginală şi îmbătându-se de plăcerea polcii, până ce mă obosesc ca pe un cal de poştă. Angel însuşi nu mai are destulă suflare în piept pentru ca să continue funcţia de orhestră şi, prin urmare, el mă roagă să mă pun la piano asigurând pe nobilele dănţuitoare că aş fi un artist de mare talent. Un nou *haaao* răsună în salon; o nouă compătimire mă cuprinde, şi dar făr'a mai sta la îndoială deschid vechiul piano.

O! geniu al armoniei! tu, care ai inspirat pe Mozart, pe Weber, pe Bellini, pe Meyerbeer, pe Rossini şi mai cu seamă pe Strauss, îndreaptă degetele mele pe tuşele clavirului, pentru ca să improvizez un vals necunoscut încă în analele muzicii instrumentale!! După această invocare întind mâinile şi las să cadă într-un noroc pe bucăţelele de fildeş îngălbenit... Ce monstruozitate cacofonică produc în timp de jumătate de oră, nu se poate spune; însă ştiu că Angel a profitat de aceste acorduri sălbatice, pentru ca să învârtească fericitele vestale în vârtejul unui vals fantastic.

Balul ţine tot astfel până dincolo de miezul nopţii, animat neîntrerupt şi condus, când de sonurile metalice ale cornetului, când de sunetele discordante ale clavirului. Înseşi Asterica şi Lunica iau parte la această petrecere improvizată, dănţuind împreună un soi de pas original, jumătate spaniol, jumătate arăbesc, o mimică în care şoldurile lor se leagănă şi se mlădie cu o mişcare foarte expresivă şi voluptoasă. Însuşi Ghioali dă semne de o mare mulţumire, râzând cu hohot, bătând din aripi şi debitând un nou vocabular de cuvinte poliglote precum: *Very vel...*[1] *Coco... joli, joli, cocorico, sacrebleu!*

[1] Foarte bine (engl.: *very well*).

În fine se aduce ceaiul!... picioarele se astâmpără, şi limbile intră în dans la rândul lor. Timidele vestale au reîntinerit, ele devin comunicative, graţioase, şi după o convorbire interesantă asupra ţării mele, ca asupra unei insule necunoscute din Oceania, ele mă roagă să scriu în albumul lor câteva versuri române.

— Ce soi de poezie doriţi? le întreb.

— O romanţă! îmi răspund amândouă.

— Bucuros! Însă vă mărturisesc că zbuciumările balului nostru au cam speriat muza şi că mi-a fi greu de a o găsi, neştiind unde s-a ascuns.

— *Cocorico!...* replică papagalul.

Nemaiputând nimica răspunde la un asemenea puternic argu–ment, deschid albumul şi compun următoarele strofe:

ROMANŢĂ TRISTĂ DUPĂ UN BAL VESEL

Îmi place pe mare sa fiu legănat;
Îmi place prin lume s-alerg ne-ncetat,
Sa vad ţări şi oameni, şi munţi şi câmpii,
Şi albe deşerturi, şi mări albăstrii.

Departe de ţărmul acel înflorit
Pe care m-aşteaptă un înger iubit,
Ca valul de spume eu sunt călător
Şi veşnic mă-ngână al patriei dor.

Văzut-am Europa cu-a sale minuni,
Şi Asia Mică. Şi marea-n furtuni;
În Africa neagră venit-am acum
Şi peste tropicuri doresc să-mi fac drum;

Dar cât de departe voi fi pribegit
De ţărmul poetic în care-s iubit,
Ca valul de spume, sărman călător,
Ah! veşnic mă-ngână al patriei dor!

După mine, Angel scrie câteva versuri engleze, pe care le-am tradus cât se poate mai literal, pentru a păstra originalitatea improvizării amicului meu. Iată-le:

Ce-i mai plăcut decât un bal?
Un cal!
Şi cal şi bal, te duc în zbor
Uşor!
Ferice de cine-i condus
Pe sus
Lângă un sân alb şi tinerel!...
... Angel !

* * *

3 octombrie. Această zi este întreagă consacrată domnului Reade, viceconsul englez din Tanger, care vine să ne viziteze după dejun şi ne invită la masă, promiţându-ne vestitul *cuscusu*, mâncarea favorită a indigenilor africani.

Reade este un tânăr de o înfăţişare blândă, însă melancolică. Şederea lui de patru ani în Maroc i-a învăluit faţa cu o umbră de tristeţe; spleenul, această boală engleză, cunoscută la noi sub numele de *urât*, a pătruns în sufletul lui ca un vierme ascuns, care-l roade pe nesimţite. Pentru el zilele sunt de o lungime desperatoare, şi lumea-i un deşert fără umbră, fără flori, fără nici o atragere. În starea morală în care a ajuns bietul Reade, se vede pe fiecare zi adâncindu-se într-un neant care îi seacă facultăţile; ideile sale şi-au îngreuiat zborul, graiul său e trăgănat ca o plângere monotonă, şi toate frazele lui sunt punctate cu suspinuri şi cu căscări, care te adorm încetişor şi te fac să intri cu ochii jumătate deschişi în lumea visurilor. Dacă am crede în metampsihoză, am putea afirma fără îndoială că sufletul lui Reade a locuit într-un mac, pân-a nu se rătăci în trupul lui de om. În timp de patru ani traiul său a fost o lungă, lungă, lungă căscare ce i-a diformat fălcile şi i-a dat o aparenţă de mastodont. Sărmanul! singura lui distracţie pe pământul barbar al Africii a fost vânatul; nu însă vânatul la

lei, la tigri, la hiene, la elefanţi, dar un vânat comic şi original, vânatul la mâţe! înaintea sosirii lui Reade în Tanger, acest oraş foia de motani roşi şi de mâţe albe, vinete, negre şi chiar albastre, care, bucurându-se de o libertate absolută, săreau de pe o casă pe alta, miorlăind de amor în întunericul nopţilor. Arabii adormeau cu mulţumire în acel miaut general, şi fiecare din ei avea satisfacerea de a recunoaşte notele motanului său favorit în concertul general. Fatalitate! fatalitate! de trei ori fatalitate! acea stare fericită trebuia să înceteze. Decretul prin care maiestatea-sa regina Victoria numi pe Reade viceconsul la Tanger fu verdictul de moarte a neamului felin din acest oraş:

> Consulul vine, păşeşte pe al Africii pământ
> Ş-a lui Raton seminţie se coboară în mormânt!

Puşcă, pistoale, laţuri, capcane, măciuci, arcuri, până şi hapuri de pâine otrăvite, toate instrumentele de ucidere au fost întrebuinţate de neîmpăcatul Reade spre stârpirea animalelor miorlăitoare. Şi ce este mai grozav încă!... Acest Nemrod britanic a avut cruzimea să deprindă a imita chiar suspinele cele mai amoroase ale motanilor cu scop de a înşela pe naivele pisici şi de a le atrage astfel în cursele lui. Câte nenorocite gingaşe de inimă au fost jertfa acestei stratageme perfide şi ademenitoare!... Câte drame tainice s-au petrecut prin întunericul uliţelor Tangerului!

Hecatombe întregi au fost sacrificate în patru ani de nopţi, şi astăzi pieile victimelor, dubite, tăiate, cusute cu măiestrie, îmbrăcă mobilele călăului ce le-a scurtat viaţa.

Pe fiecare divan este întins un covor de piei, formând desene variate, împrejurul unui medalion, unde zace blana întreagă a unui frumos motan. Taburetele sunt acoperite cu adevărate mozaicuri din bucăţile de blăni; căci Reade este un artist de întâiul ordin. El a trimis la expoziţia de la Londra un tapet, product al vânatului său şi lucrat de el însuşi, care a fost admirat de o lume întreagă, şi astăzi acest cap d-operă de blănărie figurează, de nu mă înşel, în salonul Clubului de vânători.

Iată personajul curios în a cărui companie aveam să petrecem ziua. Tot ce dorim este ca el să nu aibă vreo distracţie, în timp cât vom fi împreună, şi să nu-şi închipuiască că suntem motani!

Ne ducem dar mai întâi de-i vizităm casa, un adevărat muzeu de arme orientale, de obiecte de marochin cusute cu fir, de narghilele arăbeşti, de felegeane lucrate în filigramă, de dinţi de elefant, de pene de struţ etc. şi mai ales de toate varietăţile de piei de mâţe, întinse pe pereţi. Acea casă este de stil mauresc, cu uşi în ogive sculptate, ca acele din Alczar, şi cu o curte mică în mijlocul ei. De jur împrejurul acestui salon descoperit se înşiră coloane de marmură ce formează o galerie cu balcon deasupra; toate camerele se deschid pe balcon şi primesc lumina din curtea interioară.

Păşind pragul acelui cafarnaum, suntem salutaţi de nechezatul puternic al unui armăsar roib, favoritul lui Reade ce are privilegiul de a locui în salon. Ochii lui mari şi inteligenţi, nările sale largi şi trandafirii, picioarele lui subţirele şi nervoase, coarda lui pletoasă, neastâmpărul său sălbatic şi totodată blândeţea lui sub mâna omului sunt probe vederate de sângele arăbesc ce curge în vinele lui. Şi în adevăr, Boabdil este un fiu curat al Africii, născut dincolo de deşertul de Sahara.

— Iată, ne zice Reade, singurul meu amic în astă ţară blestemată. Boadbil este sufletul meu şi nu l-aş schimba chiar pe tronul sultanului de Maroc.

Nobilul armăsar pare că a înţeles cuvintele stăpânului său, căci el răspunde prin o nechezare veselă şi răsunătoare.

— Mai am încă doi cai frumoşi, adaugă Reade.

— Unde? întreabă Angel, în camera d-tale de culcat?

— Ba nu; Boadbil singur are dreptul de a şedea în apartamentul meu; ceilalţi sunt într-un grajd alăturea cu casa. Vroiţi să-i vedeţi?

— Bucuroşi! răspundem Angel şi eu.

Ceilalţi doi armăsari, unul alb şi altul negru, sunt de aceeaşi talie ca Boadbil, bine potriviţi, vioi, sprinteni, cai de lux, care s-ar

plăti scump în Europa. Reade ordonă lui Aali, seizul ce-i grijeşte, ca să puie şeile pe dânşii.

Acest Aali trăieşte zi şi noapte în grajd, în compania cailor şi a trei şacali domesticiţi; el a vizitat Franţa şi Englitera, cu prilejul trimiterii unor cai arăpeşti regelui Ludovic-Filip şi reginei Victoria, de către sultanul de la Fez. Aali a văzut productele geniului european; a fost purtat pe la teatre, pe la grădini, prin muzee etc., şi s-a întors în patria sa, după o absenţă de patru luni. Negreşit că acest om trebuie să fi primit o impresie mare în sufletul lui, găsindu-se deodată în centrul luminilor; el, care până atunci vieţuise în întunericul barbariei; mintea lui a fi luat o dezvoltare fericită la razele civilizaţiei.

— Ce impresie ţi-a făcut Europa? îl întreb.

— O grozavă durere de cap! îmi răspunde Aali.

— Şi altă nimic ?

— Şi dorinţa de a mă întoarce la Maroc.

— Ca să fii seiz?...

— Dar; ca să-mi petrec viaţa cu Hafir şi cu Aslan, numele cailor.

Iată efectul ce produc minunile secolului nostru asupra naturilor musulmane; o mare durere de cap! Răspunsul lui Aali îmi aduce aminte de un ambasador turc care asista la o operă din Paris întâia oară:

— Cum v-a plăcut, exelenţă? îl întreabă ministrul afacerilor străine.

— Frumos, prea frumos! răspunse ambasadorul; pe urmă, întorcându-se către secretarul lui, îi zise oftând: unde-i caraghiosul nostru!!...

În curând caii sunt gata; încălecăm tustrei. Reade pe Boabdil, Anghel pe Aslan şi eu pe Hafir şi plecăm urmăriţi de şacali ca de nişte câini. Paveaua suna sub copitele armăsarilor, oraşul răsuna de nechezatul lor, iar noi, ca cei trei Crai de la Răsărit, trecem mândri prin strâmtoarea hudiţelor şi ieşim din cetate. Fugarii noştri, văzându-se la largul lor, se încordează, se aprind, muşcă

zăbala şi privesc orizontul cu mare neastâmpăr. Ei se frământă în loc, zburdă, saltă din tuspatru picioarele în văzduh ca nişte mingi elastice; nu mai e chip de a-i stăpâni; trebuie să le lăsăm frâiele.

— *Avay!* strigă Reade, şi Boabdil se izbeşte ca un vultur. Aslan şi Hafir deschid nările, aspiră puternic aerul viu al mării şi pleacă într-un zbor.

Alalah! cai arăpeşti!
Alalah! cai voiniceşti!
Cum mişcau copitele
Ca şoimii aripele.

(Balada lui Serb sărac)

După o alergare de zece minute pe malul nisipos al mării, ne întoarcem şi ne îndreptăm spre un deal acoperit cu măslini, smochini, cactuşi, palmieri, fistici etc., din a cărui vârf se arată o privelişte minunată. Calea ce urmăm e mărginită cu cactuşi şi cu trestii înverzite şi trece alăturea cu mormântul unui santun. Câteva femei, învelite în burnusuri albe şi ascunse la faţă, stau în nemişcare lângă acel *Marabu*; ele apar ca nişte statui.

Nu departe de Tanger se găseşte capul Spartel, vechiul Ampelunium; el priveşte Marea întunecimilor, *Bahr-el-Dholva* după cum arabii numesc oceanul. Acest promontoriu se coboară în valuri ca un zid de stâncă şi este scobit cu multe peşteri, dintre care cea mai spaţioasă era odinioară consacrată lui Ercules.

Odihnim caii la umbra unui mare arbor ce încunună capul Spartei, ascultăm mugetul bătrânului ocean, fumăm câte o ţigaretă în onorul coloanelor lui Ercules, şi apoi, zicând adio acelui măreţ spectacol al naturii, luăm drumul către oraş. Reade însă ne conduce pe o altă parte a muntelui, pentru ca să trecem pe la grădinile consulului Europei. El are mai cu seamă interes a se abate la grădina consulului de Suedia; căci prin acele de portocali, de alămâi, de lauri, de crini roşii străluceşte un crin alb şi drăgălaş cu ochii albaştri, cu părul auriu şi cu dulcele nume de miss Lucy, fiica consulului.

O! taină a inimii omeneşti! Fie un om cât de barbar, fie cât de crunt, fie în stare de a ucide cu nepăsare o poporime întreagă de motani, destul e ca să întâlnească în cale-i o copilă cu primăvara pe frunte, pentru ca sufletul lui să se îmblânzească, pentru ca asprimea caracterului său să dispară! Reade, care a făcut să tremure o lume întreagă de mâţe, tremură acum dinaintea frumoasei miss Lucy!!

Pe la cinci ore suntem sosiţi la casa noului nostru amic şi ne punem la masă foarte bine dispuşi a ospăta după preumblarea ce am făcut. Vestitul *cuscusu* apare pe un blid de argint, adus fiind în triumf de însuşi Aali. Această mâncare arăpească e făcută cu un soi de grisă fiartă cu legume şi cu carne de pasăre sau miel; gustul ei nu e rău, însă Angel declară că se împacă mai bucuros cu rosbeeful şi cu friptura de fazan.

De gustibus non disputandum!

După fructe se aşează o altă faţă de masă şi se aduce un paner cu diferite vinuri străine şi un pachet de ţigări havane. Acum începe adevărata petrecere, butelcile se deşartă pe rând, ţigările se consumă, producând un nour albiu, şi mesenii se afundă în convorbiri variate, până ce, ameţiţi, ei cad sub masă.

— În sănătatea dumneavoastră! zice Reade, ridicând un pahar de Malaga.

— În sănătatea frumoasei miss Lucy! răspunde Angel.

— În sănătatea lui Boabdil! adaug eu.

— În sănătatea reginei de Englitera! reîncepe Reade.

— În sănătatea viceconsulului care o reprezintă la Tanger!

— În memoria numeroaselor victime ale căror piei dubite se înşiră aici pe pereţi ca literele de foc ce au tulburat festinul lui Baltazar!

— În sănătatea lui Baltazar! etc., etc., etc.

Toasturile se succed cu răpejune, luând forme din ce în ce mai bizare. Angel într-o pornire entuziastă ajunge pân-a striga: în sănătatea sănătăţilor! Închipuirea ia aripi, limbile se dezleagă,

inimile se destăinuiesc; toţi grăim delaolaltă, făcând observări judicioase asupra cailor arăpeşti, asupra frumuseţii evreicelor din Tanger, asupra politicii Franţei şi a Engliterei, asupra comodităţii babuşilor orientali etc. După aceste vin la rând anecdotele comice, apoi povestirile scandaloase şi, în fine, fiecare spune ce-i trece prin minte, fără a mai da ascultare altuia. Astfel Angel, cu ochii scânteietori şi cu faţa roşietică, istoriseşte incidentele celei din urmă alergări de cai de la Epsom[1], Reade, palid, cu fruntea pe mână şi cu genele plecate, ne mărturiseşte tragic că adeseori, în tăcerea nopţii, un grozav concert de miorlăituri se deşteaptă în cugetul său înspăimântat. Eu descriu o întâmplare curioasă din voiajul meu în Asia.

Iată un specimen de acel trio vorbareţ.

EU: Scumpii mei amici!...

READE *(întinzându-mi mâna)*: *O yes*, amici... scumpii mei amici...

ANGEL *(deşertând un pahar de şampanie)*: În sănătatea amiciei!...

EU: Ascultaţi ceea ce mi s-a întâmplat în Asia...

Angel: În ziua alergării de cai de la Epsom am avut un noroc neaşteptat... închipuiţi-vă... Ai fost vreodată la Epsom? Închipuiţi-vă ca în ziua aceea sir Arthur Holvay a pierdut zece mii livre sterline.

EU: La anul 1845 sau 46 am fost să vizitez vechea capitală a Imperiului Otoman. Cunoaşteţi Brusa cu numeroasele sale geamii, cu băile sale antice, cu pădurea sa de aguzi? Nu o cunoaşteţi? prea bine! Aveam doi companioni, doi tineri belgi, cu care am mers de la Brusa, cale de patru zile înlăuntrul Asiei, trecând prin văi romantice, prin păduri umbroase şi prin sate mizerabile de musulmani.

READE: *O! yes*, mizerabile!... parcă le văd expirând sub ochii mei.

---

[1] Orăşel în Anglia, vestit pentru cursele de cai.

E U: Satele ?

R E A D E: Ba, mâţele... mâţele!

A N G E L: Peste patru sute de mii erau faţă la acel spectacol.

R E A D E *(tresărind)*: 400. 000 de mâţe?

A N G E L: Ba, de spectatori, căci era să alerge celebrul cal Plum al lordului Derby; tribunele erau înghesuite cu *ladies* şi cu *gentlemani* purtând ochene. Mii de trăsuri stau înşirate de-a lungul ipodromului, şi mii de amatori cu butelci de şampanie sau de *pale-ale* în mâini aşteptau începutul alergării.

R E A D E *(adâncit în gânduri)*: *O! yes!* alergau sărmanele ca să scape de moarte, dar măciuca mea le ajungea din fugă şi le oprea pe loc!

E U: Timpul însă nepermiţându-ne a înainta mai mult în fundul Asiei, am hotărât a ne întoarce la Ghemlic, oraş mic de pe malul Mării de Marmara, spre a ne sui pe vaporul ce duce la Constantinopol. Revenind deci la Brusa, am tocmit cai odihniţi şi am plecat spre Ghemlic. Drumul sau, mai nimerit zicând, cărarea ce uneşte aceste două localităţi trece peste câmpii goale şi pustii; iar spre paza călătorilor este aşezat pe o culme un pichet de albanezi, înarmaţi cu şuşanele şi iatagane. Înfăţişarea lor însă e prea hoţească pentru ca să inspire cea mai mică garanţie în contra hoţilor... Către seară auzim în urma noastră un tropot rapid de cai şi în curând suntem ajunşi de un curier turcesc pe care-l întovărăşeşte un *cavas* încărcat de arme. Ei veneau în fuga mare, căci astfel se face serviciul poştei în Imperiul Otoman.

R E A D E *(melancolic)*: Mai cu seamă una! o pisică albă! ea se găsea de-abia în primăvara vieţii! graţioasă, dezmierdătoare, crescută negreşit pe braţele unei frumoase copile din harem... *oh! horror! horror! horror!* iată pielea ei... iat-o colo în covorul cel din faţă.

A N G E L: Deodată bariera ipodromului se deschide...

E U: Caii noştri, auzind acel tropot, mişcă urechile, prind zăbala în dinţi şi se pun pe fugă... Ce fugă!

A N G E L: Deodată bariera se deschide...

E U: Câmpul părea că se întoarce împrejurul nostru, aerul vâjâia pe la urechi; aş fi jurat că un vârtej ne luase pe aripile sale...

A N G E L: Deodată bariera se deschide!... 14 alergători ies în arenă, purtând pe spinarea lor jochei îmbrăcaţi cu jiletce de diferite culori. *Hurra!* toţi pleacă întocmai ca un cârd de grauri; 400.000 spectatori ţintesc ochii lor la dânşii şi fiecare urmăreşte cu sufletul calul pentru care a pariat.

R E A D E *(întunecat)*: Astfel, sufletul meu le urmăreşte în lumea fantastică a umbrelor, o! fiinţă inocentă!...

E U: Însă chingile de la şaua mea slăbindu-se, mi-am oprit calul, lăsând pe tovarăşii mei să-şi urmeze drumul înainte. Aproape de locul unde mă găseam, era un izvor limpede; mi-am răcorit obrazul, mi-am adăpat calul, l-am închingat bine şi m-am suit pe el; dar când am aruncat ochii pe câmp, n-am mai zărit pe nimeni, companionii mei şi curierul dispăruseră în orizontul întunecat!... Închipuiţi-vă poziţia mea critică; eram singur, pierdut în câmpiile Asiei, fără ştiinţă de limba turcească, ca să mă pot explica, fără arme, ca să mă pot apăra... Ce să fac?

A N G E L *(cu entuziasm)*: *Hura! hura! hura!*

R E A D E *(cu durere)*: *Alas! alas! alas!*

E U: Lumina scădea; pământul începea a se înveli cu acea culoare fantastică, care dă obiectelor forme înspăimântătoare... Nu-mi rămânea timp de pierdut... Reped deci calul pe o movilă apropiată şi din vârful ei îmi fac ochii roată împrejurul orizontului. Vivat! În depărtare zăresc nişte umbre ce mi se par a fi un grup de călăreţi; inima mi se înveseleşte şi prinde la curaj. Ei sunt! tovarăşii mei!... o fugă bună de cal, şi-i ajung! Calul mă înţelege, pleacă, şi în câteva minute soseşte, nu lângă amicii mei, ci lângă o caravană de opt cămile poposite; câţiva turcomani stau întinşi pe iarbă alăturea cu ele şi se pregăteau de somn; însă, cum mă văd, ei sar în picioare, se apropie de mine, şi cel din frunte pune mâna pe zăbala calului. Eu strâng frâul, cu stânga, iar cu dreapta

trag o vargă de nerv de bou peste capul turcomanului, şi pe loc reped calul îndărăpt. Hoţii, furioşi de a scăpa o pradă sigură din gheare, se iau la fugă după mine, răcnind, înjurând, descărcând vro două pistoale: însă eu fiind călare şi ei pe jos, dispar lesne din ochii lor!

READE: Ea însă nu dispare din conştiinţă... nu dispare de pe perete! Iat-o pe covor... colo, ca o veşnică mustrare!... *O!... God!*

ANGEL: *Hip, hip, hura!* Caii se întrec în zbor ca rândunelele. Unii rămân în urmă, alţii fug înainte aţâţaţi de aplauzele privitorilor. Jiletcile jocheilor strălucesc în arenă ca nişte fluturi coloraţi; toţi aleargă cu inimă şi se apropie de barieră... O lume întreagă stă în uimire, care cal va sosi mai întâi ? That is the question!

READE: *Oh, yes! To be or not to be, that is the question!.... Miaau. Oh! Shakespeare!*

EU: În fine, mă opresc!... Acum noaptea căzuse, mii de stele clipeau deasupra mea; însă misterioasa lor lumină nu-mi arăta nici un drum bătut în pustietatea acelor câmpii... La asemenea cazuri cea mai nimerită măsură este să te încrezi instinctului animalelor. Am lăsat deci frâul pe gâtul calului şi pe loc inteligentul meu tovarăş, mirosind aerul, pleacă încet prin întuneric şi după o oră mă scoate chiar la malul Mării de Marmara.

ANGEL: Doi se află în frunte: Plum şi Ghipsi! încă zece paşi şi învingătorul va face a se pierde şi a se câştiga rămăşaguri de milioane de shelingi în toată Englitera, încă cinci paşi, încă trei, încă doi, încă unul... Hura! Plum iese înaintea lui Ghipsi cu o lungime de patru degete; Plum este triumfătorul! 400.000 de glasuri se ridică în văzduh cu entuziasm, şi mii de butelci se deşartă în onorul lui! Hura! În sănătatea lui Plum!

EU: La poalele acelui mal foarte nalt, valurile se legănau molatic, cu un vuiet surd; pe suprafaţa lor razele stelelor presară scântei argintii, iar în dreapta mea se zăreau luminile caselor din Ghemlic. Calul se apropie de muchia malului, întinde un picior, cearcă pământul cu copita, şi apoi începe a se coborî încet pe o

cărăruşă de capre. Voiaj spăimântător şi periculos!... Mi se părea că la fiecare pas o să cădem împreună de-a lungul stâncilor, până în fundul prăpăstiei. Inima tremura în mine, pieptu-mi se răsufla greu, ochii se păinjeneau... Deodată....

ANGEL: Cât pentru mine...

READE *(cu ochii închişi)*: *Oh! miss Lucy!*

EU: Deodată mă trezesc cu calu-n valuri! El sosise devale şi apucase pe nisip în direcţia Ghemlicului; însă prin unele locuri era silit să treacă prin apă.; căci marea se întindea până sub mal. În fine am intrat teafăr în oraş şi am găsit pe tinerii belgi lungiţi pe taraba unei cafenele, foarte îngrijiţi de soarta mea şi mângâindu-se cu două narghilele turceşti.

ANGEL: Cât pentru mine, Plum mi-a adus o mie de livre sterline, câştigate de la amicul meu Arthur Holvay, Hip, hip! în sănătatea lui Arthur!

READE *(lunecând de pe scaun sub masă)*: *Miss Lucy! miss Lucy! Miaaau!!!*

. . . .

Astfel se mântui convorbirea noastră! Un orologiu ascuns bate două ore după miezul nopţii. Angel, ridicând faţa de masă şi adresându-se la Reade, îi zice cu glas uimit: „Adio, scumpule amice!... Umbrele victimelor tale să te lase în pace, şi frumoasa miss Lucy să-ţi răsplătească cu amorul ei îngeresc momentele de plăcere ce tu ne-ai făcut să petrecem în casa ta, noi, călători rătăciţi pe ţărmurile Africii... Adio!“

După această poetică şi călduroasă improvizare, Angel şi eu ne întoarcem la locantă, bâjbâind prin întunericul hudiţelor, ne culcăm obosiţi, şi până în zori ne luptăm în vis cu motanii ucişi de Reade. Somnul nostru însă nu ţinu mult, căci trebui să ne sculăm şi să plecăm. Hagi-Mustafa-Ben-Aali-Cuniali, întovărăşit de un soldat marocan, aduce caii sub ferestrele noastre, doi pentru noi, doi pentru ei, şi unul pentru panerele cu merinde. Totul fiind

deci gata de pornire, ne coborâm în stradă, strângem mâinile domnişoarelor Ashton, dăm câte un bănuţ spaniol de aur Lunicăi şi Astericăi, ne închinăm papagalului Dgiali şi încălecăm.

Iată-ne ieşiţi din Tanger!... Africa cu misterele sale se întinde dinaintea noastră. Dumnezeu ştie ce întâmplări ne aşteaptă! Fie într-un noroc şi cale bună!!!

CUPRINS

DE LA TANGER LA TETUAN PRIN MUNŢII UADRAS

5 octombrie 1853. — În plăcuta răcoreală a dimineţii, bine dispuşi atât oameni cât şi dobitoace, ne coborâm de-a lungul zidurilor oraşului Tanger până la malul mării şi ne jucăm caii pe un covor de nisip galben, ce se întinde sub copitele lor; apoi, lăsând Mediterana în stânga şi oraşul în urma noastră, apucăm drumul spre Tetuan. Acest drum sau, mai bine zicând, această cărare duce prin locuri sterpe, în care apar ici-colea câteva mici ogoare de păpuşoi. Singura vegetaţie ce se prezintă ochilor consistă în nişte tufe de palmieri pitici, ce acoperă colnicele şi unde nu se aude nici o ciripire de pasăre. Căldura creşte la tot minutul, ea devine tot mai arzătoare, fără ca să întâlnim vreun adăpost de umbră, şi setea începe a ne munci, fără ca să zărim cât de mic izvor împrejurul nostru. Chin nesuferit, ce se măreşte de câte ori ne apropiem de patul unui pârâu, care se anunţă de departe prin şirurile de lauri înfloriţi şi de rodieri crescuţi pe malurile lui. Pârâul e sec, şi ca dânsul sperarea noastră seacă!... Trebuie să ne mulţumim numai cu ghirlandele de flori roşii ce culegem de pe crengile laurilor şi cu care ne încununăm fruntea. Chiar sub arşiţa cea mai mare a zilelor de vară florile au în sânul lor o răcoreală învietoare foarte plăcută.

La stânga noastră, în depărtare, vedem două sate arăpeşti, aşezate pe coastele colnicelor; casele lor sunt acoperite cu stuh şi livezile îngrădite cu cactuşi mari. Ele au o asemănare curioasă cu

acele din ţara de jos a Moldovei. Un al treilea sat se iveşte în calea noastră pe la 11 ore... Trebuie să trecem prin el, şi după recomandaţia dragomanului nostru, Hagi Mustafa-Ben-Aali-Cuniali, să nu facem nici un zgomot pentru ca să nu atragem atenţia arabilor; însă de-abia intrăm în el şi Angel, tovarăşul meu de voiaj, îmbucând cornetul său de argint, sună o fanfară răsunătoare. Pe loc toţi locuitorii caselor ies în grabă cu somnul în ochi şi, indignaţi de sumeţia unor ghiauri ca noi, încep a ne batjocori şi a ne ameninţa cu pumnii; femeile stupesc şi copiii aruncă pietre după noi.

Fără prezenţa soldatului paşei din Tanger ce ne întovărăşeşte, nu cred că am scăpa teferi din mijlocul acestei hoarde de barbari; dar la glasul poruncitor al soldatului, arabii reintră în bordeiele lor ca nişte câini înfuriaţi, şi noi ne depărtăm râzând de figura speriată a dragomanului.

— Hagi-Mustafa, îi zic, ce faceţi când vă e sete prin pustiurile acestea?

— Ducem dorul apei şi pronunţăm de trei ori numele lui Allah! răspunde Mustafa.

— Eu, deşi nu sunt mohametan, aş invoca de şase ori pe profetul vostru, dacă aş fi încredinţat că mi-ar scoate acum în cale un izvor de apă rece.

— Gândul omului e în mâna lui Allah! replică dragomanul. În curând o să ajungem la izvorul Cămilelor, şi acolo ne vom potoli focul din piept.

— *Well! well!* strigă Angel cu bucurie, auzind această bună veste, şi dă pinteni calului. Noi imităm exemplul său şi iată-ne alergând pe aripile sperării până ce sosim la acel multvestit şi multdorit izvor... Caii se opresc de la sine, noi descălecăm şi ne punem a căuta cuibul apei... dar unde-i?

Nu vedem decât un loc glodos şi călcat de dobitoace, iar cât despre apă, găsim ceva negru, cald şi puturos, care chifteşte în urmele copitelor.

Cu toată setea ce ne arde, nu avem curaj a înghiţi acel noroi apos, ci ne mulţumim numai a uda batiste în el şi a le lipi de

obraz cu partea nemânjită. Răsuflând apoi prin pânza subţire, aspirăm un aer umed care ne răcoreşte puţin. Hagi-Mustafa şi soldatul, mai experimentaţi însă decât noi, intră cu picioarele goale în glod şi stau neclintiţi câteva minute; pe urma ies la uscat, jurându-se pe Allah că li s-a stins focul setei.

În vreme ce ne dedăm la această operaţie, sosesc trei arabi stremţeroşi, dar înarmaţi cu şuşanele lungi şi merg de se tupilă în umbra unui copac de măslini. Ochii şi fizionomia lor sunt hoţeşti; căutăturile lor, ţintite asupra noastră cu o expresie hainoasă, ne dau a înţelege că ei ar avea mare poftă să ne prade şi chiar să ne ucidă, *par dessus le marche*[1], dar că sunt stânjeniţi de prezenţa soldatului paşei din Tanger....

În adevăr, un european sătul de viaţă nu poate găsi mai bun mijloc de a scăpa de dânsa decât cercând a călători singur în imperiul Marocului. El e sigur de a-şi procura ucigaşi de bunăvoie, chiar la marginile oraşelor. Cu toate acestea, Angel, apropiindu-se de arabi, scoate un revolver, trage în aer şase descărcături, îşi pregăteşte din nou arma şi se duce de încalecă, făcând un semn de adio arabilor; iar aceştia, holbând ochii asupra revolverului cu o groază vederată, se grăbesc a părăsi locul şi a se face nevăzuţi în tufari.

— Mare greşeală că ţi-ai arătat revolverul! observă Hagi-Mustafa.

— Pentru ce?

— Pentru că ai trezit în ei pofta de a-l căpăta cu orice preţ, chiar cu preţul vieţii d-tale.

— Vie să-şi cerce norocul, dacă li s-au urât zilele! răspunde amicul meu cu nepăsare; apoi, deschizând un cortel, se alătură de mine şi fără a mai întârzia plecăm în direcţia munţilor Uadras.

Soarele varsă duşe de foc pe capul nostru, pasul cailor se leneveşte, iar Hagi-Mustafa şi soldatul cu fes nalt de postav roş

[1] Pe deasupra *(fr.)*.

pe cap încep a cânta *sotto voce* manele algeriene. Acum e amiază! plantele îşi beau umbra, şi natura întreagă înoată, obosită, intr-un ocean de lumină înflăcărată... Angel mă asigură că-şi simte creierii fierbând şi chiar clocotind în tidva capului; eu mă lupt cu un bulgăr de iască ce-mi stă în gât, şi amândoi ne căptuşim cortelurile pe dinăuntru cu toate fulardele ce posedăm, dar în zadar!... Razele soarelui pătrund prin stofă şi se înfig în pielea noastră ca nişte ace roşite în foc. Supliciul e demn de vechii inchizitori ai Spaniei!... şi însă dinaintea cailor aleargă pe jos un pui de arab, ca de doisprezece ani, anume *Ali, cu capul gol şi ras!*... Creştetul lui sticleşte ca o oglindă, şi el nu se tânguieşte de fierbinţeala soarelui.

— Ştii la ce mă gândesc? îmi zice Angel.

— La ce?

— Îmi propun să iau cu mine în Europa şi să duc în Englitera pe arabul acest mic.

— Vrei poate să-l înfiezi?

— Ba, vreau să mă serv de tidva lui strălucitoare la vânat de ciocârlii[1].

Ideea lui Angel e destul de comică, şi în alte timpuri m-ar face să râd, dar acum ea nu parvine a împrăştia melancolia în care m-a cufundat căldura atmosferei, melancolie ce se măreşte la tot pasul, în auzul unui glas depărtat de păstor nomad, care cântă o complângere lungă şi monotonă pe cuvintele *imma, imma, malli, malli!* (mama mea, soarta mea!).

Pe la o oră după amiază începem a intra în munţii Uadras, pe un drum presărat cu bolovani ca albia unui şuvoi de munte. Caii poticnesc urcându-se printre pietre şi se răsuflă greu; noi ca şi dânşii suferim de lipsa de aer şi ne coacem în piele, căci acum ne găsim expuşi şi la focul soarelui şi la fierbinţeala pietrelor. Ni se

---

[1] Ciocârliile sunt atrase de tot ce luceşte, şi astfel devin jertfa vânătorului care întrebuinţează oglinzi pentru a le atrage din aer, unde ele se-nalţă ciripind [V. A.].

pare în acest hăugaş stâncos că trecem prin o flacără nevăzută, dar în fine sosim la una din culmile dealului, şi aici abordăm o pădure de măslini, de carubi, de lauri şi de rodieri.

Un *ufff!* colosal iese din piepturile noastre.

Fericire neaşteptată, surpriză încântătoare!... Iată umbră drăgalaşă, iată muşchi verde la tulpina copacilor, iată şi un izvor! împăratul izvoarelor!... un pârâu întreg de apă rece şi cristalină, ce curge din mijlocul unor stânci cu o clăbucire veselă şi mult armonioasă.

A descăleca, a ne repezi la izvor, a ne băga obrajii în apă e treabă de un minut; însă Hagi-Mustafa ne roagă să nu bem îndată, fiind încă prea înfierbântaţi. Urmăm sfatul lui; dar după câteva scurte momente ne punem a înghiţi izvorul, servindu-ne drept pahar de o scoarţă de plută găsită pe stâncă. Angel e însă de părere că apa-i mult mai bună când e sorbită cu gura din pârâu şi râvneşte botul cailor.

După această adevărată orgie de apă, ne întindem pe muşchi, sub un măslin cu frunze smălţuite şi dăm ordin dragomanului să ne aducă merindele... În faţa noastră se ridică munţi sălbatici, care se prăjesc la soare de la începutul lumii; iar alăture cu noi, pe coasta unei stânci, se mişcă un şarpe lung, pe care îl ocheşte de sus un vultur ce zboară în cercuri deasupra lui. Reptilul are pete negre şi galbene; ochii lui aprinşi strălucesc întocmai ca doi rubini şi se îndreaptă când spre noi, când în aer către vultur. El pare că presimte un dublu pericol şi se încordează, pregătindu-se de luptă. La vederea lui eu rămân fascinat, încremenit, înfiorat!...

Fac această mărturisire fără nici o ruşine, căci totdeauna şerpii, ca şi linguşitorii sau alte animale târâtoare, mi-au produs o impresie de profund dezgust; Angel însă, în calitatea sa de englez fiind mai flegmatic, apucă degrabă şuşaneua soldatului, se apropie de stâncă, chiteşte, trage... şi reptilul, lovit de glonte la cap, se ridică drept ca o suliţă, apoi cade mort şi rămâne aninat de colţul unei pietre.

Ali se repede în fugă, se acaţă pe stâncă întocmai ca o momiţă, dar când să puie mâna pe trupul şarpelui, vulturul trece ca un fulger pe lângă el, îl loveşte cu aripa şi se depărtatează peste dealuri cu şarpele în plisc... Angel e furios contra hoţului înaripat ce i-a prădat vânatul, Ali plânge de ciudă, Hagi-Mustafa dă semne de mirare, iar eu, ţinând parte Vulturului, mă pun la masă, adică mă aşez turceşte lângă proviziile grămădite pe muşchiul verde.

O pâine albă, doi pui de găină rumeni, un caşcaval de Holanda şi două butelci de Xeres compun un festin care ar seduce chiar pe vestitul mâncău Balthazar, dacă acest rege gastronom ar fi postit ca noi din faptul zilei până după amiază. Cu atât mai mult spectacolul ziselor obiecte de hrană atrage pe Angel cu o putere magnetică şi-l face a uita şi pe vultur, şi pe şarpe, şi pe toate celelalte animale de pe faţa pământului... El vine, înhaţă un pui, destupă o butelcă şi o pune la gură, zicând:

— *All right!...* în sănătatea şarpelui!

Apoi se aşează pe ospătat cu o poftă ce se comunică la toţi. Nu se aude în curs de un cart de oră decât un clănţănit de măsele în mare activitate, şi... proviziile dispar fără a fi urmate de vreun desert, precum se obişnuieşte la mese mari.

Ne rămâne însă cheful ţigaretelor şi murmurul veselitor al izvorului. În Africa nu poate fi mai dulce simfonie decât şoptirea apei!... Deci, lungiţi pe spate, cu ochii rătăcind pe albastrul cerului, ne facem digestia, fumând tutun de Latakie şi privind în aer spiralele fumului parfumat.

— Cum îţi place traiul acest oriental? mă întreabă Angel.

— Îmi place de minune! Răcoarea umbrei şi cântecul izvorului mă adorm, îi răspund căscând.

— Pe mine m-au şi adormit! replică amicul meu cu glas trăgănat, şi pe loc acel glas se schimbă într-un horăit răsunător.

După o dulce odihnă, Hagi-Mustafa ne trezeşte şi, caii fiind bine hrăniţi, bine adăpaţi, plecăm la deal pe o cărare misterioasă ce şerpuieşte printre copaci. Căldura e mare, lipsa de aer preface

pădurea într-o baie turcească; dar încalte suntem feriţi de săgetarea periculoasă a razelor soarelui, întâlnim mai multe caravane de cămile şi mulţi arabi încălecaţi pe măgari, însă observăm că bipezii au o aparenţă mai animală decât patrupezii. În fiecare din ei presimţim un duşman dispus a ne ataca, şi dar, fără a ne răzleţi unul de altul, continuăm drumul nostru cu mare luare-aminte şi cu revolverele în mână. Trei ore întregi urcăm dealul în pasul cailor şi, în sfârşit, sosim pe vârful lui, unde găsim o *funda* (caravan-serai).

Această casă de adăpost consistă într-o curte pătrată şi închisă cu ziduri nalte, văruite. Pe dinăuntru se înşiră galerii boltite de jur împrejur, iar lângă poartă câteva magazii întunecoase şi încuiate cu uşi tari. Ograda e destinată pentru dobitoace, galeriile pentru oameni şi magaziile pentru mărfuri; însă magazii, ogradă şi galerii sunt într-un grad de necurăţenie atât de mare încât nu avem curajul a deveni măcar pentru un moment oaspeţii fundăi. Toate soiurile de vermine foiesc în acest locaş de ospitalitate şi aşteaptă cu nerăbdare pe nenorociţii călători, pentru ca să le facă o primire plină de dragoste şi de usturime. Suntem deci obligaţi a ne decide sau să urmăm calea înainte până la Tetuan, sau să petrecem noaptea sub copaci alăture cu funda. Însă caii sunt obosiţi şi nu ne rămâne destul timp până la asfinţitul soarelui pentru ca să ajungem la porţile acelui oraş. Ele se închid pe la şapte ore şi, odată închise, nimeni nu mai poate să intre sau să iasă, păzitorii lor având obicei a le părăsi pe seama Profetului şi a se duce la cafenea... Pentru adepţii Islamului, Mohamed e un personaj foarte comod. El e însărcinat a îndeplini tot ce un mahometan doreşte şi tot ce lenea şi fanatismul îl opresc de a face pentru sine sau pentru alţii. Noi însă, necredincioşii, având mai puţină confienţă în bunăvoinţa Profetului şi neaşteptând de la el serviciul de *Oberkellner*, ne alegem singuri locul unde o să petrecem noaptea.

Un mare şi frumos carub, ale cărui crengi compun o boltă minunată, ne primeşte la tulpina lui, pe un pat de muşchi molatic.

Acolo întindem mantalele, aşezăm sacii noştri de voiaj, cu destinare pentru ei de a ne servi de saltele şi de perine. Hagi-Mustafa, soldatul şi Ali se grupează aproape sub un măslin şi adună vreascuri pentru foc, având de gând a veghea toată noaptea şi a-şi alunga somnul prin o serie neîntreruptă de cafele şi de narghilele. Ei îşi examinează armele, reînnoiesc praful în tigăiţele puştilor şi ale pistoalelor, îşi şterg iataganele şi ne îndeamnă să dormim liniştiţi până a doua zi.

Angel propune ca *să dăm putere somnului!* Deci începem a-l hrăni cu felii gustoase de rostbeaf rece, a-l îndulci cu o cutie de curmale şi a-l adăpa cu vin de Xeres. Pe urmă în timp de o oră îi pregătim o uşoară mistuire prin o primblare plăcută împrejurul fundăi, scăldându-l în lumina amurgului şi înveselindu-l cu imaginea salvării sale din ghearele milioanelor de jigănii muşcătoare şi sugătoare ce se aţin la pândă în caravanserai. În sfârşit, mergem cu mulţumire în *camera noastră*, cameră fără pereţi, în adevăr, dar curată, bine aerisită şi foarte confortabilă, deşi cam primitivă în soiul ei, deşi cam expusă la vizite nocturne de şerpi, de arabi şi de alte lighioi nu mai puţin displăcute.

Acolo, rezemaţi pe coate, începem o lungă convorbire asupra o mie şi unul de subiecte, atingându-le numai din treacăt, cu acea uşurinţă caracteristică a persoanelor care ştiu toate fără a şti nimic şi, din vorbă în vorbă, abordăm în domeniul limbii arăpeşti.

— Am învăţat pe de rost — zice Angel — mai multe cuvinte cu care am să mă fălesc în clubul meu din Londra şi să câştig un renume de orientalist profund... ca unii din cunoscuţii mei.

— Şi eu— îi răspund — am făcut o mică provizie de vorbe curioase şi grele de pronunţat, care ar putea servi la un joc favorit al copiilor din ţara mea, joc ce se numeşte: *frânturi de limbă*. Aşa, de exemplu: *l'mra* — femeia, *n'sa* — femeile, *l'hobz* — pâinea, *l'ma* — apa, *l'hlib* — laptele, *l'ham* — carnea, *l'hmar* — măgarul, *l'jmel* — cămila, *jbel* — munte, *j'ben* — caşcaval, *ţ'ben* — pai etc. Acum, dacă vrei, îţi propun un rămăşag.

— Care?

— Zece livre sterling dacă vei pronunţa de trei ori de-a rândul repede şi fără a greşi fraza următoare: *„Lmransalhobzlmalhliblhamlhmarljmeljbeljbenţben“*[1].

Angel cearcă, dar îl apucă tusea şi se opreşte, zicând:

— *Goddam!* ai ales cuvinte care dau oftică; dar eu am deprins încalte fraze de care să mă pot servi în compania damelor. Aşa, când voi întâlni o hurie din raiul lui Mohamed, fie chiar în saloanele din Londra, îi voi zice:

— *Lella*, doamnă, sau *Benţ,* domnişoară, *n'zişeba n'hăbâc,* eşti frumoasă, te iubesc. — *Eia n'ţiaşco lzuj,* hai să facem amor împreună. — *Rac călbi, nafsi, ămri,* eşti inima mea, sufletul meu, viaţa mea. — *Andăc ras mziana,* ai cap frumos — *aininzrăc,* ochi albaştri — *fum enuar,* gură de floare — *snen bid,* dinţi albi — *şaar cal,* păr negru. — *Rac sems, kmar, njium,* eşti soare, lună, stele. — *M'buz idâc, m'buz fumăc, m'buz ainâc,* îţi sărut mâinile, guriţa, ochii. Pe lângă aceste fraze armonice, mai păstrez în arsenalul meu de seducere două versuri compuse de însuşi Ali, ginerele lui Mohamed:

Hateni amanţilla,
Lella Măţcolişilla!

Adică: iubeşte-mă, te rog, doamnă, şi nu zice ba!

Disertarea noastră limbistică ne aduce pe nesimţite într-o somnolenţă, care în răcoarea nopţii, sub scânteierea stelelor, are o dulcime pătrunzătoare. Genele se apropie, dar până a nu se închide, zăresc prin ele jocul luminii focului pe frunzele copacilor şi pe figurile păzitorilor noştri. Ei stau grupaţi împrejurul vreascurilor înflăcărate şi foarte ades întorc capul pentru ca să examineze fundul întunecos al pădurii. Caii mai departe adorm încet pe picioare şi apar în umbră cu proporţii colosale. Din când în când răsună în apropiere ţipătul misterios al unei păsări de noapte…

---

[1] Alecsandri aşează, de fapt, unul după altul, fără nici o legătură între ele, cuvintele explicate mai înainte.

Mpsaahir Iella! psaalhir sidi!
Noapte bună, doamnă! noapte bună, domnule!

6 octombrie. — Cine va putea să explice misterul formării visurilor şi tainica lor corelaţie cu lumea exterioară?... Cine îmi va spune cum şi pentru ce cornetul lui Angel, în dimineaţa de 6 oct., a jucat pentru mine rolul trompetei cereşti la judecata cea de pe urmă? În faptul acestei zile memorabile, mă visam pe vârful unei coloane nalte cât jumătatea scării lui Iacob şi care se găsea ridicată chiar în mijlocul văii Iosafatului. Priveam de jur împrejurul meu un ocean nemărginit de valuri omeneşti ce ieşeau din pământ în giulgiuri albe, creşteau şi se înaintau spre coloană. Mişcarea lor, deşi mişcare de umbre, producea un zgomot de furtună, dominat prin sunetul metalic al unei colosale trompete ascunse în cer... Deodată lumina se întunecă! Un vultur monstruos trecu în dreptul soarelui, se repezi către mine, mă lovi cu aripa şi se depărtă în fundul orizontului.

Atunci, cu o repejune ameţitoare, începui a cădea, executând în văzduh o serie de tumbe pe notele fanfarei îngereşti ce răsuna deasupra mea... Cad mereu, cad de-a vălătucul, fără a mă putea opri, nici de a pica, nici de a măsura cu ochii distanţa ce mă despărţea de pământ, nici de a-mi închipui halul deplorabil în care o să mă găsesc, după ce m-oi zdrobi de vreo stâncă. În sfârşit, sosesc la capătul acelui voiaj aerian, deschid ochii speriat, şi ce văd lângă mine?... Văd pe Angel sunând din cornet o tarantelă napolitană! Mai departe zăresc pe Hagi-Mustafa şi pe soldatul paşei alergând pe după copaci, ca şi când s-ar fi jucat de-a baba-oarba şi căutând un lucru pierdut.

— Ce este, Angel? întreb pe amicul meu.

— Nimic important, îmi răspunde el. Astă-noapte ne-au vizitat nişte *pickpockets*[1] arabi şi au furat panerele cu provizii.

[1] Hoţi de buzunare *(engl.)*.

— Ce spui, frate?... şi alta n-au furat?... au lăsat caii neatinşi?

— Priveşte! iată bucefalii noştri în complet. Ei ne fac semn din urechi ca să profităm de răcoarea dimineţii, pentru ca să ne continuăm voiajul.

Mulţumiţi de nobila discreţie a hoţilor, care au binevoit a respecta caii şi persoanele noastre, plecăm pân-a nu răsări soarele, mângâind pe Hagi-Mustafa, pe soldat şi chiar pe Ali de ruşinea ce au păţit... Sărmanii! au vegheat o mare parte a nopţii; însă despre ziuă au fost învinşi de somn şi *s-au lăsat*, după cum zice românul. Tâlharii, pândaci, au profitat de somnul lor şi acum ei beau vin de Xeres în sănătatea noastră şi în ciuda Profetului... Să le fie de bine!... Ne depărtăm de funda şi mai cu seamă de furnicarul ei, ca să ne urcăm pe vârful altui deal apropiat; iar când ajungem acolo, ne oprim extaziaţi de măreţul spectacol ce se prezintă admirării noastre. Soarele apare splendid, acoperind de o lumină feerică lanţul munţilor Uadras, valea desfăşurată de la poalele lor până la oraşul Tetuan, şi în orizont marea albastră, mărginită de munţii Spaniei. Verdeaţa codrilor, zidurile albe ale Tetuanului, stâncile roşii de pe creştetul dealurilor, albăstrimea cerului şi a Mediteranei, toate contopindu-se în focul soarelui, produc un tablou de o rară frumuseţe. Noi ne simţim uimiţi şi ne înclinăm cu smerenie dinaintea minunilor puterii creatoare; iar Hagi-Mustafa, soldatul şi Ali cad în genunchi şi cu faţa la răsărit fac rugăciunea lor de dimineaţă. Angel, adânc impresionat, stă câteva minute în tăcere, apoi strigă cu glas puternic: „Orbi! orbi! şi de trei ori orbi acei ce nu cred în Dumnezeu!“

La Allah, illa Allah u M'hamed Rasul Allah![1] exclamă totodată arabii noştri, sculându-se în picioare.

Astfel, încântaţi de splendoarea panoramei, animaţi de o tainică mulţumire sufletească, plini de viaţă şi de sănătate, reluăm calea spre Tetuan. Oraşul străluceşte în distanţă de 5 ore şi nu în zadar

[1] Dumnezeu este mare şi Mohamed e profetul său [V. A.].

arabii îl numesc Ţtaun, cuvânt sinonim *de cochetă*, căci el atrage de departe şi te înşală prin efectul mirajului... Ne coborâm pe sub crengile unor măslini bătrâni, ale căror frunze au o culoare verde-închisă, şi întâlnim din nou şiruri de cămile încărcate cu teancuri grele. Nalte şi flegmatice, ele sunt conduse de berberi cu picioarele goale până la genunchi, arămii, sprinteni şi care necontenit scot pe gât ţipete răguşite şi sălbatice, sub cuvânt de a îndemna mahalii patrupezi. Aceştia însă păşesc liniştit, mişcând în cadenţă picioarele lor lungi şi noduroase, iar ochii lor exprimă o mirare naivă... Pare că ei se întreabă în gândul lor pentru ce cornacii lor îşi dau atâta osteneală ca să imiteze răgetul măgarilor? Câteva femei, răzleţite printre caravane şi învelite în feregele rupte, îşi ascund feţele îndată ce dau cu ochii de noi, şi, după ce trec mai departe, ele întorc capul pentru ca să stupească pe urma noastră. O graţiozitate a sexului frumos din Maroc!

Căldura şi setea, sora ei, încep iar a face parte din cortegiul nostru; însăşi foamea începe a ne aduce aminte că suntem lipsiţi de provizii; dar geniul binevoitor care priveghează asupra noastră nu ne părăseşte la nevoie. El ne scoate în cale pe un berber aşezat la umbră cu un paner de poamă coarnă. Cumpărăm panerul atât pentru fericirea negustorului, cât şi mai cu seamă pentru potolirea setei ce ne munceşte.

După o oră pomenitul geniu are bunătate a ne duce în prezenţa unei familii complete de englezi, care sunt ocupaţi a face dejun pe iarbă. E familia lui sir Arthur Isquare, ce vine de la Fez, capitala Marocului, şi se compune de şase persoane; 1) sir Arthur, 2) mistress Caroline (pronunţă *Carlain*), 3) două misses, fete mari şi lungi, 4) doi John-Bull scurţi, fraţii lor... toţi îmbrăcaţi curat, spălaţi, pieptănaţi, ca şi când ar fi ieşiţi acum din cabinetele lor de toaletă; şi însă! ... de opt zile sunt pe drum. Douăzeci de soldaţi aleşi îi întovărăşesc, având ordin de la sultanul ca să-i apere de orice pericol, să le procure orice ar dori; căci la caz contrar îi aşteaptă o descăpăţânare generală!... şi aceasta, pentru că sir

Arthur Isquare este consulul graţioasei sale maiestăţi, regina Engliterei, pentru că mistress Carlain este soţia consulului şi pentru că cele două misses şi cu fraţii lor sunt copiii consulului şi ai consulesei.

Cel mai puternic talisman pentru un european în imperiul Marocului este de a fi *inghiliz*.

Amabila familie, cum ne vede şi recunoaşte în noi gentlemeni europeni, ne primeşte cu vii demonstrări de bucurie şi ne invită a lua parte la dejun. Noi, fără a mai aştepta o a doua invitare, ne aşezăm alăture cu tinerele misses şi dăm ordin lui Hagi-Mustafa ca să aducă panerul cu poamă pentru desert. Mulţumire nespusă!... Copilele, demne fiici ale Evei, se aruncă asupra panerului cu sperare de a găsi *mere*, dar negăsind decât struguri, se mângâie râzând cu bobiţele lor aurite. În sfârşit, după un ospăţ foarte confortabil şi după ceaiul final luat în porcelane chineze (ceai în codrii Africii!), ne depărtam, preschimbând cărţile noastre de vizită şi dându-ne *rendez-vous* la Nagazaki, în Iapon, unde sir Arthur Isquare a fost numit consul de curând. Până a nu pleca însă, Angel intonează pe cornet imnul naţional englez: *God save the queen!*[1] şi familia întreagă îl acompaniază din gură cu entuziasm. Arabii însă cred că au nebunit!

Astfel, restauraţi şi recunoscători geniului nostru protector, coborâm vesel munţii Uadras. Apropiindu-ne de vale, auzim dincolo de un colnic ce ne mai desparte de ea un zgomot mare de răcnete, de tropote şi de împuşcături!...

Într-o fugă parvenim pe creştetul colnicului şi de aici asistăm la o fantezie executată de vro sută de arabi încălecaţi pe ageri armăsari. Hagi-Mustafa ne spune că e un gum de buidiri, locuitori din munţii ce se înalţă în dreapta noastră.

Arabii, înveliţi în burnusuri albe de lână, sunt împărţiţi în două cete, care se izbesc una în contra alteia în repejunea cailor, se

[1] Dumnezeu s-o apere pe regină! *(engl.)*.

chitesc din fugă cu şuşanele lungi, trag, se depărtează, încărcând din nou armele lor, fără a se opri; apoi se întorc de iau parte la acest simulacru de război. Unii învârtesc şuşanelele pe deasupra capului, scoţând din gât chiote furioase şi dau foc printre urechile cailor; alţii, simulând o goană din partea duşmanilor, se culcă pe coarda armăsarilor şi aşa plecaţi, împuşcă în urma lor; alţii, mai dibaci, aruncă armele lor înainte ca nişte djeriduri şi, aninându-se cu mâna stângă de coamă, se pleacă până la pământ de le culeg de jos...

Nimic mai curios, mai interesant, mai bărbătesc decât acest joc războinic. Nimic mai pitoresc decât alergarea cailor înspumaţi, fâlfâirea burnuselor în văzduh, lucirea armelor în focul soarelui. Nimic mai sălbatic, mai înfiorător decât răcnetele luptătorilor, scârşnirea dinţilor şi încruntarea ochilor în acel amestec de oameni îndrăzneţi şi de falnici armăsari!

Angel nu-şi poate stăpâni entuziasmul şi găseşte apropo să sune o arie militară... Pe loc zece arabi, detaşându-se din gum, se reped spre noi, ne înconjoară şi ne poruncesc să mergem cu dânşii. În zadar Hagi-Mustafa şi soldatul intervin, cercând a le explica în gura mare că suntem inghilizi... etc., trebuie să ne supunem voinţei buidirilor!... Ne supunem dar fără mai multă împrotivire şi, coborând colnicul, ne ducem la un cort de pâslă, unde se află şeicul, adică şeful gumului... O! surpriză neaşteptată! Şeicul este însuşi Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo, tovarăşul nostru de călătorie dintre Marsilia şi Gibraltar, pe corabia căpitanului Campbel!

El se bucură văzându-ne, pune mâna la piept şi la cap, ne primeşte cu formula orientală de bună sosire şi ne invită lângă dânsul. Abia am reuşit a ne cruci picioarele, aşezându-ne pe covor, şi îndată cortul se umple de arabii cei mai însemnaţi din acest gum. Ei ne privesc pe noi cu demnitate, noi pe dânşii cu admirare; căci unii au figuri foarte expresive şi ochi de vulturi. Ni se aduc cafele şi narghilele, apoi un harbuz mare şi roş ca sângele, care se împarte între toţi, şi, în sfârşit, după o jumătate de oră ne este

permis a părăsi cortul; însă pân-a nu ne despărţi, Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo, voind să ne dea o probă de învăţătură şi de stimă, scrie în portofoliul meu numele lui cu litere arabe. Eu îi fac prezent o călimară de voiaj şi o duzină de condeie de metal aurit, care îi produc o nespusă mulţumire, căci şeicul este poet.

Ieşind în câmp, Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo dă ordin să-i aducă armăsarul favorit, El Rbâa, un fugar de patru ani, subţirel în picioare, negru la păr, cu nările largi şi trandafirii, cu ochii inteligenţi, cu urechi mici, o minune demnă de a fi expusă într-un salon, sub glob de cristal, pe un cămin de marmură. Atât e de frumos că nu ne putem sătura de a-l admira; iar şeicul mândru, netezindu-şi barba, începe a declama cu emfază următoarea poezie compusă de dânsul şi pe care ne-o traduce dragomanul nostru:

EL RBÂA[1]

(Calul de patru ani)

Ah! a încăleca un *rbâa* şi a-l repezi la fugă
Şi a se răzbuna înainte de a dispare!
A încăleca un *rbâa* şi a-l strânge cu genunchii,

Şi a strânge frâu-n mână, şi a cerca adresa lui,
Şi a vedea toate cetele adunate la un singur cuvânt,
Din Modenia până la Barka!...

Un *rbâa* care-şi schimbă părul
Şi zboară cu zborul păsării de frunte!..
Şi a vedea puşca plină strălucind, a auzi zânghetul săbiilor,
A vedea pe cei ce şi-au pierdut averile regăsindu-şi averile!...

Un *rbâa* ce nu ştie nimic,
Care nu ştie ce este obstacolul...
Şi a vedea revenind libertatea de altădată
Şi a zvârli scorpia la câini!

[1] *„Uelli ierkeb aâber rbâa u djikka
U khales dinho Rbil maitekka“... etc., etc., etc. [V. A.].*

Un rbâa înşeuat,
Care să fugă cu fuga unei gazele,
Şi să ardă în dorul de a măsura spaţiul pe pământ!
Tatăl său e din plaiul Tellului, şi mumă-sa e Zerka!!

Un *rbâa* viclean ca o vulpe,
Care să ştie a-şi prinde prada cum înhaţă câinele carnea!
Care să treacă peste ziduri ca o ghiulea
Izbită de un tun încărcat cu o oca de praf!...

Un *rbâa* din Maui,
Care să zboare zborul vulturului cu gheare albastre,
Care în puterea alergării să-şi sfarme potcoavele!
Şi să facă a sări scântei din izvorul lor!

Răsară fulgerul din izvorul său!...
Din ţara Barka până la munţii Targuna,
Curgă ploi de potop pe pământul îngrozit,
Şi cine a semănat o ură, culeagă o sută!...

În vreme ce şeicul declamă acest imn, ceilalţi arabi stau pemprejurul calului, îl netezesc pe coapsă, îl dezmiardă ca pe un copil, şi nobilul animal răspunde prin vesele nechezuri...

Pentru un arab nu e nimic pe lume mai preţios decât un cal bun şi frumos. El trăieşte cu dânsul în adevărată frăţie, îl ţine sub cortul lui ca pe un membru al familiei sale şi împarte cu el hrana şi apa.

Arabul judecă pe om după tovarăşul lui. Arabul zice:

„Arată-mi calul tău ca să-ţi spun cine eşti tu!“, precum francezul zice „Dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es“[1].

Proverbul arab e mult mai caracteristic, mult mai poetic decât cel francez.

În sfârşit, ne luăm adio de la Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo, şi la trei ore după amiază ajungem la malul unui râu numit Busfella, pe care se zideşte acum un pod de piatră şi cărămidă foarte curios.

[1] Spune-mi cu cine te însoţeşti, ca să-ti spun cine eşti *(fr.)*.

Boltele lui nu sunt rotunde ca acele din Europa, ci în formă de litera V răsturnată cu unghiul în sus şi se reazemă pe picioare masive, ornate cu coloane. La mijlocul lui, acest pod se ridică întocmai ca o spinare de cămilă pentru înlesnirea curgerii apelor în lunile de ploaie. Vreo patruzeci de arabi lucrează la el sub arşiţa soarelui, jumătate goi şi băgaţi în apă până la genunchi. Ei râd, grăiesc ca nişte surzi şi fac un zgomot straniu ce seamănă de departe cu lătratul unei claie de dulăi.

Caii noştri apucă prin râu şi se opresc în mijlocul lui ca să se adape. Mulţumirea lor se traduce prin sforăiri de nări şi mai ales prin o tendinţă vederată de a se culca în apă cu călăreţi cu tot, dar îi oprim de a-şi împlini pofta şi ieşim la celalt mal. Aici mă întâmpină un negru nalt, gros, spătos, păros, cumplit de urâcios, care îmi cere tohan, tutun, apoi îmi mulţumeşte rânjindu-se grozav şi sărind ca un orangutan.

Drumul nostru se dirige pe malul stâng al acestui râu, lăsând în dreapta Munţii Buidirilor, îmbrăcaţi cu păduri şi coronaţi cu stânci. Pe coastele lor câteva sate albesc ca nişte grămezi de marmură; iar câmpia ce ne desparte de ei, arsă, pustie, lipsită de vietăţi, are un aspect trist şi monoton. Şi însă! ar putea deveni o vale verde şi fertilă sub mâna unei colonii de agricultori harnici. Arabii se mulţumesc a cultiva numai puţin păpuşoi, ovăs şi bob, după metodul cel mai primitiv. În sfârşit, ne apropiem de Ţtaun; pe la 5 ore, ocolind satul Samsa, pierdut între grădini la poalele unor stânci roşii, trecem de-a lungul unui apăduc ruinat, ce varsă o coloana de apă în mijlocul drumului, şi sosim la zidurile oraşului.

Intrăm în el pe o poartă largă, la care stau de pază cinci soldaţi adormiţi, şi ne îndreptăm către o a doua poartă, pe un drum rău pavat ce şovăieşte intre ziduri şi o livadă de aguzi. Iată-ne acum pe o piaţă colburoasă, înconjurată cu pereţi nalţi, văruiţi şi borteliţi, ici-cole, de ferestre cu gratii de fier. S-ar crede cineva în ograda unor temniţi mizerabile! În dreapta se înşiră vreo douăzeci de bolţi întunecate, unde arabii făuresc arme. Goi până la brâu, ei apar ca nişte ciclopi în mijlocul scânteilor ce sar de sub ciocanul lor.

În fundul pieţei se deschid alte două porţi, una în partea oraşului locuit de mahometani şi cealaltă în mahalaua evreilor, soi de ghetto misterios, ce formează un oraş întreg şi separat; căci el adăposteşte peste 4 000 de suflete. Creştinilor nu le este permis a trece noaptea în foburgul arăpesc; ei sunt dar obligaţi a se refugia în acel evreiesc; prin urmare, ne ducem în ghetto la casa lui Solomon Nahon, care servă de locantă. Trecem pe o stradă înghesuită de lume, adică de jidani nespălaţi şi stremţeroşi, care fabrică şireturi de mătase, ceaprazuri sau broderii de fir pe piele de Maroc. Ei îşi întrerup lucrul la vederea noastră, aleargă din toate părţile, ne înconjoară şi ne propun diverse obiecte de vândut. Cei mai îndrăzneţi opresc caii noştri, ne sărută genunchii, rugându-ne să nu cumpărăm de la alţii, ci numai de la ei. Înghesuiala devine prea mare, dar e curând împrăştiată de gârbaciul soldatului, şi astfel descălecăm la pragul uşii lui Nahon.

Aici ne despărţim cu destulă regretare de tovarăşii noştri Hagi-Mustafa, soldatul şi Ali, care, fiind plătiţi bine şi bine trataţi, ne adresară urări de fericire, dorindu-ne mai cu seamă favoarea de a bea cafea pe ceea lume în sala de Selam a profetului Mahomed.

Solomon Nahon, evreu cunoscut în tot imperiul Marocului, om de o fizionomie plăcută şi demnă, lucru rar printre coborâtorii lui Avraam, ne introduce cu ceremonie în casa lui. După ce ne afundăm într-un pasaj întunecos, ieşim deodată într-o curte luminată, plăcuită cu mozaic de faianţă şi înconjurată de camere fără ferestre. Nevasta lui Nahon ne primeşte cu măgulitoare complimente de bună sosire, apoi dă ordin unei june servitoare să ne ducă în apartamentul destinat pentru călătorii *de înaltă distingere*. Apartamentul însă se compune numai de o singură cameră, situată la rândul de sus, şi se deschide pe o galerie ce dominează ograda. Străinul asistă astfel vrând-nevrând, la toate ocupaţiile patriarhale ale familiei lui Nahon şi fără osteneală poate să facă un studiu etnografic, comparând traiul evreilor actuali cu acel antic.

De-abia instalaţi, ni se aduce prânzul compus de ciorbă de găină, de găină cu orez, de găină cu nohot şi de găină friptă, patru găini scăpate negreşit din corabia lui Noe, judecându-le după vârsta lor. Noi ne luptăm cu ele în puterea dinţilor, şi pentru a le mistui, ne ocupăm cu descifrarea unor autografe curioase dintr-un album expus pe o măsuţă mauresca. În el călătorii înscriu numele lor, precum şi diversele lor impresii. Iată câteva din ele:

„Dacă Halimaua pomeneşte de somptuozitatea festinelor orientale, noi declarăm că am aflat acea somptuozitate în locanta jupânului Solomon Nahon".

„Dnul August B. recomandă mai cu deosebire adevăraţilor gastronomi oarecare ciorbă de pui, al cărei suvenir îi va fi totdeauna plăcut şi *scump*!"

„Dnul Coquauz mărturiseşte că în această locantă nu a fost despoiat aşa precum spera să fie în casa unui adorator al viţelului de aur!"

— „Dnii C. şi X. găsesc că juna servitoare, Clara, e grăsuţă, frumuşică, albă şi melancolică. Ea-i logodită cu un portughez refugiat la Tetuan, căci Clara e creştină. Cununia ei se află întârziată din cauza lipsei de 50 franci pentru completarea zestrei sale. Dnii C. şi X. o recomandă generozităţii călătorilor, mai cu seamă că ea posedă un glas foarte armonios şi cunoaşte multe cântece arabe, portugheze şi chiar ebraice..."

Etc., etc., etc.

Această de pe urmă notiţă atrage atenţia noastră, şi fiindcă suntem cam osteniţi, ne decidem a lăsa pe a doua zi vizitarea oraşului şi a petrece seara la locantă. Soarele asfinţise, părăsind cerul în stăpânirea lunii. Jumătatea ogrăzii e pierdută în umbră şi jumătate acoperită de o palidă lumină. Familia lui Nahon, culcată pe rogojini, se bucură de răcoarea nopţii în faţă cu galeria noastră. Oraşul pare adormit, nici o lătrare de câine şi nici un ţipăt de om nu se aude în vecinătate sau în depărtare. Deci gentila Clara, rugată de noi, îşi aduce o ghiumbre, se pune pe un covor în galerie şi ne încântă până la miezul nopţii cu glasul ei melodios...

7 octombrie. — Logodnicul Clarei se numeşte don Pedro Camoens y Guypuscoa şi pretinde că se *coboară* din familia marelui poet al Portugaliei, nemuritorul autor al Luziadelor. Genealogia lui poate să fie cam problematică, dar ceea ce este necontestabil e că don Pedro s-a *coborât* din înălţimea familiei sale până la Presidio de la Ceuta[1] unde a fost închis timp de doi ani şi de unde a scăpat cu cinci alţi nobili cabaleros, ucigaşi de meserie. Viaţa lui e un adevărat roman, o odisee plină de întâmplări extraordinare, de pericole, de lupte şi de mizerii, şi însă el nu are mai mult de 30 de ani!... Oacheş, de o fizionomie energică, bine proporţionat, ager la minte, meşter la vorbă, lui nu i-a fost greu de a captiva inima Clarei, şi Clara, orfană din copilărie, sătulă a trăi printre evrei, s-a grăbit să-i dea toată dragostea ei. În sperare de a deveni dona Camoens y Guypuscoa.

Cununia lor se va celebra în curând şi poate că din această însoţire vor răsări mlădiţe mai demne de numele ce vor moşteni.

Don Pedro ne propune să fie ciceronul nostru în oraşul Tetuan; noi îl acceptăm cu mulţumire, deşi suntem informaţi prin Solomon Nahon că el ar avea pe cuget moartea unui vameş din Cadix, care cercase a contraria obiceiurile sale de contrabandist. Însă asemene crime nu sunt considerate ca fapte infamante în fericitele ţări ale Portugaliei şi ale Spaniei, şi încă mai puţin pe ţărmurile Africii. Don Pedro apare în ochii noştri ca o victimă interesantă a soartei, şi numele ce-l poartă îl acoperă de un prestigiu care pledează puternic în favoarea lui.

Astfel păzitorul palatului Alhambra din Grenada este un condamnat pe viaţă la muncile publice!... iarăşi o victimă a asprimii legilor!... însă opinia publică l-a disculpat de mult, căci

[1] Ceuta — oraş de pe coasta septentrională a Africii, în faţă cu Gibraltarul; el aparţine Spaniei şi are fortificări solide; 200 locuitori; loc de exil şi de închisoare pentru criminali. Alături cu oraşul se ridică un munte numit în vechime Abyla, care cu muntele Calpe din Spania formau Coloanele lui Ercul [V. A.].

el n-a ucis decât un simplu gendarm! Consideraţia de care se bucură acest asasin l-a ridicat la postul onorabil de păzitor al Alhambrei. El conduce pe vizitator printre minunile acestui palat feeric, şi, graţie amabilităţii lui, fiecare străin poate să dezlipească din perete câte o placă de făianţă vopsită şi să comită astfel un act de vandalism pentru cinci franci.

Deci, întovărăşiţi de don Pedro, mergem să îndeplinim datoria noastră de turişti. Dintâi începem cu foburgul evreiesc traversat de străzi pavate şi drepte, însă foarte gunoioase. Casele sunt cu două rânduri, judecându-le după înălţimea pereţilor, dar faţadele lor sau, mai bine zicând, dosurile lor (căci ele par că întorc dosul la străzi) nu arată decât ziduri goale, văruite şi sluţite prin ferestruici cu gratii de fier. Pe laturile lor se deschid nişte bizunii strâmte şi întunecoase, sub nume de dughene, iar pe deasupra, din distanţă în distanţă, se văd suspendate în văzduh arcade de piatră pentru întărirea pereţilor. Peste 4 000 de evrei locuiesc şi se plodesc în acest ghetto, dominaţi zi şi noapte de groaza arabilor, umiliţi sub dispreţul lor şi deznaturaţi prin superstiţiile ridicole ale unui fanatism secular. Ei sunt toleraţi numai ziua să circuleze afară din furnicarul lor; iar cum asfinţeşte soarele, sărmanii! sunt închişi ca nişte vite în ocol. Un arab, ce poartă numele de *Ihâd-Capu-Başa,* se aţine pe pragul ghettoului, şi la un semnal dat prin o descărcătură de tun, el întoarce cheia în broască... Evreimea-i întemniţată până a doua zi!

Partea oraşului ce aparţine arabilor se compune de străzi înguste, încâlcite şi tot aşa de neîngrijite ca şi acele din ghetto.

Poporimea însă, în număr de 10 000, are o înfăţişare mai puţin sălbatică decât acea din Tanger; căci Tetuanul e mai mare, mai industrial şi mai comercial. În el se fabrică arme scumpe, mătă-sării, obiecte de piele galbenă şi roşie, cunoscută în Europa sub numele de marochin, cusuturi măiestre de fir pe catifea, mozaicuri de farfurie, lăzi de lemn zugrăvite, etajere cu colonete subţiri, destul de artistic lucrate, pălării mari de paie pentru arabii

dinăuntrul Africii... etc. Prin urmare, bazarul e plin de mărfuri variate şi are cu ce să îndestuleze curiozitatea vizitatorilor.

Angel e încântat! el ar vrea să cumpere tot bazarul; şi în adevăr îşi goleşte punga pe tapeturi, pe babuşi, pe iatagane, pe narghilele arabe, pe teasuri de aramă cizelate cu arabescuri minunate... formând astfel un teanc colosal pe umerii lui don Pedro... Însă obiectul care îl transportă de bucurie este o mână mică de fildeş, cu unghiile fine şi aninată de o vargă de abanos. Acest obiect de artă, sculptat cu multă măiestrie, are o menire stranie, dar cu totul orientală, şi Angel speră că va obţine mare succes în Londra... Arabii îl întrebuinţează pentru ca să-şi scarpine spinarea!

După bazar, curiozităţile cele mai importante sunt paşa şi Kasba, saraiul lui. Don Pedro ne duce prin un soi de labirint de hudiţe şi ne dă de ştire că toţi străinii sunt obligaţi de a se prezenta şi a se închina dinaintea paşei... Bucuros! Angel şi eu suntem nerăbdători de a vedea faţa lui Hagi-Ahmet-el-Hedet, favoritul sultanului de Maroc, acestui puternic subtiran, care face a tremura necontenit 15 000 de oameni, locuitorii Tetuanului.

Sosim în curând la o casă mare fără ferestre şi cu totul lipsită de orice aparenţă de palat. Poarta ei se deschide sub o boltă mobilată cu laiţe de piatră, în faţă cu o bizunie misterioasă de zaraf, ce se tupilă peste drum ca un cuib de fiară pânditoare. Câţiva soldaţi, purtând pe cap fesuri nalte şi în mână nevre groase de bou, stau lungiţi pe rogojini de-a lungul pereţilor Kasbei!

Don Pedro, văzând mirarea noastră, ne dă următoarele explicări: fiecare împricinat din Tetuan sau de primprejur se găseşte expus într-o paranteză formată pe de o parte de ghearele zarafului şi pe cealaltă parte de gârbacele soldaţilor. El e ţinut a se prezenta paşei cu mâna plină; prin urmare, trebuie mai întâi să treacă prin bizunia lui Ben-Aali, *bancherul* autorităţii; căci la caz contrar e sigur de a simţi nevrele sale puse în contact cu acele de bou... Iată cum se aplică dreptatea în oraşele imperiului Marocului. Metodul e simplu, franc, productiv; el ar putea fi adoptat şi aiure!

Astăzi e tocmai *zi de târg pentru paşa*, după expresia pitorească a lui don Pedro; adică astăzi favoritul sultanului ţine taraba dreptăţii deschisă!... şi în adevăr găsim pe Hagi-Ahmet-el-Hedet tronând sub bolta porţii saraiului. El şade turceşte pe o laiţă, cu mâna stângă jucând metanii şi cu dreapta scărpinându-şi tălpile goale...

Lângă dânsul stă ghemuit un bătrân ce scrie teşcherele pe genunchi, după maniera orientală, şi mai departe se ţine drept un negru colosal, buzat, cu ochi albi şi cu sabia în mână.

Hagi-Ahmet-el-Hedet pare a avea peste 50 de ani. Smolit, zbârcit şi gârbovit, el se bucură de o asemănare perfectă cu lăieşii din Moldova; iar când grăieşte în limba lui, el imitează în perfecţie lătratul unui şacal. Noi ne închinăm lui, deşi în gândul meu îl tratez de cioroi, şi el, zâmbind graţios cu o rânjire de hienă, ne întreabă spanioleşte: ce căutăm în Africa?

Don Pedro răspunde pentru noi că suntem nobili englezi care am venit la Tetuan în primblare.

— În primblare? fără nici o afacere de negoţ? replică paşa, ţintind asupra noastră nişte ochi mărunţi, dar vicleni.

— Fără! zice don Pedro.

Paşa, cuprins de mirare, scoate pe gât o exclamare răsucită, se întoarce către bătrânul de alături şi îi spune câteva cuvinte clănţănitoare. *Chetibul* ne priveşte puţin cu dispreţ, ridică din umeri şi se apucă de scris teşcherele. Apoi Hagi-Ahmet-el-Hedet întreabă dacă ducem lipsă de apă în ţara noastră.

— Din contra, răspunde ciceronul, acolo sunt râuri mari, pâraie vii, fântâni, cişmele şi vin mult.

— La Allah! ei au apă la dânşii, apă cu îndestulare, şi ei vin la noi, în ţara setei! Mari nebuni!

După acest compliment, suntem invitaţi să-i vizităm palatul şi daţi pe seama negrului celui buzat, cu ochii albi şi cu sabia goală. Trecem dar pe sub poartă şi intrăm înăuntru, adică într-o curte încadrată de galerii cu coloane foarte curioase, fiind ele îmbrăcate

în mozaicuri de faienţă. În mijlocul curţii o fântână cu apă tulbure, comoara Kasbei! Ne suim la rândul de sus şi parcurăm mai multe camere spaţioase, dar goale şi fără nici un ornament. Tot pare pustiu! Sub galerii însă vro 20 de jidani încarcă în lăzi mari prezenturile ce paşa este îndatorit a trimite pe tot anul sultanului la Fez, prezenturi luate gratis din foburgul evreilor.

Negrul cel buzat, cu ochii albi şi cu sabia tot goală, ne coboară în fine pe o scară misterioasă, în grădina saraiului.

Nouă decepţie! În loc de iarbă, prund şi nisip fierbinte; în loc de copaci, stâlpi de lemn boiţi roş şi destinaţi pentru un cort... Mă înşel... Un singur copăcel de iasomie zace trist ca un ofticos însetat pe ruinele unui bazin fără apă. El mai are două flori veştede, pe care negrul cel buzat etc. le rupe şi ni le prezintă cerând bacşiş cu un aer ameninţător.

„Oare preumblatu-s-a vreodată în această grădină una din acele cadâne frumoase, care devin hurii pe ceea lume? Oare scăldatu-s-a în acest bazin vreo fiică a Orientului, luminând cristalul apei cu albimea formelor sale rotunde? Oare acest mic arbor de iasomie fost-a martorul unor visuri de amor în tăcerea nopţilor, sub razele melancolice ale lunii? Oare petrecutu-s-a vreo dramă sângeroasă în sânul acestor ziduri părăsite?“ etc.

Aceste întrebări ce ne adresăm unul altuia, Angel şi eu, sunt întrerupte deodată prin nişte ţipete de usturime ce răsună la poartă. Ne grăbim a ieşi din grădină şi vedem în mijlocul străzii pe un nenorocit evreu, lungit la pământ şi măsurat de-a lungul spinării cu patru nevre de bou. Sărmanul! Uitase de a trece prin bizunia zarafului, până a nu se arăta în ochii paşei!... Paşa râdea... şi sorbea cafea!

Ne depărtăm în grabă de acest spectacol înfiorător... pentru ca să dăm peste altul şi mai crunt! În vecinătatea Kasbei este un loc sterp unde se opresc caravanele ce vin de la Fez, plin de gunoiuri, de stârvuri şi de câini. Atmosfera e împuţită de miasme fetide şi conţine germenii tuturor boalelor ciumaşe... Având a trece pe

laturea acelei pieţe, pentru ca să mergem în partea nordică a oraşului, zărim în mijlocul ei patru pari nalţi, purtând fiecare în vârful lui câte un cap de om. O potaie de câini sta împrejurul parilor şi privea cu poftă la acele capete sângeroase; unii urlau, alţii săreau pe pari şi alţii lingeau nisipul în care erau înfipţi!

O rece înfiorare se strecura prin sânul nostru la această greţoasă privelişte... Fugim îngroziţi departe de acest loc blestemat şi aflăm de la don Pedro că descăpăţânaţii au fost nişte hoţi vajnici din munţii Uadras. Ei uciseseră, cu 15 zile mai înainte, pe doi neguţitori portughezi, care călătoreau fără a fi întovărăşiţi de soldaţi. Cine ştie dacă cei trei arabi care ne-au întâmpinat la izvorul Cămilelor nu făceau parte din banda hoţilor prinşi şi executaţi?

În urma acestor impresii, Angel şi eu ne simţim dezgustaţi de Tetuan, sătui de Africa şi decidem a ne întoarce în Europa cât mai curând; însă aflăm de la ciceronul nostru că de-abia peste 12 zile are să treacă un vapor pe lângă ţărmul unde ne găsim. Angel, furios de a fi obligat a prelungi atât de mult şederea lui între arabi şi evrei, întreabă pe don Pedro dacă nu este de vândut vreo barcă, fiind decis a trece canalul Gibraltarului chiar şi într-o pirogă de sălbatici. Propunere extravagantă, la care înţeleptul portughez răspunde că este o felucă a unui amic al lui, căpitanul Andrea Spadacelli, care o să plece a treia zi către ţărmurile Spaniei şi ne îndeamnă a ne înţelege cu dânsul. Acceptăm! Şi după ce înserează, ne ducem prin străzile întunecoase ale ghettoului la locuinţa căpitanului.

Locuinţa lui e într-o hrubă subterană, care seamănă cu un gârlici de pivniţă părăsită!

Împrejurul unei mese încărcate cu pahare ciocârtite şi cu butelci deşarte, la lumina unei lămpi care răspândeşte mai mult fum decât raze şi în umezeala puturoasă a acelei bolţi, cinci oameni stau pe scaune desperecheate... zic oameni, pentru ca să nu zic bandiţi. Unul e spaniol, unul din insulele Baleare, unul maltez, unul de la

Zanta, şi căpitanul genovez; însă toţi au întipărită pe feţele lor acea expresie de vântură-lume, de spânzuraţi scăpaţi din ştreang, care sunt veşnic în luptă cu legile omenirii; ei formează un grup pitoresc şi de multă originalitate pentru un pictor; însă pentru noi, care nu ştim a desena măcar un simplu nas, fără a-i da forma unei cazmale, ei apar în ochii noştri ca nişte bolnavi ce pătimesc de nostalgia crimei.

Căpitanul Spadacelli, a cărui figură ascuţită seamănă cu o bardă, intră la învoială cu noi şi ne închiriază feluca, deşi a mai închiriat-o cu o zi mai înainte unei familii de evrei. Apoi ne cere arvună, promiţându-ne că va pleca negreşit a treia zi, pe orice timp, fie marea liniştită sau furtunoasă. Deci mulţumiţi de această tocmeală, ne grăbim a părăsi bârlogul căpitanului şi ne întoarcem la locantă.

Graţioasa Clara ne aştepta în galerie. O rugăm să ne mai cânte ce-a şti, pentru ca să împrăştie cu glasul ei impresiile triste ce am cules în vizitarea oraşului, şi ea, scoţând acorduri sonore din ghiumbrea, cântă următoarele poezii arabe:

HAAB ENNŢA

Haab ennţa mtel el Gamra
Tobah'a ibât şâghi.
La ghers fihî tamra
La aïn tidjri suaghi.
Djrâli bahal dhib aâmra
Atşan lu met baghi!

AMORUL UNEI FEMEI

Amorul femeii e ca luna,
Cine-o urmăreşte adoarme ostenit.
E un copăcel care nu produce curmale;
E un izvor care nu formează pârâu.
S-a întâmplat cu mine ca şacalului de Amra,
Însetat şi mort de sete!

EL HABB

El Habb la uaş bes sif,
La uaşi bel ghanzeria.
Khiar el habb idji îl el kif
Letnin îl ferd nia.

AMORUL

Amorul nu se câştigă prin sabie,
Nu se câştigă prin viclenie.
Cel mai bun amor vine din capriciu.
Amândoi au aceeaşi soartă!

CÂNTEC

Compus de o tânără fată din neamul Metelilor, al cărei iubit fusese ucis într-o razzie.

Ia khil selem baş rahukhtuli ?	O! cavaleri ce reveniţi teferi ! Cum îmi reveniţi?
Bâma udju tghiblu, Gululi?	Cu ce obraz vă prezentaţi mie ? Răspundeţi.
Fikumş' men'hô Nîui?	Este vreunul printre voi care să voiască a mă răzbuna?
Fikumş' men'hô ierkeb eddernaui ?	Este vreunul printre voi care să ştie a pune piciorul în scară?
Fikums' men'hô sedr'hô îl reţas ilauri	Este vreunul printre voi al cărui piept să respingă gloanţele?
Seddekt îlih habbi u uţuli ?	Aceluia voi prodiga amorul şi sărutările mele.

8 octombrie. — Zi de odihnă, consacrată corespondenţei. Angel scrie următoarea circulară în mai multe exemplare, destinate amicilor lui din Englitera:

„Poimâine plec din Tetuan. Un căpitan de felucă, anume Spadacelli, fost pirat de meserie, s-a tocmit cu mine ca să mă ducă la Gibraltar. Dacă, din întâmplare, el m-ar ucide, sau dacă mă voi îneca în canalul ce desparte Europa de Africa, cred că ai da o probă de mare isteţime de spirit neaşteptându-mă în zadar...

Amicul tău SHERRY ANGEL"

— Cărui curier ai de gând să încredinţezi aceste circulare? îl întreb... căci serviciul poştal nu este încă organizat în imperiul Marocului.

— Am de gând să le ţin în portofoliu până la Gibraltar!... îmi răspunde amicul meu cu sânge rece.

— Minunată idee! Răspunsul tău naiv îmi aduce aminte de un răvaş trimis de la Moldova în Franţa, cu adresa: *Fiului meu iubit...*

la Paris!... Peste o lună se prezintă un tânăr la biroul poştei şi zice împiegatului francez: *Domnule, nu cumva a venit o scrisoare de la tatăl meu? — Cum nu!?* răspunse împiegatul râzând: *Numai părintele unui fiu ca d-ta a putut fi în stare să-ti scrie sub o asemenea adresă. Iată răvaşul!*

Angel râde cu hohot, după obiceiul lui, încât sperie copiii lui Nahon, apoi replică:

— Altă naivitate!... În anul 1846 plecasem din Englitera, fără a spune părinţilor mei în care parte a lumii voiam să călătoresc. Având un mare interes de a sta două luni de zile în Veneţia şi a face ca să mi se piardă urma, vorbisem cu fratele meu, ce se afla în Paris, să vestească amicilor noştri că eu aş fi dus în Egipt; iar în privinţa corespondenţei, ne pusesem la cale împreună ca să-i trimit lui scrisorile mele cu data din Alexandria sau din Cairo. Fratele meu avea a le expedia apoi la Londra părintelui meu, ca scrisori aduse de un călător sosit din Egipt... Astfel s-a şi urmat; însă închipuieşte-ţi mirarea mea primind deodată chiar în Veneţia răspunsurile tatălui meu!... Ele începeau aşa: *Am citit cu bucurie răvaşele tale din Cairo, scrise în Veneţia* etc.

Un amic al său mă întâlnise într-o zi pe Rialto şi îl înştiinţase de prezenţa mea incognito în Veneţia!

— Altă istorie! adaug eu; însă aceasta are ceva miraculos, în care hazardul joacă un rol extraordinar!... La anul 1838 un amic al meu, venit de curând la Paris ca să-şi facă studiile, îmi zice într-o dimineaţă de toamnă:

— Plec mâine la America.

Eu, crezând că glumeşte, îi răspund: călătorie bună!

— Să-mi scrii, adaugă el.

— Bucuros, dar cum şi unde?

— Prin poştă şi în America... adio!

Şi în adevăr el plecă a doua zi... Trei luni în urmă, făcând cunoştinţă cu un căpitan de corabie, dnul Langlois, care avea a se duce la Filadelfia, îl întrebai dacă voieşte a se însărcina cu un

răvaş. Căpitanul primi şi, râzând, băgă în buzunar scrisoarea mea adresată: *Domnului Eugenie Alk... În America!*

După un an, găsindu-mă la Iaşi, văd pe amicul meu dând busta în camera mea. El îmi sare în braţe, strigând: „Am primit-o!“

— Ce ai primit?

— Scrisoarea ta... Iat-o!

Iau răvaşul şi constat că e întocmai acel încredinţat căpitanului Langlois. Mirarea mea nu se poate exprima.

— Dar cum s-a întâmplat de ţi-a căzut la mână această scrisoare fără adresă, în fundul lumii?

— Iată cum! răspunde Alk... aşezându-se pe canapea: După multe alergări prin Statele Unite, ajunsesem la Filadelfia şi în timp de şase săptămâni mă duceam în toate zilele la poştă ca să caut scrisori, deşi nu aşteptam nimic; căci în străinătate dorul de a primi veşti de acasă devine o monomanie. În toate zilele mă întâlneam dinaintea biroului cu un necunoscut care, ca şi mine, căuta în zădar răvaşe din Europa. Decepţia noastră comună fu un motiv natural de a face cunoştinţă împreună şi de a ne plânge de neglijenţa amicilor noştri.

— De unde aştepţi d-ta scrisori?... mă întreabă într-o zi acest străin, ieşind cu mine de la poştă.

— De la Moldova, îi răspund.

— Cum? replică el, oprindu-se în loc. Eşti român?

— Dar, domnule.

— Nu cumva te numeşti Eugenie Alk...?

— Tocmai.

— Iată dar o scrisoare pentru d-ta! Şi zicând aceste cuvinte, dnul Langlois scoate din portofoliu şi-mi dă răvaşul tău... Era să cad în mijlocul străzii ameţit, ca de dambla!...

Angel, nevrând să rămâie în urmă de mine cu anecdotele extraordinare, îmi narează o întâmplare foarte bizară a unui curier trimis din Englitera în India. Eu cerc a-l întrece prin un roman închipuit, el îşi frământă mintea ca să iscodească o minciună

gogonată, şi astfel o ducem, atât în cameră, cât şi pe stradă, într-un şir neîntrerupt de poveşti.

Spre seară don Pedro y Guypuscoa vine de ne propune ca să asistăm la un bal de nuntă evreiască. Ne pogorâm şi vedem strada plină de lume. O mulţime de evrei, bărbaţi, femei şi copii, cu lumânări aprinse în mână, trec în procesie, precedaţi de o orchestră; dar ce orchestră!... o vioară, două tobe mici în formă de căuşe, acoperite cu piele de măgar, şi mai multe dairele vopsite în verde. Muzicanţii produc o cacofonie sălbatică, evreii cântă un soi de psalmodie trăgănată, copiii sar ţipând sau se dau de-a roata, şi vreo trei femei, înarmate cu badanale, merg de văruiesc pragurile tuturor caselor din stradă, precum şi pereţii casei unde s-a făcut nunta cu o zi mai înainte. În fine toţi intră şi se ticsesc într-o cameră, şi balul începe:

Din grupul nevestelor se detaşează pe rând câte una, vine în mijlocul spectatorilor şi, întorcându-se în loc, se răţoieşte, se şoldeşte, îşi frânge şalele, ridică braţele în sus şi dă ochii peste cap; pe urmă se retrage obosită, lăsând rândul alteia, care o imitează cu aceeaşi lipsă de graţie.

Iar în vreme ce dănţuitoarele se zbuciumă astfel, invitaţii se apropie de ele, se fac a aduna *bani* în perii lor şi aruncă câte o monedă de aramă într-un talger. Ni se spune că această colectă e destinată muzicanţilor şi aşa trebuie să fie; căci harhalaia lor cacofonică creşte treptat In proporţie cu colecta. După danţ se aduce o masa cu tablale pline de nuci uscate, de turte azămii şi de dulceţuri de harbuz. Toţi gustă din ele şi beau câte un păhăruţ de rachiu în fericirea şi plodirea tinerilor căsătoriţi. [...]

Nemaiavând a petrece decât o noapte în Tetuan, Angel se pune a studia arii arabe şi a le executa pe cornet; iar eu mă ocup de coordonarea unui mic vocabular romano-marocan. Acest rod ştiinţific al voiajului meu pe ţărmurile septentrionale din Africa îl dedic compatrioţilor mei, având deplina convingere că ei nu-şi vor bate capul cu dânsul.

Însă unele cuvinte din el, le supun spiritului investigator, critic şi analitic al sapienţilor filologi, etimologişti şi lingvistici, care negreşit se vor servi de ele, pentru ca să probeze că arabii marocani se trag din strămoşii noştri romani, de exemplu:

Lella, sinonim de *lelea* română, precum *Nena-Saïb* din India a fost *Nenea Saïb*.

Ard, pământ, aşa numit pentru că arde focul vulcanic în sânul lui.

Phar, marea. — Ce este oceanul decât un vas imens, un pahar plin de saramură?

Ras, capul. — Arabii îşi rad capul; ergo: fiecare poartă pe umeri un *cap-ras*.

Fum, gura. — Arabii fumează necontenit, gura lor e numai fum.

Nif, nas. — Cuvânt de origine latină, din care francezii au format verbul *renifler*, adică a trage pe *nas.*

Enuar, floare. — Sub clima Africii plantele înfloresc în luna *enuar, ienuar, ianuar.* Numele florii caracterizează timpul înfloririi.

Lira, flaut. — Cuvânt latinisim!

Ihâd; jidov. — adică e *hâd,* urâcios etc.

M'buz, sărutat. — Lipire de buze, îmbuzare... Arabii sărută mult mai etimologic decât noi românii etc., etc.

9 octombrie. — Pe la 10 ore, don Pedro ne aduce doi cai frumoşi, care umplu cartierul de nechezuri şi de tropote de copite pe pavea... Ne luăm adio de la familia lui Salomon Nahon şi lăsăm pe gentila Clara fericită de completarea zestrei sale. Angel scrie numele noastre pe albumul locantei şi adaugă un distih în versuri englezeşti, pe care eu le traduc alăture în limba română:

Am văzut în Tetuan
Un hagiu despot, ţigan,
Patru capete tăiate
Şi gârbace pentru spate!...
Deci în grabă, fug de el,
Subsemnatul, eu, Angel!

Ieşind din oraş, apucăm pe un şes nisipos, mărginit în stânga de colnice acoperite cu livezi şi cu tufe de cactuşi colosali, iar în dreapta, apărat de munţii Beni-hasan, munţi de formă bizară şi înveliţi cu păduri. În faţa noastră sticleşte la soare marea albastră şi lină, ca un lac de smarald lichid. Ea ne atrage cu farmecul ei misterios... O fugă de cal, şi iată-ne la vamă, adică la o hardughie ruinată şi înghesuită de cai, de măgari [...] şi de alte multe lighioi. Această companie puţin sociabilă ne obligă a căuta un refugiu sub un copac, pe malul unui râu ce curge aproape, râul Uad Marţin, ca să aşteptăm barca ce ne va duce la feluca lui Spadacelli. Dincolo de apă stau culcate pe genunchi vro zece cămile, rumegând în linişte; mai departe, trec în zbor un cârd de păsări de mare, ce se întorc de la pescuit şi se duc să se odihnească în cuiburile lor. Un vultur colosal se roteşte deasupra noastră, la o înălţime unde apare de-abia cât un porumbel. Peştii se alungă pe sub mal şi prin mişcările lor ne fac a uita că aşteptăm de mai multe ore.

În fine, barca soseşte, ne suim în ea şi, aruncând o ultimă privire asupra panoramei de primprejurul nostru, observând că de aici oraşul Tetuan are aspectul unui şioi de ziduri albe, ce s-ar pogorî între două dealuri, începem a luneca pe nesimţite în cursul apei. Râul Uad-Marţin ne duce lin până la vărsătura lui în mare, şi marea ne primeşte cu blândeţe.

Un orizont larg şi limpede se deschide în calea noastră; pare că răsuflăm mai uşor, cu cât ne depărtăm de ţărmurile barbare ale Africii... Zece lovituri bune de vâsle şi abordăm feluca, adică o mică corăbioară ce nu are decât un catarg. Iată-ne acum pe pod, în prezenţa căpitanului Spadacelli şi a tovarăşilor lui, care ne primesc fără nici o demonstrare de mulţumire, dar ce ne surprinde mult este că regăsim acolo pe evreul cel cu muc de curcan pe nas şi pe juna evreică frumoasă, care făcuseră voiajul cu noi de la Tarifa până la Tanger. Ei se cununaseră la Tetuan şi se duceau acum să se aşeze la Algesiras, în faţă cu Gibraltarul. Feluca era închiriată de dânşii, prin urmaj, înghesuită de boccelele lor cu zestre, mărfuri şi obiecte de menaj, până şi cuşti pline de găini.

Angel se bucură mult reîntâlnind pe graţioasa Rahila şi devine pe loc cavalerul ei servant. El îi promite să o scoată înot până la marginea Spaniei, dacă ar face naufragiu feluca lui Spadacelli; însă adaugă că pe bărbatul ei l-ar lăsa bucuros în seama peştilor amatori de carne cuşer. Rahila se roşeşte puţin, dar în fine râde şi pare că nu descuviinţează simţirea egoistă a lui Angel. Cât pentru jupânul Manas, gelozia lui de însurăţel e înăduşită prin grija ce-l domină în privirea boccelelor.

Pe la asfinţitul soarelui feluca întinde două pânze triunghiulare, ca o pasăre care-şi deschide aripile şi se îndreaptă de-a lungul malurilor spre Capul Negru. Vântul suflă destul de tare şi-i dă o mişcare destul de rapidă. Ea trece alăture cu un fort vechi, rotund, şi se apropie de *Insula Porumbilor*. Mii de hulubi şi-au ales domiciliul pe această stâncă îngustă şi nelocuită, însă ades vizitată de ofiţerii garnizoanei din Gibraltar, care iubesc vânatul... În faţă cu Capul Negru, vântul cade, iar feluca se leagănă molatic între fosforescenţa mării şi fosforescenţa stelelor. Luna răsare pe creştetul munţilor Africii, întocmai ca un monolit înfocat şi azvârlit în văzduh de un vulcan. Noaptea e lină, caldă, poetică şi îndemnătoare de visuri plăcute. Toţi pasagerii stau pe pod, unii fumând, alţii cântând încet, alţii şoptind, fiecare alegându-şi tovarăşul sau tovarăşii săi: căpitanul Spadacelli cu oamenii lui lângă cârmă, Angel cu Rahila în capătul felucii, iar jupânul Manas cu boccelele lui aproape de catarg. Din timp în timp ţipete de păsări legănate pe valuri surprind auzul şi deşteaptă cotcodăcitul găinilor din cuşti.

Din distanţă în distanţă, pe maluri, clipeşte câte-o lumină misterioasă. Una din ele arată stânca de care s-a zdrobit o corabie franceză în săptămâna trecută; iar celelalte sunt focuri împrejurul cărora se aţin la pândă arabi care trăiesc din prada vaselor naufragiate.

Dincolo de Capul Negru vântul se stârneşte din nou, însă astă dată cu furie; răcoarea nopţii devine pătrunzătoare, luna se ascunde după un nour lung, marea se încreţeşte şi feluca saltă ca

o strecheată, luând direcţia spre oraşul Ceuta, ce apare ca o fantasmă prin întuneric. Pasagerii se ghemuiesc de-a lungul podului, Spadacelli şi marinarii lui aleargă, răcnesc, se înjură în toate dialectele neolatine, sub pretext de a schimba poziţia pânzelor, găinile ţipă, ca şi când le-ar fi apucat istericale, iar jupânul Manas se vaietă de stomac, fără a se preocupa de soarta Rahilei... şi a lui Angel. Amândoi au dispărut!... Unde?... Căzut-au în mare?...

Eu mă pogor sub pod şi mă întind pe o pătură de bob uscat, care, urmând plecările felucii, curge ca o apă şi se grămădeşte când pe-o lature, când pe cealaltă a corăbioarei, strămutând cu ele teancurile de mărfuri ale jupânului Manas. La lumina unei mici lămpi mă afund în visuri, reamintind diversele incidente ale primblării mele pe litoralul Marocului, apoi gândirea mea zboară la Moldova, în mijlocul persoanelor legate de mine cu tainicele lanţuri ale iubirii.

Legănarea felucii mă aduce pe nesimţite într-o somnolenţă uşoară, prin care aud două glasuri şoptind în taină. Unul zicea:

— Cum gândeşti, Antonio?... Manas e bogat?

— Foarte bogat, răspundea celălalt, toată marfa din felucă e a lui.

— Ştii una, Antonio?

— Dacă l-am arunca în mare pe jidan, cu tot neamul lui, marfa ar rămânea a noastră,

— M-am gândit şi eu la asta, însă...

— Ce însă?...

— Englezii cei doi ne stinghiresc.

(N.B. Acei englezi erau Angel şi eu.)

— *Corpo di Bacho!*... De n-ar fi ei în felucă, bună treabă am face şi nimeni n-ar şti nimică.

— *Sangue de la Madona!*... Din cauza lor pierdem o comoară întreagă!

Această conversaţie mă deşteaptă, însă un simţământ de curiozitate mă face a simula că dorm. Privind printre gene, văd

pe doi dintre tovarăşii lui Spadacelli ghemuiţi între boccele. Ei se încearcă a le deschide, pentru ca să fure obiecte din ele; dar neizbutind şi temându-se de a fi surprinşi, se apucă de o altă operaţie. Luând fire de bob uscat, le tăciunează la focul lămpii, şi cu aceşti cărbuni zugrăvesc tot soiul de cruci pe învelitorile teancurilor; apoi, săvârşind această lucrare artistică, ei se duc pe pod, râzând şi zicând: să vezi mâine dimineaţă ce strâmbături are să facă Manas, când şi-a vedea averea creştinată!

Gluma acestor doi asasini mă trezeşte şi-mi alungă somnul. Ies pe pod şi zăresc în stânga un deal nalt cu oraşul Ceuta în poale. E miezul nopţii! oraşul doarme, pasagerii dorm, găinile dorm, chiar jupânul Manas stă lungit lângă cuşcă şi horăieşte ameţit de boala mării, însă Angel şi cu Rahila nu apar nicăieri. Negreşit şi ei dorm acum în fundul mării.

De-aici feluca, zgâlţâită ca de friguri, cârneşte în dreapta, având a traversa canalul de Gibraltar şi a se feri de numeroasele corăbii ce trec din Mediterană în ocean şi viceversa. Pericolul e mare, neîncetat, căci la tot momentul suntem ameninţaţi de a vedea un vapor sau o corabie cu trei catarge trecând peste noi şi trimiţându-ne în lumea stacoşilor!... Dar, în fine, geniul protector care ne-a scăpat din mâna arabilor ne scapă şi de această ruşine.

Peste câteva ore de o navigaţie grea şi tulburată, răsare în ochii noştri stânca măreaţă a Gibraltarului, cu farul ei aprins în frunte. Ne mai luptăm câtva timp cu valurile şi cu vântul ce ne împotrivesc, şi odată cu faptul zilei intrăm în port... Hosanna! iată-ne iar în Europa civilizată!

Feluca lasa ancora în mijlocul unei flote întregi de vase de război şi de negoţ; toţi pasagerii se trezesc în mulţumire; însuşi Angel mi se arată, ieşind de nu ştiu unde... însăşi drăgălaşa Rahila apare trandafirie ca raza dimineţii...

Iar cât pentru jupânul Manas, în vreme ce amicul meu şi eu debarcăm din felucă, îl auzim scoţând ţipete de curcan şuierat la vederea crucilor zugrăvite pe marfa lui! Decât semnul crucii, el ar fi preferat mai bine coarnele dracului!

Post-scriptum. — După voiajul nostru în imperiul Marocului şi după vizitarea stâncii Gibraltarului, unde în loc de vegetaţie cresc tunuri, 800 de tunuri, ne decidem a intra în Spania. Luând dar adio de la amicii noştri din garnizoana Gibraltarului, bravii ofiţeri Ingham, Hancooke şi Derey, cu care am făcut minunate primblări Ia Algesiras şi la San-Rocco, două oraşe mici spaniole din vecinătate, ne îmbarcăm pentru Cadix pe vaporul francez „Pericles".

Iată itinerarul acestei noi şi mult interesante călătorii:

De la Cadix la Seviglia, pe râul Guadalquivir.

De la Seviglia la Cordova, în diligenţă înhămată cu 12 catâri.

De la Cordova la Baylen şi Grenada.

De la Grenada la Jaen, Val-de-Penas, Aranjuez, Madrid.

De la Madrid în Franţa, prin Biscaia.

Însă acest voiaj îl voi descrie pentru petrecerea amicilor mei, când a binevoi condeiul să mai alerge pe hârtie, cum am alergat eu vesel şi bine dispus în patria lui Cid-Campeador şi a lui Don Quichotte.

CÂNTECE DE STEA ŞI *POVESTEA VORBEI* DE ANTON PANN

CUPRINS

Există la noi o carte foarte preţioasă şi de o mare însemnătate, un adevărat tezaur de spiritul şi de înţelepciunea poporului român; şi însă acea carte, necunoscută de acei care ar trebui să o cunoască, zace lepădată în fundul librăriilor!

Ca şi dânsa, autorul ei, pierdut în umbră, a fost pe timpul lui victima superbiei ignorante, şi chiar astăzi, când societatea noastră s-a democratizat, astăzi, când oamenii literaţi şi-au dobândit un loc la soare, numele lui Anton Pann deşteaptă mai mult imaginea unui psalt de strană, decât suvenirul unui poet.

Cine a fost Anton Pann?

— Un simplu cântăreţ de biserică, iată ce răspund indiferenţii!

— Ce a scris Anton Pann ?

— *Spitalul amorului*, iată ce răspund ignoranţii!

E timpul dar a spune adevărul şi a face lumină pe mormântul unui om de merit, care în cursul vieţii sale modeste a scris fără a se gândi la recompensă, şi a cules, coordonat, publicat *Proverburile* noastre, acele cugetări ieşite din cuminţia românului, sub forme concise şi originale, acele aforisme născute la şcoala experienţei seculare, acele adevăruri

de prin lume adunate
şi iarăşi la lume date.

Ne pare mult rău că nu posedăm notiţe biografice asupra *dascălului* Anton Pann, pentru ca să le publicăm aici; căci tot ce priveşte viaţa unui autor este interesant. Ne lipseşte asemene lista completă a scrierilor sale şi nu putem înşira deocamdată decât

următoarele, pe care ni le aducem aminte. Lăsăm dar altora, mai bine informaţi, mulţumirea şi datoria de a umplea această lacună. Anton Pann a publicat un poem în mai multe tomuri, tradus din limba grecească în versuri româneşti, sub titlul de *Erotocrit*.

— *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea.*

— *O şezătoare la ţară,* tablou viu de obiceiuri câmpeneşti, în care sunt diverse hore poporale.

— *Cântece de stea*, sau versuri ce se cântă în seara naşterii Domnului Cristos, cu un adaus de *cântece morale* şi de note bizantine de muzică, numite *glasuri.*

— *Spitalul amorului,* colecţie de cântece de lume şi de câteva hore şi balade poporale.

— *Cântătorul beţiei* şi *viaţa beţivului pocăit.*

— *Povestea vorbei,* sau culegere de zicale româneşti (3 tom.[1])

În toate aceste volumuri şi broşuri autorul dă probe de un spirit adevărat românesc, de cunoştinţa deplină a limbii poporului şi de o mare facilitate de versificare, şi chiar unele pasaje din broşura cântecelor de stea au meritul lor. Aşa, în cântarea a XIX găsim răstignirea lui Cristos:

Atunci iuzii l-au luat,
L-au bătut, palme i-au dat,
Cu spini l-au încununat,
Şi în obraz i-au scuipat.
De haine l-au dezbrăcat,
Cu crucea l-au încărcat,
Şi mergând l-au răstignit,
Cu cuine l-au pironit,
Cu oţet l-au adăpat,
Fiere i-au dat de gustat!
Şi sufletul când şi-a dat
Un ostaş a alergat,

---

[1] Afară de acestea a mai publicat *Epitaful* sau *Prohodul* Domnului nostru Iisus Cristos, *Proschinătorul* sau închinătorul sfintelor locuri şi *Doxastarul* [V. A].

Cu suliţa l-a împuns.
Sânge şi apă au curs!
Aceste cerul văzând
Şi pământul nerăbdând,
Din temelii s-a clătinat,
Soarele a înnegrit,

Pietrele s-au despicat! etc.În cântarea XX, care urmează, găsim o descriere a iadului, precum se vede zugrăvit în pridvoarele unor biserici vechi:

Văzui balaur căscând
Şi din gură foc vărsând,
Curgând ca un rău întins
Înflăcărat şi nestins.
Văzui popi mulţi eretici
Cu dascăli şi grămătici
Aruncaţi cu capu-n jos
În focul cel flăcăros,
Şi draci îi împingeau,
Cu suliţi îi împungeau.
Văzui împăraţi tirani,
De gâturi cu bolovani.
În văpaia cea de foc
Draci bătându-şi de ei joc.
Văzui negustori în rând
Care-nşel şi lipsă vând,
Unii cu măsuri de gât
Se tânguiau amărât;
Alţii cu cântare-n nas
Se văitau cu mare glas,
Alţii cu foarfeci şi cot
Îi ducea para înot.
Văzui şi muieri în munci
Care-şi leapădă-a lor prunci
Sau fără milă şi dor
În pântece îi omor.
Văzui arzând în vulvori

Bogaţi neîndurători
Care tot s-au veselit
Şi săraci n-au miluit!... etc.

După această descriere a iadului, vine ca un contrast veselitor tabloul raiului:

Văzui raiul cel frumos,
Ca soarele luminos,
Şi mese întinse de rând,
Pe ele făclii arzând;
Iar împrejur drepţii stau
Şi bucurie gustau.
Văzui sfinţi prea luminoşi,
Apostoli şi cuvioşi
Şi cete de mucenici,
De tineri, bătrâni şi mici.
Văzui şi sfinte muieri
Petrecând în mângâieri
Cu cununi de diamant
Şi podoabe de briliant
Împreună dănţuind
Şi pe Dumnezeu slăvind.

În adausul de *cântări morale* se află unele strofe luminate de razele poeziei. În cântarea III *Primăvara:*

Ah! iată a sosit iară
Frumoasa primăvară
Cu flori şi cu verdeaţă
Şi plină de blândeaţă
Precum noi o dorim.
. . . .
Dumbrava-nrămurată
Ce fuse scuturată
Acum întinereşte
Şi frunza se mândreşte
Clătindu-se de vânt.
. . . .

Prin pomi, prin rămurele
Stând fel de păsărele
Cu bucurie mare
Răsun' dulce cântare
Cu toate melodind.
. . . .

În cântarea IV: *Viaţa omului:*

Omul este ca iarba,
Zilele ca o floare
Ca timpul trecătoare...
Aşa va înflori!...
Când e în tinereţe.
Se află-n primăvară... etc.
Când e în bărbăţie
În toamnă se iveşte... etc.
Când e în bătrâneţe
Atunci intră în iarnă,
Când nori încep să cearnă
Şi se-nălbeşte tot.
Ca floarea cea uscată,
Şi-n seamă nebăgată.
Se pierde sub zăpadă
Ca şi când n-a mai fost...
Astfel dar este omul
De orice stare-n lume,
Aibă orişice nume,
Astfel e trecător.
Cât să se ostenească
Slavă să dobândească,
Zadarnice sunt toate,
Căci este muritor!

În cântarea VIII: *Dragostea:*

Ca dragostea mai scump nume
Nu e pe acest pământ.
Ea-i împărătească-n lume,

Ei toate supuse sânt.
Dragostea în orice casă
Stă ca o floare pe masă
Şi zâmbeşte tutoror... etc.

În cântarea X: *Pustnicul:*

Am lăsat mărire, lume,
Am lăsat lux şi palat,
Am lăsat şi rang şi nume
Şi-n pustiu m-am depărtat,
Unde amuţita stâncă
Şi nesimţitorul crâng,
La-ntristarea cea adâncă
Nu pot auzi când plâng.
Unde vânturile sună
Prerumpând al meu suspin
Şi-l duc ca o jertfă bună
Către cel cărui mă-nchin... etc.

După aceste câteva exemple se poate cunoaşte natura simţirilor, precum şi stilul lui Anton Pann; iar din toate operele sale, cea mai importantă este *Povestea vorbei*, la care el a trebuit să consacre mai mulţi ani de lucrare; căci pe lângă proverburi a adăugat multe anecdote poporale, scrise în versuri care se leagă strâns între ele. Trei volumuri formează acea minunată colecţie, ce se poate cu drept cuvânt numi *Filozofia poporului român.* Ele cuprind şiruri lungi de zicale, unele, în mic număr, traduse din limbi străine, iar cele mai multe culese din gura poporului nostru, şi acele şiruri sunt coordonate cu inteligenţă; căci deşi numărul lor e considerabil, nu există nici o confuzie între dânsele. Astfel, de pildă, într-un şir găsim toate proverburile relative la *frică* sau la *vitejie*, în altul acele ce se raportă la nerozie...etc. şi de fiecare sunt lipite anecdote originale, povestite cu destul talent.

Să răsfoim acele trei volumuri ale lui Anton Pann şi, de vom alege ce-i mai caracteristic în fiecare şir de proverburi, vom

compune o comoară de cugetări, care ne va face mândri de profunda cuminţie a neamului românesc[...][1]

Aceste extrageri din *Povestea vorbei* sunt de natură a convinge că în adevăr uvragiul lui Anton Pann este o operă naţională de un foarte mare preţ, atât pentru noi, cât şi chiar pentru filologii străini; iar judecând după varietatea anecdotelor adăugate pe lângă proverburi, precum şi după felul celorlalte publicaţii, adică: N*ăzdrăvăniile lui Nastratin Hogea, Moş alb* sau *O şezătoare la ţară, Spitalul amorului, Cântătorul beţiei, Cântece de stea* etc., venim a crede că Anton Pann cunoştea cu desăvârşire datinile naţionale, că el era vârât deplin în pielea românului, şi că mintea lui era o comoară de cântece, de cimilituri, de păcălituri şi de istorioare de tot soiul. El a fost negreşit un om ce ştia multe, şi care ştia a le spune; un tip de român vesel, glumeţ, spirituos, păcălitor, cântăreţ, povestitor, o carte plină din scoarţă-n scoarţă, un Păcală literat, bun de gură, bun de petrecere, precum le plăcea părinţilor noştri.

Asemene oameni sunt cronici în picioare, ei cunosc pe de rost *Alexandria* şi *Arghir*, cunosc sute de poveşti poporale pline de minciuni frumoase şi mii de anecdote asupra ţiganilor, asupra evreilor, asupra nemţilor, asupra ruşilor, asupra sârbilor, asupra ungurilor, asupra turcilor, asupra grecilor, într-un cuvânt, asupra tuturor neamurilor străine cu care a avut a face românul. Ei vorbesc de *Ieana Cosânzana*, de *Făt-Frumos*, de *Sfarmă-Piatră,* de *Strâmbă-Lemne*, de *Statu-Palmă-Barbă-Cot*, de *zmei*, de *balauri*, de *pajuri*, de *cai năzdrăvani*, de *Sfânta Joe*, de *Sfânta Miercuri*, de *Sfânta Vinere*, de *Mama pădurii,* de *stihii*, de *stafii*, de *strigoi*, de *moroi*, de *tricolici*, de *vârcolaci*, de *carul lui Sf. llie*, de *drăciile lui Pepelea*, ca şi când ar fi copilărit în acea lume fantastică creată de închipuirea poporului.

[1] Exemplificările din opera lui Anton Pann, foarte numeroase, nu le reproducem aici.

Însă din nenorocire asemene oameni devin din zi în zi mai rari; ei dispar sub nivelul uniform al civilizaţiei şi sub năvălirea preocupărilor timpului de faţă.

Dacă Anton Pann ar mai fi trăit, el singur ar fi fost în stare să scrie poemul naţional al lui Pepelea, acest tip poporal de spiritul glumeţ al românului; el singur ar fi putut să aştearnă în versuri uşoare nenumăratele păcălituri dintre Păcală şi Tândală; însă el şi-a dus veselia pe cea lume, lăsând în urmă un monument nepieritor: *Povestea vorbei!*

În Panteonul literar al României, imaginea lui Anton Pann poartă un sigil caracteristic şi mult interesant! Ea ne apare cu înţelepciunea filozofică a strămoşilor pe frunte şi cu râsul maliţios al lui Pepelea pe buze.

(*Mircesti, ianuarie* 1 8 7 2)

UN EPISOD DIN ANUL 1848

CUPRINS

Încercarea de răscoală din ziua de 28 martie 1848, care avu în Iaşi o nereuşire atât de tristă, graţie unor şefi buni de gură şi mai buni încă de fugă, a obligat pe mulţi tineri din Moldova, victime entuziasmului patriotic, a se deştăra, pentru ca să scape de persecutările unui guvern cuprins de spaimă.

Unul din ei, pe care-l vom numi Vali, era mai cu deosebire ameninţat de a resimţi efectul acelei spaime domneşti, ce se traducea în acte de cruzime, însă el parveni a se refugia în munţii Hangului. Visul său, în urma evenimentelor din capitală, nu ţintea la mai puţin decât la deşteptarea poporimii muntene, pe care el voia să o reverse ca un torent asupra tronului. Vis naiv al unei închipuiri de poet!

Acel tron devenise în adevăr un simplu scaun rusesc, după zisul mulţimii; dar prestigiul său nu se stinsese încă de tot în ochii ţării; căci ţara zăcea în amorţire şi întuneric.

Vali, sosind la Hang, după multe greutăţi, găsi în curtea casei boiereşti o adunătură de vro două sute de români înarmaţi cu topoare, cu lănci, cu coase şi cu puşti; inima lui sălta de bucurie la acel spectacol neaşteptat: „Iată, zise el în sine, începutul realizării visului meu!“

Prinţul C., proprietarul Hangului, întâmpină pe Vali cu îmbrăţişări şi-l rugă să facă un cuvânt elocvent ţăranilor, pentru ca să-i înflacăre şi să-i pregătească de luptă; tânărul refugiat primi cu mulţumire sacra misie de orator revoluţionar şi, după obiceiul

oratorilor, îşi drese glasul mai întâi, căutând a produce note vibrante care să pătrundă adânc în sufletele ascultătorilor.

Era înspre seară, pe când natura pare că e în aşteptare de un eveniment misterios; soarele, coborându-se după creştetul munţilor, părea că regretează de a nu putea asista la o scenă atât de nouă în plaiurile Carpaţilor; iar câteva raze răzleţite printre brazi se încolăceau pe crengi ca nişte şerpi de aur. În vale vuia Bistriţa pe patul de bolovani, şi pe cărările de pe coastele dealurilor se zăreau şiruri de plăieşi urcându-se spre curte la chemarea unui bucium.

Ţăranii formaseră un rond mare, în mijlocul căruia intrase Vali. Exaltat şi uimit, junele nostru erou admira tipurile frumoase şi caracteristice de care se vedea înconjurat; în fiecare plăieş el privea pe un demn pogorâtor din vitezele legioane ale lui Traian, pe un adevărat strănepot de-al vitejilor lui Ştefan-vodă! El improviză dar un discurs colorat de poezia iluziilor sale, grăind de Patrie, de glorie, de libertate, de egalitate, de fraternitate, de virtuţile strămoşilor, de viitorul măreţ al României etc.; apoi, vroind să încheie prin o peroraţie aprinzătoare, el se adresă de-a dreptul la ţărani, zicându-le:

— Aţi aflat ce s-a întâmplat la Iaşi?

— Am aflat, răspunse un vânător nalt şi spătos, anume Creţu; cică vodă a prins pe ciocoi şi le-ar fi tras o sfântă bătaie... cum s-ar zice, bătaia păpuşoiului. Bieţii ciocoi!... nu le-a fi fost pe îndemână.

Un hohot răsunător se ridică şi făcu într-o clipă jurul rondului. Vali se mira mult de acest vis produs prin ideea suferinţelor boiereşti, însă judecând că vestea întâmplărilor din Iaşi ar fi ajuns desfigurată în sânul munţilor, el întreprinse a face istoricul zilei de 28 martie, sub culori vii şi înfiorătoare. El spuse în cuvinte bine alese cum feciorii de boieri, indignaţi de abuzurile guvernului, se întruniră cu gând de a cere de la domn vindecarea suferinţelor ţării, îmbunătăţirea stării claselor de jos; respectarea dreptăţii fiecărui om; egalitatea pentru toţi dinaintea legii, desfiinţarea

privilegiilor; libertatea gândirii şi a presei etc.; cum guvernul trimise în contra lor mai multe sute de soldaţi ameţiţi de băuturi spirtoase şi o ceată de arnăuţi deghizaţi în haine militare; cum nenorociţii amici ai poporului fură înşelaţi cu promiteri false, prinşi, legaţi, zdrobiţi de straturile puştilor, târâţi de păr de-a lungul străzilor şi închişi în cazarmă ca nişte făcători de rele; cum bandele arnăuţilor luaseră cu pradă oraşul, năvălind noaptea prin casele oamenilor sub pretext de a căuta revoltanţi, şi furând arme, argintării, tot ce le cădea în mână; cum lumea se înspăimântase, crezându-se în timpul ienicerilor şi cum, în fine, adevăraţii patrioţi erau desemnaţi a fi victimele răzbunării domneşti. Vali se înălţase la culmea elocvenţei şi spera a produce o impresie... însă un om cărunt îl întrerupse, întrebându-l:

— Pentru ce s-au răsculat boierii?

— Pentru ca să scape ţara de o domnie tirană şi degradată...

— Hum! Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor! replică bătrânul, clătinând din cap.

Oratorul rămase încremenit!

Necompătimirea ţăranilor pentru soarta boierilor îi smulse de pe ochi un văl ce-i ascunsese adevărul pân-atunci, tristul adevăr că distanţa socială dintre clasa privilegiată şi popor dezvoltase în inima poporului o indiferenţă absolută în privirea boierilor şi că abuzurile impiegaţilor făcuseră pe români a stigmatiza cu porecla insultătoare de ciocoi pe toţi acei care nu erau din rândul lor.

Vali începu a se cam îndoi de concursul gloatelor la realizarea dorinţelor sale şi, sub îndemnul amărârii ce-i inundase inima, el era acum să apostrofeze pe ţărani într-un mod violent: *O! voi, nedemni urmaşi ai lui Traian, strănepoţi degeneraţi ai lui Ştefan cel Mare!... voi!...* când deodată un străin apăru călare în curte, aducând o scrisoare de la Piatra.

Prinţul C. se retrase deoparte cu amicii lui şi le citi scrisoarea. Toţi se întristară şi căzură pe gânduri, căci, printre multe alte veşti

rele, corespondentul mai adăuga: că poliţia din Iaşi ar fi arestat un mare număr de persoane pe care le supunea la torturi în întunericul închisorilor, că o seamă de tineri ar fi fost expediuţi spre Dunăre în căruţe de poştă, iar că sosind în pădurea de la Poieni, nu departe de Iaşi, ar fi fost ucişi de arnăuţii care-i escortau; în fine, că unul din şefii miliţiei, prinţul G., plecase la munţi cu un regiment de soldaţi şi cu o ceată numeroasă de slujitori pentru ca să calce Hangul în ajunul Învierii etc.

Ştirile aceste provenite din *izvor sigur*, ca toate veştile ce se nasc şi se împrăştie în timpi de tulburări, erau de natură a inspira îngrijire. Prinţul C. formă îndată cu amicii săi un soi de consiliu de război pentru a chibzui mijloacele de împotrivire şi de apărare.

Unul dintre membrii acelui consiliu propuse a merge cu ţăranii devale, pe malul Bistriţei şi a se aţinea la capra podului de la Răpciune pentru a opri trecerea duşmanului; un al doilea, unindu-se cu acest plan, adăugă cu prudenţă că ar fi destul de nimerit să se dărâme chiar podul.

Un al treilea, mai fantezist, opină de a se înainta până pe culmea Dealului Doamnei şi acolo de a aşeza puşcaşi prin copacii de pe marginile drumului, pentru a ploua de sus cu gloanţe în capetele soldaţilor, însă un al patrulea pretinse că nu ar fi o mişcare strategică de a alerga înaintea pericolului cu o mână de oameni rău înarmaţi şi nedeprinşi cu războaiele, prin urmare, el găsi mult mai avantajos de a sta locului pe piscul unde era clădită casa boierească, fiind această poziţie foarte greu de luat cu asalt.

De faţă la acest consiliu războinic se afla şi un vechi ienicer, anume Mehmed-aga, care făcea de câţiva ani negoţ de cherestea; el asculta serios toate opiniile, cumpăni toate planurile, apoi, luând cuvântul, zise cu un accent turcesc destul de comic:

— Boieri, dumneavoastră! Să mergem la pod, la Răpciune, bun este; *ama* dacă duşmanul trece Bistriţa pe aiurea şi ne înconjură pe la spate, noi ne găsim deodată între foc şi apă, şi asta rău este!... Să ne suim pe Dealul Doamnei şi acolo să ne agăţăm ca momiţele

prin copaci, bun este, *ama* dacă duşmanul dă foc pădurii, noi suntem fripţi, şi asta rău este!... să stăm aici pe loc închişi în curte, pe vârful piscului, bun este, *ama* la război omul se-nfierbântă, are sete, trebuie apă la dânsul. Aici apă nu-i! cişmea nu-i! aici apă se aduce cu sacaua din vale!... Ce facem noi dacă duşmanii ne taie izvoarele? Când a începe focul, bumba, bumba, bumba, cum stingem setea la noi? Foc la puşcă, foc la piept, foc la gât, asta rău este!! Eu cred că am nimeri mai bine dacă ne-am retrage mai în fundul munţilor, în schitul Hangului, unde sunt ziduri, unde sunt patru turnuri şi unde apă este. Acolo stăm la meterez şi împuşcăm tot în plin, bumba, bumba, bumba, ha!

Planul lui Mehmed-aga, deşi expus astfel într-un mod original, păru cel mai cuminte şi fu adoptat în unanimitate. Deci se ordonă pregătirile necesare pentru retragerea pe a doua zi la schitul Hangului, iar spre paza nopţii se aşezară sentinele pe la diferite locuri învecinate cu casa, se trimiseră zece puşcaşi călări la capătul podului de la Răpciune şi se împărţi merinde la oamenii adunaţi în curte.

Acum noaptea se lăţise ca un văl negru cusut cu diamanturi; o lună plină poleia valurile Bistriţei şi îmbrăcase munţii cu o draperie fantastică de lumină. Românii aprinseseră mai multe focuri în curte şi se grupaseră cete, cete împrejur, grăind, povestind, glumind şi râzând de păcăliturile ce-şi adresau după obiceiul lor. Vali se primbla printre grupe, raportându-se cu gândul la timpurile acele de bărbăţie, unde poporul nostru era dedat cu viaţa războinică. Adeseori el cercase a-şi imagina o tabără de ostaşi români, pe timpul lui Ştefan, şi o convorbire dintre acei oameni tari care trăiau în frăţie cu moartea şi care îşi oţeliseră natura în focul luptelor necurmate. Îmbătat de poezia munţilor şi a nopţii, răpit de aripile nălucirii afară din domeniul realităţii, el crezu un moment că-şi vede visul cu ochii. I se păru că există cu patru secole în urmă, că se găsea în ajunul bătăliei de la Valea-Albă şi asculta, uimit, şoaptele de pe-mprejurul focurilor. Iată ce auzi:

— Măi flăcăi! înţeles-aţi voi ce ne-a spus boierul cel fugit de la Iaşi?

— Ba cât hâciu; el grăia păsăreşte.

— Cică să ne ducem ca să alungăm pe vodă pentru că vodă a prins pe boieri umblând cu mâţa-n sac şi i-a pus la pedeapsă.

— Ce-avem noi cu boierii? Ei ne ciomăgesc pe noi, vodă pe dânşii, parte dreaptă.

— Bătaia-i din rai!

— Dar dacă ar veni oamenii stăpânirii ca să ne calce în locurile noastre?

— Pentru ce să vie, fârtate?

— Pentru ca să ne ia seama de ce ne-am adunat cu arme la curte.

— Le-om spune că ne-a poruncit stăpânul.

— Dar dacă nu s-ar mulţumi cu atâta ş-ar căta să ne facă vreo daună?

— Atunci i-om ciomăgi şi noi pe dânşii!

La acest răspuns simplu, dar cuprinzător puse a cânta:

Mult mi-e drag, mult mi-e drag
Frăţiorul de ciomag,
În duşmani cu el mă bag
Şi le trag, şi le trag... etc., etc.

Vali se deşteptă din visu-i şi se apropie de grupele damelor C. ieşite în balcon. Aici se vorbea de o reprezentare ce se dase pe teatrul din Iaşi în folosul săracilor şi de talentul cu care persoanele din societatea aristocrată jucaseră rolurile lor. Frumoasa princesă Olga, sora prinţului C., rugată de toţi , cântă un cuplet vesel dintr-un vodevil francez, *Le poste d'honneur*, iar Vali, inspirat de armonia glasului, improviză un sonet, plin de poezia cea mai delicată. Din nenorocire, el nu de gândi a-l pune pe hârtie şi până a doua zi îl uită; însă junele improvizator se mângâia de pierderea acelui cap-d-operă, observând că mai bine e pentru un poet să-şi uite singur versurile, decât să le uite lumea.

A doua zi un lung şir de caleşti cu dame elegante, de brişte cu servitori, de care cu merinde, de ţărani pe jos şi de câţiva călăreţi care precedau cortegiul, se îndrumau pe valea ce duce la Ceahlău, trecând pe la schitul Hangului.

Acest schit, odinioară adăpost de călugăriţe, era acum părăsit şi începea a se degrada. Ca toate mănăstirile vechi, ascunse între munţi, era întărit cu ziduri nalte şi cu patru turnuri ridicate pe la unghiuri. Unul din aceste turnuri, sub care se deschidea poarta, servea de clopotniţă. Înlăuntrul zidurilor se găsea o biserică mică de piatră şi câteva chilii prin care şuiera vântul pustietăţii. Iarba crescuse mare în ogradă şi acoperise lespezile mormintelor de pemprejurul bisericii; câteva cruci de lemn zăceau răsturnate, prin buruieni, ca o tristă mărturie de părăsire.

Ajungând în acest loc singuratic, pe care moartea pusese acum stăpânire şi care inspira sufletului o adâncă tristeţe, damele se adăpostiră într-o chilie, iar bărbaţii se ocupară cu pregătirile de apărare. Mahmed-aga fu însărcinat să dezvolteze şi să puie în practică toate cunoştinţele sale de strategie, ca unul ce, în calitatea sa de ienicer, trebuia să fie deprins cu luarea şi cu apărarea cetăţilor. El aşeză îndată câte opt puşcaşi în fiecare turn, puse jur împrejurul schitului sentinele deştepte, alese vreo zece plăieşi voinici de-i postă ca o avangardă la 200 paşi departe de ziduri, la marginea unui rediu de movile prin care trecea drumul, iar gloata înarmată cu lănci şi cu topoare el o înşiră pe dinăuntru, de-a lungul zidului dărâmat ce era în faţă cu rediul.

— Când s-a ivi duşmanul, zise el ţăranilor, şi a da asalt schitului, voi să-l împroşcaţi cu bolovani. Asta artilerie este!

Ziua întreagă se petrecu în aşteptare. Un nou răvaş, din *izvor sigur*, aduse vestea *sigură* că o armată numeroasă ar fi plecat din târgul Pietrei, că ar fi şi început a sui Dealul Doamnei. Un om necunoscut se oprise câteva minute la poarta schitului, lăsând în mâna unui plăieş un sac mic plin de praf şi se depărtase repede spre Durău. Un cioban, coborându-se din vârful munţilor, pretin-

dea că zărise în depărtare strălucind ceva care semăna cu puştile soldaţilor. Aerul era plin de veşti îngrijitoare, însă liniştea cea mai perfectă se arăta pe feţele românilor; ei păreau a nu avea conştiinţa pericolului ce-ameninţa şi continuau glumele lor ca în ajunul unei sărbători.

Cu cât însă lumina scădea, cu cât umbrele serii se întindeau pe văi, o umbră de seriozitate acoperi frunţile Hanganilor, căci amurgul aduce spiritul meditării pe aripile sale. Amurgul e pragul nopţii, anunţătorul nopţii, anunţătorul misterelor întunericului, balaurul ce înspăimântă soarele şi-l face a se retrage în grabă, cu toată pompa lui de raze aurite şi veselitoare.

Încă o clipă şi cerul se întunecă, şi munţii luară forme fantastice, şi codrii începură a răsuna de nişte urlete bizare. Toate buhnele şi cucuveicile se treziră între ruine, chemându-se cu ţipete înfiorătoare. Ţăranii îşi făcură cruce.

— Semn rău, observă unul.

— Semn de moarte! adăugă altul.

Tocmai atunci se ridică în văzduh şi urletul lung al unui câine, afară din ziduri.

— Măi, alungaţi haita ceea, strigă un puşcaş din clopotniţă. Nu auziţi cum urlă a morţiu?

Câţiva flăcăi se alungară după câine, aruncând cu pietre după dânsul, însă câinele fugea pe-mprejurul schitului şi iar se oprea şi iar urla cu jale.

— Al cui e câinele? întrebă prinţul C.

Nu sfârşi bine întrebarea şi deodată se auzi o împuşcătură într-una din chilii. Prinţul C. şi amicii lui alergară iute la acea chilie şi găsiră împlântat în sânge pe un biet leah care, voind să-şi descarce arma, se rănise cumplit. Nenorocitul expiră după o jumătate de oră.

Câinele ce urlase atât de jalnic era al lui, el presimţise moartea stăpânului său!

Această nenorocită întâmplare produse o impresie descurajatoare în spirite.

— Sărmanul om! ziceau ţăranii; cum a murit de grabnic departe de ţara lui, fără împărtăşanie, fără lumânare!

— Rău început! Cine ştie dacă n-om pieri şi noi tot astfel!

— Ce sunteţi proşti! spuse Creţul cu glas puternic. Nu vedeţi voi că urletul câinelui şi vaietul cucuveicilor au fost o prevestire pentru bietul leah? Primejdia ce zbura prin văzduh s-a strecurat ca fulgerul pe capul lui.

— Bine zice Creţul; adăugă Udrea bătrânul. Ne facem spaimă degeaba, ca nişte copii; cui a fost scris să moară a murit. Dumnezeu să-l ierte!

— Amin! ziseră cu toţii.

— Ian vezi dracul! observă cimpoierul; leahul tot cu cap; el a răposat spre înviere cu nădejde ca să reînvie dintre morţi la miezul nopţii, odată cu Domnul Hristos.

— Taci, afurisitule, strigă Creţul indignat, nu te atinge de cele sfinte că-ţi sfărm capul cu ghioaga.

— Ştii una, măi Creţule? replică cimpoierul; de mureai tu în locul leahului, mi-aş fi durat un cimpoi nou cu pielea ta... Numai asta-i dracu că o fi sunat a dogit.

Ţăranii râseră cu hohot la această observare, dar râsul lor fu curmat prin sunetul clopotului care cheamă pe creştini la biserică. Un preot de la schitul Durăului deschisese altarul părăsit şi începuse celebrarea serviciului divin. În curând biserica se umplu de credincioşi veniţi ca să asiste la sacrul mister al învierii Domnului.

În faţă cu altarul se închina venerabila prinţesă C., înconjurată de numeroasa ei familie; în strane, culcaţi pe mici saltele, dormeau trei copilaşi ca nişte îngeri, obosiţi de calea depărtată a cerului, iar fundul bisericii era ocupat de ţărani pierduţi în umbră.

Tăcerea adâncă ce domnea în locaşul dumnezeiesc avea un caracter misterios, cu atât mai impozant că din vreme în vreme era întreruptă prin strigătele sentinelelor din afară. Toate capetele stau plecate, toate sufletele stau pătrunse de uimirea dulce a

rugăciunii, toate gândurile îşi luaseră zborul către plaiurile cereşti. Deodată altarul se deschise!... preotul apăru pe prag cu sf. cruce în mână şi glasul său răsunător vesti îndeplinirea marelui mister.

— Hristos a înviat!

— Adevărat a înviat! strigară cu bucurie toţi creştinii.

Pe loc biserica se lumină ca prin un efect magic şi prezentă un spectacol de un caracter cu totul nou. Prinţesele aprindeau zâmbind, una de la alta, lumânări de ceară albă şi poleită, iar din mijlocul bisericii şi până în fund mulţime de plăieşi, rezemaţi pe armele lor, ţineau cu mâna stângă lumânările mici de ceară galbenă. Figurile lor expresive, pletele lor lungi, costumul lor pitoresc, topoarele, lăncile, puştile ce străluceau printre ei, compuneau un tablou demn de penelul unui mare artist.

Serviciul era acum pe la sfârşit, când unul din păzitorii turnurilor veni în grabă de spuse că s-ar fi auzit împuşcături în direcţia Hangului. La această veste se făcu o mişcare zgomotoasă în biserică; ţăranii ieşiră zicând: Vine duşmanul, pe luptă de-acum, băieţi! Femeile se retraseră în altar ca într-o cetate apărată de însuşi Dumnezeu, iar prinţul C. cu amicii lui se opriră în pridvor ca să împartă praf şi plumbi la puşcaşi.

Aici se petrecu o scenă spăimântătoare! Praful era într-o ladă neagră în care el se împrăştiase; Vali, îngenuncheat dinaintea lăzii deschise şi înconjurat de plăieşi care se îndesau şi se plecau deasupra ei cu lumânările aprinse, le da pe rând fiecărui câte o mână de praf, zicându-le:

— Tot în plin să trageţi, copii! fără a se gândi nici el, nici ei, la pericolul ce-i ameninţă. O singură scânteie căzută dintr-o lumânare ar fi zvârlit în nouri şi biserică, şi oameni.

— Mare noroc a avut la voi! observă Mehmed-aga după ce se termină împărţirea.

— Pentru ce, efendi? întrebă Vali.

— Pentru că norocul e frate cu nebunii, răspunse ienicerul îndreptându-se spre poartă.

Prinţul C. se urcă în clopotniţă şi auzi în depărtare un vuiet de împuşcături ce părea a se tot apropia; el ordonă îndată unui călăreţ ca să se repeadă spre Hangu şi să aducă ştire de ce se petrecea acolo. Călăreţul plecă în fugă şi se făcu nevăzut în întunericul rediului de molidvi. Totodată Vali, întovărăşit de doi plăieşi, se duse ca să cerceteze sentinele pe-mprejurul zidurilor. Ieşind din schit, el se îndreptă spre locul unde Mehmed-aga aşezase avangarda, însă nu găsi pe nimeni în calea lui.

— S-au speriat ticăloşii şi au fugit! zise el în gura mare.

— Cine au fugit? întrebă un glas din marginea rediului.

— Puşcaşii rânduiţi aici de pază.

— Noi? replicară mai mulţi oameni culcaţi sub copaci; noi să fugim!

— Voi sunteţi? De ce v-aţi retras aici?

— Ne-am dat la umbră, răspunse unul sculându-se, pentru că bătea luna în plin pe locul unde ne pusese jupânul Mehmed şi am chitit aşa că de-a fi să vie duşmanul el ne-ar fi luat la ochi ca pe nişte raţe de baltă, când noi n-am fi văzut în cine să tragem; mai bine să fim noi în umbră şi el în lumină.

— Bine, dar de ce v-aţi pregătit de somn?

— Ba nu; ne-am lipit urechea de pământ ca să auzim de departe pasurile soldaţilor.

— Şi aţi auzit ceva?

— Dar; nişte răcnete surde şi câteva lovituri de puşcă. Poate că s-au luat la harţă cu slujitorii cei zece plăieşi trimişi de ieri la capra podului de la Răpciune.

— Se poate... însă să ştiţi că dacă s-or înainta soldaţii până aici să vă retrageţi înlăuntrul schitului.

— Ne-om retrage după ce ne-om descărca flintele în ei ca să le mai răcorim.

— Rămâneţi cu bine, flăcăi!

— De bine să auzim, cucoane!

Vali se depărtă mulţumit şi ajungând lângă turnul despre pârâul Hangului găsi acolo pe Creţu rezemat într-o ghioagă monstruoasă de stejar.

— Ce faci aici, Creţule? îl întrebă.

— Stau de starjă, cucoane.

— Singur, singurel?

— Ba cu astă ghioagă.

— De ce n-ai luat mai bine o puşcă?

— Ce să fac cu ea? să trag o dată ş-apoi să-mi pierd vremea cu încărcatul?... Mai de folos mi-e ghioaga; cât mă întorc într-un picior, sfărâm câte cinci tidve cu o lovitură.

— Bravo, Creţule, eşti un voinic!... dar spune-mi: ai auzit ceva spre Hangu?

— Auzit nişte împuşcături.

— Şi ce crezi să fie?

— Ştiu eu?... însă precât mă duce mintea, nu cred să vie duşmanul ca să ne calce chiar acum.

— Pentru ce?

— Pentru că doar nu-i el tocmai aşa de prost ca să-şi închipuiască că-l aşteptăm cu colaci calzi. Şi lui i-e grijă ca şi nouă, mai mult încă decât nouă, unde şi-ar putea găsi pe dracul... De-a fi să-şi cerce norocul, el o să vie pe furiş în faptul zilei, când om fi cu toţii obosiţi de osteneală şi de somn; astfel se vânează cocoşii de munte.

— Dar dacă or veni, ce-i zice?

— De venit poate să vie, iar de întors nu ştiu cum s-or întoarce.

Vali lăsă în urmă-i pe voinicul plăieş şuierând o doină, şi, după ce făcu jurul schitului, se întoarse la poartă unde găsi pe prinţul C., pe amicii lui şi pe Mehmed.

— Toţi oamenii sunt la posturile lor, zise el.

— Şi cum le stă inima? întrebă prinţul.

— Bine de tot.

— Aferim! strigă ienicerul sucindu-şi mustaţa.

Timpul însă trecea şi călăreţul trimis nu se mai întorcea; vântul de noapte aducea din când în când vuiete de larmă care deveneau îngrozitoare şi nedumerirea da pericolului nevăzut proporţii

uriaşe. Un al doilea călăreţ fu repezit pe drumul Hangului, dar nici acesta nu se întoarse.

— Ce li s-a întâmplat oare? se întrebau cu toţii.

— I-o fi ucis soldaţii!

— Ascultaţi! zise Vali.

Toţi tăcură; acum acea larmă se înainta cu repejune, fiind formată de răcnete, de pocnete, de tropote de cai înmulţite prin sonoritatea văilor.

Un puşcaş din avangardă alergă spre poartă, răcnind: Iată-i că vin! iată-i că vin!

— Gata sunteţi, copii? strigă C. la ţărani.

— Gata! răspunseră sute de glasuri şi, în adevăr, sub razele lunii se iviră la ferestrele turnurilor cete de plăieşi cu puştile întinse, iar pe ruinele zidului dărâmat se înşirară ca nişte umbre oamenii înarmaţi cu topoare şi cu lănci. Prinţul C., Vali şi prietenii lor îşi pregătiseră armele, Mehmed-aga îşi scoase iataganul din seleaf zicând: *La Allah, illa Allah, u Mhamed rasul Allah!*

Apoi se făcu o tăcere de mormânt, o tăcere în sânul căreia tot omul îşi auzea bătăile inimii. Larma răsuna acum la vecinătatea schitului; ea pătrunsese în rediul de molidvi; încă puţine minute şi duşmanul avea să apară... Deodată vro zece împuşcături vuiră între copaci, urmate de răcnete sălbatice şi pe loc se ivi pe marginea rediului... un cupeu înhămat cu opt poştalioni şi înconjurat de un pâlc de călăreţi!

Era o cumnată a prinţului C.! Acea damă venea de la Piatra şi, negăsind pe nimeni la curtea de la Hangu, ea luase pe lângă trăsura ei plăieşii postaţi la capra podului de la Răpciune, şi toţi aceşti oameni împreună cu călăreţii trimişi de la schit, vrând să celebreze serbarea Învierii, chiuiră şi împuşcară tot drumul.

Chiotele lor şi ale surugiilor, pocnetele armelor şi ale harapnicelor, tropotul cailor pe prundiş produseră larma ce de două ore ţinea în uimire pe apărătorii schitului, apărători imaginari, căci toate veştile sosite de la Piatra erau false, fiind provenite din *izvor sigur.*

Astfel se termină lupta neîncepută de sub poala Ceahlăului! Noaptea întreagă se petrecu în veselie şi cântări. Cimpoierul mai cu seamă avu mare succes prin cântecul următor:

ŞTEFAN ŞI CODRUL

Ştefan-vodă rătăcit
Intră-n codrul înfrunzit.
Codru-i zice: Domn viteaz!
Îţi curg lacrimi pe obraz.
— Dar! îmi plâng ostaşii mei
Morţi, luptând ca nişte zmei!

Codrul zise: Dragul meu,
Mângâie sufletul tău,
Că din brazii mei trufaşi
Face-ţi-oi voinici ostaşi!..
— Fă! răspunse mult voios
Domnul nostru inimos.

Codrul puse a vui,
Brazii a-şi însufleţi;
Pe loc brazii mari şi mici
Se schimbară în voinici
Şi spre domn se-nainta:
— Să trăieşti, măria ta![1]

A doua zi boierii şi ţăranii se întoarseră la satul Hangului. Schitul rămase iar în părăsire, având un mormânt mai mult, un mormânt pe care sta un biet câine plângând!...

[1] Vezi *Ştefan-vodă şi codrul*. (Notă de V. Alecsandri)

CUPRINS

APRECIERI

Poate că cea mai durabilă parte a operei lui Alecsandri este aceea în proză. Scutit de risipă de silabe şi de obligaţia gravităţii lirice, scriitorul îşi revarsă, slobod de a divaga, toate darurile: umor, pictură, înlesnire orientală de povestitor. El n-are invenţie, de aceea în substanţă toate naraţiunile sale sunt jurnale de călătorie. Genul era la modă atunci, ilustrat de Chateaubriand şi de Lamartine. Dar lui Alecsandri îi lipseşte sentimentul geografic, marea evocare romantică. Ochiul lui e al unui desenator pasionat de detalii inedite, al unui reporter superior, care surprinde exoticul fără a transfigura. Călătoriile lui urmează spiritul acelora ale lui Al. Dumas, foarte gustate atunci, imitate de Ed. About. Călătorul are o predispoziţie statornică, de categoria spiritului critic, de a nota grotescul şi pestriţul, fără a strica impresia de studiu a tabloului, o pretenţie de „humour“ flegmatic.

George CĂLINESCU, I*storia literaturii române de la origini până în prezent*. Ediţia a doua revăzută şi adăugită. Editura Minerva, Bucureşti, 1986, p. 317.

Ceea ce doreşte foarte deseori să pună în lumină V. Alecsandri este felul fantastic în care îi apar peisajele şi aspectele generale ale naturii. Cuvintele „fantastic“, „fantasmă“ etc. revin necontenit în scrisul său. Umbrele nopţii se zăresc ca „fantasme din altă lume“. În timpul călătoriei cu diligenţa „tropotul cailor şi sunetul zurgălăilor aveau ceva fantastic“. Autorul are impresia că se găseşte în „împărăţia fantasmelor“. În timpul apusului „natura-ntreagă se acoperă cu o haină fantastică“. Luna răspândeşte asupra peisajului „un văl luminos şi fantastic“ (...). Această stilizare în fantastic a atâtora din înfăţişările pe care le observă dovedeşte în ce măsură simţul de observaţie colaborează cu fantezia în descrierile lui Alecsandri.

Tudor VIANU, *Arta prozatorilor români*, Casa de editură Litera, Chişinău, 1997, p. 75.

Ca şi poezia şi teatrul, proza lui Alecsandri se defăşură pe cele două direcţii ale epocii în care a scris (1840-1880), romantismul şi clasicismul (...). În nuvela de debut, Buchetiera de la Florenţa, publicată sub titlul Suvenire din Italia în primul număr al revistei „Dacia literară“, descoperim aproape toate caracterele prozei lui Alecsandri şi anume: subiectivitatea (raportarea continuă la propria persoană), observaţia naturii exterioare, gustul pentru senzaţional sau anecdotă, darul povestirii, dar şi lipsa invenţiei epice, sentimentalismul unit cu ironia şi umorul, predilecţia pentru pitoresc şi exotic, aspectul general memorialistic de jurnal.

Al. PIRU, *Analize şi sinteze critice*, Ed. *Scrisul românesc*, Craiova, 1973, p. 42, 43.

Proza lui Alecsandri trece drept partea cea mai viabilă a literaturii sale, în sensul că se deschide cititorilor de astăzi chiar peste considerentele istorice care pot conferi anumitor texte un interes ce amestecă preocupările de ştiinţă cu bunăvoinţa estetică specioasă. Şi cumva este drept să fie aşa dacă ne gândim că proza aceasta suportă atât lecturile parţiale, ca poezia „bardului de la Mirceşti“, cât şi una globală, ca dramele şi comediile. Se ascunde ceva în împrejurarea că nuvelele hiperromantice sunt inconştiente şi lipsite de seriozitate epică, precum *Buchetiera de la Florenţa* (1840). Deoarece Alexcsandri este un povestitor ce-şi câştigă lectorii prin deranjarea aristocratică, picant superficială, lăsând pe cititorul de profesie discret ascuns în frazele corect elegante, integrate unui discurs de o acurateţe diletantică, înşelătoare cu folos. Lui îi place să fie ascultat, fără să abuzeze de artificii pretenţioase ale oralităţii: pitorescul material, tematic se acoperă de o fină pânză transparentă de ironie care nu e decât humor blând, încântare la aspectele lumii şi ale vieţii. El petrece cuviincios, ca un patriot epicurian, la vederea naturii umane şi fizice *(Istoria unui galben, Iaşii în 1844, Un salon din Iaşi, O primblare la munţi, Borsec, Balta-Albă, Porojan)*, mizeriile şi frumuseţile, regretul şi înduioşarea desfoliindu-se de la conturul minuţios fără pedanterie la grotesc. Bunătatea şi dragostea curată de viaţă îi înnobilează stilul, dându-i acea elevaţie seniorială de ins cult, foarte deprins cu înţelepciunile înlesnitei existenţe de moşier fără vocaţie acaparatoare. Iubitor de priveliști strămoşeşti, curios faţă de sufleteştile reverberaţii ale firii, dar şi pasionat călător, amator de exotisme policrome neîmpovărătoare, cumpănind descrierea Spaniei şi a Africii arabe în balanţa anecdoticii subţiri, cosmopolit sedus de aventuri suportabile, cu „dulci“ primejdii, doritor de tovărăşii rememorante, chiar excentrice în limitele

agreabilului, însă mai cu seamă civilizat convenabile, Alecsandri se preumblă parcă uneori într-o patrie şi alteori într-o străinătate cu faţă de Halima laică, domestică: miracolul s-a înlocuit cu neprevăzutul, cu plăcerea itinerariilor fortuite.

I. NEGOIŢESCU, *Istoria literaturii române, Editura Minerva*, Bucureşti, 1991, p. 89-90.

Proza literară a lui Alecsandri debutează cu *Buchetiera de la Florenţa*, din1840, juvenila povestire romantică, îmbibată de miresmele peisajului italian, şi sfârşeşte cu ultima filă de corespondenţă, ce-nchide, ca-ntr-o preţioasă arhivă, paginile cele mai diverse şi mai vii ale biografiei sale. Mai spontană, mult, cum e şi firesc, decât poezia cu neînduratele ei canoane, proza literară a lui Alecsandri e când plină de farmec descriptiv, când de notaţiile realiste trecute prin filtrul satirei uşoare, şi când de accentele celei mai autentice confesiuni. Un studiu al limbii literare la Alecsandri trebuie să purceadă… de la chiar această tinerească *Buchetieră de la Florenţa*, fără de care evoluţia „spirituală, poetică şi de stilist“ a lui Alecsandri nu poate fi înţeleasă. (…) În *Buchetiera de la Florenţa* sunt concentrate toate seminţele temelor şi motivelor ulterioare.

PERPESSICIUS, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor* (II). 1958-1962. *Editura pentru literatură,* Bucureşti, 1964, p. 44.

Românii şi poezia lor (1849-1850)… constituie, din numeroase puncte de vedere, în cadrul ansamblului scrierilor lui Alecsandri, o adevărată cupolă centrală a creaţiei sale în proză. (…) *Românii şi poezia lor* este poate unica sa bucată în proză, în care nota de umor sau ironie este cu totul absentă. Dar, în afară de aceasta, tot ce este esenţial în Alecsandri vibrează intens în paginile acestea, consacrate ţăranului român şi creaţiei lui artistice – cea dintâi scriere mai temeinică pe aceste teme din literatura noastră, de o aşa mare consistenţă, de un aşa puternic răsunet, că ea reprezintă o incontestabilă uriaşă piatră de hotar nu numai în dezvoltarea folcloristicii la noi, dar şi în creşterea atenţiei pentru ţăran în literatura noastră, dacă nu cumva chiar în genere în Ţara noastră.

G. C. NICOLESCU, Proza lui Alecsandri. – În cartea: A l e c s a n d r i , *Proză*. *Editura pentru literatură*, Bucureşti, 1966, p. X, XI.

…Povestirea lui Alecsandri *(Istoria unui galben)* e o călduroasă pledoarie pentru desfiinţarea şerbiei ţiganilor, pentru egalitatea în drepturi a oamenilor şi pentru demnitatea umană. Pe fundalul gotesc al unei societăţi înapoiate, unde tortura şi batjocurirea celor mai mici de către cei mai mari e îndreptăţită secole de-a rândul de obiceiurile pământului, figurile tinerilor ţigani şerbi Nedelcu şi Zamfira apar zugrăvite contrastant în culori romantice. Pentru a reliefa şi mai mult contrastul social revoltător, scriitorul micşorează comic trufia şi lăcomia boierească. În felul acesta ideea fundamentală a povestiri se conturează impresionant de puternic. Cu toate că satira exagerează lucrurile, ea presupune o concepere realistă a vieţii. *Istoria unui galben* deschide calea literaturii realiste. Dialogul viu şi plin de seva vorbirii populare constituie elementul principal realist din această operă.

Vasile COROBAN, *Romanul moldovenesc contemporan*, Editura *Cartea moldovenească*, Chişinău, 1969, p. 86.